Szenczi Tóth Károly

ELMOSOLYGOTT ÉVEINK

GENERAL PRESS KIADÓ
Budapest

A könyv megjelenését a
CSALÁD ÉVÉBEN
az Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Rt.
II. kerületi fiókja támogatta

Szerkesztette: L. Jeszenszky Ágnes
Borítóterv: Gregor László

Kizárólagos
terjesztő:

ISBN 963 7548 68 8

Kiadja a GENERAL PRESS Kiadó
Felelős kiadó LANTOS KÁLMÁNNÉ ügyvezető
Irodalmi és művészeti vezető: LANTOS KÁLMÁN

„Szülék! Szülék! sirassátok meg azt az órát, mellyen...
gyermeketeket kibotsátjátok kebeletekből!"

Diószegi Sámuel:
Erköltsi tanítások prédikátziókban
1808

Előszó

Magyarország 1956 után.

Föllélegzés: talán másképp lesz.

Nyugtatás: „*Azok* az idők már elmúltak!" *Novhét, áprilisnégy:* örömünnep. *Májusegy:* vidám vonulás, mellvédmosoly. Kiszesek, úttörők virágesőben. Boldog teljesítménymámor. Különben békeharc. Forró és megbonthatatlan barátságok. Dicsőséges haladás: „Nálunk az egy főre jutó..." Őszinteség: „Vannak *még* hibák!" Derűlátás: MÉG! A kánaán közelg, eljő bizonyosan. Jóságos bírálat: „Aki *megtévedt,* elment. Főleg fiatalok." Atyai vállveregetés: amnesztia.

Diadallal mosolyogtak odafenn, beletörődve odalenn. A tömeg dolgozott. Élt, ahogy tudott. Mosolyt vigyorral viszonzott. Boldognak látszott, hogy a karácsony már nem fenyőünnep, hogy a húsvét: húsvét.

A könyv nem e mosolyokról, hanem a mögöttük rejtező tragédiák egyikéről szól, mely csaknem észrevétlen maradt; mint sántának már a bicegés; nyilvánvaló volt.

A könyv ifjú hőse – mosolyos útlevélkegy – külföldre utazik, s mert helyzete itthon reménytelen, nem tér vissza hazájába. Távol marad, „jogellenesen". Jó oka van erre: kirekesztés álságos indokokkal, ítélkezés származás és politikai szempontok szerint. Megtörtént ezerszer. Más okból is: egyre több a másodrendű állampolgár. A fiatalembert Nyugat-Németország fogadja be, egyetemre iratkozik, idegenben lesz felnőtté, családot alapít.

A könyv nem az ő sorsának a krónikája. Nem szól idegenben tengődéséről, megtűretéséről a világban, nem: *idegenbe szakadt hazánkfiává* válásáról.

A regény középpontjában az *itthon maradottak* állnak; a szülők, aki gyermekük bűnét bűnhődik, gyötrelmes a sorsuk, ország-börtönbe zárattatásuk, árva öregségük, ajkukra fagyott *mosolyuk*. Családsors, Magyarország. Huszadik század.

Még köztünk járnak: anyák és apák. De ők is útrakelnek. Csak ide, *ebbe a földbe*. Halottak napján virágküldő szolgálattal dús csokor. A sírra. New York-ból, Sidneyből, Londonból.

„Itt nyugszik..."

Nyugszik?

Magyarország, 1995

A szerző

1.

Charles Coutts újságíró:

A Parlament előtti térre érkezve a tüntetők összetalálkoztak egy szovjet tankkal... A téren magán további három szovjet tank volt és két páncélkocsi. A tömeg körülvette őket és beszélgetni kezdett a katonákkal. A szovjet parancsnok kijelentette: „...Én egyáltalán nem akarok Magyarországon maradni" – amikor is hirtelen a háztetőkről három gépfegyver-sorozatot adtak le. Az emberek egy része a házfalakhoz szaladt, hogy ott keressen védelmet... Mintegy harminc ember feküdt a téren holtan vagy sebesülten...

Peter Freyer: HUNGARIAN TRAGEDY
Dobson Books Ltd. London. 1956

– Apa, az Országháznál...

– Nyugodj meg, fiam!

– Apa, nem sírok... A téren ezrek voltak, valaki elkiáltotta magát: „Emberek, lőnek!"

Hasra vágódtunk, láttam a katonát, egyszerű kiskatona, ő rogyott elsőnek, aztán körülöttem... összehúztam a testem, a kőre szorítottam a számat...

– Ne sírj, fiam!

– Anya, a nadrágom!... Bocsásd meg!... Aztán szünetet tartottak, épphogy csak másodpercek... Veszettül rohantunk mindnyájan, egyvégtében... A hülye házmester ott állt vigyorogva: „Nagyon köll pisálni, mi?" Apa nem tudom, hányan maradtak ott, visszanéztem, iszonyú!

– Hol van a rum? Amit teába szoktunk... Igyál, fiam, hisz majdnem felnőtt...

– Még sohasem féltem így.

– Nyugodj meg! Mondtam, hogy maradj, itthon vagyunk mi is, majd lesz valahogyan, többé nem mész sehová.

– Elszakadt a nadrágom... Mitől olajos?... És akkor ez az elmeháborodott, ez a vigyorgó tizenegykor-zárom-a-kaput állat, azt mondja...

– Nem tudhatta, fiam.

– Miért haltak meg, ki tehette?

– A nadrágod, kisfiam... Kitisztítom... Ez vér... Megsérültél?

– Ezt idd meg, most az egyszer. Menj a szobádba, olvass... Anna, szívem, majdnem ottmaradt...

– Tudom, Zoltán.

– És te se bőgj, kedvesem, ha egy mód van rá, legyetek szívesek, nem telesírni a lakást, örüljetek, hogy épségben vagyunk, még ha lőnek, forradalmat játszanak is. Meglátjátok, nem tart soká, eltiporják – bakanccsal a hangyát –, ötvenhat lábjegyzetbe kényszerül a könyvekben, megint az lesz, ami volt.

– A szemétért gyövök. A gyereknek nincs baja? Úgy rohant.

– Fiatal, tudja, kíváncsi...

– Hát... Van, hogy megkergetik az embert, emlékszek, egyszer... azt mondják, különben, a Parlamentnél lőtték a népet, sok a halott... Mérnök úr, maga kiismeri magát? Azt mondja az asszony: „Fiam, te csak szemetelj!"

A tömeget valahonnan föntről lőtték... Csak ennyi a szemét? *Ennyi a szemét?* Ha valamit tetszenek hallani a szabadeurópán, a mi néprádiónkon nem jön be, tessék már mondani... A fiunk Szegeden – most nem valami dicsőség – párttitkár, de csak mint katona!

– Egy rumot, elvtárs?

– Ne tessék engem elvtársozni, mindig tudtam, hogy a nagyságos asszony viccel... Vissza nem utasítom, szóval a katonák, ugye, nem politizálnak. A fiamék kaptak lakást, a menyem a megyei pártirodán, ártatlan az is. Amit diktáltak, leírta. Néha lejött a megyei párttitkár, legyeskedett körülötte, de csak viccből... A fiam elvégzett valami iskolát, egyszer itthon nagyon magyarázott, hogy a párt, az legalább tudja, mit csinál, ha vannak is túlkapások... Mert említettem neki, hogy a házból szegény Gerencsért egyik éjjel, tetszik emlékezni, elvitték, és, hogy a mérnök úrékat is egy időben... zaklatták...

– Senki sem zaklatott, elv... Hudák úr, akkor hát legyen úr.

– De én emlékszek, nem tetszettek tudni, jártak itt, nemegyszer.

– Ezt sohasem mondta.

– Nagyságos asszonyom, hogyan mondhattam volna, a fiam szerint ez a dolgom, mint házmester, ha jönnek, érdeklődnek... Tetszik tudni, én soha, senkiről... illetve, amikor kérdezték, a mérnök urékhoz járnak-e vendégek, a színtiszta igazat mondtam: néha van itt kártyaparti, éjszakába nyúlik, a Kartal atya jön meg a két Hankó fivér a szemközti házból...

– Ez mikor volt, ez a kérdezősködés?

– Van annak vagy...

– Még egy rumot?

– Csak egyet... Három éve... Akkor elég gyakran jött egy hosszú kabátos, mindig estefelé, a frász törte ki az asszonyt. Nyugtattam, nincs nekem félnivalóm, a fiam katona, politikai tiszt... Aztán volt, hogy ketten jöttek, hogy a mérnök urék korábbi vagyonáról mit tudok, mit szoktak vásárolni, meg, hogy jár-e a gyerek hittanra, de engem sohasem kapott el a gépszíj. „A házmester, az házmester" – mondtam, mit tudhatok én, a senki, csak üldögélek a konyhában vagy a kisműhelyben, onnan aztán nem sokat látni... Szóval..., mennék már... És hogy állítólag a Parlamentnél lőttek... Majd a szemétért, elviszik rendesen, holnap megint...

Nyugalom és rend kell, elég volt a vérontásból

...Nyugalom és rend kell, hogy egyetlen élet se vesszen el többé, hogy újra megtalálják egymást a szülők és a gyermekek, a házastársak és a szerelmesek... Nyugalom és rend kell, hogy újra megindulhasson a munka, hogy biztosíthassuk Budapest élelmiszer-ellátását, rendbe hozhassuk fővárosunkat... Nyugalom és rend kell, hogy a kormány és a nép alkotó, hazafias programot dolgozhasson ki és hajthasson végre.

magyar politikai napilap
*1956. október 26.**

Kedveseim, Eszter és Gyuri öcsém!

Biztosan sokat hallottatok arról, ami mostanában idehaza történt. Nekünk szerencsére nem esett bajunk, voltak harcok, sajnos, a város egy része romokban van. Annával tegnap kimerészkedtünk a nagykörútra, nem ismernétek rá...

Az Üllői út sarkán élénk a forgalom, a pesti ember nem változik, sok a kíváncsi, arrafelé mintha nemcsak utcai harcok lettek volna, mondják sokan, bombázás volt, beszélnek mindenfélét. Nagyon lassan, óvatosan, mintha a béke csak bátortalanul lopakodnék, éled a város, a rádióban is, már nemcsak a Szepesi beszél, az események alatt ő vezette az adásokat valami titkos stúdióból.

Itt a házban, még távozástok évéhez, negyvenhéthez képest is minden változatlan, csupán egyetlen „ötvenhatos" halottunk van, szegény Herendi doktor, mindenki azt mondja, a szíve vitte el, fölizgatta magát. Már negyvenötben sem volt fiatal, azt gondolta, kettévágták az életét, minden családi vagyona elveszett. Élt-halt az apai birtokért, az újhelyi borospincéért. Egyszer meghívott, családi kirándulás volt anyával, apával, Te, öcsém, még kisgyermek voltál, de valami kell, hogy derengjen, anya azt mondta apának: „Ne igyál, nem bírod!" A kis szobában, ahol megaludtunk, apának éjjel fájt a gyomra. Felébredtem, föl-alá járkált, pörölt

*A könyvben idézett újságcikkek valódiak. *(A szerző)*

anyával, miért nem hozott szódabikarbónát. Most, hogy Herendi doktor meghalt, házbeliek mindenfélét magyaráztak, de én beszéltem a fiával, aki a Tungsramban osztályvezető; esztendeje tudtak tüdőrákjáról, orvos létére nagy dohányos volt, öregkorára úri előkelőséggel szivarozni kezdett, pedig utálta a kivagyi szokásokat. Amikor október harmincadikán a házvezetőnője, afféle régi, idérögzült, a lakhatásért szolgáló asszony, holtan találta – ágyában volt, kezében jegyzetblokk, megkezdett rajz. Többnyire másolt, kedvtelésül, egyszer Anna fényképét is elkérte, öreguras udvarlásképp lerajzolta. Anna tetszett neki, ha találkoztunk, azt mondta: „Szépasszony, szépasszony, irigylem az urát!"

Egyetlen napig errefelé is lövöldöztek, szerencsére a házat nem érte találat, szemben a Breier patika előtt napokig feküdt egy holttest, kék overallos férfi, Attila akkor látott először halottat, nem gyerek már, tizennégy éves, közönyt színlelt, de észrevettem, gyakran állt az ablak előtt.

Biztosan hallottátok, hogy október 25-én a Parlament előtt tüntetés volt, fegyvertelen, és ott a tömegbe lőttek, ismeretlenek. A Hudák úr tegnap szemeteléskor, teljes bizonyossággal állította, a fia mondta, csakis az ellenforradalmárok lehettek. Ez jellemző rájuk: békésen tüntető tömegbe lőni. Tankok is álltak a téren, a tömeggyűlés biztonságot látott bennük, barátkoztak a katonákkal. Attila arra járt, könnyelműen elengedtük itthonról, „Kószálunk egy kicsit" – mondta; „Ne messzire!" – figyelmeztettem, a Kossuth tér valóban néhány percnyi járás.

Beszélik, hogy az országot több százezren elhagyták, megnyíltak a határok. Nekünk – ismétlődő vitánk fölemlítését rossz néven ne vegyétek – erre ezúttal sem volt okunk. Anna szólt, ne politizáljak a levélben. Csak az eseményeket írom, nincs nékem félnivalóm. Biztos vagyok benne, hogy pozitív változások lesznek, mi dolgozunk, tesszük, ami a kötelességünk.

Attila, úgy látom, nem sokat ért az egészből. Én sem mindig, de a főbb csapások világosak. Attilának csak annyit meséltem el, amennyit biztosan megért. És csakis azt, aminek tudása nem lehet

ártalmára. Sohasem tagadtuk hovatartozásunkat, Attilát hazugságra nem bíztattuk, vallásos neveltetése titok. Legnagyobb öröme az volt, hogy nem kellett gimnáziumba mennie, mondtam: „Fiam, ezt úgy is be kell pótolni, az iskolaév ennyi meg ennyi nap, elő van írva, tanítás lesz, ha mindjárt augusztus közepéig is, meglásd, egyetlen napot sem engednek belőle!"

Kérlek Benneteket, írjatok mihamarabb, vagy jelentkezzetek telefonon, a mindennapjaitokról kérünk beszámolót, kommentárok nem érdekesek, azt hiszem, mi, testvérek, ne vitatkozzunk, Te, Gyuri öcsém, másképp látod a dolgokat, ezért mentél el. Biztos vagyok benne, hogy nemsokára látjuk egymást, más dallamokat énekelnek (énekelünk). Kérem, hogy Attilának még burkolt formában se említsétek október végi meghívástokat, ő itt érzi jól magát: velünk. Egy ízben kérdezte, miért nem disszidálunk, én hazaszeretetről és elveimről beszéltem neki, reményem szerint meggyőzően. A mi családunkban az ország elhagyása sohasem lesz mérce, embert soroló értékmérő. Elmagyaráztam: emigrálni éppúgy nem bűn, amiként itthon élni sem erény. Attila itthon lesz felnőtt, ha az egyetemet elvégezte, talál munkát az országban... Addig, és azontúl... fogjuk a kezét.

Budapest, 1956. december 1.

Ölelünk Benneteket, boldog karácsonyt!
Zoltán, Anna, Attila

A szálka és gerenda tanulságai
(A Volksstimme nyomán)

...van a szocializmusban is még egyenlőtlenség, de ezt az egyenlőtlenséget a kapitalizmusban meglevő egyenlőtlenség töredékévé zsugorították. Emellett hangsúlyozni kell azt is, hogy a szocializmusban a magas keresetek is feltétlenül munkából származnak (mert aki nem dolgozik, az ne is egyék!), az alacsony kereseteket pedig rendszeresen emelik.

...Nálunk, mint nagy hibáról beszélnek arról, hogy a szocialista országokban az üzemi munkások... kevésbé jutottak szóhoz. De uraim! engedjenek meg egy kérdést: ugyan hol van az osztrák munkásnak – akár a magán, akár az állami iparban – bármiféle beleszólása? Ki kérdezi? Ki hallgat rá?

magyar politikai napilap
1957. január 27.

– Szeretném tudni, kisfiam, miért nem eszel. Megjössz az iskolából, nem kérdem feleltél-e, szűkszavú vagy, ne tiltakozz, afféle kamaszdolog. Apád azt mondta, szerelmes vagy, enni mégiscsak kell, fiam, örülj, hogy van mit. Végre nyugalom van: tanítás, apa dolgozik, ma korán hazaért, a jövő héten újra jönnek a tanítványaim, akkor nem lesz ebéd, csak vacsora, legalább vennéd észre, hogy főztem, töröm magam, de te csak fanyalogsz.

– Anya, nem vagyok éhes, nem vagyok szerelmes, egyáltalán semmi sem vagyok; nagy marha, az vagyok, mert elmehettünk volna, az osztályból négyen is... Akkor nem szenvednék itthon, ebben a gangos házban...

– Ezt még sohasem hallottam, fiam.

– Apa? Itthon? Igen, Amerikában, aki magyar, azonnal kap házat, autót, mi meg itt rohadunk, és megint a hülye duma, hogy a párt...

– Ülj le, ne feleselj édesanyáddal, gyere az íróasztalhoz, nyugodj meg, és ne nézz mereven magad elé. Anya, mint nő sem érdemli meg, hogy így beszélj vele, férfi így nővel nem beszél. Anya fiatal, én sem vagyok elképesztően öreg, hogy párbeszédünket nemzedéki ellentét vagy kamaszos hevület lehetetlenné tehetné. Ez nem az a család, fiam, ahol szülő és gyermek képtelen szót váltani egymással.

– Apa, mindent értek, de jogom van véleményt formálni, igenis, van véleményem, és unni is jogom van mindent, amiről ti beszéltek... Tudom, természetesen tudom, miért ellenkezik azzal, amit a gimnáziumban mondanak... A hülye

Vámos, a volt párttitkár megint kezdte a magyarórán, hogy majd még a lakosság vissza fogja sírni... Bármit mondotok, újra minden olyan, mint régen volt; minden egyezik: a szólamok, a jelszavak, hogy bizakodjunk, csakhogy, szerintem, nincs miben.

– A helyzet tovább javul. Nem lesz többé *éljenrákosi*, vastaps és mellvédmosoly. Nincs neked itt semmi bajod. Itt születtél, itt születtünk mindnyájan, ezt úgy mondják: ez a hazánk. A haza! Fiam!

– És mit adott ez a haza? Nekem egyelőre csak annyit... Mást sem hallok: ezt is elvitték az oroszok, azt is elvitték az oroszok... Hogy a régi lakás, fenn a Tabánban más volt, amikor vissza akartatok menni, mások lakták, azt hitték, mi is burzsujok vagyunk. Folyton a munkáskáderekről magyaráznak, a Vámos előhozta megint, hogy a munkásosztály, a proletariátus...

– Nem erről van szó, fiam.

– Itt fogunk elrohadni! Nem értem, miért nem mentünk mi is... Az osztályból négyen... egyikük már írt levelet: a Joó Jóska – a tanárok úgy hívták: Jojó – Münchenben van az anyjáékkal, már most nagyobb lakásuk van, mint itt, előkelő városrészben, az apja elhelyezkedett a vasútnál, a Jojó már tanul németül. Nekünk miért nem volt eszünk, mint másoknak, miért kell itt ücsörögni, hogy majd megint bujkálni kelljen, ha az ember templomba megy...

– Most hagyd abba, fiam, anya egy éve képtelen rábírni, hogy legalább egyszer elgyere, pedig arra neveltünk... Én sem vagyok az asszonyos sírva-imádkozás, meakulpázás híve, de legbelül mégiscsak érezni kell valamit, hinni egy hatalomban, a mindent tudó akaratban, a mindenséget ölelő valamiben vagy valakiben... Ha ennyi hited nincs, csak együgyű lehetsz, hitetlen.

– Apa, hadd ne soroljak ateistákat a nagy filozófusok közül... Hadd ne!... Egyáltalán, hogy jön ez ide?! Igenis,

megint bujkálni kell, ha mondjuk, mégis, valakinek kedve támad misére menni.

– Bujkálni eddig sem kellett, csupán nem volt túlságosan bölcs vasárnap ministrálni, és hétköznap vörös nyakkendőben feszíteni. Sohasem féltem, fiam, mégis Kartal atya a lakásra járt hetente kétszer, külön fizetségért, amit el sem akart fogadni, hogy isteni világosságot öntsön sötét fejedbe. Bujkálni nem kellett, csak átmentünk másik kerületbe, oda jelentkeztünk, ott volt első áldozás...

– Ez nem bujkálás, apa?

– Okos megfontoltság, fiam. Nem értetted, és ha most érted is: rosszul. Első áldozás előtt, márciusban fölhívott Géza bácsi, hogy az iskola igazgatója másnap végigjárja az osztályokat, érdeklődni fog, ki kapott fehér ruhát.

– Azt mondtad, ne jelentkezzem.

– De jelentkeztél! Mert azt tanultad, hogy hazudni nem szabad, hát felálltál. Azután az igazgató, aki Géza bácsi barátja volt, valahogyan elfelejtette a nevedet fölírni... Ha nem így történt volna, akkor sem esett volna bajunk... szerintem. Különösképp az én helyzetemben... Óvatosnak kellett lenni, ez igaz, cégvezető voltam, de legalább a háborúnak vége volt... Hagyjuk ezt... Templomba eddig is jártunk, csak éppen te nem vagy hajlandó..., és bujkálni nem kell...

– Szerinted.

– Változások lesznek. Bízom benne. Az emberek megnyugszanak. Senki sem akar itt nyilasérát és Horthy-korszakot, a Mindszenty is, amint kiszabadult, az egyház birtokait emlegette... Fiam, ebben az országban nagyrészt egyszerű, tisztességes emberek élnek, békét, munkát akarnak, senki sem bánja, hogy nincsenek bárók, grófok, próbáltam volna én az úri kaszinóba... két lábbal rúgtak volna ki... Nyugalom lesz, emelik a fizetéseket, és, szerintem... Így lesz, fiam: utazni is lehet majd, szabadon. Téged itt senki sem üldözött, tanulj, ez az ország Európa közepén van, s benne mindannyian európaiak vagyunk, isten tudja, honnan hozott ázsiai

vérünkkel, sírva vigadó mulatságainkkal. Magyarok vagyunk, fiam, és csak örülök, hogy nem tapasztaltuk meg azt, ha az ember idegen valahol, mert akárhogy megy is Jojóéknak odakinn, örökké idegenek maradnak. Az ő gyerekeik már talán... Fiatal vagy...

– Tudom, apa, előttem a világ. Akkor most mégis... megebédelek, előbb a fogalmazást megírom, a Vámos adta föl, nincs valami ötleted?... Fontos dolgozat, azt mondta, az érettségi jegy...

– Messze van az még, fiam...

– A címe: „Gondolataim a szovjet irodalomról". Nem holnapra kell, azt mondta a Vámos, mindenki engedje szabadon a fantáziáját, most végre látni szeretné, ki hogy tud fogalmazni valójában.

– Fiam, Tolsztoj...

– Apa, a szovjet irodalomról kell írni! Mondom: a szovjet irodalomról. Elég négy-öt oldal. Ez a Vámos tényleg hülye.

2.

Ho Si Minh elnök elutazott Budapestről és Belgrádba érkezett

Ferihegy, 9 óra 30 perc. Felhangzik a díszőrség kürtje. D. I. és M. Gy. kíséretében megjelenik Ho Si Minh elnök, akinek búcsúztatásán megjelent a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnöke, az MSZMP Központi Bizottságának első titkára, a Politikai Bizottság tagjai és a politikai, gazdasági és kulturális élet több vezető személyisége.

Ho Si Minh... búcsúbeszédében hangsúlyozza: „A helyszínen ismerkedhettünk meg az önök népének a szocializmus építésében elért eredményeivel... Tájékoztatni fogjuk népünket ezekről, a magyar nép állhatatosságáról... Üdvözletemet és csókjaimat küldöm a fiataloknak, az úttörőknek, a szocializmus építése folytatóinak."

...Viharos éljenzés köszöntötte ezután Ho Si Minh elnököt.

magyar politikai napilap
1957. augusztus 6.

– Anya, miért, hogy tíznél tovább ne maradjak? Azt akarod, rajtam röhögjön egész Balatonboglár? Ha a szomszédból a két Béres gyerek – egyik tizenhárom, másik tizenegy... Innen két utcasarok az egész, ülünk, beszélgetünk, mind velem egykorú... Mégis mit gondolsz, kik ülnek egy ilyen kerthelyiségben?! Anya..., édes, legyen éjfél! Itt éjfélkor még senki sem alszik, és apa ne jöjjön oda a kerítéshez... A múltkor eldobtuk magunkat... Jó, nem használom... Szóval jót mulattunk, amikor megláttuk hátul, a platánok alatt a Nagy Zsolt anyját, a férjével, azzal a behemóttal... Arra sétáltak, ugye éppen, úgy tettek, mint akik véletlenül... Ha

mindenáron vendéglőbe akartok..., menjetek máshová, mert ciki..., szóval nem kívánatos.

– Legyen tizenegy, kisfiam, ilyen korú fiúnak mi keresnivalója van éjfélkor az utcán? Én tizennégy évesen...

– És az éjszakai fürdés?

– Akkor mi is ott voltunk, ne idegesíts, tizenegy.

– Megkérdem apát, miért kell úgy félteni, mint egy dedóst.

– Féltelek, az anyád vagyok.

– Vettem észre.

– Más boldog volna, ha itt nyaralna.

– Ettől – boldog?! Apának annyi tekintélye sincsen, hogy legalább a saját vállalati üdülőjébe szerzett volna beutalót! Oda csak a fejesek!... Ki akadályozta benne, hogy ő is az legyen? Senki. Csak folyton dörmög, meg, hogy végül is jól mennek itt a dolgok, csak éppen a kedves barát, Bérci elvtárs, a főmérnök kell mindig, hogy egy másik vállalat üdülőjébe protekciósan bebocsátást nyerjünk... Apa miért nem?...

– Elég, fiam! Miért élvezed tulajdonképpen, hogy így bánsz velem?! Hetekig szót sem szólsz, apád ifjú barátot remélt benned, nem tartod semmire, majd te mindent másképp csinálsz... Kisfiam, már nincs sok hátra, érettségizel, ha ugyan képes vagy, erős kétségeim vannak... Elmehetsz, ahová akarsz, felnőtté válsz... Akkor jársz haza, a saját otthonodba, természetesen – amit ugyancsak apa szerez majd –, amikor jólesik. Hazamehetsz éjfélkor, hajnalban, aztán, ha egészen felnősz, elvégzel valami gyorstalpalót, akkor meg... akár meg se keress, mert én mindig csak a sanyarú gyermekkorodra emlékeztetlek majd, ugye, kisfiam.

– Nem jövök, isten bizony, megfogadom. Mások szülei...

– Bezzeg...

– Nem szólnak bele... Egyetlen gyerek vagyok, kis szemünkfénye, a száznyolcvan centimmel, én mindenről köteles vagyok beszámolni, ha meg mesélek, az le van szólva.

– Nem kéne a homlokodra valami kenőcs?

– Pattanás, ronda vagyok, azt mondták, a napfény jót tesz, tesz a francot, kis púdert, ne tegyek?... Attól még feltűnőbb... A Herendi doktornak állítólag volt valami kenőcse, de akkor még nem voltak ezek a rohadt... Különben: szarok az egészre, ilyen vagyok, és akinek nem tetszik, kinyalhatja!

– Csak említem, kisfiam, ha este...

– Akkor tizenegy?

– Legyen éjfél..., nem bánom, de pontosan!... És ha bármi, ha botrány – ilyen helyen előfordul könnyen –, azonnal gyere haza, akár ne is fizess!

– Csak úgy eljönni, nem fizetni... Anya, hol élsz?!... És ...elfogyott a zsebpénzem. Délelőtt kétszer vettem strandjegyet, azt mondja az a roggyant szivar, egy hatalmas barom: „Azt bárki mondhatja, hogy már volt benn!" A múlt héten valóban azt mondtuk: másodszor jövünk, fagylaltért voltunk, akkor elhitte... Anya, mégsem mehetek üres zsebbel! Enni nem eszem, bolond leszek, azt a szart, sertés sült *burg-párkáp,* tudod, mekkora adag?! Isten bizony, úgy, ahogy van, betömöm a számba egyszerre. A Rédei, aki dzsúdózik...

– Legalább az ott lesz, ha valami...

– Kihozza a pincér az adagot, Rédei nem mond semmit, néz feltűnően a tányérra, aztán a pincérre, az rakosgat az asztalon, néznek egymásra, aztán Rédei azt mondja: „Ez mi?" „Ne hülyéskedjünk, kérem, a fiam lehetne, hagyjon engem!" „Mégis, mi ez?" „Amit kért, fiatalember." Odafigyelt már másik két pincér is, ugrásra készen, ha a Rédei, mondjuk, megpróbál elővezetni valamit... Akkor a Rédei a húst, a köretet, még a díszítést is összekaparta, villával kanálra segítette, egyszerre szájba vette az egészet, és tele pofával utánakiáltott a pincérnek, aki már hátat fordított: „Viheti!"

– Ennek a Rédeinek is, amilyen nagyra nőtt, több esze lehetne.

– Inkább itthon eszem.

– Vacsora hatkor, az üdülőben hatkor adnak...
– Én ötkor találkozom a fiúkkal.
– Esti programot nem kezd ötkor az ember.
– Anya, öt, és kész. Van itt valami, vagy menjek el?... Lemegyek a konyhára, kérek... A múltkor adtak... az az idősebb, a nagy seggű...
– Hogy beszélsz, fiam?...
– Remélem, meleg vacsora lesz, abból ad, különben, ha nem eszem hatkor, jár a vacsora ötkor is, az jár az üdüléshez.
– Nem vitatkozom... és apádnak, hogy ne izgassam, nem számolok be, arról hogyan beszéltél velem megint.
– A rohadt pattanás... tényleg borzalmas... Mit lehetne kezdeni vele?... Különben nagy seggű, igenis... Anya, édes..., légy szíves!... Nem tudnád valahogy mégis, kíméletesen, zsebkendővel, most fél kettő, ötig, hogy ne legyen nyoma, jóddal, kölnivel vagy tudom is én... De ne a tiedet, Opera luxus, azt megérezni, nem vagyok én buzi...
– Mertem remélni, kisfiam.
– Akkor, anya..., légy szíves!

– Anita, azt mondtam anyáméknak, csak fiúk lesznek, anya olyan konzervatív.
– Én a mamámmal mindent megbeszélek.
– Te mégiscsak lány vagy, az más, mi nem szoktunk ilyenről... Vannak az osztályban, akik mesélik, ahol ez nem érdekes..., hogy lányok, fiúk... A Miltényi azt mondja, ha meleg van, meztelenül járkálnak a lakásban, fogalmam sincs, mi értelme. Mi a jó abban, hogy a család egymás előtt?...
– Te milyen aranyos kisfiú vagy! Ahogy magyarázol, igazán... Ha meztelenül és egymás előtt, akkor úgy, ilyenek, és kész.
– Nem furcsa, mégis? A Miltényi család amúgy is flúgos, ha ez a szórakozásuk..., nézzék egymást. Megjegyzem, abszolút hülyeség, ha a véleményem akarod hallani... Nem helyeslem, szóval, furcsa, nahát.
– Kisfiú, nektek, fiúknak mi minden furcsa! Hol ezzel, hol azzal foglalkoztok, én az öcsém minden dolgából ki vagyok zárva: rádióamatőr klubba jár, gitározni tanul, az egész gyerek nincs tizenhárom éves, egy különóra-gyűjtő! Ha még jól tanulna! Mamáék azt mondják, ha bírja, járjon. Verset ír, egyet olvastam, egy kukkot sem értettem belőle. Bevittem a lányoknak az iskolába, de kiderült... A papám meg előadást tartott, hogy ezt azért mégse... Akkor, kérdem én, milyen alapon vitte el egyik nap az édes Lacika... – engem semmi pénzért nem becézne senki! – a tartalék iskolaköpenyemet..., gondolták, ha nincs sötétítőfüggöny a fotószakkörben, telerakják az ablakot kék meg fekete cuccokkal... Benn felejtette, a mamám balhézott... Nálunk férfi a férfi, nő a nő pártját fogja mindig... Hogy mit tetszik?
– Kérdem, mit hozhatok, kérem?
– Anita... Srácok, az Anitáét fizetem, esetleg enni?... Akkor két pogácsa..., én talán egy sört...
– Kisfiú, édes kisfiú, nagyfiút játszol!... Az ember tíz korsó sörtől sem lesz nagyfiú, csupán részeg lesz, semmi más.
– Menjünk, esetleg?
– Gyere, kisfiú, ne várjunk, míg többen lesznek! Nem zavar, ha néznek?
– Ha kiröhögsz is, jártam tánciskolába.
– Ez a ti szomszédotok, ez a Rédei mitől olyan nagyképű?... Nem érdekel, kis hülye, lobogtatja a százasokat, örökké bámul, úgy tesz, mint akinek itt a földön semmi dolga. Tegnap láttam őket a strandon, az egész családot. A mamám azt mondja, a Rédei papája nagy fejes, a belügyben dolgozik.
– Már megbocsáss, szarok a belügyre.
– Csöndesebben, kisfiú...
– Azt mondja apám, azért vannak ostornyeles lámpák épp a mi üdülőnk utcájában, mert a Rédeiék háza ott van,

odabenn telefon, a Rédei elvtársat, ha a család nyaral, este egy bazi nagy Volga hozza, ha tehetné, nyakkendőben, zakóban járna strandra is. A Rédeinek fogalma sincs, az apja konkrétan mivel foglalkozik, estére nagyon fáradt, előfordul, hogy éjszaka sincs itt, vidékre jár. A Rédei annyit tud: apuka belügyi dolgozó. Szerinted van ilyen, hogy az ember a saját apjáról sem tudja?...

– Hazudik a Rédei Béla, igenis tudja, csak ez hozzátartozik a pöffeszkedéshez. Oltári ellenszenves a kölyök, most is úgy ül, mint aki kardot nyelt, hősködik a pincérekkel, idétlenül vihog, nem beszélve a vicceiről... Amikor meg én meséltem, azt mondta, talán ne politizáljunk.

– Visszamegyünk, Anita, vagy ezt a gyorsat?

– Miért ne?!... Meddig maradsz különben?

– Éjfélre, nekem éjfélre...

– Beleiszok a sörödbe, gyere.

– Iszom. Ikes ige.

– Kisfiú, gyűlölöm az eminenseket.

– A magyartanárunk irtó kényes... Minden évben írat egy otthoni nagydogát. Tavaly a szovjet irodalomról kellett... Ő a párttitkár megint, mint ötvenhat előtt... Négyes lett... Én és a szovjet irodalom!

– Különben, kisfiú..., én is egész jól tanulok, csak nyáron, este az ember elengedi magát, ilyennek adom magam, a Balaton meg minden... Tudod, kisfiú, örülök... Egész más vagy, mint a többi, nem tudom, talán okosabb... Láttam, olvastál az erkélyen, lent kószáltam, észre sem vettél.

– Odaadom a pogácsámat, ha akarod.

– Látni a csillagokat... Az égbolt, ezer színe... Erre mondta tegnap a papám, ha festő így festené, azt mondanák, giccs...

– Gyönyörű! Mutasd a kezed, kisfiú, jósolok a tenyeredből, csak bátran...

– Nem félek.

– Egyszer a mamámnak egy cigányasszony Cinkotán – ott laktak a nagymamáékkal – megjósolta: egy fia és egy lánya lesz, a lány lesz idősebb, és megmutatta, miből lehet jósolni: az élet vonala, ezt kell nézni, egész tudománya van.

– Már holnap elmegyünk.

– Aztán?

– Csak úgy, Pesten... a srácokkal a házból... barangolunk a környéken... A Margit híd tövéből gyalog a Szigetre, az úttörő stadionba vagy a sportuszodába...

– Akkor, kisfiú, jövőre... ugye, jövőre megint.

Díszelőadásokkal készülnek november 7-re a vidéki színházak

Csak 18 éven felüliek számára éjszakai kabarékat rendez a Vidám Színpad. A tervek szerint enyhén „pikáns” egyfelvonásosokat mutatnak be.

Nagyszabású előkészületek világszerte a IV. Szakszervezeti Világkongresszusra

18 pesti iskolában indítanak tánc- és illemtanfolyamot

Címek, hírek
magyar politikai napilap
1957. szeptember 24.

– Lenkei elvtárs, foglalj helyet, bemutatom az elvtársakat: Kunder elvtárs a kerületi pártbizottságról, Rédei Béla elvtárs a belügyből...

– Azt hiszem, mi ismerjük egymást... Balatonbogláron egyazon utcában..., a MATORG Üdülőben... Önnek meg két házzal odébb, ugye, azt hiszem..., a Kossuth utcában...

– Lehet, Lenkei elvtárs, valóban, mintha már... De megbocsásson, ez nem tartozik ide.

– Amiért kérettünk, Lenkei elvtárs, tulajdonképpen csak formaság: a belügyi szervek küldtek a pártbizottságnak egy listát, amelyen olyan emberek névsora van, akik részt vettek az októberi eseményekben...

– Engem már a belügyben kihallgattak..., Jánik elv... elvtárs.

– Ez nem kihallgatás, félreértesz, Lenkei elvtárs.

– Ez év március huszadikán értem jöttek, benntartottak egy éjszakát, kihallgattak, aztán elbocsátottak. Én ott mindenről beszámoltam.

– Nem arról van szó, hogy az elvtársak vagy én bármit feltételeznénk rólad: azaz, hogy te valamit, ami törvénybe ütköző... Mi csak vállalati szinten... Meg is mondtam az elvtársaknak... De mindenkit meg kell kérdeznünk, végtére is demokráciában élünk... Előtted is világos, hogy az új legfelsőbb vezetés egészen más módon látott itt hozzá a dolgokhoz, afelől semmi kétség nem lehet, hogy itt nagy fordulat történt. Sajnos, véráldozatok árán... Számtalan naiv és ártatlan ember, még gyermekek is, Lenkei elvtárs, belekeveredtek itten dolgokba, láttuk, mi történt... Az ellenforradalmi csürhe, mert nem tudok más szót használni, Lenkei elvtárs, az első pillanatban jó szándékkal indult, ifjúsági lendülettől áthatott mozgalmat utcai vérengzés és lincselés borzalmára süllyesztette. Én nem mondom, Lenkei elvtárs, hogy nem voltak hibák. Én is, mint egyszerű munkás, kis pont voltam, mezei párttag... Azokat a dolgokat, melyekre később fény derült, nem lehetett alulról látni... Nagyon szeretném, Lenkei elvtárs, kedves Zoltán, megengeded, hogy így szólítsalak, ha te is tudnád: ez a pártszervezet nem a az a pártszervezet, különben nem is vállaltam volna, hogy én legyek a titkár, de azt mondták, olyat keresnek, aki nem mocskolódott be... ugye..., aki ember tudott maradni az ellenforradalom alatt... Tudom, nagy szavak, én sem tettem mást, mint, gondolom, te is: amint lehetett, fölvettük a munkát, mert csak a munka viszi előre a dolgokat. Még egyszer

kérlek, ne vedd rossz néven, azt hiszem, ugye, elvtársak, kicsit hosszúra sikeredett a bevezetőm, hogy idehívattunk: formaság, néhány apróságot kell csupán tisztázni.

– Lenkei elvtárs, ugye tagja volt a vállalati munkástanácsnak?

– Tagja voltam, nem tagadom.

– ...Mint mérnök...

– Szóltak, megbízható embereket keresnek, akik nem voltak a párt tagjai. Azt gondoltam, itt termelésről van szó, az üzemről, újra szükség van arra a szaktudásra, melyet, mint cégvezető... Nem hiszek magamról túl sokat, már korábban is lett volna néhány ötletem, amikor a szervezetlenség és a főmérnök nyilvánvaló hozzá nem értése miatt itt katasztrofálissá váltak a dolgok, arra gondoltam, most ismét engem kérdeznek. A főmérnök a forr... az ellenforradalom napjaiban nem volt sehol...

– A főmérnök disszidált, Lenkei elvtárs.

– Az igazgatónak nyomát sem láttuk... Ismerem a gyárnak minden zugát, úgy gondoltam, személyem, legalábbis szakmai szempontból, bizonyos hitelt kölcsönöz majd az új testületnek, hiszen én az államosítás után itt maradhattam, engem a rendszer nem kezelt ellenségeként, de megértettem, hogy a kommunista párt nem sorol a hívei közé. Sohasem politizáltam, az ötvenes években már – ötventől ötvenhatig – egyre inkább nyilvánvaló volt: jobb is, ha nem ártom magam a politikába. A jog... Ugye, a Rajk per... Korábban Mindszenty... Templomjáró vagyok, nem tagadtam sohasem... A munkámban ismét örömöt találtam, tettem a dolgom, dolgozni kellett, ez háborút vesztett ország, és a rend, amelyről szó volt – csupa nagybetűvel...

– Szigorúan nézve, vesztes ország, igen. Csakhogy a Szovjetunió, Lenkei elvtárs, kezdettől fogva úgy kezelt bennünket, mint szerencsétlen népet, melyet idegen eszmékért, alantas célokért küldtek harcba. Azt hiszem, ezt bárki tanú-

síthatja, aki találkozott szovjet katonákkal... A vesztett háború – nyert háború volt, a nép lett a győztes, a munkás...

– A munkástanácsban... néhány napon keresztül majdnem estig üléseztünk, politikai jellegű megbeszélés sohasem volt, akadt egy-két vérgőzős fejű...

– Kik voltak azok, Lenkei elvtárs?

– Nem emlékszem. A kihallgatáskor is megmondtam, én...

– ...Sokat segítene, Lenkei elvtárs.

– Mondom, nem emlékszem..., Rédei elv... elvtárs.

– Mondok neveket: Lévai, Endes, a kis Hartai, ezek összevissza beszéltek mindent, szervezkedtek, lázítottak, nem igaz?

– Lehet, amikor én nem voltam jelen... Megmondtam mindjárt, én nem akarok senkin sem bosszút állni, nekem senkivel nem volt bajom, megbecsültek. Hogy a távollétemben...

– A felesége mit csinál, Lenkei elvtárs?

– Angoltanár, otthon vállal.

– Gyerek van?

– Egy fiam... Attila, gimnazista.

– Igaz, hogy a gyerek részt vett az ellenforradalomban?

– De kérem, gyerek! Egész idő alatt egyszer volt lenn az utcán, október huszonötödikén, amikor a Parlamentnél lőttek... Véletlenül tévedt oda, otthon, a házfelügyelőnk, a Hudák úr... *a Hudák úr!...*

– Önnek külföldön él a testvéröccse.

– Közismert, levelezünk.

– És mit csinál kinn a fivére? Úgy értem, mi a foglalkozása?

– Mérnök a Siemensnél.

– Nem hívta magukat?

– Gyakran telefonálunk.

– Úgy értem, hogy disszidáljanak? Őszintén szólva: nem is értem, megtehették volna...

– Október végén telefonáltak, de... Nem a mi formánk, kérem. Látható, itt vagyunk, Rédei elv... elvtárs. Megbocsáss, kérlek, Jánik elvtárs... Elnézést, amennyiben ez nem rendőri kihallgatás, mert, ugye, nem az, akkor nekem vissza kell térnem az irodába, egy értekezletet hagytam ott, elég váratlan...

– Zoltán, félreértettél bennünket. Ez csak egyfajta érdeklődés, inkább eszmecsere... Jelentős változások vannak, és akinek nincs oka félni..., ezt nekem elhiheted. Ha az elvtársaknak nincs kérdésük, akkor... legföljebb majd egy más alkalommal, majd máskor... folytatjuk a beszélgetést. Rendben, Lenkei elvtárs... Zoltán?

Hansági Híradó

Délfelé jár közben az idő, szakadoznak a felhők, ki-kinéz néha a nap is, s mire ebédhez sorakoznak, egészen megjavul az idő. Fél kettő van, a munka máskor, rendes időben kettőig tart, s amikor összegyűlnek ebédért sorakozni a fiúk, néhány szót szól hozzájuk a táborparancsnok. Azt, hogy kimennének-e egy kis délutáni munkára, pótolni a kiesett időt. Szavazni kell erről. De a dombról, ahol állnak, harsogó igenlés zeng a bokros, vizes hansági táj felett.

magyar ifjúsági hetilap
1958. július 26.

– Anita, szép vagy, mindig szebb.

– Tavaly sem voltam csúnya, kisfiú...

– Velem még sohasem fordult elő... Szerelmes vagyok... Apa azt mondja, ez természetes... Nekem furcsa... Amikor reggel ébredek, tiszta hülyeség, már reggel ötkor is, az első gondolat te vagy: a gyönyörű hajad, vagy inkább..., ahogy nézel, a tekinteted, a mozdulatod, ez magyarázhatatlan... Tudom, Anita, másoknak is tetszel, de én nem a szépségedet, én téged nagyon..., szóval, azt hiszem, most

először életemben... Nem mondom, amikor tizenhárom voltam, azt mondja anya, mindig kinéztem magamnak valakit. Az illető nem is tudott róla, és ötször néztem meg a Kétszer-kettő-néha-ötöt, a Ferrari Violetta miatt... Volt a nyolcadikban az ikeriskolában egy lány, vállig érő fekete haj, ha találkoztunk, mosolygott. Kétszer eljött velem, sétáltunk délután a Duna-parton, a kezét sem mertem megfogni, előadást tartottam: ha rajtam múlna, senkit, őt sem csókolnám meg... Ez azért volt, olvastam, mert a szerelem lelki és testi oldala... Nem is értem... Csakhogy most..., azt hiszem, elég érett vagyok... Szerelem!... Meg kellett mondanom... Nem a Balaton-est teszi... Anita..., azt sem tudom, mit beszélek, gondolom, azt mondod, hülye ez a kisfiú.

– Nem mondom, kisfiú.

– Én nem tudok hallgatni, ahogy a szerelmesek szoktak, verset nem írok... A fürdőruhád, ugye, külföldről való?

– Hogy jutott eszedbe a fürdőruhám éppen most, este, kisfiú?

– Mindig az jut eszembe.

– Egyszerű kétrészes.

– Más, mint a többieké. Csak nézek a parton, egyetlen lány sincs, aki hozzád fogható volna... Csak te vagy szép, csak te érdekelsz... Ez van...

– Kisfiú, azazhogy Attila, te aranyos, édes kölyök, valahogy olyan kölyök vagy, amióta itt megláttalak tavaly, érzem, én is érzem... Emlékszem, amikor először... A reggeli vonattal érkeztünk, már a vonaton összeismerkedtem Rékával, tudod, akik a tizenegyesben szoktak... A sarokszoba... Azt mondta Réka, nézzük meg a fiúkat. Leültünk a teraszon, a főbejárat látóterében, dumáltunk, hülyeségeket, iskola, bizonyítvány... Éppen azt mondtam, nem érdekel, nyaralni jöttem, amikor beléptetek a kapun... Te leghátul, kezedben a strandra hordott lila sporttáskával, irtó ronda... Különben a rövid ujjú ingedben jól mutattál! Nem vettél észre, inkább Rékát... Megtörölted a homlokod, sóhajtottál, Réka felé néz-

tél, mint aki azt mondja, tessék, ez az én formám, a nyaralás épphogy kezdődik, máris cipekedek... Ezt mondtad a szemeddel. Szép voltál a homlokodba omló hajaddal, ezzel a rakoncátlan két tinccsel... Ugye a kezembe foghatom?... Ugye felpörgethetem a két ujjam közé? Tudd meg, én sem tudok aludni, ugyan későn kelő vagyok, mint a lányok mind, de este küszködöm, nem jön álom a szememre... Látod, máris különbözünk..., te kis hülye kisfiú...

– Anita..., gyere közelebb!...

– Nem tudok, ennél már... Szerinted ez a mi padunk...

– A mienk, csak a mienk...

– ...Hány szerelmest látott már?

– Nem tudom, most lát, ugye, kettőt, igaz?

– Mintha jönne valaki.

– Csak a szél... Kicsit fölélénkült a szél, érzed?... Jó hűvös.

– Melegem van... Nekem irtó... Istenem, szorítasz, kicsit szorítod a derekam.

– Nem akarom, azazhogy... A homlokod, édes illata van a bőrödnek, szerelemillat...

– Kis, drága fiú... Miket beszélsz?!...

– Megbolondulok.

– Csak nem?! Kisfiú...

– Ugye..., ugye szerethetlek?... Szabad?

– Igen, kisfiú, azt hiszem, igen.

– Úgy értem... Már volt, akit megcsókoltam, de szerelemmel...

– Gyere, kisfiú, én sem... Még úgy... soha, senkivel... Szerethetsz, mert szeretlek.

– Így..., így, ugye, jó, mondd?!...

– Engedd, hogy én is... Azt ne..., azt nem szabad...

– Csak megérintem, megcsodálom a kezemmel, az ujjam hegyével.

– Megláthatnak...

– Senki sem lát, nem jár erre... Rátaláltam, már két napja, itt rejtezhetsz nappal is, éjjel is.
– Bujkálni akarunk mások elől, titokban, szerelemben, szeretlek, kisfiú... És neked, neked jó?... Hogy simogatsz!... Érzem, bizsereg, furcsa... Még soha...
– Nem ülünk le, Anita?
– Ülünk, kisfiú.
– A fűre, a földre, itt a pulóverem.
– Megfázunk.
– Nem, biztosan nem, lehet vagy huszonöt-harminc... Hallod, fürdenek, valahol fürdenek... Ide ülj, feküdj mellém... Voltál már így, volt ilyen?
– Kíváncsi vagy, kisfiú...
– Így nem ér...
– Semmi sem volt, *az* semmi volt, Attila, édes; egy pillanat, pajkos kamasztempó, azt sem tudtuk, mi az, minek egyáltalán... talán kíváncsiságból, semmi sem volt... A merészségem tettem próbára...
– Egészen..., úgy értem, egészen megvolt?
– Féltékeny vagy, drága... Hogy féltékenykedel!... Egy érintés, semmi, annyi...
– Akkor szóval... nem is... annyi nálam is volt, ha láttál irdatlan ronda csajt, egy bulin, a szomszéd szobában a szülők, felnőttes dumaparti, „kérlek szépen" és „kézcsókom" dögivel... Átmentünk az ő szobájába, égett a villany, mutatta a szalvétagyűjteményét, az egyik szalvétán csókolózó pár, ő az asztalon levő desszertvillákért nyúlt, egymás felé fordította őket úgy, hogy a villák ágai összekapaszkodtak, és azt kérdezte, tudom, ugye, ez mi? Mondtam, tudom, majdnem csak ennyi volt, és hallottam, hogy apa a másik szobában viccet mesél. Egymás mellett ültünk, ha netán bejönne valaki. Az asztalon a szalvéták, és akkor először, csak érintéssel..., ő azt mondta, na látod, így kell..., és nagyon elégedett volt magával.
– Kisfiú, induljunk, hűvösödik.

– Most ne, kérlek ne... Ha nem akarod, nem lesz semmi, beszélgetünk, csupán megölellek... Szeretlek..., nagyon szeretlek, Anita...
– Gumis, nem kell kapcsolgatni... a szoknyám öve...
– Csak... ennyi... fölhajtom egy kicsit, nem látom, sötét van, fehér..., rózsaszín vagy a fürdőruhád?
– Kisfiú, este nem fürdőruhát... rózsaszín... Különben, ha mindent tudni akarsz..., ó, kisfiú...
– Ugye nem haragszol?... Ugye jó? Nem akarom, hogy fájjon...
– Nem fáj..., nem fáj...
– Hogyhogy így... hogy ennyire forró?!...
– Ne beszélj, édes kisfiú... Hol kell ezt kibontani?... Segíts, megőrülök!... Én és a szerelem!... Gyere, óvatosan... Vigyázz, vigyázz rám..., kettőnkre...
– Akartam olyan... gumit szerezni, azt sem tudom, hol kapni, állítólag drogériában, de én még soha...
– Még közelebb, kisfiú, Attila, gyere, nagyfiú, jegyezd meg ezt a pillanatot, jegyezd meg, örökké a mienk marad...
– Ugye, nem felejtjük?... Ugye, ez...
– Igen, igen..., ne szólj már, kisfiú.

3.

Együtt örülünk a magyar néppel az építés nagyszerű sikereinek

...A szocialista és munkáspártoknál, valamint a szocialista országok népeinél kialakult az a nagyszerű tradíció, hogy a testvériség jegyében együtt ünneplik a fontos történelmi eseményeket. Ilyen esemény a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának évfordulója is. A Tanácsköztársaság a magyar nép hősi történetének egyik legdicsőségesebb lapja... Jelenleg a magyar nép sikeresen építi a szocializmust... Jól tudjuk, milyen hatalmas eredményeket értek el a Magyar Népköztársaság dolgozói ezen a történelmi úton. Együtt örülünk önökkel e nagyszerű sikereknek. Ünnepük előestéjén újabb sikereket kívánunk önöknek, drága barátaink...

(A. B. Arisztov beszéde)
magyar politikai napilap
1959. március 19.

– Hogy van ez, apa, a pontszámmal?

– Tisztességesen föl kell készülni.

– A származás, mégis.

– Egyenlő pontszám esetén mérlegelik, hogy munkás vagy paraszt...

– Nem igazságos, apa.

– Tanulj becsülettel. Sikerül, meglátod.

– Délelőtt odajött hozzám az iskola KISZ-titkára, a faliújságra kért képet, megígértem a háromárbocost, amit Gyuri bácsiék küldtek Münchenből, Columbus-hajó.

– A STERN magazinból... A KISZ-faliújságon...

– Nem tudni, honnan való, tematikus faliújságok vannak, kétheti váltásban, most éppen a közlekedés, a hajózás.

– A KISZ-titkárral, ha nem is barátságban... Az ember segít, ha módja van rá.

– Eredetileg nem is engem kért a Szatyi, rendes srác, csak tudja valahonnan, hogy nekünk külföldön... Az apja a kerületi pártbizottságon... nagy fejes, az anyuka valami szakszervezeti, az egész család ilyen... Az igazgató, ha reggel autó hozza a Szatyit, hátul az apa, elöl a gyerekek... Ha véletlenül épp akkor érkezik, odamegy az autóhoz, a Szatyi csak köszön, megy tovább a kapu felé, az igazgató kinyitja a hátsó ajtót, behajol a kocsiba, csak a segge látszódik; egy igazgató, aki deréktól fölfelé nem létezik, ahogy beszél odabenn, ahogy kedélyeskedik, a segge úgy mozog, le-föl, közben özönlik az ifjúság, már a sarokról látni a fekete autót, oldalán az igazgató hátuljával, röhögőgörcs, gyorsan az egyensapkát, a kapuellenőrzésnél... Csak tudnám, hogy az egyensapka, az minek?

– Hagyomány, fiam, hagyomány nélkül mire mennénk?

– Virtus, mennyire halasztja valaki a lehető legkésőbbre, de még időben, a kapu előtt... Kötelező iskolába menet, és ha az ember tanárral találkozik..., azonnal...

– Örülök, hogy beszédes kedvedben vagy, fiam.

– Szatyi azt mondja, ha időben beléptem volna a KISZbe, most más jellemzést adhatnának az egyetemi felvételihez... Ez számít meg az iskolai javaslat, azzal, ugye, apa..., nem lesz gond?

– Nem tudom, fiam, miképp lehettél volna éppen te KISZtag, a volt cégvezető, a majdnem osztályidegen apáddal?

– Nem számít, szerintem már...

– Ne felejtsd el, még csak három éve!...

– De te... Nincs bűnöd, megmondták, hogy a munkástanácsban, az nem érdekes, nem is volt baj.

– Egy éjszaka odabenn. Ennyi. Huszonnégy óra, zárkában. Majd egyszer... mesélek még. A jellemzést megmutatják?

– Azt hiszem, nem... Megnézni nem lehet...

– Felhívom Tóni bácsit, megkérdezem.

– Tóni bácsi és a KISZ!

– A legjobb tanár volt, aki valaha is... Igazad van, honnan tudhatná? Tanulj, fiam, és ne ártsd magad olyan dolgokba, melyekhez nincs közöd! Politikával ne foglalkozz! Látod, van állásom, nem volt bántódásom, nem politizáltam.

– De ötvenhétben...

– Ott is megértették, hidd el, fiam, nem félek. Sokféle ember van, én nem vagyok a politikus fajtából való, azt hiszem te sem, és szeretném, ha kamaszkorod nyárutóján – csaknem felnőtt vagy –, nem veszítenéd el a fejed, nem nyilatkoznál, véleményeznél. Egyazon család ugyan, de Gyuri öcsém, mintha máshonnan jött volna: negyvennégyben olyan helyen dolgozott, ahol nem kellett volna, műszaki hivatalnok volt, a politikához nem volt köze, de az akkori kormányzat... Később nem bocsátották volna meg; kedvezményezett volt, bizonyos értelemben, internálták volna, biztosan.

– Elvitték volna? Börtönbe?

– Akit a rendszer ellenségének minősítettek, és nem volt kívánatos; vagy a lakására, az ingóságaira szemet vetettek, sokszor puszta szeszélyből – egyik napról a másikra – kitelepítették: hajnalban teherautó, előzőleg pár órával határozat: a legszükségesebb holmit összecsomagolni! Voltak családok, ahol készenlétben állt néhány bőrönd: a kedves invitáláskor gond ne legyen... A kofferkészlet – tartalékban – hozzánőtt a század derekához: hol légiriadó, hol kitelepítés, hol államosítás. Egyetlen alkalmat ismerek, amikor a csomagos készültség elfogadható, tudod-e, mi az, fiam?

– Nyaralás előtt, amikor...

– Nem, fiam. Ha gyermekáldás... ha szülés előtt... Akkor kell a kiscsomagnak készenlétben állnia, ha itt az idő, ne kelljen kapkodni. A kis fekete bőrönd az előszobában, a szekrényben legfölül, az volt, az várakozott már jóval előbb, amikor te születtél.

– Örülnék, apa, ha nem kócolnád össze a hajamat.

A magyar dolgozók lelkes seregszemléje a 15. szabad május elsején

...Több, mint félmillió budapesti jött el, hogy kifejezésre juttassa a proletárszolidaritást, a szocializmus ügye iránti hűséget... Mielőtt a menet elindult, M. Gy. mondott ünnepi beszédet, a párt, a kormány és a szakszervezetek nevében köszöntve a budapesti százezreket.

– Legyen ez a május elseje örömteli, vidám és harcos. Megvan a jogunk, hogy örüljünk, hogy vidámak legyünk... Büszkén tekinthetünk vissza a megtett útra, s bátran és reménnyel nézhetünk a jövőbe.

magyar politikai napilap
1959. május 4.

– Kedveseim, indulhatunk. Attila, fiam, ha meg nem sértelek, a nyakkendőd, mintha kutyák szájából...

– Apa, ezt szeretem.

– Ez az egy, amit a fiam szeret, Lacikám, a gyereknek sohasem volt ízlése.

– Azt hiszem, Zoltán, az apjára ütött a gyerek.

– Hölgyeim, önök ma különösen szépek...

– A Nagyszállóba, ugye, Zoltán?

– Azt beszéltük.

– Éppen tegnap mondtam Annának, hihetetlen, hogy megértük... Terveink szerint elköltjük a kártyaveszteség perselyes pénzét.

– Én hittem, tudtam. Csak azt nem, mikor. Amikor most szóltatok, Laci felnyitotta a kisperselyt, ünnepélyesen leült a nagyszoba asztalához, „Margó, figyelj! – mondta. – Számold még egyszer!" – s oszlopba rakta a pénzt... Emlékszem, aznap játszottunk először... Kinek az ötlete volt?... Amikor Attila a Kossuth téren... Attól fogva minden este...

– Már első alkalommal sütöttem... Tálon hoztuk, vendégeskedtünk, nálatok, a földszinten könnyebb volt sötétíteni.

Margó javasolta, hogy gyűjtsük perselybe... Aki veszít, bedob két forintot.

– A persely családi emlék, mintha mindünkkel együtt született volna, örök idők óta ereklye... Üresen állt a szekrényben, hirtelen eszembe ötlött, mi volna?!...

– Azt mondtad, Laci, emlékszem, szó szerint: „Elvacsorázzuk. Békevacsora lesz." És Anna azt mondta: „Adja Isten, minél előbb!"

– Összejött szépen... Attila, összetegeződtünk, már férfi vagy, majdnem... Te biztosan alig emlékszel, megtanultad a kártyát, apád figyelmeztetett, ülj nyugodtan, izegtél-mozogtál, a hangod basszus és szoprán közt cikázott, kedves kamasz voltál... Mi csak míméltük a nyugalmat: pókerarc és römikártya... Nekünk volt izgulnivalónk, megértünk egy-két dolgot... Egész idő alatt rettegtem, hogy újra lángba borul minden.

– Mindenre emlékszem, Laci bátyám.

...Az Országháznál... Nem sírok... A téren, ezrek voltak, valaki elkiáltotta magát: „Emberek, lőnek!..." Hasra vágódtunk..., összehúztam a testem, a kőre szorítottam a számat...

...Be kell spalettázni, akkor nyugodtan játszhatunk, egyszer megnéztem, szemernyi fény sem szűrődik... Ha gyanús zajt hallunk, lámpát oltunk, kilesünk..., de nem hiszem... A kijárási tilalom...

...Ötven, mindössze? Hát az kézben van, kedveseim, az itten van bizony a kezemben, nekem... Miért ne dobolnék az asztalon az ujjammal, nehéz sors, férfisors, még dobolni sem... Kedveseim, ma én nyerek, mit mondjak... Ilyen jó lap!...

– Valóban, a Nagyszálló?

– Hát legyen.

– Nem túl előkelő?

...Állítólag kenyérosztás lesz, a KÖZÉRT-hez sietnek... Attilát nem engedem... Megyünk mi, a két asszony... Bennünket ne féltsetek... Ki tudja, a férfiakat... összefogdossák...

– Halászlé, azt eszem!...

– Én megmaradok a jó öreg zalai töltött káposztánál, ha ugyan tudják úgy... Anyám!... Esemény volt, ha főzött, amikor Anna úgy istenigazában nekilát... Most már, néhány évtized után – olykor! – sikerül... Anyám gyakran politizált, azt mondta: „Háború lesz, nem maradhat így..." Ötvennégy-ötvenötben... „Hogy ezek az istentelenek!" Figyelmeztettem, másokkal ne tárgyaljon, tartsa meg a véleményét; a korára hivatkozott: „Mi bántódásom lehet már énnékem?"

– Mi nők, Annával, kaviárral kezdünk, úgy határoztunk.

– Nem is lehet kapni!

– A Nagyszállóban? Minden van, *ott* minden...

...akkor én leteszem a lapjaimat... Ugyebár: játszani – tudni kell!... Maradt még lapom, kártyagyáram van nékem!... Tudom, ne figyelmeztess, Anna, szívem!... Nem dobolok az ujjaimmal, dzsóker ötven, kisdzsóker húsz. Margó, Laci, ejnye, de csöndben vagytok!... Anna, szívem, jól választottál... Íme, a férjed, nyerésben... A perselybe Margó és László dob. Ismét!... Elvacsorázzuk, becsszóra, eljön az idő... Szerintetek most már ezek maradnak? Újabb korszak... Nevek, korok, a történelem: névsor statisztamilliókkal, Kis Pipin, Napóleon és Rákosi pajtás... Pajtás mint keresztnév... Lacikám, ne szomorkodj, ismét csak mi nyertünk, hiába, a tudás...

– Állítólag az Erzsébet hídra is sor kerül, újjáépítik, Gyuri írta, a fontos információkat ki mástól... Megjelent ott a fényképe, a híd romja, a kép alatt: Budapest romokban, ötvenhat nyomai.

– Hazugság... Ötvenhatnak nincs emléke, csak a munkásmozgalom mártírjai, ők szaporodtak megint.

– Igenis, van: lelkekben, ki nem mondott szavakban, anyák gyászában, apák könnyeiben...

– Mégiscsak élünk, létezünk, vacsorázni megyünk, mondom...! Béke van, nyugalom, ennyi kikapcsolódás jár mindannyiunknak... Ne panaszkodjatok, az úri világnak ugyan régen vége szakadt, mi mégis egy előkelő szállodába... És, igenis, kaviárt fogunk...

– Yves Montand lakott ott, a Szigeten.

– Az kommunista.

– Attól még jól énekel.

– Akkor biztos a Dolores Ibarruri is...

– Attila naprakész... A felvételin nemcsak szaktárgyakból... Politikát is kérdeznek, állítólag.

– A Duna... megszokhatatlan, mindig meghatódom... Egyszer már gyalog kéne... Mindig elhatározom, most is... Miért kellett busszal?

– Szálljunk le előbb, sétáljunk.

– Apa, fussunk versenyt, adok előnyt.

– Azt már nem, fiam, atletizáltam, most is gyorsabb vagyok.

– Nem hiszem, apa.

– Mert senkinek gondolsz, gyengének.

– Nem, apa.

– A Nitromintem... a Nitromintem azonnal!... Otthon felejtettem... Megvan... végre!... A nyelvem alá...

– Zoltán, rosszul vagy?

– ...Meg kellett állnom... Nem kapok levegőt... Add a kezed, Anna, hadd kapaszkodjak... Mindjárt, máris... Leülnék...

– Attila!... Úristen!... Szerezz valahol vizet... Attila, apa rosszul van!

– Ne haragudjatok...!

Megint vesztek... Csak kártyában vagyok győztes, az életben... mindent elveszítek... Már könnyebb, szétomlott a nyelvem alatt... A fejem, a homlokom bőre ég, lüktet, a mellkas tüze átterjedt, de múlik, megnyugszom; már csak parázs, alábbhagyott... Mitől félek?... Iszonyatos... Nem volna jó váratlanul?... Tüzében elégni, hirtelen; istenadomány, az volna, nem lassan vánszorogva, nem: azonnal.

– Jobban vagy..., ugye, jobban már?

– Az orvos mit mondott?

– Az izgalmak... Pihenésre biztatott, ma aztán pihenünk, egy üveg sör, az tesz majd jót, de előbb a pertutokért valami

markánsabbat... Egészen elmúlt különben... Szilva, barack... Az orvos azt mondta: „Egy konyakot, néha, engedjen meg magának, alkoholista úgysem válik önből..." „És a cigaretta?... Nem lehetne?..." „Le kell szoknia, Lenkei úr, nincs más választása, belepusztul."

BELEPUSZTUL!

– Hánykor kezdődik, kisfiam?

– Nyolckor.

– Sietned kell.

– Időben ott leszek.

– Mintha kicsit sápadt... Gyere, te, nagy fiam, te érett! Nagy fiam... Az ember hogy elérzékenyül!... Menj, hívj, ha végeztél... Muszáj megint ezt a nyakkendőt?...

– Anya, írásbeli, külső nem számít, százak lesznek, csak a név van fölírva.

– Hol van ez tulajdonképpen?

– A Bőrklinika, Mária utca, majdnem a sarkon.

– Hatossal az Üllői útig, ott jobbra... Tollad van?... Segédeszközt szabad?

– Függvénytábla, ennyi, és póttoll, természetesen, nem is egy, kettő. Kabalából azt a töltőtollat viszem, amit az érettségin használtam.

– Az iskolából?...

– A Lukács meg a Szatmári, a KISZ-titkár, el sem tudom képzelni mint orvost! Indulok anya, ne kócolj, könyörgök.

– Csak a keresztet, ujjal a homlokodra, amióta megszülettél, ha mód van, felrajzolom. Isten áldjon, fiam...

– Rohanok, anya.

Így lesz mindig? Amikor az ég kékje... nyárelő, strandillat a város fölött, már amikor érettségire készültem... Még olyan tavaszunk nem volt... Az emberről lerohad a sötétkék öltöny, mindenki rajtam röhög, fehér ing, sötét nyakkendő, mintha temetésre... Ki tudja?!... Ha nem sikerül, mintha a saját temetésem... Rettenetes

volna, az ember összefut valakivel: „Téged fölvettek?" És ha nem, ha, mondjuk, mégsem, mit mond az ember? Lesántult ez a villamos, miért száll le a vezető? Talán nem most kellene megbeszélni, mi az, hogy elsőbbség. Jövőre természetesen KRESZ-ből is, ha nem vesznek föl, elmegyek sofőrnek a taxihoz vagy utcaseprőnek, tudom is én... Isten bizony, leszállok előbb, a Barossnál, onnan a Mária utcába, az nem lehet, hogy az egész városból én felvételizem egyedül, úgy néznek rám, mint a hülyére, a zsebkendőm otthon maradt, mégsem, apa azt mondja, tegyem a belső zsebembe, nem dudorodik... A legforróbb nap, szörnyű, hogy éppen ma... Semmit sem tudok, apa hiába íratott még plusz fizikára... Mária néni inkább csak hideg teával jeleskedett, a pénzt fölvette, gondolom, Tóni bácsi ajánlotta... A macskáinak kosarat kell szereznem... apropó! A tanárok nem ismerik egymást, csak a tanáriból... A Szurdiról sem tudták, hogy vadbarom, hogy az osztályt két rajzórán át vigyázzba parancsolta, épp rossz kedve volt... Mária néni! Hogy lakhat így egy pedagógus?!... Nem tudott magyarázni, képtelen volt, ő sem értette, ez biztos, előhozta azokat a szarokat a szertárból. „Tanárnő-kérem-ne-segítsünk-valamit-a-SZARtárból?" – mondta Baracska. „Baracska fiam, majd ha Torricelliből kell..., akkor brillírozzál!" ...Ez nem zöld hullám, ez vörös, beragadtak a piros lámpák a körúton, nem tudtam, inkább busszal...

– A nevét mindenki ide, a bal sarokba írja fel, mutatom, kérem szépen, közben osztják a lapokat, aztán alája pontosan: anyja neve, születési év, hó, nap. Kérem szépen, tessék ott egy kicsit széjjelebb ülni, nem, piszkozat nem tilos, azért van a második lap, a végén azt is be kell adni, radír lehetséges, csak a végleges formának kell tintával lennie.

Mégis inkább onnan kellett volna az Üllői út felől... Valami mozi... Erre van, egyszer voltunk az irodalmi szakkörrel, ijesztően unalmas volt, ha nincs velünk Treiber... Szegény Treiber, elmegy bohócnak? Azt mondta Szurdi: „Treiber fiam, ha belőled nem lesz cirkuszi bohóc, akkor senkiből!" Treibernek volt egy-két húzása, folyton közbeszólt. „Ne szórakozzon, fiam!" – mondta Szurdi. „Zék – javította Treiber –, ikes ige, tanár úr!"

– Na most, ha fölírták a nevüket, engedjék meg, hogy bemutassam doktor Szirtes László adjunktust a Budapesti Orvostudományi Egyetem Fizikai Intézetéből. Felbontja a

borítékot, amelyet ma reggel sorsolás útján választott ki az illetékes bizottság. Az egész országban ezek a kérdések lesznek. Tehát nyolc harminckor lesz a kibontás, addig, ha van valakinek kérdése... Még valami: természetesen bármilyen segédeszköz használata tilos..., egyedül a függvénytábla, semmi más, a példák nem úgy vannak összeállítva. A logikára figyeljenek. Ha valaki tudja a megoldást, látni fogja: a számok szinte mellékesek, a lényeg a fizikai megoldókészségen, a gondolkodásmódon van, tudják, a fizika bármely, a középiskolában tanított területéről lehet kérdés, nem lesz gond, bátorság, nyugalom!

„Szatyi, te is?..." „Öten a negyedikből..." „Hogy állsz a mechanikával?" „Azt végleg nem tudom, régen volt, elektron, proton, ilyesmi lesz, hasadáselmélet, ha mechanika, beszarok, fogalmam sincs." „A Lukács apja érdeklődött, de a fizika... Van itt egy-két ismerőse, de semmire sem jutott, csupa orvos haverja van a Lukács apjának, nem fizikusok."

– Nagyon kérek mindenkit, tessék megérteni, nem tréfa, kérem... Ha valakit puskázáson, engedély nélküli segédeszköz használatán rajtakapunk, felügyelőink a dolgozatot azonnal elveszik, ráírják: „Kizárva!" A jelentkező aláírja, és mehet haza. Ugye senki sem szeretné, kérem, ha erre sor kerülne, tudják, mi a tét. Ha közben valaki ki akar menni, a dolgozatot addig a felügyelők egyikének kell átadnia, illetve szólnia, ha visszajött, folytathatja, ahol abbahagyta. A személyi igazolványokat a legvégén adjuk vissza, Na most, kérem, pontosan nyolc harminc, Szirtes adjunktus úr..., kérem.

– Apa? Szia, apa, készen vagyok, jól sikerült, utána összevitatkoztunk a Szatyival, a Lukáccsal csak köszöntünk, mert a Szatyi szerint a golyó sebessége, amelyik a lejtőn gurul, negyvenöt kilométer-per-óra, én meg azt mondtam, huszonkettő és fél, átlagosan, nekem volt igazam, azonnal volt eredményhirdetés, a Szatyi elfelejtett kettővel osztani,

reménykedik, előtte elmondták, a gondolkodás a fontos, nem a számok. Na most háromból, ha egy nem jó... aztán volt egy példa... két biciklista: **A** város, meg **B** város, ez is tiszta mechanika, ettől megijedtem, de – tanácsod szerint – újraolvastam, és még egyszer, akkor megvilágosodott. Meg belekevertek valami karos emelőt, sebváltó... De sikerült, apa, sikerült!!! Ezzel kezdtem a megoldást, tetszés szerint lehetett, a harmadik példában Ohm törvénye, az könnyű volt, az ellenállás növekedése fordítottan arányos... Mindegy, apa!... Már csak a szóbeli... De ma... ugye, elengedsz, Anitával, megnézzük a *Háború és békét*. És megyek, vigasztalom Szatyit, haza sem mer menni, nyugtattam, fölveszik, csak a számok!... Nem igaz, apa? Egy osztás! És... eszem valamit a sarkon, az Imbiszben, a te pénzedből, apa... A zsebpénz, hát, az elfogyott. Süt a nap, apa!

```
Egészségügyi Minisztérium
Miniszter

Lenkei Attila részére
Budapest
XIII. Lőportár u. 108.

Kedves Lenkei Attila!

1959. augusztus 18-án kelt „Fellebbezés"-ét az
összes körülmények mérlegelése után
                  ELUTASÍTOM.
Indoklás: fentiek szerint határoztam, mivel túlje-
lentkezésre tekintettel az Orvosegyetem rektorának
1959. augusztus 9-én kelt, az Ön 1959. július 30-i
fellebbezésére adott elutasító határozatát megvál-
toztatni nem áll módomban.

Budapest, 1959. augusztus 30.
                                     miniszter
      Hiteles!                         sk.
    irodavezető
```

4.

Táncmulatság és sétahajózás a gólyák tiszteletére

...a beiratkozás napján megmondták az elsőéveseknek, hogy tiszteletükre táncmulatságot és sétahajózást rendez a KISZ. A leendő gólyák nagy örömmel fogadták a hírt, és özönlöttek a jegyárusító hely felé.

...Csillagos estén úszott hajónk a tükörsima Dunán. Ezen a sétahajózáson minden megvolt: zene, finom ételek, italok, ismerkedés... Eljöttek a kirándulásra a párt és a KISZ képviselői... is, akik szoros barátságot kötöttek az újdonsült elsőévesekkel. Egyszóval: jól sikerült a gólyák fogadtatása...

magyar egyetemi hetilap
1959. szeptember 17.

– Megjöttem, anya.

– A Szatyi keresett, fiam, találkozni akar veled, azt mondta, kicsit dumálni, e szavakkal... Régen nem barátkoztatok... Egyszer, ha láttam, az orosz lecke miatt... Az apja félig orosz, félig magyar, a szülői értekezleten felszólalt, orosz akcentus, kente a magánhangzókat és pszichológus helyett azt mondta: *piszológus,* a Lukács anyuka hátrafordult, rám nézett... Az osztályfőnök megkapta a magáét, elvi síkon...

– Nem tudom, a Szatyi... mit akarhat... Hagyott számot?

– Felírtam, ennek az apja már akkor fontos ember volt, az osztályfőnök bólogatott, egyetértek, Szatmári elvtárs, nem *apuka,* mint mások: *elvtárs...* Csak a Lukács papát szólította másképp: doktornak... Apád mindig csak „apuka" volt. Szatmári elvtárs a függönyökkel volt elfoglalva: „Milyen pisz-

kosak, borzalom! – mondta. – Ha köll – erre emlékszem: 'köll' –, küld ő takarítóbrigádot, kitakaríttatja az egész épületet, nem lesz ekkora kosz!" Lukács anyuka újra rám nézett, mert Szatmári elvtárs azt mondta: 'kaosz', mások zsebkendőbe kuncogtak. Lukács anyukával sohasem barátkoztunk, de azt gondoltam, ha még egyszer jelentőséggel rám néz, nem leszek képes türtőztetni magam... Valahogy egy taktusra gondolkodtunk... az együvé tartozás..., a belső jelzések..., nyilvánvaló, szólni sem kell róla... Amikor aztán Lukács anyuka a szülői után odajött hozzám, másról volt szó, Szatmári apukát a tekintetünkkel már megbeszéltük. Untatlak, fiam?

– Felhívom Szatyit, irigylem, őt fölvették az elrontott fizikapéldájával együtt. A szóbelin is együtt voltunk, meséltem, én kifogtam megint... a Newton törvény, az legalább érthető... és a gravitáció. Míg vártunk, beszélgettünk... Nem is..., a biológián voltunk együtt..., összemosódnak a dolgok... a Mendel-féle öröklési szabályokat kaptam... esztendeje sincs... Előtte Szatyi azt mondta: „Öregem, ha van isten..." És kérdezte, ugye, járok templomba..., akkor nem kérdezik a kromoszómákat... Nem érti, csak azt tudja, hogy a kromoszómák olyanok, akár a párba állt kukacok, úgy vannak ábrázolva, férfi és női, ennyit jegyzett meg belőle... Azt mondta: „Imádkozz értem, Lenkei, egy imát... – Jó cselekedet!" – és fölemelte a mutatóujját. Nagyon félt az apjától.

– Megvárod apát, vagy vacsorázol már most?

– Később, anya... Elmondtam egy imát, gondoltam, nekem sem árt... És kijött Szatyi falfehéren, a tételekre azt mondták, csak hagyja, inkább kérdeztek, és akkor a legfiatalabb – a fiatal vizsgáztatók mind szemtelenek – belekérdezett... Tizenöt percig nyűglődtek a kromoszómákon, politikát nem kérdeztek; tőlem, hogy mi a véleményem a Szovjetunió békepolitikájáról, mit olvastam az újságban... Ment az is, a militarista imperialista körök satöbbi. A Szatyit fölvették, én meg műtős vagyok, azaz csupán segéd, hozd-ide-vidd-oda.

– Szatmári apja!... Nem tudhatod, miféle kitüntetések... Van, hogy pontszám nélkül is fölvesznek... Erről a Szatyi igazán nem tehet...

– Fülledt meleg volt a műtőben, egész nap, légkondicionálás nincsen, állítólag nyugaton mindenütt... Három nagy műtét volt, a főorvossal nem lehetett beszélni, mindenki le volt gorombítva, én is, a kis senki műtőssegéd, elfáradtam, anya, Anitával úgy gondoltuk, este moziba megyünk... Értem jön, azt ígérte.

– Remélem, nem ebben a cipőben...

– Jó ez, anya, bent különben is papucsban vagyok, munkába, oda-vissza... Azért, mert néha moziba... Egy műtősnek, azaz csak... egy műtőssegédnek... minek a jó cipő?

Ismerd meg, tudj róla!
A KGST budapesti ülésszaka után

Nincs a világon még egy hasonló, országok közti egyesülés, gazdasági szervezet, amely annyira tiszteletben tartaná különböző államok egyenjogúságát, mint a KGST. Alapszabálya például kimondja: csak akkor emelkedik határozatra bármely javaslat, ha valamennyi tagállam egyhangúlag elfogadja... Ez a jogi biztosíték. Ennél az a lényegesebb, hogy a KGST-nek szocialista országok a tagjai, amelyeknek közös érdekük mindegyik tagállam fejlődése, gazdagodása és boldogulása. Ennél nagyszerűbb célkitűzést pedig a világon még egyetlen gazdasági szervezet sem állított maga elé.

magyar ifjúsági hetilap
1960. augusztus 13.

– Anya, ne sírj..., kérlek!... Én már túltettem magam. Nem sikerült.

– Nem értem... Nem sírok már... A múlt évi pontszám miért nem számít?

– Csak ha előfelvételi, anya... Elutasítottak, másodszor is, fellebbeztem, hiába...

– Lehetetlen, hogy egy országnak nincs szüksége pallérozott elmékre.

– Anna..., ne bánkódj, szívem... Már tavaly is, amikor a jó teljesítmény dacára újabb és újabb elutasítás érkezett..., éreztem, mintha gonosz és láthatatlan erők munkálnának, mintha szándékosan emelt gátak... Megfoghatatlan... Ha a szemembe mondanák, a pofámba vágnák: „Nézze, Lenkei elvtárs, a maga fiát mi nem vesszük fel, nekünk nem kell..."

– *Köll...*

– Jó..., nem köll... Lehet, képzelődöm... Azért, mert manapság valakit másodjára sem vesznek föl egyetemre... Előfordul, sok a jelentkező, nem szabad búslakodni, állás van ezerféle, nem mondom, fiam, hogy most már maradj műtős végleg, bár az sem lebecsülendő, hát tanuld ki ezt a dolgot. Munka mellett, estin, biztosan lehet... Vagy valami mást... asszisztensnek vagy...

– Ápoló. Az is lehetek, apa...

– Azt sem tudom, fiam, miképp jutott eszedbe, hogy orvosnak... A mi családunkban sohasem volt...

– Te is örültél, Zoltán, hogy Attilának kedve támadt.

– Nem tudom, apa... Most, hogy ott dolgozom, egyre fontosabb... Mulatságos, ezzel a fizetéssel... Nem tudom megmagyarázni... Ott rohadok egész nap, kész röhej, az ügyeletek... Közben az ilyen balfácánok, mint a Szatmári, már másodévesek; félévkor, amikor fizikából volt kollokvium, volt képe fölkeresni, hogy korrepetáljunk... Apa, fogalma sem volt, úgy, ahogy van, nem értette.

– És te?

– Képzeld, apa, egy műtőslegény, egyetemre alkalmatlan...

– Erősen fogalmazol.

– Fölvettek talán?

– Másodszor a pontszám volt az ok, a tények makacs dolgok...

– ...Ennek a Szatyinak annyi agya sincs, mint egy békának, szóval, hogy vegyük át a fizikát... Én meg, hülye állat, elkértem a könyvét, apa, röhej, azonnal megértettem, mindent elmagyaráztam, ott jártam náluk, csak emiatt háromszor, az apja azt mondta, ha valamire szükségem van, csak nyugodtan...

– Ezt nem mondtad... Miért nem mondtad eddig?

– Apának igaza van, fiam, hátha ő, talán ő tudna segíteni.

– Anya! Nincs szükségem a Szatmári apuka-elvtárs segítségére, szeretnék a magam lábán...

– Oktondi makacskodás, fiam! Nem becstelenség, ha valaki a maga érdekében..., ha másokat nem bánt...

– Nem értem el a megfelelő pontszámot, szar volt az egész, ennyi... Most is vannak, akik elérték a maximumot, és őket sem veszik fel, mint engem tavaly. Akkor én most menjek a Szatmári elvtárshoz, s majd ő elvtársi alapon... talán... odaszól valahová?

– Az ilyesmiben nem hiszek, fiam. Ez nem így működik.

– Igenis így.

– Nekem még vannak illúzióim.

– Nekem már nincsenek, apa. Csakhogy énértem a Szatmári elvtárs soha, sehol sem fog szót emelni.

– Az idén... a pontszámra sem lehet hivatkozni.

– Kösz, anya, hogy fölemlíted, jólesik.

– Nem szemrehányás...

– Hát nem jött össze, egyszerűen nem... Hülye vagyok, egy állat, köpnivaló..., köpni...

– Viselkedj férfi módjára, fiam!... Ha valakinek, nekem, az apádnak eléggé fájdalmas, anyádnak nemkülönben, hogy nem vesznek föl az egyetemre, hogy nem lehet...

– Apa, én tudom, biztosan tudom, hogy én itt sohasem... Apa..., el kellett volna mennünk, családostól, hiszen te sem...

– Ezt nem szeretném még egyszer hallani.

– Igenis hallod, nem vagyok már gyerek, mindjárt húszéves vagyok, ha minden jól megy, ha szerencsém van..., hát elvisznek katonának, baka lesz a fiadból, apa, parancsolnak neki az elvtársak, a tizedes elvtársak, a senkik, a nullák. A néphadseregben... Majd ott látsz a Dózsa György úton, ott fogok menetelni, díszlépésben, katonásan, és a politikai tiszt elvtárs, lehet, hogy kifogom a Hudák fiát, majd elmagyarázza... a meggyőzés erejével...

– Messzire mentél, fiam.

– Nem, apa, engem az elsők közt visznek, meglásd.

– Valóban? Zoltán, lehet, hogy a gyereket elviszik katonának?

– Lehet, és akkor két évig nincs se felvételi, se egyetem, katonának lenni nem szégyen, kivárod, akkor sem leszel öreg.

– A Szatmári elvtárs fia meg már az ötödévet kezdi, ha valami csoda... Mondjuk, fölvesznek, összefutnánk ott, az egyetemen, leparolázna velem, a kezdővel, a gólyával... Apa, nem lehet egy évtizeden át készülni, ebből négyet ődöngéssel tölteni, ez a létezés nulladik állapota, épphogylétezés, várakozás... Műtős vagyok, az orvosok rendesek, de úgy beszélnek velem, ahogy egy műtőssel szokás, semmi több, ezt érzi az ember... A műtősnők is csak mellékesen, attiláznak, egyáltalán... mindenki a keresztnevemen szólít, a szemetesnek is a vezetéknevét említik, a múltkor a főnővér odavitte a főorvosnak a jutalmazási listát, azt sem tudta, ki a Lenkei, el kellett magyarázni: „Ja, az Attila?”– mondta, és lehúzott a jutalomból száz forintot, mert a takarítónők..., nekik nem jutott elég... Egy lapon a takarítónők, hullahordók, pavilonosok, és a fiatok... Ez van, apa.

– Zoltán..., hívd fel ezt a Szatmárit, a Szatmári elvtársat... Hátha intézkedik. Megkérjük, hogy Attilának ne kelljen, még a behívó előtt...

– Nem, Anna, ne haragudj..., azt nem. Attilának a maga erejéből kell..., nem, alamizsnát nem.

– Ha fölhívnád, apa, a francba!... Ha elmennél hozzá, mi volna, mégis, az is csak ember, ha már olyan magasan van is, a fiával most is beszélek, igaz ritkábban, egy hete ott voltak gyakorlaton, azonnal odajött..., nagyon rendes volt, apa.

– Rendes volt? Mi az, hogy rendes volt? Ez a normális, nem? Ha ismerünk valakit, köszönünk, beszélünk vele, szót váltunk...

– Apa, nem érted...

– Én már csak ilyen együgyű vagyok... Semmit sem értek...

– Nem úgy gondolom, apa... De ha ilyen a világ, ez a világ..., téged az egyetemre akadékoskodás nélkül fölvettek...

– De katona... voltam!

– Csakhogy én nem..., nem leszek, apa! Elmenekülök, megszököm... Csak tudnám, mi marasztalt benneteket, hogy nem indultunk azonnal, toporgunk egy helyben, nézzük, miként húz el mellettünk minden vonat, Szatmári elvtársék, meg Rédei elvtársék kedvesen integetnek, de a legszívesebben kiköpnének az ablakon... El kellett volna mennünk, apa, mondom, el.

– Nem és nem. Nekünk itthon a helyünk, a mi családunk... nem eshet szét..., semmi ok nincsen erre. Itt maradunk, együtt... Ha megnősülsz, ha más hajlékban is, akkor is együtt leszünk, mert csak egyetlen dolog van, ami állandó, ami biztonságot nyújt... A családnak ez a dolga, hogy kötelékében létezzünk, ez maga a cél, fiam. A barátság, ismeretség mulandó. És ez a család Magyarországon van, fiam. Nekem ez a rohangálás a világban, ez a disszidálási járvány egyáltalán nem tetszik. Nem úgy neveltünk, hogy vágyad legyen: el innen.

– Az én vágyam, hogy orvos legyen belőlem. Olyan sok ez? Hogy boldoguljak... Ha nem választhatom, amit szeretnék, mi a teendő? Megalkudni? Mindig? A föld nem olyan óriási, hogy el ne viselné távollétemet ettől az országtól... Elviselte ezrekét, százezrekét.

– Lehet, hogy a föld..., de édesanyád és én..., édes fiam...

– Későn telefonálok, Anita, most végeztünk egy appendektómiával... Az egyes műtőt nem használjuk, rövidzárlat van, leálltunk már délelőtt, hiába telefonált a főnővér összevissza, a műszakról csak üzenetek érkeztek, tűzoltóversenyre készülnek, a két villanyszerelő önkéntes... meg az anyagbeszerző... A főorvos hiába könyörgött, elmentek a hetedik kerületbe, ha életveszély lett volna, az elektromosokat kellett volna hívni, de hát nem volt. A kisebb műtőbe szorultunk, dupla munka, most végeztem. Ha semmi sem jön közbe, nyugodtan tölthetem az éjszakát.

– És ha fölkeresnélek, kisfiú?

– Már, hogy ide, be?

– Miért ne, kisfiú? Nem én lennék talán az első lány...

– Anita, itt ketten alszunk egy szobában a pavilonossal...

– Vacsoráztál?

– Csak tejet ittam, nő a seggem... Erre allergiás vagyok.

– Van tévé vagy ilyesmi?

– Ha még van erőm, elvonulok a műtő melletti előkészítőbe, zárt ajtók mögé, éjszaka ott teljes a csönd, tanulok, eszelősen, megint és mindig ugyanaz, megöl egészen, megoldottam már az összes lehetséges példatár minden példáját, unalmamban kezdem elölről...

– A helyedben pihennék. Görccsé válik, betonkatlanba zár... Előtte egy hónappal, amikor majd újra..., előveszed, átnézed, tiszta fejjel; értelmetlen most, hidd el.

– Bármit kitalálhatnak, hivatkozva a gimnáziumi anyagra. Merő hazugság, azt kérdeznek, ami jólesik, ellenőrizetlenül. Reklamálhatsz, ha akarsz..., várj, mennem kell!

Az ügyeletvezető volt: van-e teám. Őrület, ebben a kórházban este, ha egy szelet kenyérre volna szükség... A konyha négykor zár, a betegek vacsoráját kettőkor hozzák, szelet párizsi, zsömle, kisvaj, ott poshad celofánban, a hűtőszekrény kétszáz literes, abba nem fér... Műtét után, éjjel egy szörpöt nem ihatsz. Itt semmi nincs, ki-ki hozza a sajátját, teát, kávét házitermoszban, itt a felkészülés hasonló egy kirándulásához: elemózsia és más kellékek. Jó, ha tiszta törülköző akad; berendezkedtem, a szekrényemben száraz kolbász, ínséges időkre.

– Szívesen viszek akár meleget is.

– Nem, Anita, ettem, mondom, még tanulok, és lehet, megint operálunk, kiszámíthatatlan.

– És a műtős lányok..., a nővérkék?... Tessék mondani, lovag úr, ők milyenek?

– Nem tudom, Anita, nem fontos, egyik sem versenyezhet veled... Nincsenek jó csajok... Véletlen, lehetnének, egyik sem tetszik, már megbocsáss, kispolgári hajlamaimat mindig támadod, monogám vagyok... Csak te tetszel, egyedül te... Különben ne filózzunk ezen, ne féltékenykedj, mert kedvem lesz okot adni rá... Hogy mit csinálok, van-e itt valaki, hogy bejönnél... Olyan ellenőrzésféle...

– Szeretlek, kisfiú. Megbízom benned. Félreértettél. Tudni akartam, nincs-e szükséged valamire, nem én hívtalak, te hívtál, ha ellenőrizni akarlak, arra másképp is van mód, nem gyanakszom, hülyeség, lökött vagy.

– Bocsáss meg... Fáradt vagyok, ideges, néha bőgni volna kedvem, én már semmire sem vagyok jó, itt döglöm, éhbérért, valóban semmire sem elég, még nem láttam beteget, aki műtősnek... akár egyetlen fillért... A pavilonos, nem mondom, de én csak odabenn vagyok látható, beretválom a

fanszőrt, undorító... Akit idetolnak, már mámorban van, aki távozik, még alszik.

Eltartanak apámék, anya óránként fogad egy újabb haudujudút, gudívninget, értem gürcöl... Apa egyik cigarettát a másik után... „A haza, édes fiam! A haza, meg a család!" A nyakukon élősködöm... Szatyi mindjárt doktor... Szurdi azt mondta mindig: „Te, Szatmári fiam, KISZ-titkár létedre, nagyon szegényesen vagy odafönn bebútorozva..." És a homlokára mutatott... Amikor megtudta, a Szatmári apja kicsoda, nem mondta többé. A Szatmári, igen, ő egyetemista, jogos az eltartás... Most már képtelen leszek tanulni, dühös vagyok, pedig át akartam venni az egy- és kétszikűeket.

– Ne zsörtölődj, kisfiú, gondolj arra, hogy holnap anyáék elmennek, már ötkor együtt leszünk, ugye, édes kisfiú... Siet a kisfiú?

– Sietek..., Anita, édesem... És nincs itt senki sem, ugye tudod, csak te vagy itt a szívemben, Anita! Jó éjt! És imádkozz, ne hozzanak egy ileuszt... Ha már egyszer, alighanem..., erősnek akarsz holnap, különben elmegyünk moziba, és csak a kezem... Miközben, természetesen, én alszom a sötétben.

– Ezt otthon is megteheted, a karjaimban..., kisfiú. Jó éjt, jó éjt!

5.

Erőt, egészséget, katonaélet!

...Emberovics Gyurka csak körülnéz, és már érzi is: várták őket. Vetkezett, öltözött, egy sorban állott vagy tizenöt másikkal az orvos előtt. Aztán beszélgetéseken vett részt, és most, amikor már elmúlt a hivatalos program, búcsúcsókra bejönnek a lányok, a kiszista elvtársi szeretet hozta őket, az egyiket talán valami más is..., már el is ragadják. „Vigyázz magadra!" – kérlelik, de a komoly tekintetek mást is szólnak. „Vigyázz ránk! fiatalok vagyunk, boldogan, békében akarunk élni. Vigyázz ránk!..." Nevetnek a lányok, de Emberovics György komoly marad, és amikor az utolsótól is elköszön... Az arcokra emlékezik, a tekintetekre, és életében először így ejti ki tulajdon nevét: Emberovics György, honvéd.

magyar katonai képes folyóirat
1961. október 21.

Anya, Apa, Kedveseim,

ma először van alkalmam, hogy levelet írjak. Ne haragudjatok, ha a sorok kuszák, a mondandó rendezetlen. Nem várhattok mást, az első napok a legnehezebbek; új környezet, új arcok. A körlet huszonnégy ágyas, csupa emeletes vaságy; mind fekete, és fénylik, olajjal kenték elődeink... A másik szárny jóval régebbi, ez, a mienk – toldalék: új épület. Vigyáznom kell, nem szabad katonai titkot kifecsegni, a parancsnok azt mondta: a legjobb, ha nem írunk semmit, csak a címet, abból nem lehet baj. A helyszín és környezet, gondolom nem rejtegetnivaló, bárki szemügyre veheti a főútvonalról, álcázhatatlan. Most este fél hat van, időrés a befejezett napirend és a vacsora közt, szabadidő, beengedtek ide, az egyik terembe, körben asztalok, székek. Estére irdatlan fáradtak le-

szünk. „Ez még semmi – mondta a folyosóügyeletes –, nehogy már ettől beszarjatok!” Ma csak a használatos fölszerelések kiosztása volt, alá kellett írni, hogy mindent átvettünk. Egy fiú semmiképp sem akarta, ő olyat alá nem ír, ami nincs kézben. Holnap kihallgatásra kell jelentkeznie, egyikünk sem tudja, mi az. Alig aludtunk különben, nemcsak a szokatlan környezet miatt, hanem mert majdnem egyig tartott a ruhaosztás. Ha látnátok, anya!...

Elvtársak, én az előbb szép csöndben..., a kutyaúristenit az ilyen faszoknak! Ha kell, meg tudom ám én emelni a hangomat! Én először szépen, csöndben beszéltem magukhoz, amikor, mint a disznókonda betódultak a bejáraton, és idétlen csetlés-botlás képében a katonai menetelést próbálták utánozni. Jegyezzék meg az elvtársak, ha nem anyámasszony katonái, aki meg az, ide se gyött volna, abból majd faragunk itt, elvtársak, embert, az a buzeráns ott, a második sorban, látom ám, fiam, hogy röhög, pedig nem vicceltem, ha viccelek, külön szólok. Most még röhöghet, de ha letette az esküt, az isten irgalmazzon magának, megjegyzem én, ne féljen. Ezt én mondom, Kenyeres Ferenc őrnagy, maguknak őrnagy elvtárs, és nem elharapva, *őrngyevtás*, és nem is *őrongy* elvtárs, tudok én viccelni, szóval, a megszólítás... Értettem?! Kérem szépen, nekem magyarázhat itt akárki, hogy ez a szocialista néphadsereg, hát ez, elvtársak, még nem az, én ennyi civil faszt még egybe nem láttam. Majd ha az lesz, szólni fogok, isten bizony. Nem fogja be a száját, látom, nem fogja be, nekem mindegy, nekem van időm, elvtársak, én ugyanis innen nem nagyon messze lakok, nekem mindegy, mikor megyek haza, de maguknak, a kutyaúristenit, nem lesz az mindegy, ha vigyázzt vezényelek, és valahogyan elfelejtkezek magukról... Megesett már az ilyesmi, nem igaz, tizedes elvtárs? A tizedes elvtárs, az tudja, nekem jöhet itt a politikai tiszt elvtárs, hogy itt ki kinek a kicsodája, engem az nem érdekel, egy biztos, hogy itt fegyelem lesz.

Beszarni nem kell, a szívem nekem sincsen vasból, de, kérem szépen, az nincsen, ami itt kezd kialakulni, ami mostan divat kezd lenni, mert kell a demokrácia, ugye, elvtársak, csakhogy a parancs – az parancs, akkor van ám a demokrácia szarban! De ha az ellenség... Ne gondolják az elvtársak, hogy az ellenség nyugszik, hogy pihen... Ha, mondjuk, az imperialista csapatok..., hogy magának a pofáját ótt, a harmadik sorban miért nem eleve zárva gyártotta le a jó édesapja!... Majd megtanulja befogni, én

várhatok... Szóval az ellenség izgága, nyughatatlan, nekem mindegy, az állami vezetők jöhetnek-mehetnek, felőlem, elvtársak, meg is ölelhetik egymást, itt a laktanyában akkor is harckészültségnek kell lenni, majd magát is megnézem, nézd, a vörös gyerek, a kiskabos fia? Mi a fene? Azt hiszem, elnevezem kiskabosnak, szóval, megnézem magát, hogy fog nekem öt perc alatt alvásból előttem sorakozni, mondjuk, éjjel kettőkor, mert elvtársak, riadó, az bármikor lehet. Lehet ma, és lehet holnap, annyiszor, elvtársak, ahányszor azt a kiképzés megkívánja; azt meg, hogy hányszor kívánja meg, én döntöm el. Maga nagyon sápadt, fiam, be van szarva, ez fölösleges, van itt gyengélkedő meg orvos, jelzem, engem nem érdekel, mit mond a doki, lehet gyengélkedőre menni, de egyszer tudjam meg, hogy hadovált az illető, jó előre mondom, nem szeretnék a helyében lenni. A füstös képű kinek kacsingat vagy röhög vagy mit csinál? Rángatózik a szája, fiam? Nem tud nyugodni? Holnap majd lesz menetgyakorlat, lehet, lejön a laktanyaparancsnok, remélhetik, hogy jó kedvében lesz, és csak röhögni fog... Na, emberek, nem vagyunk mink rosszak, de itt parancs van, nem társalgunk itten finom úri módon, ha parancs, akkor teljesíteni kötelező; parancsmegtagadás: hadbíróság, a nagy pofájúaknak kihallgatás, ha én akarom. Na most, elvtársak, ha nincs kérdés, mert látom, nincsen, nem igaz, elvtársak, akkor most be lehet menni a tanterembe, kettőt kinyittattam, levél írható, a katonai titokra vigyázzunk, még nem mondtam oszoljt, a legjobb, ha nem írnak semmit, csak a címet, elvtársak.

Végül is, Anya, Apa, rendesen fogadtak, férfias keménységre nevelnek, talán nem árt. Mennem kell, sorakozó vacsorához, amint lesz időm, írok, Anitának levél megy:

Szombathely, 1961. október 27.

Attila

– Szatmári elvtárshoz... Be vagyok jelentve.

– A személyi igazolványt, legyen szíves... Lenkei... i-vel, ipszilonnal?... Felszólok, kérem, addig ott foglaljon helyet.

Előszobáztatni, jó szokás; várni, bebocsáttatást nyerni!... Áhítat... Belépés, hányszor vártam, míg a báró úr a színe elé engedett, hányszor elhatároztam, többé nem teszem, aztán telefon: a

báró úr hívat. Csak annyit mond: hívják nekem ide..., és már ugranak, mintha a báró úr szendvicsért küldött volna: hozzanak nekem szendvicset. Senki voltam, egy falat, rágás nélkül lenyelendő; szelet kenyér, darab uborka, ha nem ezt, eszünk mást, nincs szendvics? Akkor hozzanak valami mást!... Én, az egyszerű cégvezető, a brancsbeli..., mégis kívülálló; már az ünnepségen, amikor évente egyszer a báró úr méltóztatott megjelenni, a terítésen megmutatkozott, ki vagyok. Előttem az előkelőségek, a főasztalnál, ahol csupán öten..., szemben a többiekkel, a senkik közül az előkelőbbekkel a cégvezető és a mérnök urak... Lejjebb, távolabbi tányérok előtt a művezetők, kikenve, kifenve, napokig nem borotválkoztak, hogy annál simább legyen az új pengével kapart bőr, nyírt haj sörrel ragasztva, pödrött bajusz, választékos viselkedés, mert a báró úr, a méltóságos, lejött közénk.

– Az elvtárs felkíséri, az igazolványát a végén kapja meg, erre tessék!

Balfácán, a sokra becsült, a nélkülözhetetlen, mégis harmadsorba való, akinek a szakértelme felől kétség nincsen, de csak az U-asztal rövid szárára szoruló, elöl a mindenkori notabilitások, a terítő fehér vagy vörös, egyremegy... Megváratott. Nézze, Lenkei – én voltam a Nézzelenkei –, nekem nem volt címem, cégvezető úrnak csak a lépcsőn lejjebb állók szólítottak; Nézzelenkei a bárónak, a feleségének, a titkárnőjének voltam; úr a házmesternek; a házmesterek, ki tudja, miért, megadják a tiszteletet.

...A vörös szőnyeg... vörös süppedés... Visszaúton megnézem, egyben van-e hosszában. A rézrudakat naponta fényesítik, márványlépcső... A báróhoz megyek, lám csak...

„...Nézzelenkei, ha problémája van, maga mindig jöhet, ha nem talál itt, a titkárnőm tudja, hol vagyok: kávéházban vagy a villában vagy vidéken, a birtokon, az sem kis gond: meg a szegedi gyár, azokat sem hagyhatom cserben..." Ólomüveg, ezerszín, templomcsönd, a szentélyhez közeledve az ablakok óriássá nőnek, egyre több szín töri a nap fényét; bíbormárvány; szivárvány csillan, a báróhoz vezető lépcsőn ott nem..., nem volt szőnyeg, mosott kőlépcső. „Aztán porszemet se lássak!", kezicsókolom-a-báró-úrnak cselédek, senki sem kísérgetett, a báró nem volt őrizet alatt, bátor ember volt, a méltóság védte, csak előszobázni ne kellett volna. Érezhető volt: a báró úr akkor is várat, ha dolga nincs, éppenséggel benyithattam volna, Melinda kisasszony aligha lett volna képes, hogy akadályozzon, nem

tettem, nem mertem... Ültem, vártam, ahhoz képest, hogy itt csak rövid telefonbeszélgetés: „Itt van Lenkei elvtárs..., hogy fölmehet-e...", íme, máris úton, süppedünk a szőnyegben, a hatalom vörös iszapjában... mi, akik nem hordunk megfelelő lábbelit, elsüllyedünk, csak akinek cipőt osztottak, az halad, a szőnyeg, Csepel és a nemzetközi munkásosztály zászlaja... mind vörös... A vér: a vér is vörös.

– Kezicsókolom, Lenkei vagyok.

– Az a helyzet, hogy a Szatmári elvtárs várja Önt, de türelmét kell kérjük, váratlanul egy szovjet delegáció... Csak köszönnek, mennek ebédelni, ugye, nem haragszik?

...mivelhogy a szovjet delegáció... Én a szovjet delegáció miatt már negyvenöt, nem, negyvenhét óta haragszom, akkor lett nyilvánvaló, ezek maradnak, ha már egyszer eddig eljöttek, hát eszük ágában sincs... Csak nem fog ez a küldöttség is, itt, a Szatmárinál, ideiglenesen...? Bekvártélyozza magát, a Szatmári elvtárs csak néz, néz, csak egyetlen percre jöttek, és évek múlnak... És ha az angolok jöttek volna, ők is... itt maradtak volna teázni? I bag your, pardon, nem akarunk alkalmatlankodni... Már ennyi idő eltelt?!... Time is going... A történelem, hiába!... Másképp alakult... Iszonyúan féltünk, fogvacogva, malenkij robot, férfiak rejteken, lányok a hátsó mosókonyhában...

– Hallom, az elvtárs fia és Szatmári elvtárs fia egy osztályba...

– Igen, kezicsókolom, mondhatni barátok, még ma is...

Igenis felszabadulás!... Áhítottuk, de ezek jöttek; árral a hordalék, garázdálkodtak, kurvát láttak minden nőben, a Székács Ilont – szép lány volt, már a Hankó Gyuri udvarolt neki –, elzártuk fönn, a földszint kettőben, a fürdőszobába. Néhány nap múlva a körzetvezető a szomszéd házból, akkor már elvtárs, a nagy pofájú, azt mondta, a szovjet elvtársakról keltett hírek rémhírek, még hogy a szovjet katonák! A haja szála sem görbül senkinek, aljas rágalom! Másnap megtudtuk, ezen röhögött az egész ház, épp az ő lányával szórakozott néhány orosz. Herendi doktor azt mondta, szipka mellől, bajuszból előpödörve: „Megszokta az, nagy kurva... Hányszor kikezeltem!..."

– Két cukorral... erejét veszem, azt hiszem, napi hat, ez az adagom...

– Szatmári elvtárs is, bárki érkezik: „Egy kávét, Mária!", hiába figyelmeztetem.

Szorító öklöm verítékét... A zsebkendőm, otthon felejtettem, amikor a báróhoz..., olyankor soha... Öregszem, már nehéz kérnem... Nem kérek, inkább tanácsért... kisdiák: nyakkendő, fehér ing, sötét öltöny, az alázat jelmeze... szokványos öltözetben ide amúgy sem... Féltem, megszólnak: „Legalább nyakkendőt..., elvtársam!" A hatalom mindig ünneplőben, vőlegény-vigyor, övék a jövő... A báró úrhoz sem illett köpenyben, levetettem, zakót öltöttem, úgy mentem.

– Már nem maradnak soká..., hallom, búcsúzkodnak, aztán ön van soron...

– Parancsolj, Lenkei elvtárs, foglalj helyet, a két kölyök, a két lakli, én ugyan estin..., de a gyerekekkel mintha újra jártam volna, csodás emlékek...

– Szeretném megköszönni, hogy egyáltalán..., hogy fogadtál. Vettem magamnak a bátorságot, gondoltam, eljövők, hátha módodban áll segíteni.

– Megígérhetem, bármi is az, ami tőlem telik, megteszem. Sok problémánk van, rettentő sok. Több, mint ami látszik, ami nyilvánvaló. Sohasem néztem, ki hogyan viselkedett velem, nem azért élünk, hogy bosszút álljunk. Harcolni..., azt igen! Eszméért, igazságért. Én párttag voltam már ötvenhat előtt is, nem láttam, mi történik. Nem láttuk. Nagyon kevesen voltak, akik tudták. De én sohasem féltem. azért az, amiről most beszélnek, hogy a ÁVO rettegésben tartotta a lakosságot, az nem igaz. Ezt állíthatom. Nem mondom, korántsem volt annyi ellenségünk, mint gondolták. Mi, akik már akkor az apparátusban dolgoztunk, legalábbis, akiket én ismertem, mind jó elvtárs, sohasem hitték el, hogy a sokat hangoztatott éberség indokolt. Mondtam is a helyettesemnek, a kerületnél voltam akkor: „Öregem, éber leszek, figyellek!" – amin aztán jót nevettünk. Az én apám vasas volt, az övé vegyipari munkás. Na most mi miért lettünk volna éberek? – kérdem én. A vége felé már láttuk világosan, valami itt nincs rendjén, hogy a dicső eredmények és a valóság közt nem stimmel valami, de annyi gaztettet, mint amiről mesélnek, nem követett itt el senki. Amikor Kádárt lecsukták, már én is gondoltam, ez lehetetlen... Rákosi hol bűnbánó Magdolna volt, hol az asztalt verte, na, akkor gondoltam: valami hibádzik. Ha igaz, amit az Andrássy út hatvanról beszélnek, az ÁVO pincéi, én jártam ott hivatalosan, kérlek, nincs ott semmiféle pince, ahogyan a Köztársaság tér alatt sincsenek kazamaták... A tévhitek ellen harcolni kell, de csak nemes eszközökkel. És minden hiba ellen. Nem mondom, személyi kultusz volt. De kérdem én: új eszmét hogyan lehet terjeszteni, hogyan lehet megértetni az egyszerű emberrel?... Ha példakép nincsen, nem értik... Vallásosan neveltek, Krisztus tanait sem lehetett másképp hirdetni... A vallás, kérlek, a személyi kultusz egy formája... Új eszmékhez hiteles emberek köllenek, esetleg istenített, dicső emberek. Csakhogy nem élők, kérlek. Krisztus sem él már. volt a világforradalomnak nem egy magyar hőse, azokat kellett volna..., nem Rákosit!... Kun Béla, ő, igen! Őket igen! De élőket!... Hát ez volt a személyi kultusz... Fölszólaltam egyszer a pártbizottságon, amikor a bizottsági ülés kezdődött. Én csak egyszerű tag voltam, bejött a kerületi titkár; mi, ugye, szokás szerint, felálltunk. „Üljenek le, elvtársak!" Mondott néhány köszöntő szót, úgy fejezte be: „Éljen Rákosi Mátyás, népünk..." – ezt ismered. Erre újra felálltunk, ütemesen tapsoltunk. Csak ezután láttunk munkához. Mondom, egyszer felszólaltam, napirend előtt: „Így egymás közt, ha vagyunk, miért köll ütemesen tapsolni, van dolgunk elég, szeretjük és tiszteljük mi Rákosi elvtársat anélkül is..." Azt mondta a párttitkár: „Szatmári elvtárs, ezt négyszemközt megbeszéljük..., ugye, jegyzőkönyvön kívül..." – és intett, hogy ezt hagyják ki. Szóval, én nem voltam híve az ilyesminek. Aki bűnös, persze, bűnhődjék. az igazság mindennél előbbre való. Ha valakinek nem tetszik ez a mi rendszerünk, az menjen, fizessen be egy útra, aztán vissza se jöjjön...,

szerintem. Majd megbűnhődik. Nem kötelező itt maradni. Szerintem most olyan a párt, hogy lehet vitatkozni vele. Értelmes évek, meghallgatjuk. De mást itt nem lehet. Majd mutassa meg valaki azt az amerikai elnököt, aki önként feláll a székéből, mert egy kommunista vezető... Nem fog fölállni, én mondom. Egy konyakot?

– Csak egy kortyot, még visszamegyek..., dolgozom... A gyerek miatt... tulajdonképpen.

– Hallom, katona. Mondta a fiam.

– Nem emiatt...

– Esetleg tudok ebben is...

– Nem mondom, ha Pesthez közelebb került volna... De egy kis távollét nem árt... Keménység, férfiasság... Az egyetem miatt jövök. Tudom, lehetetlent kérek, de a gyerek orvos akar lenni, mindenáron. Először megfelelő pontszáma volt, de helyhiány miatt... Másodjára a szóbelin valaki kekeckedett vele, azt mondta, tudott mindent, de érezte, valahogy mégsem sikerült. Aztán elvitték katonának. A gyerek nem mondja, de én tudom, nem viselné el, ha újra nem vennék föl, csalódna magában, végzetesen... Jó tanuló volt mindig...

– Emlékszem, hányszor volt, hogy a fiam az Attila fizikaleckéjét másolta reggel, egyedül nem boldogult, nekem sem volt erősségem...

– Gyakran találkoztak, míg Attilát el nem vitték, az Istvánban volt műtős, tudod, biztos.

– Az egyetem... Szóval nem egyszerű, de a nehézségek, ugye – Lenin szerint – azért vannak, hogy legyőzzük őket... Ha azt mondanám, biztosra veheted, hazudnék. Körül kell néznem, mert hál istennek azok az idők is elmúltak.

– A gyerek nehezen emésztette meg, hogy maximális pontszám ellenére sem vették fel, másokat előfelvételivel... Nem kaptunk magyarázatot, én sem értem...

– Nem ígérhetek biztosat, mondom, de egy kontingens mindenütt fönn van tartva bizonyos rendkívüli esetek... Ez

nem protekció, ez bizonyos érdekek megfelelő képviselete, azt hiszem, így mondhatjuk. Mikor felvételezik a gyerek?

– Tavaszkor, most egy éve... Egyet kihagyott, a katonaság miatt... Elengedik, azt mondták, ha leszerelés előtt lesz, hazajöhet egy hétre, meg van beszélve a politikai tiszttel.

– Hol van a gyerek?

– Szombathelyen.

– Szép hely... Na hát, először is, az már biztos, hogy a gyereket két hétre kérjük el, az semmi... A parancsnok nevét tudod?

– Szilvási Sándor... ezredes.

– Felírtam, és a gyerek adatait... a titkárnőmnek, légy szíves, pontosan. Annyit kérek, hogy a felvételi előtt, nem után, jöjjön egy telefon, a titkárnőm megadja a közvetlen számot... neked K-vonalad, ugye, nincsen... akkor városin. Remélem, a két gyerek közt nem szakad meg a kapcsolat, ha sikerül a dolog, leülünk fehér asztalnál, ha van kedvetek, az asszonyokkal, és még egyszer... Biztosat nem ígérek, de nyugodt lehetsz, megteszem, amit lehet. És... üdvözlöm a fiút, kedvét ne veszítse. Sok ilyen fiatalra van szükségünk.

– Tudom, Zoltán, ne mondd, üljünk le legelöl, hogy lásd a villamosvezetőt. Mint egy gyerek...

– A férfiembernek néha... elismerem... Egyszer, egyetlenegyszer szeretném megpróbálni. Biztosan élvezném.

– És mozdonyt is.

– Én legalább bevallom. Ti, nők, Anna, szívem, ezt nem értitek.

– A férfi különös, szeretetreméltó, egyszersmind idegen, magányra vágyik, ám egyedül szerencsétlen; önálló, de folytonos irányításra szorul. Miért van, hogy a fiúgyermek mind vonzódik ahhoz, ami mozog, csattog, villog; valahányra emlékszem, mindnek volt efféle vágya; megijedtünk, amikor Attila nyolcévesen, skarlát után, karanténban, babát kért,

babázni támadt kedve. Megkérdezted, jól érted-e a dolgot, nem ólomkatona vagy más efféle?... Ő kitartott a baba mellett. Szóhoz sem jutottunk, felhívtad... a pszichológust..., a nevét elfelejtettem, akivel a piaristáknál egy osztályba...

– Kerkai Gyuri. Azonnal megnyugtatott.

– Kétségbeestél, dühöngtél, miféle fiú az ilyen? Amikor más gyerek kisautózik, merklinezik, a mienk babával óhajt...

– Gyuri azt mondta: „Örülj, az egyéniség formálódik, ne tagadjuk, kell valamelyes bátorság ahhoz, hogy valaki ebben az életkorban szakítson környezete szokásaival, hogy vállalja önnön egyéniségét, hogy szembeszegüljön a szokásrend elvárásaival, azzal játsszék, amivel jól esik, ha babával – hát babával."

Azért végül érdeklődött: „Van-e más játéka is a gyereknek?..." Sokféle volt: villanyvonat, társasjáték, tülkölős autó... Talán itt mutatkozott először – hogy baba kellett – az enyémtől eltérő érdeklődése: sohasem akart sem pilóta, sem masiniszta lenni, a technika nem vonzotta..., de képes volt percekig bámulni a templomkapu koldusát... „Mit csinál a bácsi?" – kérdezte, alig lehetett elvonszolni onnan. Otthon meg eljátszotta. Így volt rendőr, katona és természetesen orvos..., azt szerette legjobban.

– Attila mintha mindig... más gyereket csak fondorlattal lehet orvoshoz... Nem tudható, anya vagy gyermek fél-e jobban... Amikor Attilát a gégészhez vittük, Görlitz doktorékhoz, meleg só nem használt, amint a rendelőbe léptünk, abbahagyta a csöndes könnyezést, nagy fájdalma volt, lenyűgözte a látvány, a műtőlámpa, a csillanó műszerek, kíváncsi volt, majdhogynem visszavágyott aztán.

– Sokfelé jártam, hogy karácsonyra, kívánság szerint, legalább egy használt fonendoszkópot szerezzek. A jelmezbálon is, még csak iskolás sem volt, orvosnak öltöztettük, gégetükör volt a homlokán, napokig készült kartonból, fonendoszkóp a nyakában, univerzális orvos: gégész, belgyógyász egy személyben, ez volt ő.

– Hogy kerültünk oda?... Farkas igazgatóékhoz?... Attila még nem járt..., nem emlékszem.

– Hankó Gyurinak volt a barátja, ő szólt, jelmezbált rendeznek első osztályosoknak, Attila, protekciósan, bebocsáttatást nyert, élvezte, harmadik lett a versenyben. Bánatos volt: az első helyezést egy hirdetőoszlop vitte el...

– A HÉV félóránként... Ha sietünk, az öt órást elérjük, sokan lesznek, állni kell... A nővérem – mint mindig, ha váratlanul érkezünk – ijedt arccal fogad... Ha egyszer nincs telefonjuk!... „Ha tudtam volna!"

– ...Így is utánozhatatlan, amit asztalra tesz. „Gyorsan összedobok valamit!" – mondja, s eltűnik a konyhában... Különös képesség... Kíváncsi vagyok, Géza járt-e állás után... Mégsem lehet munka nélkül... Sohasem értettem, lassan mindenen túladnak; jó, ha a sashalmi ház nem megy rá az oktondi büszkeségre.

– Ezt ne mondd, Géza nem oktondi.

– Büszke, rátarti, durcás, mint egy kisgyerek. Negyvenhét óta magyarázom, el kell helyezkedni, de nem..., az istennek se, még csak nem is keresett... Helybe nem viszik az ajánlatokat!...

– Géza nem fiatal, az ő élete a vastelep volt.

– Elvették, államosították. Igen, és?!

– Ha neked lett volna üzleted, forgalommal, haszonnal, nem volnál ilyen fölényes. Ha mindenedet eltulajdonították volna, másképp beszélnél.

– Tudom, hogy Géza telepe egyike volt a legjobbaknak, a neve fogalom volt, nagy gyáraknak szállított. Csak az a világ, Anna, szívem, negyvenöttel elmúlt. Ezt Géza figyelmen kívül hagyta. Az államosítások után a legtöbben, egykori tulajdonosok, munkát kerestek, beálltak dolgozni. Mi lett volna velünk, ha, mondjuk, én..., ha nem dolgoztam volna?

– Gézáéknak ma is van annyi, hogy ne kelljen... Megélnek a korábbi tiszti nyugdíjból.

– Képzelem...

– Géza kijelentette, amíg az oroszok innen ki nem mennek, ő nem vállal munkát.

– Visszhangtalan virtuskodás. Örülhetünk, hogy ötvenhat előtt megúszta, és nem vitték Kistarcsára, Recskre, mert Géza beszélt, gátlástalanul. Szerencsére nem vették komolyan: büszke, bajszos magyarkodás, nem kell törődni vele. Csak Hédit nem értem, miképp fogadhatta el... Egy nőnek mégis vannak igényei... Mindenüket, a szebbnél szebb holmikat eladják a bizománybinak, néha aranyat, kéz alatt, nemcsak enni kell, egy színház, új ruha... Géza nem sejti, ahhoz túlságosan naiv: értékeiket újgazdagok vásárolják: az államosítók, a munkásakarat végrehajtói, a diktatúra professzionállovagjai. Oda kerül a velencei csillár, a festmény, viszik, mint a cukrot. Ezeknek egyre több a pénzük, fölvásárolnak mindent, leginkább a megmaradt vagyonszeleteket... A nagy ingatlanok is..., nem vásárlás, adományozás útján vagy kiigényléssel... Sétálj egyszer a Rózsadombon, nézd meg, kik lakják a palotákat, nem zárt ajtók mögött, szégyenkezve: nyíltan, leplezetlenül. Az új generáció nem sejti, a ház, ami „anyuéké", egykor...

– Nincs igazság, Zoltán. Helyes az sem volt, hogy míg Angyalföldön szoba-konyhákban sínylődtek, vécé a folyosón, amott márványcsempe, tíz szoba, cselédség a szuterénban... Nincs igazság, azt hiszem.

– Nem volt helyes, egyetértek. Most meg az osztályharcnak mondott bosszú és irigység nyeri jutalmát... Gézáék holmiját ezek veszik, csak azért, mert drága. Vagyon kultúra nélkül olyan, mint a ló, mely nincs felszerszámozva: vágtázik, ha szükségtelen; poroszkál, ha sietség kívánatos. Ízlés és vasököl összeegyeztethetetlen. Kultúra és diktatúra: tűz és víz.

– Nagyicce, Sashalom – Piactér, ma nagyon lassan...
– Igazi vicinális: döcög, dörög...

„Beszállás!" Kalauzsípszó: „Igyekezzünk, kérem!" Ellenvonat. Elgyötört arctömeg, a munkásosztály, a szorgos kispolgárság, nem fekete Volgában: héven, napi egy-két óra oda, este az idő csigalassúsággal... Kertvároshoz kötött sors: a ház – öröklött szerencse; hajnali kényszerébredés; a kert hátulján, sa sufniban – évtizedek: gonddal őrzött lomok; veteményes: paprika, kapor. A szorgalom jutalma csönd, madárdal, párbeszéd kerítés mentén, jó szomszédok: kiló liszt kölcsön, „ráér vissza"; árokásás kalákában; kistányéron sütemény: „most készült!" – kóstolónak; szippantókocsi, bokrok és fák metszése szomszédtanáccsal, ribizlibor és pince mélyén érlelt barackpálinka, nagyanyáék étkészlete, törhetetlen, ezüstneműk maradványban, szecessziós nagy csillár, negyvenes égő, viaszolt padló, beeresztő szaga, télen hólapátolás, a kályha hajnali hamuzása, kéményseprőnek szerény borravaló.

Ezer arcbarázda, komor tekintet, fáradt szempillanehezülés. Tisztviselők, munkások, kopott aktatáskák, lóden; reggel-este váltócsattogás mint zene; zötykölődés, fejbólintás ütemre, hirtelen fékezéskor: „Csak nem ütöttünk el valakit?!..."

– Itt vagyunk, Zoltán. Majdnem elaludtál.

Le a Béla utcán, a második sarok, innen látni, kopott cseréptető, tégláig mállott oldalfalak. Amikor Géza a házat vette, jómódú volt, tizenkét inges rendelései voltak a Váci utcában, a ház befejezése előtt. „Megcsináltatjuk" – mondta Géza bizakodva, mosolygott. A szobában máig nincs parketta... „Majd hívunk parkettást!" Amúgy tekintélyes épület, de bejutni hozzájuk... Mintha a fülükön ülnének...

Gézának – nálam jóval idősebbnek mutatkozik, csak öt év van köztünk – mindig voltak furcsa dolgai. A ház bejárata a hátsó udvar felől nyílik, előre kopott homlokzat, zárt teraszajtó tekint, lefüggönyözött ablakok, roletta tövig, csak a népfény be ne lopakodjék... Megint csöngethetünk, ha ugyan működne, Géza már egy hónapja is...: „Majd hívunk...!" Istenuccse, megjavítom!...

– Hédi! Géza!

Kiabálunk, hátul ülnek a kertben, Hédi talán diót tör, Géza elszundított... Végre, libben a verandafüggöny, jól hallották-e, nem hallucináltak?... Még három hosszú perc: „A kulcsot, fiam, nálad volt utoljára!" Géza életerőben is olyan, mint egy nyugdíjas... A rosszabbik fajtából való, feladta végleg... Ha felkínálnák neki,

mondjuk a kohó- és gépipari miniszter posztját, a nagykövet állását Amerikában, az államelnök pozícióját, visszautasítaná mind: „Ezeknek?" – fitymálna... Géza fát aprít, bevásárol, kuktáskodik... Vajon meddig tart a vagyon és meddig az apró nyugdíj?...

– Hédi! Gézaaa!

– Nyitva van... Nohát..., éreztük..., számítottunk rátok... Attila hogy van? Régen írt.

Attila, a keresztgyerek, mindjárt első helyen... Mindenük az a gyerek, egyetlen remény. Már, csak...

– Hírünk van, nagy hírünk, Gézának állása van... Portásnak szegődik, nem szégyen, a legjobb ajánlat volt... Nyugdíj mellett, huszonnégyórázás, Angyalföldön, a Fóti úton. Kistelep: három teherautó, esztergapad, műhely, ott kell... Dolga nincs, Géza üldögél, olvasgat..., néha körbejár...

6.

A kongresszusi verseny elősegítette a háromnegyed évi terv sikeres teljesítését

...A kongresszusi versenynek igen nagy sikere van a háromnegyed évi terv sikeres teljesítésében... Igen sok helyen a dolgozók kezdeményezése lehetőséget ad terven felüli népgazdasági igények kielégítésére, a vártnál jobb minőségi, termelékenységi, önköltségi eredmények elérésére is...

...Az utóbbi fél évben 24 százalékkal nőtt a szocialista brigádok száma, tagjainak száma pedig 30 százalékkal...

Helyes mederben halad *a szocialista munka műhelye, gyára* címért folyó verseny is, elsősorban azokban az üzemrészekben, ahol a szocialista brigádok többségében vannak.

magyar politikai napilap
1962. november 1.

– Ötvennégyben apával kettesben utaztunk, Nagykanizsa, disznótor, nagyapa még élt, a párás hajnal álmaimba hasított, stampedli szilvórium, megengedted, apa... Féltem, hányni fogok, tél volt akkor is, inkább metsző, mint havas.

– Nem volt pénzünk, ezért utaztunk ketten, anyát otthon hagytuk. „A gyomrotok el ne rontsátok!" „Ne félts te minket!" Sötétben indultunk, este érkeztünk... A jegyrendszer, nem emlékszel, ugye, fiam?

– Épphogy, apa.

– Utána sem volt rózsás, nélkülöznünk kellett, ez kívül maradt gyermeki figyelmeden. Hogy a villanyvasutat megvásárolhassam, túl kellett adnunk egy vázán, nagyanyámtól örököltem, az volt a kívánsága, maradjon az időlépcsőn nemzedékeken át bukdácsoló ereklye, alig adtak érte...

Nagyanyám gyorsan meghalt, nem sokkal a születésed után... Még dédelgetett, első dédunokáját!... Őriztük a vázát, jelzés nem volt rajta, állítólag értékes, ezt ugyan a bizományiban nem tudták, de adtak érte épp annyit, hogy a kisvasutat... „Együtt a pénz mégis?" – kérdezte a tulaj. Meghagyták az üzletét. „Ezek modellek, nem játékok!" – büszkélkedett. „Megveszem, karácsonyra!..." Már a vasutat kell örökítenünk, ha majd apa leszel...

– Merre járunk, Zoltán?

– Tárnok, talán.

– Pontosan emlékszem, apa; anya forró teát töltött; a termosz, összetört azóta... A barna bőrönd, kemény hideg... A Déliben alig volt ember, álmos pöffentések, féltél, hogy a vonaton nem fűtenek, beszállás előtt befészkeltük magunkat a váróterembe, középütt vaskályha állt, ketten voltunk, azt mondtad: „Gyere, melegítsd a kezed, maradj kabátban, így majd elviselhető..." Nyitott vagonok voltak, két kocsi közt, ha az ember át akart menni, kapaszkodni kellett, kevésbé gyakorlottak csak, ha segített a kalauz, félelmetes volt.

– Fiúgyerek, kipróbáltad, én elöl, te mögöttem.

– Már nem látni sehol.

– Talán mellékútvonalon, a vicinálisok...

– Nagyapa nem gondolta, hogy utoljára hív hentest, még egészséges volt, szorgoskodott egész nap.

– Már panaszkodott... Félrevont: „Nem tudom, édes fiam, a gyomrom..." A hagymával sült vért sem kívánta... „Apáddal valami nincs rendben – mondta később édesanyám –, hogy a kedvencét sem... Étvágytalan, görnyedve ébred, nem szól, nem olyan ember az..." Apám jóságos volt, mindig mérnököt akart a fiából; „A mérnök fiam!" Körbehordott az utcánkban, amikor végeztem... Téged, Attila, attól fogva, hogy először látott, különös csodálattal szeretett, mint a mesebeli apó, a fölfelé pödrött bajuszával. Órákig igazgatta, kímélte, borbélynak nem engedte, sohasem őszült meg, a bajusza soha... Másról rosszat említeni, nem az ő műfaja volt; ha dühös lett, csöndben szitkozódott, erővel csapta a padlásajtót, közben szüntelenül beszélt magában. „Apád dörög – mondta anya –, majd megnyugszik..." Nagyanyádnak, ha már sokat beszélt, odaszólt: „Végy levegőt, Teréz..., ne pörlekedjél!" Vitatkozni méltóságán aluli volt, bennünket sem szidott, mégis tartottunk tőle. Csöndes szigorral nevelt, titokban védelmezett, ha igazságunkat kereste. Később tudtuk meg: nemegyszer járt benn az elemiben, elbeszélgetett a tanítóval, erről nekünk nem szólt. Ugye, emlékszel, fiam, nagyapa... mindig várt.

– Az állomáson fogadott, nagymama a vasútpart oldalában, odafönn integetett, csodálkoztam, hogy a Tavasz utcának, ahol laktak, egy sarokkal odébb úgy szakadt vége, hogy az utcát a vasút keresztezte a mélyben, völgyvágatban. Semmi sem volt, ami útját állta a meggondolatlannak.

– Szörnyű baleset volt egyszer: a Szekeres utcán lakott egy molnár – később már csak darálójuk volt –, annak a fia legurult a vasútparton. Füvet gyűjtöttek csapatostul, és Pityu – az öccse Pitunak mondta –, megcsúszott, egyenesen a gyorsvonat alá... Nagy gyász volt, a temetésre jól emlékszem.

– Fehérvár lassan...

– Talán ehetnénk valamit, Anna, szívem...

– Nem is értem, miért engedtek el épp most, halottak napjára... Lehet eltávozást, szabadságot kérni, de inkább nagy ünnepkor... Most senki sem merészkedett, én is hirtelen... Kedvem támadt hátha veletek utazhatom, ha katonaruhában..., az sem szégyen, mégiscsak együtt...

Addig sohasem voltam, *első temetés*... Borzongva ismételtem magamban: koporsó, katafalk, boncolás, gyászmenet... Féltem: hajnalban, félálmomban halott nagyapámmal álmodtam: „A gyerek ne nézze meg, miért kell?!..." Anya fogta a kezem, nagyapa viaszarca... Pergamensárgaságát az emlékezet feketére festi...

Apa föllépett a koporsó mellé, a lógó villanykörte halvány fénysugara az ő arcát is... Ha majd apa... Egyszer-soha, riadtam a vissza-visszatérő gondolattól: mi lesz, ha apa is?... Mivé lesz a test földotthonában?... Nagyapa, jövünk! A katonaruhám, mit szólsz, nagyapa?...

Elsétálunk a régi házhoz, a szürke léckapu gondosan bezárva, nagyapa zárta be... Az ő dolga volt esténként, mikor az alkonyt elnyelte a sötétség: „Attila, gyere, zárunk... A padlásajtó?" „Rendben van, nagyapa!..." „Nem betörők miatt, mit se találnának..., hanem, rendnek kell lenni, este zárunk, ez a rend. Teréz, a bort megint hová tetted?... Nagyanyád eldugja..., látod, Attila?..."

Az egyenruhát kötelező... Néznek majd nagyot!... Béresék, a suszterék, szemben a nyugdíjas tanítónő, Heidlné, a Nusi, tudatosan őrzi a táj szódallamait: „Attila, hát nem egyetemre?... Nem úgy volt?..." Apa, az istenért, el ne kezdje, képes, és részletesen... Majd elmosolyogjuk, kényszerű vigyorral... „Jövőre, tetszik tudni, Nusi néni, kérem, újra... harmadszor..."

– Mikorra kell visszamenned, fiam?

– Még egy nap, éjfélre, anya.

– Néhány hónap már csak, fiam, ha fölvesznek, a nyár a tied, pihensz, Anita... Még az is lehet, ha eljössz velünk, Bogláron lenne szoba, Bérci Laci azt mondta, míg ő ott van...

– Még nem vettek fel, apa... Úgy beszélsz, mintha már... Nem biztos, hogy bejutok, akkor aztán nem tudom...

– Bejutsz, egyetemista leszel, biztos vagyok benne, ne légy kishitű... Ha semmi önbizalmad... A legmagasabb pontszám lesz, meglátod.

– Ha mégsem?

– Dolgozol tovább mint műtős, vagy kitanulsz valamit.

– Ez tetszik apa... „Kitanulsz valamit!" Vajon mit?

– Elmész a vasúthoz. Mindkét nagyapád vasutas volt, nem szégyen az, gyönyörű pálya.

– Mozdonyvezető leszek?

– Szerettem volna... Vonzott... Másfelé vitt az utam... Elhiszem, bánt, ha erről beszélünk... Ne bántson, fiam, nemcsak orvos lehet az ember, a diploma nem minden... Van száz, ezer más pálya... Az orvost nem szeretik, csak tisztelik, a hála nagy teher... Miért akarsz te éppen orvosnak!?...

– Nem, mert szeretik, gyűlölik vagy tisztelik... Nem... Most már talán makacsságból, akaratból, hogy megmutassam, képes vagyok...

Balatonszentgyörgy, már emlékeim vannak!... Nemsoká megérkezünk, nagymama már Pesten, fölnézek azért a vasútpartra, hátha ott állnak mindketten..., azaz..., a nagyapa már előrement jó időben, kezében sétabot, elkérem, a bot magasabb nálam... „Igenis, Lenkei úr, látom, a rokonság!" A hordár a csomagokkal, konflis, időre rendelve, a gyorshoz... „Tudja..., jönnek a fiamék." Hová lett Dorogi, az ízes szavú kocsis?... „Fiam..., mi van ott, azon a Pesten?... Aztán szépek-e a lányok?..." „Gyerek még, Dorogi úr!" „De fiúgyerek a'!... Van fütykösöd, nem igaz?"

Vörs, Sávoly... Itt aztán már: „Mint a sajtkukac! Nem lehet a gyerekkel bírni!" – mondta anya. Pár perc, és ott vagyunk! Most is verítékezem, borzongok: Zalaszentjakab – tudom kívülről –, Nagyrécse, Nagykanizsa. A megafon: *Nagykanizsa végállomás, Nagykanizsa végállomás*... Üres a vasútpart... Már nem szokás... Az állomás újrafestve, éles zöldek, harsogó sárgák, rikító kivagyiság, *Nagykanizsa végállomás*... Kiszállunk, hogy majdnem egyazon lendülettel vissza is forduljunk, már nincs hol laknunk... Nagyanyáék házában idegenek, egy hentes vásárolta meg, ismeretlen, nem idevalósi. El a temető mellett, gyalog a kórházkerítés mentén... Berinczáéknál megállunk. „Álmunkat el ne vigyétek!", pohár sör, „Kezet mosnánk!" Temetősarkon virágos: „Szép koszorúim vannak, mécsesek..." Mint egy mély sóhajtás, pusztán annyi: és vissza máris. Apa mindig meghatódik, amikor a vonatról leszállunk, pillantása megáll, az állomás feliratát nézi. *„Apád szülővárosa, fiam!"* Pestet lehet kedvelni, megszokni... Szeretni csak kisvárost... Én is szeretem, mint aki itt... De nem itt születtem-e?... Már csak a halottak napi utazás, ami apát évente visszahozza; társak, barátok, esztendők elröppentek, anya és én a szerény kíséretet adjuk, kórusműhöz a zongora; jövünk halottak napján, s közben lassan eltemetjük az emlékeket is.

– Egy percre a templomba is...

– Természetesen, szívem.

– Hogy legalább egy miatyánkot...

– Apád szülővárosa, fiam!

– Az igazolványát, legyen szíves! Mondom: az igazolványát! Legyen szíves, igazolja magát!

A katonai járőr, majdnem elfelejtettem; egyenruhában...

– Az elvtárs hol teljesít szolgálatot?

– Szombathely.

– A többi iratot, elvtárs, satöbbi, legyen szíves, a kabát mért nincs begombolva?

– A vonaton... Most szálltunk le, még nem volt időm.

– Akkor is begombolva kell lenni, megértve?! Milyen célból történik az utazás?

– A szüleimmel jövünk...

– Nézze, barátom...

– Apa, nem kell beleszólni.

–...megmondom magának.

– Nem magát kérdeztem.

– Nem érdekel, barátom. És ne szemtelenkedjen. Ehhez nincs joga. Imádkozni jöttünk, mindenszentekre és halottak napjára. A feleségem, jómagam és a katonafiam. Mondom: *imádkozni*, halottaink sírjánál. Meg a templomban, természetesen. Megértve?! És a fiam igazolványát azonnal adja vissza!

Íme a szülőváros, íme apa.

Az új esztendő küszöbén

...Visszatekintve az elmúlt évre, állíthatjuk: a magyar nép számára sikerekben gazdag évet zártunk le. Ezek a politikai, gazdasági sikerek... megérték a fáradságot. Szebb, tartalmasabb, gazdagabb és kulturáltabb lett népünk élete, és létrejöttek a további felemelkedés feltételei.

...1962-ben nem kevés munkát végeztünk el. Eredményeink, sikereink jelentősek. A munka szeretetével, a lelkesedéssel, a növekvő szaktudással már eddig is nagy tetteket hajtottunk végre. Megvan az alapunk arra, hogy 1963-ban, munkánk nyomán, még nagyobb eredményeket érjünk el. Kongresszusunk határozatainak végrehajtásával erősebb lesz népi, nemzeti egységünk, szebb és boldogabb lesz a magyar nép élete.

magyar politikai napilap
1962. december 31.

– Érthetetlen, nem is tudom... Egész jó kedvem támadt.

– Szilveszter van, Zoltán, miért is ne?

– Szilveszterkor, mintha kötelező volna, csodálkozom: az ember, ha valamit muszáj – márpedig ma a jókedv!... –, mindjárt renitens... Emlékszem könnyes mélabúban töltött mulatságokra, majdnem elaludtunk, ültünk, néztük egymást.

– Tegyünk úgy, mintha nem volna, kártyázzunk, úgyis rég volt.

– Nincs baj, mondom, csak szokatlan, ma egész nap mindenen nevetnem kell.

– Örülj, Zoltán, használd ki a rakoncátlan hangulatot!

– Lehet, a gyógyszer teszi, Zoltán gyógyszert szed, miért ne árulhatnám el, Margóék mindent tudnak rólunk.

– Nyugtató?

– Lehangoltság ellen, reggel, délben. Van hogy elfelejtem, az orvos azt mondta: „Uram, az okot, mely a hangulat efféle félresiklását..." ...Megváltoztatni ő sem tudja, kikérdezett. „Hja, a körülmények!" – mondta aztán; mégis jó, ma érzem először, szóval depresszió ellen van, de én nem...

– Valóban, az utóbbi időben... Meséltem is Margónak, ha találkoztunk, elfordítottad a tekinteted, nem néztél a szemembe, mint akinek rejtegetnivalója... Egyszer összefutottunk, félelmetes volt, mintha észre sem vettél volna, tréfásan köszöntem: „Máris hazafelé? Ilyen korán? (fél hat volt), így építsük kérem a cucilizmust?!" Te mentél tovább. „Na, viszlát!" – mondtad.

– Nem emlékszem, valóban nem.

– Zoltánnal előfordult, hogy egész este csupán egyetlen szót szólt: „Szervusz!”, vagy kettőt: „Szervusz, szívem!”, ezzel befejezte a társalgást, leült az íróasztalhoz, hiába kértem, beszélgessünk.

– Jobban vagyok, ugye, nem akarjátok a szilvesztert az én kóresetem elemzésével?... Mi lenne, szívem, ha egy pezsgőt... Mindjárt most...

Csak a reggeltől félek, a szörnyű ébredés..., mintha ezer kötéllel az ágyhoz..., száz tonna nyomna, verítékezem, rettenetes a félelem... iszonyú nyugtalanság, a hajnal álmai, miért, hogy patkányokkal és holt gyermekkel... miért? Kezem ökölben; hánykolódtál, csikorgattad a fogad... Zoltán, mi van veled?... Ha tudnám, Anna, édes!... A félelemtől félek, borzongok, legyőzném, lehetetlen... Félek a gyermekek homogenizált tetemétől, nincs testrész, arc, orr, szem..., perzselt emberbőr szaga a füstölgő kis holttestektől... Patkányok fekete tömegben, azt hiszem, ébren vagyok, nekem támadnak... Alattam verítéktől ázott, kötéllé sodrott lepedő... Mi van veled, Zoltán?

– Felbontod?

– Hogy mi? Mit?

– A pezsgőt, Zoltán. Baj van? Valami baj?

– Nem..., csak egy pillanatra..., nem tudom, ha most felbontjuk, éjfélre már... Nem mondom, hogy nem bírom...

– Na most, kérlek szépen, Zoltán, nekem van egy illemtankönyvem, és abban az áll, hogy pezsgőzni akkor szabad, ha van pezsgő, ha nincsen, tilos.

– Margó ruhája megint... Mintha ráöntötték volna.

– Újpesti Áruház pedig. Csupán.

– Akkor is, Margónak minden jól áll. László, becsült meg magad!... Látod, Anna, neked is kellene...

– Előbb Attilának, ha hazajön, és újra a felvételi... Egy rendes ruhát. Megemberesedett, vállasodott...

– Akkor hát addig is, éjfélig: boldog új évet, kedveseim, nem leszek rosszkedvű..., egész évben nem...

– Majd kártyázunk megint... Utoljára ötvenhatban... Később elmaradt, mintha elfelejtettük volna... A tévé az oka mindennek, igenis újra fogunk... Amikor ti nyertetek, László vállára rakta a kisperselyt: „Hölgyeim és uraim, attrakció!... Ide tessen szíves tenni, akik nem tudnak..., hiába!” – büszkélkedett, táncot járt, Margó majdnem elájult, amikor üveggel a fején...

– Ha egyszer nyertünk, Anna!...

– Veszteni viszont nem tudsz..., képtelen vagy, ijesztő volt, ha láttad volna! Komoran néztél magad elé, Zoltán mondta is egyszer: „Lacikám, csak játék!...” Dühöngtél: „Micsoda feleség az ilyen!... Nem figyel... Ételreceptet cserélni, azt igen! Kártya közben!... Most itt van, tessék!” – kiabáltál.

– A gyerek hogy van?

– Katona..., tanul; folyton a könyvek ott is..., a felvételire.

– Elengedik?

– Két hétre, azt ígérték.

– Emlékszem, amikor összetegeződtünk, megilletődött volt, tündéri nagykamasz... Hihetetlen, az idő...

– Majd később egy Lánchíd brandyt... Felbontom... A Próger elvtárstól kaptam, ő is kapta, nála, a szekrényében van vagy tíz bontatlan, az megiszik négy-öt konyakot naponta, ha egyedül van, akkor is, privát lerészegedés, önkéntes elbutulás.

– Próger elvtársnak híre van az iparban, egyre hülyébb, de valamiért érinthetetlen, pedig kezdenek rájönni, hülyékkel nem lehet országot építeni.

– Talán szocializmust..., ezt a félét..., talán igen.

– A házmester..., Zoltán..., jött boldog új évet kívánni.

– Engedd be, szívem, Laciékat csak ismeri... Ott laknak mellette...

– Nem akarnék én zavarni, csak végigmegyek, a szemét miatt, nékem már ez a sorsom, a szemét..., kezicsókolom... Érdekes, mindig elfelejtem, pedig már két éve is van..., hogy Attila nincs itt.

– Nincs még annyi.

– ...Hogy a gyerek nincs itt, szóval, most is meglepődtem.

– Nincs itt, Hudák úr, nincs itt.

– Képzelem, a laktanyában!... A vőm most is ott..., ahol régen, politikai tiszt maradt, volt ellensége, egy-két jóakaró, akik híresztelték róla, hogy ötvenhat előtt ilyen meg olyan volt, de nem tudtak ráigazolni semmit, nem olyan gyerek az, tetszik emlékezni.

– Mint politikai tiszt megmaradt? Csodálkozom.

– Annyi sokan...

– Szőke, tejfölös szájú gyerek volt, emlékszem... Miért éppen politikai tisztnek?...

– Annak ment. Az volt számára elérhető. Elvégzett valami iskolát, ma is ott van, nem csinált az semmi rosszat. Idén nem engedték el, készültségben vannak, mintha háború lenne, mérnök úr, mintha... De nincs, szerintem nem is lesz, csak folyton beszélnek...

– Talán ne politizáljunk, éppen ma, inkább igyék meg velünk egy kupicával.

– Elfogadom... Bár ez most már az ötödik lakás.

– Mennyi van hátra?

– Hát az emelet meg a földszint.

– Mire hozzánk ér odalenn, négykézláb lesz, meglátja.

– Jaj, Margit nagyságos asszony, mindig tréfál, egyszer látott így, de azóta se...

– Boldog új évet!... És ezt tegye el... A lakókkal sem könnyű...

– Hát... nem, az igaz, ja, és még majd szeretnék valamit elmondani, de csak a mérnök úrnak, de nem..., nem most.

– Nyugodtan. Valami érdekes?

– Majd a jövő héten, nem különösen fontos... És még egyszer boldog új évet!... Látom, együtt, én sejtettem, mondtam is a feleségemnek, azt hiszem, a Szeriéknek nem kell kaput nyitnunk, ide mennek csak az emeletre, Lenkeiékhez, lefogadom, és naugye, kérem...

– Nyert Hudák úr, akkor nyert.

– Kikísérem... Mi ez? Amit akart.

– Majd elmondom, mérnök úr... Voltak itt megint érdeklődni, majd elmondom.

Érdeklődni! Még hogy érdeklődni!... A házmesternél méghozzá..., ki másnál?... Informátornak, besúgónak mégsem szegődik mindenki, házmesterhivatás, sunyi, csúszó-mászó és vigyorgó foglalatosság... A halálos ítéletedet, végleges mellőzöttségedet vigyorogják az arcodba... Miért mosolyog?... Miért alázatos?... Mit akar folyton a szeméttel?... Szimatol, néz ide, néz oda, így kezicsókolom, úgy nagyságos asszony... Vagy ez a kapukulcsmániákus, műhelylakó, konyhakaszinós, ez mégsem?... Mégis rendes? Más mint a többi?... És milyen a többi? A besúgók? A magas rangúak, a legfelső polcon ülők... A Próger elvtárs és a személyzetis elvtárs... és isten tudja, ki még, ott a vállalatnál. Mit szimatolnak? A munkástanács..., az nem fér a bögyükbe, meg hogy egyszer..., ötvennégyben: „Lenkei elvtárs, mi a véleménye, kérem, ha már felszólalt, válaszolja meg a kérdésemet, a szovjet gépsorról?" „Lehetek őszinte?" „Mi másért kérdeztem volna, Lenkei elvtárs?" „Selejt." „Nem értem." „Selejt." „Már ne haragudjon, mi a selejt? Nem értem." „A szovjet gépsor. Többet áll, mint dolgozik, minősíthetetlen tákolmány minden darabja. Már elnézést, ezt csak velünk merik megtenni, hogy ezt a szemetet..." „Lenkei elvtárs..., Zoltán! Ezt azért mégse!... A titkár elvtárs... talán... ugye nem?..." „Csak bátran, elvtársak, a kritika fontos. Csakhogy megkérdezném én itt a Lenkei elvtársat, ha amerikai gépek jöttek volna, akkor is ez volna a véleménye?" „Nem hiszem..., azazhogy..." „Elfogult, Lenkei elvtárs... A régi reflexek..." Megjegyezték maguknak... Már ötvenhat előtt is jártak... érdeklődni! Nem hiszem, nem igaz, nem lehet!... Nem vagyok én olyan fontos: a kis senki... Csak a házmester elvtárs, a Hudák elvtárs, hogy milyen bennfentes!... Hogy fontosnak lássék, hogy higgyük: ő valaki, a rendszer oszlopa, a hajlott gerincű politikai tiszt elvtárssal együtt, akire olyan büszke, mint kutya a friss szarára.

– Sápadt vagy, Zoltán.

– ...Nem hiszem...

– Mondott valamit?

– Nem fontos... Kedveseim, lassan éjfél, még nem is ettünk... A Himnuszt majd a rádióból vagy a tévén?...

– Én bontom, Zoltán, hagyd csak...

– Mindig meghatódom, az istenit neki..., mindig... Megint elmúlt...

– Zoltán, ne sírj... A vállad rázkódik, nincs semmi baj, édesem.

– Anna, szívem..., a fiunk...

– Nyugodj meg, Zoltán... Teljesülnek a vágyaink... Mosolyogj, jobbra fordul...

Kedves Eszter!

Levelemet titokban írom, Zoltánnak nem mutattam. Emlékezve gyermekkorunk izgatott bakfisbeszélgetéseire, tudva, hogy mindig segítőkész voltál, nyitott a lélek rejtett zugainak közös felkutatására, sok tépelődés után Hozzád fordulok. Jobb, hogy írás kényszerében, személyes beszélgetésben nem találnám a szavakat.

A rövid telefontársalgások egyre inkább alkalmatlanok elmélyült eszmecserére. A levelek, amelyeket Zoltán ír Gyurinak, inkább eseménybeszámolók, két fivér távgyalogló versenyének útjelzői, a bizonyítás eszközei, korábbi döntések igazolásának örökös kísérleteivel. Én ténylként fogadom el, hogy Ti Nyugaton éltek, ez senki ellen sem vétek. Zoltán azt állítja, aki magyarnak született, éljen idehaza, vállalja, ami a hétköznapi hazafiúság kötelezettsége szerint vállalnivaló. Amikor Gyuri és Zoltán levelet váltanak, a testvérek rivalizálása különös formában érvényesül: nem kevés lenézés, ártatlan lekezelés van a sorok közt; Zoltán az eszméivel, Gyuri a megszerzett anyagi javakkal büszkélkedik; noha vesztés és nyerés egyenlő e csatában. Éppen azt veszítette el az egyik, amit nyert a másik.

Nekünk nőknek, anyáknak más dolgunk van, akárhogy élünk is, tisztességünk nem enged egyebet, minthogy a világot ebből a látószögből szemléljük. Ez nem nagyanyáink erényét utánzó önfeláldozás. Majdnem mindegy, hol él az ember, elsősorban a gyermekeivel kell törődnie, s ha az ő örömük nyilvánvaló, az mindenért kárpótol.

Talán csodálkozol, de megérted mindjárt, miért töprengtem hosszan, hogy írjak. Gondjaimat meg kell osztanom valakivel. A

kérdőjelek, a belső konfliktusok lassan sodortak jelen hangulatomba, úgy érzem, bármi másról való beszéd fölösleges, értelmetlen és nem is érdekel.

Zoltán, Zoltán...! Észre sem veszi, mi zajlik körülötte, ő – látszólag – a munkahely ügyeivel bajlódik, e mikrovilág zárja magába észrevétlen, egy helyben jár, ablaktalan helyiségben, a külvilág nem jut el hozzá, nem tudja, mi történik a mikrokozmoszon túl. Alighanem csak játssza ezt a szerepet, egy férfi sohasem adja föl, sohasem elégszik meg azzal, hogy az út szélére szorult; az útpadkán haladni nem, csupán poroszkálni lehet. Egy volt cégvezető, egy pártonkívüli nem haladhat a sorban, az élbolyba végképp nem törhet. Nemcsak ötvenhat után, már az események idején is éreztem: fölösleges a politika útvesztőjébe bocsátkoznia. Ő azt gondolta, legalább annyi kötelező. Bizonyos, hogy nem így volt. A gyárban az igazgató – valójában az utódja – kedveli őt. „Mi a Próger elvtárssal nagyon jó viszonyban vagyunk" – ezt szokta mondani. Valóban, Próger nemegyszer keresi föl tanácsért, Zoltán elvtársazza, az meg, ha kettesben maradnak, kéri, szólítsa a keresztnevén, röstelkedik, hogy ő, az egykori beosztott lett főnök, az ő szülei munkásemberek voltak, belépett a pártba, az MDP-nek éppúgy tagja volt, mint a mostaninak. Ő az igazgató, ez a dolgok rendje. Nem állítom, hogy továbbra is Zoltán viszi az ügyeket, de fontos kérdésekben az ő szava dönt. „Próger Karcsi tanácsot kér" – így mondja. Zoltánt sohasem hívatja, maga megy, ilyenkor a másik kollléga tapintatosan elvonul. Ennek dacára Zoltán örökös rettegésben él, nehogy a tiszafüredi gyáregység mérnöki teendőivel megbízzák, egyszersmind reméli, hogy őrá gondolnak, de vidékre járni mégsem volna szerencsés. Zoltán nem veszi észre, hogy a tanácsaira szükség van ugyan, de a személye nem kívánatos. Egyszer fordult elő, hogy jutalmazáskor rá is gondoltak, egyébként ki tudja, mekkora prémiumokat vesznek föl, ebből Zoltán mindig kimarad, de úgy tesz, mint aki mindezt nem látja, azt állítja, így van jól, van mit ennünk, egészségesek vagyunk, kell-e több? Jelzem, abban sem vagyok biztos, hogy Zoltán egészséges. Túlságosan gondos, amikor a Nitromintet reggel a zsebébe rejti. Tudom, bántja, hogy belőle végül is semmi sem lett, Próger

az ő egykori szobáját birtokolja, a bútorok a régiek, Zoltán másodmagával a folyosó másik végén, a lépcsőház felé nyíló ajtó mellett, csapóajtó, folyton nyikorog; ha ismeretlen érkezik, bekopog a legelső szobába, Zoltán, mint egy portás, eligazítja. A szoba udvarra ablakos, csak a folyosó fordulója utáni szobák néznek az utca felé, Zoltán mégis elégedett: az utca zajos, az udvar felől legalább lehet szellőztetni... Itthon meg órákat ül az íróasztalánál, nem tudom, mit csinál, egyik cigaretta a másik után. Olykor azt gondolom, valóban: semmit. Csak lassan, parázzsal hamvad, mint a szájában levő cigaretta, vagy az, amelyik a hamutálban felejtődött. És hiába küldtetek egy karton KENT-et, eltette, ha vendégek jönnek. Megmaradt a jó öreg Kossuthnál: „Magyar ember Kossuthot szív" – mondja, ez az ő másod- és harmadujj közé szorított forradalma. Szeretném, ha vidámabb lenne, de csakis úgy, hogy a politika távol maradjon, hogy ne legyen ez a lenézettség, ez a megfogalmazhatatlan másodrendűség, ez az örökös vállveregetés. Mérhetetlenül sajnálom, de segíteni képtelen vagyok. Nem tudom fölrázni csöndes beletörődéséből, ha azt mondom: „Mi ilyennek szeretünk", azt válaszolja: „Csakhogy én – és megérinti az arcomat –, tudod, több vagyok ennél." Valóban, a háború előtt szépen ívelt a pályája, származás nem volt kevésbé fontos, mint ma, tehát hangsúlyos, hogy kalauz gyermekeként cégvezető lett, egészen fiatalon. Nyugtatom, békéljen meg, vagyonunk régen sem volt, csak a budai lakást kellett feladnunk, ha magunkra zárjuk az ajtót, senki sem zavar. Néha mondom Zoltánnak, azért még nő volnék, megnéznek ma is; ilyenkor megölel, de már hosszú ideje semmi több, szörnyű, nem nekem, számára. Nem tudom, mit kellene tennem. Attila katona. Szombathelyen. Mód lett volna őt közelebb hozni, de Zoltán ellenállt. „Nem árt a gyereknek a távollét – mondta –, hadd edződjön, nem kell mindig anyuka szoknyája körül botladozni." Attila nagy fiú, férfi, van egy aranyos jelöltje, vagy hogy is mondjam, még Balatonbogláron ismerkedtek össze. Nem tudom, egészséges-e, hogy folyton együtt vannak, le kell-e horgonyozni mindjárt az első kislánynál? Anita minden héten egyszer feljön. Kedvesen elbeszélgetünk... Komoly problémák nem kerülnek szóba. Zoltán csokoládélikőrrel kínálja, Anita szabadkozik, bevallotta, a sört szereti, hát azóta megiszik egy pohárral, ilyen a világ manapság. A kislány irodában dolgozik, Zoltán azt mondja, férfiszemmel nézve csinos. Van az arcában valami különös szomorúság, nagy ártatlanság, a haja sötétbarna, középen elválasztva Kleopátra módra, a homlokát kétfelől takarja, csodálkozó barna szemek, az alakja kitűnő, harmincnyolcast visel, diszkrét öltözet, semmi kirívó. Kérdeztem, ahol dolgozik, nem ostromolják-e férfiak, legyintett; mindig van, aki próbálkozik, de ő Attilát szereti, aztán felolvassa Attila levelét, gondolom, azokat a részeket, amelyek nem ránk tartoznak, kihagyja.

Attila lankadatlanul tanul, harmadik felvételi vizsgájára készül. Eltávozást kapott a vizsga idejére, azt írja, a körülmények megfelelőek, alkalma van elvonulni, kinyitnak számára egy tantermet, oda zárkózik, valamiféle tisztelet is övezi, már öreg katona... Örülök, hogy emberesedik, jó tartású, széles vállú, megértem Anitát.

Éjszaka gyakran arra riadok, hogy gondolatok sorakoznak erőszakkal; a fiam távol, Zoltán ugyancsak hánykolódik... Sokszor vagyok kedvetlen, a hétvége unalmától előre félek. Néha kiszaladunk Sashalomra Hédihez, vagy átmegyünk Zoltán unokatestvéréhez, két utcasarok, beszélgetünk, öreg emberek módján, soha egy mozi vagy színház. Zoltán itthon szótlan, ha kérem, beszélgessünk, visszakérdez, miről? Nem beszéltünk eleget? Akkor hát ennyi volt..., ennyi az élet? Már ahhoz sincs kedvem, hogy Tolnainéhoz elmenjek, hogy egy tavaszi ruhát, mégis. A piacra minek? Lehet, nyáron is itthon maradunk, ezúttal Zoltán megkísérli, szól Próger Karcsinak, talán szerez beutalót.

Drága Eszter, a segítségedet kérem, máris megkönnyebbültem, kiöntöttem a lelkem, ne haragudj. Ha együtt tölthetnénk néhány órát, mint amikor a gimnáziumban..., biztosan sikerülne megvigasztalnod. Legalább egyszer magamnak is összefoglaltam, mi bánt. Gyurit ölelem, és ne vedd rossz néven, ha a levél túlságosan szomorúra sikeredett. Nem volt szándékomban.

1963. január 28.

Sokszor csókol:
Anna

7.

Katonadolog
Kutyaszorítóban

Még újonckoromban történt. Későn érkeztem a szobaszemlére. A századparancsnokom éppen az ágyamnál tartott. A holmim rendben volt. Ágytársam köpenye viszont csak úgy, odalökve lógott a fogason.

– Kié ez a köpeny? – csattant a vészjósló kérdés.

Ágytársam ijedten, de késedelem nélkül felelt:

– Az? Az elvtársé!

– Melyik elvtársé?

– A Majoros elvtársé!

– Hol az a Majoros elvtárs!? – cikázott körül parancsnokom tekintete.

– Jelentem, a Majoros elvtárs... én vagyok – rebegte ágytársam töredelmesen.

magyar katonai képes folyóirat
1963. február 1.

– Elvtársak, akkor éjfélre. Megértve? Amit százszor mondtam, elmondom megint. Maguk honvédek, a Magyar Népköztársaság katonái, tehát semmi rendetlenkedés, idétlenkedés! Én, elvtársak, nem akarom visszahallani sehonnan, hogy valamelyikük kimenőn elfeledkezett magáról, igaz, Lantos? Elvtársak, Lantos honvéd a minap kissé spicces volt, be volt rúgva, mint a szar, olyan volt, mint a takony, úgy vonszolták hazafelé. Elvtársak, majd kérdezzék meg Lantos honvédet, mi következett ezután? A doki, nem mondom, rendes fószer, kemény faszú gyerek... Volt egy kis gyomormosás..., igaz, Lantos? Nem egyszer: háromszor,

mert ugye alaposnak kell lenni, az a gyomor, ugye, kimosni való. És még valami, elvtársak. Vannak egyének, akik a Magyar Néphadsereg katonáját lenézik, semmibe veszik. Elvtársak, a nyugat nem nyugszik, ott van az ügynöke, ahol nem is gondolja, fiam; ne röhögjön, mert mindjárt koszosnak találom a vécét, úri gyereknek: a toalettet, és akkor, ugye, elvtársak, azt ki is kell takarítani... Szóval, vigyázzanak, vigyázzanak nagyon, a kocsmában, ugye, ott az a vurlicer, vagy mi..., elvtársak, meg ne tudjam, hogy valaki összeveszik a civil lakossággal; hogy ki dobja be a francos pénzét, mert ebből is volt már balhé, akkor meg, ha megütik a honvédet, csodálkozik, én nem védem meg, az biztos. Na szóval. Aki késik... isten bizony itt állok éjfélkor, de pontban, elvtársak, hát annak lesz majd ideje bőven a futkosóban gondolkodni, ez nem vicc, elvtársak.

Miért nem fogja be?!... Most hallom századszor, mindig ugyanaz, a négyes számú lemez; egyes hajnalban: *esztőföl!*, kettes étkezésnél: *ne csâmcsogjon-nem-disznóól,* hármas lövészeten: *nem-beszarni-hogyha-durran...* Az őrnagy elvtárs a kontrapedagógia mestere... „Bambánblőd" – mondaná Szurdi, Treibernek is mindig... Hatalmas járomcsontok, vörösre borotvált vastagbőr, felnyírt haj, verítékes kistoka... Nem mosolygok, őrnagy elvtárs..., figyelek, csüngök a szavain... A városban különben még soha jelentős esemény nem volt, minden lakos tudja: itt laktanya van, laktanyában katonák... Itt még egyetlen egyenruhást ember meg nem ütött, berúgva..., nem mondom, voltak néhányan, na most szeretném én az őrnagy elvtársat legalább egyszer józanul látni, mert hogy most is van benne, az biztos...

– Lenkei, figyelj!... Jössz a vendéglőbe, egy sörre..., vagy vásárolsz?... Mi odamegyünk, estig már mi a francot?...

Ha azt mondanám, a könyvtárba megyek, mosolyognának értetlenül..., Persze, te olvasó ember vagy, mondhatnánk könyvmoly, az egyetemhez, nem igaz? Olvasni!... Nem tudtam, hogy a laktanyában nincs olvasóterem, hogy a könyvesszekrény kulcsa csak a politikai tiszten keresztül..., a körletbe könyvet vinni..., eltűnne azonnal, balhéból... A városi kiskönyvtár: fióklerakat, csőbútor, feslő kárpit, a pult előtt kopott gépi perzsa, peremvá-

rosi fényűzés... „Itt akar olvasni?!... Felőlem ülhet, ameddig akar, de ötkor becsukok, olyankor már senki... főleg öregasszonyok, egy tanár, botcsinálta helytörténész, kamaszok Rejtőt... Megkérdezhetem, mi a kedvence? Van itt többféle, ami érdekelheti, Szilvási... Inkább az Egri csillagok? Jár folyóirat: Szovjetunió, Asszonyok ingyen, Ország-Világ..., az emberek inkább a Nők lapját... Ezermester, régen Érdekes Újság, én is szerettem." „Abból nincs? Nem maradt?" „Elvitték mindet még ötvenhat után, leltár sem volt, ha ezt tudom, magam viszem haza... És Gorkij, szovjet irodalom." „Olvastam, sokat." „Mikszáth, Jókai?" „Mind megvan otthon."

– Talán egy korsó... Nem is tudom... Enni majd később... Pogácsa? Azt kérek.

Anya, ha bridzsparti van, már előző nap készül: „A gyúródeszkát fiam!... Ha mind megeszed, nem marad a vendégeknek..." A tálban száz pisai ferdetorony, egymás hegyén hátán. „Elindult" – mondja anya, amikor a sütőbe néz. Ezerszer kérdezték: „Szívem, meddig sütöd?" „Amikor látod, hogy elindul..., és a végén tojással megkened..." Egyszer, amikor apáék szerdán, mindig szerdán volt... A Hankó fivérek és Kartal atya... „Uraim, egészségükre!", míg kártyáztak, egy Lánchíd majdnem elfogyott, hamutálak, készenlétben, doboz KENT – kínálni. „Csak győzelem esetére – mondta Kartal atya –, különben a magamét..., de nagyböjtben sosem!..." Anya behozott két tállal a ferde tornyokból, a nagy asztal átellenes sarkainál egy-egy tonettasztal állt, nagyanyai hagyaték, már csak három van meg... „Uraim, a pogácsa!" „Anna asszony, nem tudok ellenállni!" „Egyenek, odakinn még bőven van!" Amikor fél óra múlva kiürültek a tálak, s anya a férfimulatságtól a másik szobába vonult, apa átkiáltott neki: „Anna, szívem, hozz még!" Csakhogy odakinn már nem volt... Anya csak udvariasságból, háziasszonyi buzgalomból, a szíves látás hangsúlyául... Apa, akinek a kínáláshoz szemernyi érzéke sem volt, kiment, kisvártatva visszajött, a pogácsát többé nem említette.

– Ennél frissebb nincsen? Muszáj ezt?

– Ilyet hoznak, kérem szépen, honvéd urak, én kihoznám, isten bizony, ha volna, de csak heti kétszer hoznak, akkor is ilyen. Higgye el, tudom, mi a katonaság, rávágyik az ember... Milliószor mondtuk: száraz, kemény, nem vagyunk mi ennyire vallásosak, hogy „Dobj meg kővel..." ez jó, ugye... még egy rundót, honvéd urak?

Anyáék holnap, mint szokás, templomba... Anya elbeszélget a Jóistennel: ...a fiam mostanában nem szokott... megbocsátható, katona, átmenetileg: elvtárs... Mi történne, ha előállnék: „Őrnagy elvtárs, templomba szeretnék!... Imádkozás céljából, jelentem!" Ki tudja, hányan mondanak imát este a takaró és a sötétség meleg burkában, ki tudja, mit gondol a sok, férfinak gyermek katona?... Anya, szoktam... Van, hogy elfelejtem..., elfelejtem az Istent, néha fölmerül, bűnös gondolat, hátha nem is..., miért élek, mint a vétkes, miért kell újra meg újra nekigyűrköznöm? Lehet, hogy sohasem jutok be, nem leszek doktor?... Miért engedi ezt az isten?!... Földhözragadt, gyarló gondolatok..., semmi-érvelések...

– Nem táncolok, semmi kedvem... Szeretem, persze, inkább csak hallgatni, Helga Brauer, Der Schmidt von Oberammergau... Fred Frohberg, Torriani...

– Nem mered fölkérni.

– Mondtam, nincs kedvem.

– Mondjuk, balhéból... Nem mered, Lenkei , mit szólna Kerták, az a nője, állítólag..., azt mondják, tényleg, a nő olyan is...

– Nője az mindenkinek.

– Lenkei, neked itt úgy sincs.

– De Pesten, tudod, nekem...

– Valami Anikó...?

– Anita.

– Attól még...

– Nem tetszik, olyan magamutogatós, olyan... Túl sok nekem.

– Bár nekem lenne egyszer túl sok...!

– Akkor menj és kérd te föl!

– Nekem itt a kis csaj, kis propeller, megpörgetheted rajta... Na, fölkéred vagy nem?

– Ami a Kertákot illeti, nem érdekel... Fölkérhetem éppen, de csak egy számot... Attól még...

Hibáztam, azt kérdeztem: „Szabad?" Kinevetett. Inkább kellett volna: „Jössz-csörögni-bazmeg?..." Nem nevetett volna. Éppenséggel nem rossz, ahogy táncol. „Attila vagyok." „Attila? Isteni. Imádom, ha valaki Attila." „Hogy lehet azt imádni, hogy Attila?" „Hát, csak úgy..." Ki volt az a marha, aki ismétlőre tette, édesem, ne nyomulj, ne dörgölőzz, nem akarok én tőled semmit... Ki vagy te? ... Kis senki, város szépe, egy a sok közül, családanyapalánta... Irén, Róza, Bözsi, Mari néni, két gyerekkel, lógó mellel, pocakkal és ötvenkettes bugyival; a papára néha rájön, így szeret, ilyennek... Ez leszel te, angyalom, egy a százezerből, a magyar robotnők közül..., de most..., még nem... egész jó. „Tetszik ez neked, fiú?" Jó, hogy nem kisfiút mondott... Már nem vagyok fiú, katona vagyok, érettségizett... és műtőslegény, láttam egyet-mást. „Ha nem vagy katona, mit csinálsz, fiú? „Műtős voltam, csak átmenetileg... Majd egyetemre, orvos szeretnék..." „Doki! Kisdoki! Imádom a fehér köpenyt, van itt a városban egy orvos, nagy kan a pasi, egyszer voltam, meg voltam fázva, aszongya: „Kedvesem, vetkőzzön le!" Mindjárt tudtam, mit akar, kérdeztem: „Derékig?" Azt mondta: „Igen, csakhogy alulról..." Nagy kujon, mondtam: „Azt nem, apukám, azért azt talán mégse!" Később elvitt, a lakásán kötöttünk ki, ragaszkodtam hozzá, hogy közben fehér köpenyben legyen... Isten tudja, miért szeretem, rideg és félelmetes, férfiillata van, az orvosok mind használnak kölnit... Ugye, nem hiszed?... Szoríts magadhoz!... Anita... Nem tudom, miért kértem fel... Lemegy ez a szám, és helyre viszem. „Csak nem akarod abbahagyni?" „Nem, csak... gondoltam." „Még ezt, fiú, még ezt az egyet, kérem szépen..." „De te a Kertákkal..." „Nem érdekes, különben semmi köze hozzá, nem vagyok a felesége, ma úgy sincs kimenője." „Én akkor sem, ne haragudj." Ki kell mennem, ez jó..., fogadok, senki sem tudja, mi a teendő, ha tánc közben... A sör folyadék... A vese, mint ismeretes, páros szerv... glomerulusok és tubulusok, hólyag és záróizom, ez az... a záróizom... „Ne haragudj, nekem, meg kell értened, volna kis dolgom, talán neked is... Most helyedre kísérnélek, és később... Rendben?"

– Még mindig néz a csaj.

– Nem érdekel.

– Nem azt mondtad, újra felkéred?

– Csak neki mondtam. Nem kérem föl még egyszer, miért érthetetlen?

– Szerintem bukik rád.

Visszamegyek a laktanyába... Talán odabenn jobb... Miért ül ide..., mit akar?

– Ideülhetek? Nem kell félni, a magamét én fizetem... Na, fiú, nem megyünk?

– Ne haragudj, mégsem... Nem szeretnék... Inkább hallgassuk...

– Fiúk, a barátotok egy széplélek. Vagy szép csupán. Olyan kölykös.

Kisfiú, kölyök, ez mind én... sármos gyerek... Borotválkozni csak kétszer kell hetente, még csak... A feketék arca mintha mákkal volna... Azt hittem, az férfias... Ki érti a nőket?... Nem bánom, de azért, hogy csak kétszer!... A Kerták biztos naponta... Mégis eszem valamit...

– Kérem, egy gulyáslevest...

– Máris, gulyás rendel, cseresznyepaprika, kenyér, só, tessék, urak, lehet-lehet! Csak nem eszik a honvéd úr egyedül? Ökör-eszik-magában... egy sört, még egy korsó?

Fogyasztható... Zsírból van a lelke, mócsingok, legalább a kenyér ne volna tegnapi, belül épphogy, kívül reszelő, legközelebb jobbat választok, ha egyáltalán... Ki tudja, mit kotyvasztanak, ez nem a szigeti Nagyszálló... Futottunk, apa versenyezett velem... Megkérdem levélben... Mostanában nem panaszolja a szívét, elnyugodott az egész, vagy csak nem említi?... „Égeti a nyelvem..." Apának olykor a szegycsont mögött, mintha perzselné, „mint egy vasaló", azt mondta, szerencsére az EKG semmit sem mutatott... Kenyérrel kell jól laknom... A végén a pincér ráhazudik hármat, pitiáner átverés, a korsó itt marad üresen, megszámolható, és a pogácsa, azt mindig újrahozzák... Kerták! Mit akar ez itt?!

– Mit akartok? Hagyd a Lenkeit! Nem látod? Eszik.

– Lenkei fiam, keljen fel, ha elöljáróval beszél, édes fiam, nem látja, hogy elöljáró?!

– Ne hülyéskedjetek! Hagyjátok enni!

– Kuss, magát nem kérdeztem! Lenkei fiam, talán felállna!

– Attila, ne válaszolj! Ez a hülye Kerták be van rúgva. Honnan került elő?!...

– Sanyikám, édesem, én csak úgy ideültem, hidd el, igazán semmi...

– Te is fogd be a pofád, míg bele nem tenyerelek.

– Sanyi, az Atti igazán... Csak egyszer felkért, illetve én mondtam.

– Atti?! Te szemét kurva... Mindjárt Atti?!

– Kérem szépen, ne tessék itt veszekedni, az üzletvezető úr üzeni.

– Az üzletvezető úr éppúgy kinyalhatja a seggemet, mint te, Józsikám, te csak hozd, amit rendelnek, ez a dolgod, és ne védd az ilyen szemetet!

– Nem védem én, kérem, mégis rendnek kell...

– Hallgass már el, mert veled is el találunk beszélgetni!

– Te, ezek hárman vannak... Ez az állat a Kajhás ikreket is idehozta, én ezekkel nem kezdek, te csak egyél nyugodtan, Lenkei, én megpróbálok a laktanyába...

– Figyelj már, hagyd békén... Nem csinált semmit!...

– Ha még egyszer kinyitod a vécé szagú pofádat, az első leszel, akit megrugdosok. Józsi, ne bámulj, hozz sört, a kurva istenit!

– Szerintem nem lesz semmi, nyugodtan egyél, Lenkei, bejött a Hordós, tudod a Hordós gyerek, annak az apja a megyénél..., az beavatkozik, nem engedi...

– Állj már föl, a büdös kurva anyádat!

– Lenkei honvéd, jelentkezem.

Megütött... Ne üss, az istenért, ne üss!

– Mi... miért?!... De miért?!

– Baszogasd a te nődet, te szemét kis geci, foglalkozz azzal!

Elestem... Jézusom! Vér!

– Hordós, szólj neki... Ne engedd!

Te is..., te is ütsz, Hordós?! A te apád mégis... Anya, ezek ütnek, a zubbonyom, ráömlött a leves... Hagyjatok, semmit sem csináltam...

– Jelentem, az őrnagy elvtársnak... Jelenteni fogom!

– Te szemét! Az őrnagy elvtárs pont úgy nem állhat téged, mint én, senki sem bírja nézni a pofádat, azt az előkelő, egyetemista képedet... Elmegy a Lenkei elvtárs két hétre, felvételizik a Lenkei elvtárs... A pesti úri gyerek, Lenkei elvtárs így-meg-úgy, a sima képével, neki nem jó itt, utál itt köztünk, te nyavalyás... pihés pofájú... A csajomat is... Az kéne..., mi?

A fejem!... Ne rúgjátok a fejem!... Anya, mintha baltával, borzalmas, hogy az Isten!... Istenem, ne haragudj, segíts!... Most segíts meg, Mária, ó, irgalmas... Hagyd már... A fejem, ez vér, lehánytam magamat... Lenkei elvtárs..., berúgtunk? Berúgtunk? Őrnagy elvtárs... Úristen, szélmalom forog, viharos szél..., kapaszkodom, Jézusom, leesem! Leszakítja a fejemet! Ne rúgj a fejlabdába..., hagyd gurulni, kavics karcolja, por súrolja... A gulyásleves, vérből van az is, cseresznyepaprika, só; liter vér, rendel; a rendszeresített bakancs... Tarkómon a bakancs, kezdetben, nem mondom, elvtársak töri a lábat; ne töröld belém!... Fizetni! Fizetni... Volt száz korsó, őrnagy elvtárs, isten bizony... A Hordós is, a Hordós elvtárs fia! Jelentem, rúgtak, arcba, nem vagyok én anyámasszonykatonája, a Magyar Néphadsereg katonája vagyok... A nyugat nem nyugszik, elvtársak... Az ügynökeik mindenütt... Éjfélkor! Pontban! ...Apa..., apa! Fussunk versenyt, Nitromintet... Gyorsan, nyelem a vérgulyást... Ne üssetek!... Ne üssetek!...

Kedves Anna!

Megrendülten lapozom leveledet. Múlnia kell az időnek, hogy válaszaimat megfogalmazzam. Köszönöm, hogy gondjaid közlésével megtiszteltél. Talán éretté kell válni (talán öregedni?), hogy az ember fölismerje, kivel oszthatja meg bánatát. Megindultan olvastam csöndes panaszaidat, a levél betűje alkalmas arra, hogy arcpírunkat mögé rejtsük. A véleményemet kérted: elmondom, és szólok a mi gondjainkról is. Segít talán, ha hétköznapjainkról írok előbb. Nem állítom, hogy rosszul élünk. Gyuri a Siemensnél; biztos helye van, de az világos, hogy nem ő a cég feje, még csak külön osztálya sincsen, talán, mert idegen, de lehet (ő mondta), hogy nem elég tehetséges. Én okosnak tartom, de valódi megmérettetés

mindig a munka közegében vár az emberre, bár, ha valaki nem érvényesül, lehet a környezet is hibás; az előrejutás személyi okból való lehetetlensége, magyarázhatatlan ellenszenv, véletlenek összjátéka. Gyuri fejlesztőmérnök, semmi több. Ez itt bőségesen elég, hogy az ember gondtalanul éljen, tőkések nem vagyunk, középosztály, átlag, de inkább a felső régió. Ha valaki az otthoni lapokat olvassa, úgy tűnhet, itt, nyugaton a kisebbség gazdag, szórja a pénzt, ám a többség nyomornegyedekben él. Édes szívem, itt Münchenben nincs nyomornegyed. Igaz, a nyugati féltekén sem minden ország gazdag. Hogy Mexikóban vannak viskóvárosok, mi is tudjuk, csakhogy az egyfajta életforma, a háttérben nemcsak gazdasági okok állnak. Vannak számunkra is elérhetetlen, csodált árucikkek, ezeket nagyon szűk réteg képes megvásárolni, dúsgazdagok, ugyanakkor természetes, ha ezek bármelyikével összefutsz egy gyorsbüfében, vagy mögötted áll a postán. Nincs okunk bánkódni, Gyuri éppoly boldog volt negyvenhétben a kis garzonban, mint ma, a villalakásban. Ha Gyuri elfárad, azt mondja, elmegyünk kikapcsolódni, kivesz egy napot, megtoldjuk a hétvégét, irány Franciaország, vagy ami még gyakoribb, leszaladunk a Bodenitóhoz, kiveszünk egy szobát...

Egy hete voltunk Salzburgban, korábban, ugyancsak víkendezni Brüsszelben, nem tetszett. Városnézés, vacsora kis helyi vendéglőben, egy-két üveg pezsgő. A gyerekeknek külön szoba, igen, AZÉRT is, fel vagyunk dobva, a gyerekek élvezik a külön szobát, folyton telefonálnak a szomszédból. Salzburgban a szobapincérrel ébresztettük őket, fölvitettük a reggelit; Párizsban Gyuri reggel már hétkor lement úszni, az uszoda bárjában mindjárt megivott két pohár pezsgőt, boldognak láttam.

Máskülönben mi is csak a hétköznapjainkat éljük, semmi extra, nem repdesünk Acapulcóba és New Yorkba (nagy divat), ehhez sem kedvünk, sem pénzünk. Gyuri talán jobb kedélyű, mint Zoltán, inkább anyósunk természetét örökölte. Zoltán inkább, mint szegény papa volt, befelé forduló, bölcselkedő fajta. Ami a cigarettát illeti, üljetek le, váltsatok néhány szót, próbáld meg Zoltánt meggyőzni:

a dohányzás mérhetetlen károkat okoz az érrendszerben, hagyja abba. Noha itt jobbnál jobb cigarettákat hirdetnek, a dohányzás kezd kimenni a divatból, értsd szó szerint. Gyuri, ha ideges, mert előfordul, megiszik egy konyakot, van itt százféle, lepihen, vagy heves kertészkedésbe fog, elmegy az autówäschébe, ez biztos jel: fáradt. Szeretnénk különben még az idén autót cserélni; az ember a régit leadja a kereskedőnél, és mindjárt beszámítják az újnak az árába. Gyuri megmarad az Opelnál, a márkakereskedőnél az a rend, hogy viszed az autódat, átnézik, árajánlatot adnak, tanácsos elfogadni, mert ha nem, esetleg széttárják a karjukat, és azt mondják, vigye, uram, máshová a kocsiját.

Visszatérve az előzőkhöz, azt mondom tehát, érdemes lenne beszélned Zoltánnal, ha megvan mindenetek, ha egészségesek vagytok, próbáljon meg örülni, az ember élete a hétköznapokban múlik, nincs mindennap ünnep. Zoltán ugyanúgy mérnök otthon, mint Gyuri itt. Tudom, Zoltánt bántja, hogy Attilát nem vették fel az egyetemre. Elgondolkodtató, természetesen. Amikor aztán katonának is behívták, Gyuri azt mondta, ha a gyerek itt volna velünk, hát persze, hogy nem volna katona... Én mindazonáltal ezt sem tartom tragikusnak, de megértem, ha valakinek eltökélt szándéka, hogy orvos lesz, nagy pofon, hogy ismételten elutasítják. Fel a fejjel, legközelebb sikerülni fog!

Ami a kettőtök kapcsolatát illeti: intimitásokban csak Te tudsz lépni. Ne törődj bele a dologba. Most, hogy Attila nincs otthon, tehát bizonyos kötöttségek kiesnek, magatok vagytok. Talán kezdeményezhetsz: kíséreld meg a dolgot nem a test, inkább a lélek felől megközelíteni. Végy egy üveg pezsgőt, lepd meg Zoltánt: teríts a szobában, gyújts gyertyát... Ugye, nem haragszol a tanácsaimért?... Itt vannak újságok, filmek, üzletek, ahol e vonatkozásban teljesen ki lehet művelődni, óhatatlan, hogy az ember kezébe ne kerüljön ilyesmi, nincs új a nap alatt, az egyszer biztos. Ismered Zoltánt, találj ki valamit. Ha akarod, küldök egy ismertetőt, ne lepődj meg: fehérneműk, herkentyűk, érted, biztos. A legfontosabb, természetesen, hogy beszélj Zoltánnal: az életet élni

kell, nem emlékezésben és ábrándozásban múlatni. Itt is két lábbal kell a földön járni, aki nem ezt teszi, elveszett.

Ami a katonaságot illeti: nem volna ellenemre, becsszó, ha Gábort amúgy istenigazában egyszer gatyába rázná valaki, mondjuk a hadsereg, mert kezdenek mindenféle allűrjei lenni: ezt vegyük, azt vegyük, ilyen magnó, olyan rádió, de Gyurit nem kell félteni, megfelelő arányban adagol juttatást és megvonást, simogatást és keménységet. Anitáról szólva, ha szeretik egymást, örüljetek, beleszólni nem szabad, bár magam is amondó vagyok, jobb, ha egy férfi házasság előtt kitombolja magát.

Nem tudom, mi a helyzet otthon, Gyurival komolyan fontolóra vettünk egy látogatást. Mint német állampolgároknak bajunk aligha eshet, félnivalójuk csak a háborús bűnösöknek lehet. Gyuri azt mondja, náluk az üzemben gyártottak hadi felszerelést, kézilámpákat, mondtam, drágám, ha ez háborús bűn, én vagyok a Mata Hari.

Levelem végén járok, nem tudom, válaszaim kielégítőek-e. Próbáljatok meg kicsit lazábban élni, azt olvassuk, otthon nyugalom, béke van. Hidd el, szívem, mindegy, miféle párt van uralmon, csak legyen mit enni, legyen jó közbiztonság, és legyen annyi, ha az embernek kedve támad, vásárolhasson egy szép ruhát. Itt az emberek zöme azt sem tudja, melyik párt van kormányzásban, Gyuri ugyan nyomon követi, én alig. Hallani itt különböző magyar emigrációs szervezetekről, ezek időnként gyűléseznek, szidják az otthoni rendszert, vannak vagy ötvenen, miközben jó állásokban elhelyezkedtek, uszítanak a saját hazájuk ellen. A történelem kerekét nem lehet visszafordítani. „Tempora mutantur!" – mondta Ordán tanár úr is mindig, ujját fölemelve.

Attilát csókoljuk, a méreteit kérem, időben, ha rászánjuk magunkat, vásárolunk számára valamit, olyat, hogy nem egy, de száz Anita is megfordul utána.

München, 1963. február 20.

Zoltánt ölelem, csókol:
Eszter

EERTESIITEM, HOGY LENKEI ATTILA ANYJA ANTOK ANNA 1963 MAARCIUS 2-AAN KIKEEPZEES KOEZBEN BALESETET SZENVEDETT STOP AALLAPOTA SULYOS STOP SZILVAASI SAANDOR EZR Z ALJ PAR SK

– Lehetetlen!... Nem tudok telefonálni... Egyszerűen nem veszik fel. Ne sírj, szívem, erősnek kell... Csomagolj valamit..., azonnal indulunk... Előbb újra próbálom, hogy mi..., mi történhetett?!... Édes istenem!... Nem vagyok nyugodt, egyáltalán nem, de cselekedni kell, kérlek, kérlek! Szívem, melletted vagyok, együtt, mint mindig, ha baj... Váltás fehérnemű, semmi más... Asszonyom, kérem, ne tegye le! Lehetetlen, hogy egy laktanyát nem lehet felhívni, hogy folyton mással beszél... Azonnalra, természetesen, mondom a-zon-nal-ra! Nem érdekel, hányszoros... Anna, szívem, a Lukács doktor száma... Keresd ki, ha tudjuk, hol van Attila, gondolom, Anna..., kórházban... Kell valaki orvos, akinek mégis az igazat... Asszonyom, elképzelhetetlen..., szakítsák félbe, szóljanak bele!... Nincs joga? A postának nincsen? Ezt hagyjuk... Akkor valami más vonalon, titkos... Letette... Hihetetlen, ez a közöny, a szenvtelen hangját, ha hallanád, menetrend nem kell, a legelső vonattal, csak megy vonat!... Ne sírj, légy erős, nincs más választásunk, mint cselekedni, megváltoztathatatlan... Attilát baleset érte, nem vagyok közömbös, csak teszem, amit kell, ha én is elveszteném a fejemet... A rózsafüzért is, természetesen..., hölgyem, asszonyom..., értse meg! A fiamat baleset érte, ott katona... Nem tudom, van-e gyereke, de segítenie kell... Ülünk, várunk... Anna, szívem, nem kell semmi, nem veszek be semmit, nem fáj, légy nyugodt, érted aggódom... Meg a gyerek... Mielőtt indulunk, felhívom Prógert... Na és?! Otthon, hogy holnap nem... Pénz, igazolványok, Anna, istenem, mi ez? A kezem... remeg, hívom Lukácsékat, a kutyaúristenit! Nem tudom... Ne engedd, hogy sírjak, beszélnem kell!...

Mi az, hogy súlyos? Hogy föl sem hívnak?!... Asszonyom!... Elvtársnő! Nincsen más lehetőség, K-vonal vagy mi a franc ezeknek a titkos... Nem hívhatom fel a laktanyát, ahol a haza szolgálatában... Igen, jól hallja asszonyom: *a haza szolgálatában.* Micsoda ország!... Csak működik egy telefon a honvédségnél... Miért ne volna joga?... Nálam folyton vonalvizsgálat van, és mi volna, ha háborúban állnánk?... Egyetlen nyilvános telefon, a többi titkos, nem lehet kapcsolni, értem én, csak tudnám, mit titkolnak ezek... Tudom, ön nem tehet róla, de értse meg!... Nem ragadtatom el magam, próbálja újra meg újra!... És ha a szombathelyi kórházat hívnánk, mondjuk a baleseti... Mi volna, Anna, szívem?... Mással beszél... Hogy lehet egy távirat ilyen jéghideg, olvastad... Olvastad? *Zéaljpar,* semmi: hogy ne aggódjanak, hogy hol az a gyerek, hogy mi történt..., hogy kedves szülők... Csak a tények, merev tálalásban: *eská...,* az ilyen mégsem ereszkedik le, nem az lett volna tisztességes?... Nézze, Lenkei úr, nekem is van gyerekem, megértem magukat, én is meg vagyok rendülve, hogy a gyerek... Nem tudjuk, Anna, mi van a fiunkkal... Ugye, semmi komoly?... Ugye, az lehetetlen, hogy?... Nem remegek, hideg van, ne törölgesd a hátam, megizzadtam, van ilyen, nem fáj, Nitromint van nálam, gondolod, nem veszem be, ha kell?... Miért nem szabad egyetlen baráti szót... Hadsereget játszanak épphogy felnőttekkel, keménységet, harckészültséget, kiképzést, „Miért nincs begombolva a kabát?" Ezek félnek..., hogy megtámadnak, szétzúznak faltörő kossal, odavetjük a gyerekeinket, zúzzátok... halálra!... Istenem, mit beszélek!... Anna, ne emlegesd nekem Istent, miért engedi... Egy ártatlan kisfiú..., még ma sem borotválkozik, csak heti kétszer. „Apa..., mikor lesz, hogy naponta?" „Örülj, fiam..." Kérlek, ne nyugtass, mert csak idegessé teszel, ne sírj, nem zavar, ha elmondasz egy miatyánkot..., hisz tudod..., én is... Most nem bírok, nesze neked, Attila, ez a hazánk, nem megyünk mi sehova... Baleset, kiképzés közben... Rettegnek, iszonyúan... Az alázatos gyarmat, temérdek seggnyaló, na most, talán... Várok, asszonyom, az Isten áldja meg... Nem hiszem el, Sztálin, Hruscsov testőrei, a sor legszéle, köztük a mi fiunk, fiaink, előretolt védőfal, parancsolják az elvtársak, hogy föláldozzuk őket? Kérem, ha ez a kívánság, tessék, föláldozzuk, parancs szerint... A megbonthatatlan barátság, hát persze... A Nitromintemet, Anna, szívem!... Vedd át a telefont!... Le kell feküdnöm, a rohadt életbe!... Hagyd, hívd Lukács doktort, és ha elmúlik... Így még sosem fájt... Velem ne törődj, szívem, pénz a szekrényben, már jobb, alábbhagyott... Még egyszer... Én, aki az előbb, nem tudná... mégis... Akkor köszönöm, hagyja!... Már indulunk. A postának... gratulálok, asszonyom! Anna, szívem, ne kezdj kenyereket kenni, ki akar enni, majd a büfékocsiban... A Lukács doktornak ezt sohasem felejtjük el, hogy azonnal, ő megért, és Anna, szívem, nézz rám, meglásd, nincs semmi komoly, minden rendbe jön...

– Őszinte leszek, nem azt várjátok, hogy hazudozzak. Attila magánál van, nagy fájdalmai vannak, kábult, morfiumot kapott, az ügyeletes kollégával beszéltem, azt mondta, nincs életveszély.

– Azt írták..., súlyos!

– Ez két dolog, Zoltán: súlyos vagy életveszélyes, esetleg mindkettő, bocsánat, nem tartok előadást. Tehát: Attila állapota súlyos, nem életveszélyes. Ugyancsak a kollégától tudom, mi történt.

– Bemehetünk, bemehetünk mi is?

– Várj, Anna, szívem!

– Tegnap néhány órára elhagyhatták a laktanyát, a helyi vendéglőbe mentek, és ott... ott verekedés támadt, Attila is...

– Ő sohasem...

– Valahogy belekeveredett, elesett, valami kiálló, éles tárgy végighasította a mellkas jobb oldalát, Hál' Istennek, nem mély a seb, légmell nincs, szerencsétlenül esett, három bordája törött, a fejét beütötte, nyílt sérülés, ép koponyacsontok, jelentős kommócióval..., agyrázkódással. Eddig nem lépett fel neurológiai tünet, szóval, hogy idegrendszeri károsodás..., mondom, nincs. És felkartörés, jobb alszár...

– Mi volt ott, mi lehetett?... Ez nem verekedés, ez öldöklés!... Tudják már, ki tette, hogy miképp?...

– Nem tudom, Zoltán, nem kérdeztem, kivizsgálják, úgy lesz, minden tisztázódik.

– Sohasem tudjuk meghálálni, Péter, hogy velünk jött... A szállását mi fizetjük, valahol találunk szobát.

– Én veszem kézbe az irányítást. Nem messze lakik a sógorom, tizenöt kilométer, hatalmas ház, buszra ülünk, úgyis kellett volna jönnöm, nem tartoznak hálával... és, Zoltán, akkor elfogadjátok..., megalszunk, holnap reggel együtt megint, elkísérlek, Zoltán, a laktanyába, beszélnünk kell ott is valakivel...

– Nagyon kérlek, Anna, szívem, ne sírj, így nem jöhetsz be... igen: köpeny, szájmaszk, gumicipő... Jézusom, Attila! Hogy néz ki!... Zúzódások?! Drága fiam!...

– Itt vagyunk, Attila, édesapával. Meggyógyulsz, túl leszel. Látod, nem sírok, kisfiam.

Anya..., anya...! Nem suttogok, repülök... Gyertek velem a magasba, még soha én repülőn... Anita! Anyáék előtt mégsem szabad!... A fejemen kopogtatnak, zúgnak a motorok... Anya, fenn vagyok..., értem, mit beszéltek, csak a szemem van hunyva, nem fáj, semmi sem... Csak nem fáj, Anita?! Nagylány lettél, mostantól fogva... Neked is jó... Repülőn, ennyi utas előtt? A parancsnok miért jön velünk?... Istenem, Szatmári, fogalmad sincs a fizikáról, te hülye vadbarom, Szatmári... A röntgencső. A rönt-gen-cső! Mint ismeretes, Röntgen, aki a kadótsugár... Édes napsugaram, Anita... Osztály, vigyázz! Tanár úrnak tisztelettel jelentem, az osztály *lékszáma*, Zuborai azt hitte *lékszám*... Ezt sem tudod, fiam?!... Anya, repüljünk együtt..., jó? ... A pontszám, tetszik tudni, a pontszám... Anya, ébren vagyok..., mindenről tudok, végre a felhők fölött! Nincs is alattam repülő... Műtős úr! Hozza már a tálcát! Töröljön fel! A lámpa... Hogy áll a lámpa? Elmozdul, vagy mi a franc, a maga dolga, fiam, hogy a lámpát állítsa... Igenis, főorvos úr, kérem..., csak nem akar maga operálni?!... Anita, írtam... Nem kaptad meg?... Apa, tudod, itt lőnek, én is, célra, pattog-süvít, ha éles... Na, fiam, egész jól csinálja; csürhe, mind faszok, ezek, kérem, mind civil faszok. Elvtársak! Most, hogy esküt tettek, tudják meg, hogy pártunk és államunk, kiskabos, kuss! Tudok ám én másképp... Két városból indul egymással szemben két biciklista, az egyik sebessége... Jelentem, őrnagy elvtárs, ez lejtő, lejtőn vagyunk. A lejtő. Ha egy lejtő vízszintessel bezárt szöge... Őrnagy elvtárs, jelentem, kérek engedélyt illemhelyre távozni. Szarni kell, fiam? Akkor ne álldogáljon itt, mert büdös lesz, nem igaz, elvtársak? Majd én megnézem azokat az ágyakat... Ez nem körlet, guggoljon le, na, mit lát fiam? Koszt, fiam. Elvágólag kell... Megmutattuk, de nem tanul... Képtelen, annyira nincs agya... És ez akar egyetemre, na ne röhögtessen!... Nem fáj, nekem nem, apa, már van, hogy heti háromszor kell, erősödik, apa... Most nem kérem... Babgulyást sem, kicsit meghíztam, pocak, pocak!... Enni rendesen adnak. Nem anyámasszony katonái maguk, hanem a Magyar Néphadseregé! Gyerekek, a törzs raccsol, figyeld! Röhögött valaki? Jelentem, nem röhögtünk... Anya, ne sírj..., látod, mosolygok, nevetek... Majd írok... Természetesen magasabbra, itt jó, itt hűvös... Odalenn gyakorlatoznak, feküdj-föl-feküdj-föl! Majd a seggére lépek, fiam, dörzsölődjön a farka, ez nem kúszás, a tökeit érezze, fiam! Ne szórakozzon... *szórakozzék!* Tanár úr, *zék!* Nem röhög, föl-feküdj-föl-feküdj!, hová teszi a fegyverét, már el is lopták... Ebéd rendes időben, elvtársak, babgulyás-elvtársak. Aztán a körletben lehet fingani... Nekem mindegy..., én otthon alszok, néha olyan, de olyan bűz van, a disznóól a körlethez képest trónterem... Májkonzerv. Na és? Nem tetszik az elvtársnak? Hogy megint?... Ez fegyelem maguknak? Ez túró, tejfölös túró, beszaratnám én magukat, elvtársak, de, ugye, demokrácia van... meg KISZ, elvtársak..., Anya, repülünk, Anita engedd el a kezem!... Apa, leszek én még... Tartsd az ujjad, apa, kiszedem a rohadt kis szálkát, varrótű, láng fölött, kisműtét, jód, ugye csíp? Na, mit szólsz apa?... A fejem... mind jobban fáj, valami van a fejemben, anya..., ne engedd, hogy elrepüljek... Anya, apa, két apró pont, csupa fény, éterillat, nem félek, hidegen csöngetnek a krómok, hófehér havasok, a lámpát! Műtős! Maga a lámpát! Aztán tolja ki a beteget, *Lenkei Attila, élt...* Fényben a havasok, repülünk, re-pü-lünk!!!...

– Anya, ébren vagyok...
– Kisfiam!...
– Anya, ne szorítsd a kezem. Apa?...
– Itt van mellettem, ha a szemed kinyitod...
– Túl leszel rajta, fiam, most mennünk kell, holnap újra...

Fényben repülünk, krómok fénye... Műtős! A lámpát!

Drága Anna, Zoltán!

Tegnap este hiába próbálkoztunk hívásotokkal, talán elutaztatok? Rátok fér a pihenés, nem mondom. Remélem, Attila jól van, ha legközelebb is megoldható, írjon a ti címetekre, és küldjétek tovább. Nem hiszem, hogy tilos nyugati rokonnal levelezni, de ha olyan alakulatnál van, ahol hadititkok lehetnek, marad ez a forma. Szegény gyerek, igazában nincs miről írnia, ez a levelekből kitetszik, általánosságokat említ; reméli, az új felvételi sikerül, jól van, hízott, remélem, pocakot nem ereszt; korai. Gyuri is nagyon vigyáz, itt zabálni nem szokás, épphogy valami kis zöldség, száraz hús vacsorára, sok gyümölcs, az otthoni konyha, amit magyarosnak mondunk, itt nem kell senkinek, ha említem, pörkölt: ismerik, bólogatnak, gulas..., de képtelenek volnának rendszeresen...

Én viszont fölszedtem egy-két kilót, Gyuri tréfásan megjegyezte: „Asszonyosodsz, kislány!" Kinéztünk mindjárt egy kúrhotelt prospektusból, nem messze Münchentől, szerinte menjünk el két hétre, ott lefogyasztanak, minden van: szauna, medence, gyógymasszázs; mondtam, nem bánom, a gyerekek elvannak egyedül. A költségek egy részét a cégre lehet hárítani, ez afféle szociális juttatás a hivatalban, munka közben is törődnek veled, cigarettázni viszont tilos, minden kínosan tiszta, néha elgondolkodom: iroda ez vagy műtő?... Az autobahnról Rosenheimnél kell lemenni, megnézheted a térképen, Chiemssee. A környék amerikai hadibázis, látni messziről a lobogót. Étlapról választhatsz a fogyókúrás menük közül, fitness club, jobbára férfiak mennek, de nők is igénybe vehetik, ez szokás, nők, férfiak együtt, a szaunában is. Mondtam

Gyurinak, ha tetszik, menjen, engem nem tud rábírni, az biztos. Persze, ő sem megy, ismerem, de ezek itt nem olyan komoly dolgok, mint otthon, a németeknek sok FKK strandjuk van, a mezítelenség természetes, a szemérem nem görcsös.

Az emberek nyíltak, derűsek. Nem mondom, hogy itt mindenki pajkos és szökdécsel az utcán, de valahogy mégis, mindenki kiegyensúlyozott. Csak a magyar ember fuldoklik folyton mélabúban, ez itt senkit sem érdekelne, nem divat, távol áll a társadalom viselkedésnormáitól. Nem felejtjük, persze, honnan jöttünk, sokszor gondolunk rátok, egykori otthonunkra..., és türelmetlenül várjuk, hogy találkozhassunk. Gyurinak rá kell szánnia magát, fél, baja történhet, ha hazamegyünk, politikailag – nyugtatom – nem csinált ő semmit, de azt mondja, a vasfüggöny – az vasfüggöny.

Mindenről tájékozódunk különben, Zoltán hét végén halom újsággal tér haza, a Frankfurter Allgemeine egész vasárnapos elfoglaltság, de érdemes; mértékadó cikkek, pozitív elemzések a hazai helyzetről, természetesen fenntartásokkal. Szerintem máris kérhetnénk vízumot, Gyuri ódzkodik.

Most, hogy nyár jön, átnéztem a ruháimat, nem veszitek rossz néven, Gyuri és Zoltán mérete azonosak, Annáét tudom, összeállítottunk egy kis csomagot, Attilának nyakkendők, vadonatújak, néhány nylonharisnya, kis komplé, tetszeni fog, egyszer, ha rajtam volt, Zoltán, ha nem akarja a felöltőt ezzel a színnel viselni (otthon túl harsány?), egyszerűen fordítsa ki, fregoli. Tisztítani nem kell, mosható. Attila ingmérete (is) érdekelne már! Anitának, akit nem ismerünk személyesen, mellékelek egy parfümöt, ugyanezt használom, különleges, nőies, a legújabb (így hirdetik: ein Hauch von Erotik), a hónaljba, a térdhajlatba, a fülek mögé és a csuklóra egy-egy csepp, mondd meg neki, légy szíves. És tőlem egy fürdőruha, kétrészes, lastex, a méret mindegy, testre fekszik. Meg ne köszönjétek, ez természetes.

A jövő héten kiveszek egy szabadnapot, elmegyek a városba, egyedül, Gyurival vásárolni lehetetlen, kell egy tornaruha, biciklizéshez, egy teniszruha, Gyurinak el sem merem mondani, ő kap

három nadrágot, két pár cipőt, néhány inget, kívül hordósak, vasalni nem kell. Készülődünk, lapot írunk majd. Attila, remélem, elolvassa a levelet, anyának a komplé zsebébe tettem egy rózsafüzért (püspöki áldással, vasárnap vettem), meg egy kis német imakönyvet, szentképpel.

München, 1963. március 9.

Ölelünk Benneteket:
Eszter, Gyuri és a gyerekek

– Jelentem a balesetesnek van itt a rokona, Lenkei Zoltán... Igen megkérdem... És még egy elvtárs..., ketten.

– Azt kérdik, az elvtárs az apja? Hogy közvetlen rokonok-e? És ön?

– Orvos vagyok, a család ismerőse.

– Az apja és egy orvos... Értettem, felkísértetem.

– Sajnálom, hogy ilyen körülmények között... Szilvási... Foglaljanak helyet... Ismerem a fiát személyesen, ő az, aki orvosnak készül, most a felvételire... elengedjük, ahogy meg van beszélve, hadd készüljön az a gyerek... Remélem, a baleset miatt nem... Még egyszer, nagyon sajnálom, beszéltem a baleseti osztály főorvosával, Attila jól töltötte az éjszakát.

– Szeretnénk tudni, hogy eshetett meg, tulajdonképpen mi történt.

– Amíg a vizsgálat be nem fejeződik... – én sem voltam a helyszínen –, addig nem mondhatok...

– A kórházban úgy tudják, a kollégám mondta, az is lehet, fejbe rúgták, az arcán a nyomok...

– Nem tudom, kérem, a körülményeket, mint mondottam, nem ismerem, megkezdtük az ügy kivizsgálását, jelentés ment, az ügyeletes tiszt, a közvetlen parancsnok és a tanúk bevonásával... De azt már most biztosan állíthatom, hogy a honvédség részéről semmi mulasztás... Ilyesmire még nem volt példa... Ittak, szórakoztak..., nőügyek, ebben a korban...

– Nem felelőst, bűnöst!... Végtére felnőttek, mégis gyerekek... Biztosan tudom, Attila nem... Ő szerény, inkább félrehúzódik... Csak meggyógyuljon, csak az fontos.

– Én is apa vagyok, Lenkei elvtárs, megértem az aggodalmát. Attila édesanyja, ugye együtt... Ő hogy viselte?

– Velünk utazott természetesen; anya, fegyelmezett asszony. Most odabenn van, a kórházban.

– Ön orvos... Milyennek látta a gyereket?

– Azt hiszem, a körülményekhez képest elfogadható... Fel fog épülni, maradéktalanul.

– Kérem, Lenkei elvtárs, mondja meg az édesanyának, együttérzek vele, tudassa vele, hogy vizsgálat indult... Ha bármiben a segítségükre..., szóljanak azonnal.

– Attila holmiját esetleg... mosnivaló... megnéznénk.

– Azonnal utasítást adok, kísérjék önöket a körletbe... Meg kell érteni, kísérővel..., mégis, laktanya... És még valami: a magunk részéről..., természetesen... Attila a honvédséghez tartozik, látogatjuk, szükség szerint mindennel ellátjuk. Nem hiszem, hogy ide még szolgálati ideje alatt visszatér, utánanéztem, rövid idő van már csak, reménykedem, azért, hogy az ünnepélyes leszereléskor... egészségesen... A vizsgálatról magam értesítem önt. Erőt, egészséget!

8.

Terven felül

...táviratot kézbesített a postás a KISZ Központi Bizottság címére. Berentén adták fel, az erőműben: „Ígéretünkhöz híven határidőre elkészítettük a 20 millió forintos beruházással épülő sótalanító üzemet. Ezzel lehetővé vált a Kazincbarcika térségében levő hatalmas vegyipari üzemek tökéletes energiaellátása..."

...Az a lelkiismeretes, odaadó munka, amelyet KISZ-eseink produkáltak, magával ragadta mindazokat, akiknek csak egy kis közük is volt a sótalanító építéséhez.

magyar ifjúsági hetilap
1963. július 6.

– Nyugtalan vagyok, remeg a kezem... Megalázó volt, már nem vagyok gyerek, a sok most érettségizett közt, a négy évvel ezelőtti magamat láttam... Attól tartottam, öszszefutok a Szatmárival... Rendes srác, de, hogy apa elment az apjához... megalázó... A pontszámot nem érte el, az apja szochazás, fölvették, megértem... Elképesztő, mégis... A gyomrom még görcsben, ugyanott voltunk, már otthonosan mozgok... Mint L betűs a középtájon kerültem sorra, aztán voltak még tízen; a bizottságban: velem egyidősek, kiszesek, gondolom, diáktanács vagy ilyesmi; egy idősebb megkérdezte, miért vagyok ennyire elszánt, hogy harmadszor... Lenézést éreztem a szavaiban: „Mit akar ez itt?... Minek jön megint, nem érti, hogy nincs rá szükség? – Mintha kinevetett volna... – Mit akar az ilyen, a tehetségtelenek közül való?... Hányszor jön még? Tízszer, százszor?..." A Szatmári... ő igen!... Én magyaráztam neki mindent, én ökör, és akkor

rajtam... mintha keresztülnéznének... Kérdeztek politikát megint, tudom-e, a MUK mi volt... „Tudom – feleltem –, tele volt a város plakáttal."

– Valamit enned...

– Még nem tudok... Közben szorított a nadrágom, kihíztam, vagy mi..., alig bírtam magamra húzni, a zakó is... Ha leszerelek, ugye, lehetne egy másik öltönyt?... Ha fölvennének, anya, abban mennék, nem tudom, van-e az egyetemen évnyitó... Egyébként nem hiszek már benne, anya.

– A fejed nem fájt?

– Mind ritkábban... De éjszaka gyakran álmodom: újra ütnek, érzem a vér ízét; a vérnek különös íze van... Amilyen bolond vagyok, sajnálom a Kertákot, a Hordóst..., a Kajhás ikreket... Ezeket elítélik, lesz tárgyalás, katonai bíróság... Én már mondtam: bocsánatot kértek, valóban megbánták már másnap; az egyik Kajhás sírt a rendőrségi fogdában, először odavitték őket, Kerták csak hallgatott, egész nap... hallgatott... Nem hittem volna, rendesek voltak, sohasem bántottuk egymást... Ennyi indulat!... Az egyetem miatt... Örülhetnének, de valamiért mégsem, boldogtalanok, ingerültek... Kajhásék szülei munkások, a társadalom vezető ereje... A Kerták apja tsz-elnök... Nem értem, honnan a kisebbségi érzés, mi bajuk az olyan csenevész értelmiségivel... És nem vagyok, anya! *Még* nem... Lehet, hogy sohasem...

„...te szemét! Az őrnagy elvtárs pont úgy nem állhat téged, mint én, senki sem bírja nézni a pofádat, azt az előkelő, egyetemista képedet... Lenkei elvtárs, a pesti úri gyerek, Lenkei elvtárs így-meg-úgy, a sima képével... utál köztünk..."

...Anya, előkelőnek találod az arcomat?

– Szép vonásaid vannak, de hogy előkelő?!...

– Jól ment, anya... Csak az egyik – aki kérdezte, miért megyek újra –, furcsán nézett, súgott valamit a szomszédjának, nézegették a papírjaimat... Ellenszenvet éreztem, magyarázhatatlan...

– A Hordósról mit tudsz?... Akinek az apja ott a megyében...

– Hallgatnak, anya, mintha ott sem lett volna. Amikor a vizsgálótisztnek említettem, azt mondta, a Hordóst hagyjuk, azt nem a katonai rendőrség... Már kihallgatták... Nem katona, újra említettem: ott volt, talán épp ő ütött elsőnek.

– Jegyzőkönyv... Maradt írásos nyoma?

– Jegyzőkönyvben... nem..., mert az ő ügyét a helyi rendőrség... Biztos, hogy szabadlábon van, megjelent egy fénykép a Vas Népében: Hordós az apjával, gyáravatáson... Mindegy, anya, megbocsátottam, heg marad a jobb szemem fölött; agyilag...; remélem..., nincs komoly, elfelejteni nem tudom soha, ha belegondolok..., rúgni!... Miért kellett rúgni?... A lánnyal semmi szándékom nem volt, táncoltunk, azt is, mert biztattak, beszélgettünk, odaült az asztalunkhoz, meséltem, ennyi volt... Csak tudnám, mi szabadul el a fejekben: elképesztő keserűség?... Gőg?... Ki tudja?...

– Egyél végre!...

– Átöltözöm.

– Írtak Gyuriék, megint.

– Apa..., apa mikor jön?

– Mint rendesen.

– Sokat szív még mindig?

– Itthon nem... Látod, nincs hamutál... De odabenn... Tagadja..., inge, alsóneműje füstitatta, savanyú szagú...

– Fogyott..., mintha fogyott volna.

– Lehet, nem veszem észre... Ráférne, hogy a te sorsod..., hogy sikerüljön végre.

– Már nem rajtam múlik, csak a remény maradt... Ha nem, műtős leszek vagy bármi, találok valamit; az őrnagy félrevont, kérdezte, nem akarok-e hivatásos katonának?...

– Isten őrizź, fiam!

– Erőszakos volt, a Magyar Néphadseregnek kiművelt szakemberekre... Mondtam, alkalmatlan vagyok, a lelkem demilitarizált övezet. Nem alakulathoz gondolta, a rajzaim

miatt térképésznek... Sajátos műfaj, izgalmas, ha láttunk, csak régi térképeket, az új titkos mind, az ilyen térképen minden ház, bokor rajta van, útsarki feszületszobor..., szovjet emlékmű..., minden.

– Apa?... Lehet, hogy apa? Ilyenkor még nem szokott..., mégis!

– Mondhatjuk, hogy egyetemista a fiam? Hogy ment?

– Nem tudom, ezúttal nem érzem, üres vagyok, tudtam mindent, de valahogy lebegek, már nem veszem a bátorságot, hogy higgyek...

– Együnk, Zoltán, ha már ilyen korán...

– A bírósági tárgyalás?

– Lesz, természetesen... Egyre kínosabb, nem akarom, hogy bűnhődjenek, ez mi, apa?... Gyengeség?

– Örülj, fiam, nem vagy bosszúvágyó.

– Igenis akarom, hogy megjegyezzék, ilyet civilizált ember..., csak azt nem, hogy bűnhődjenek.

– Nem értem.

– Sokszor magam sem... Mintha elgyengültem volna, mintha cél nélkül kószálnék a világban..., értelmetlenül...

– Korai még...

– Tudom, előttem az élet.

– Igenis, előtted.

– Nem tudom, mi lesz, a jövő – nem filozófiai értelmében – ismeretlen... Az egész lebeg, minden hazugságba mártózik, mint amikor az ember a víz színén... És nem tudja, talajt érne-e, ha elsüllyedne... Itt senki sem tudja..., van-e talaj?! Van-e mibe kapaszkodni?...

– Ezek pontosan tudják. Csak a mifajta nem. Felnőttél, beszélhetünk.

– Igen, egyszer, végre.

– Én is talajt vesztettem... Másra készültem... Amikor fiatal voltam, nem mondom, hogy minden igazságos volt, hogy a tó, melyről szóltál, tiszta vizű volt-e egészen. De látható volt, igenis: erős mederalja, ám ha hínárosba keve-

redtél, alábuktál, megfulladtál. Rend volt, mégis: a napsütötte palánk mögött rettenetes hűvös volt az árnyék.

– Ha valaki egyetemre akart...

– Könnyebb volt... Pesten laktam, kollégiumban, anyámék otthon, csomagküldés havonta, volt pénzük... Egy kalauznak volt pénze, hogy házat építsen, gyermeket neveljen, engem a diplomáig támogasson... De az igazságnak ezer oldala van, mint ahogy a napfénynek ezer vetülése: árnyéka, forró lehelete, vakító csillanása, felhős hűvöse. Én például...

– Tudom, apa, mondtad, az úri kaszinóba nem engedtek volna be...

– Tegezték, pofozták a napszámost, az uradalmi intéző nagyobb hatalom volt, mint az Isten, nagyságos, tekintetes és kegyelmes urak handabandáztak... Negyed század hűbériség, millió nincstelen... Ez nem tankönyv, fiam, ez a valóság.

– Miféle ország ez, apa?

– A hazád. Itt születtél. Ha idősebb leszel, megérted, mi köt e földhöz.

– Ugyanaz, ami a német embert a német földhöz, az angolt az angolhoz...

– Lehet... Egyszerű biológia..., genetika, környezet, születésben nyert jó és rossz, ki tudja? Szerencse?... A család?... Van, aki ide születik, van, aki oda... Ez a rendszer legalább a származást eltörölte, a grófok, bárók...

– ...éppen te mondod, apa?! Ez a rendszer csupán a kékvér-származást törölte el..., és előtérbe állította a vöröset. Ne mondd ezt, éppen ma, apa, amikor harmadszor..., mert rossz a származásom... Ne haragudj, apa, nekem irtózatosan rossz a származásom.

– Tudom, kisfiam.

– Talán ötvenhatban mégis... jobb lett volna... Nem kötődöm én itt semmihez... A laktanyában két év alatt ezt a szót: *haza*, egyszer ejtettük ki, eskütételkor... Aztán már csak az imperialista fellazításról volt szó, állandó harckészültség, rettegés, mert a nyugat fegyverkezik. Na most, apa, én tudom, mi a militarizmus: körülölelt, belopakodott minden percünkbe... Őrségben éles lőszer, március tizenötödikén és októberben!... Huszonharmadika előtt hisztérikus félelem..., teljes készültség, ember se be, se ki... Őrület, apa! Undorodom, émelygek a szemét bűzétől, a rothadástól.

– Ne azonosítsd a hazát azokkal, akik vezetik. Goethe és Beethoven: Németország. Hitler nem.

– Mégis hozzátapadt, véres, szennyes...

– Magyarország bűnös, vesztes, térképről letörlendő. Mégis, a haza... Ez a hazánk, fiam.

– Attila..., az ebéd az asztalon...

– Megyünk, Anna, szívem.

– Anya, kicsit beszélgettünk.

– Igen, beszélnünk kellett.

– Tudom, férfi a férfival.

– Apa a fiával.

AUGUSZTUS MAASODIKAAN A WIENER WALZERREL EERKEZUENK STOP TIZENNEEGY TIZ STOP KELETI PAALYAUDVAR STOP ESZTER GYURI

Zoltán, rosszkedvű vagy, én, az öcséd, ismerlek.

– Régen láttuk egymást, szoknunk kell.

– Ez más, érzem.

– Nem neked szól..., nem nektek.

– Nem úgy gondoltam.

– Anna is állandóan..., hogy mosolyogjak, sokszor valóban nevetni támad kedvem, röhögni..., röhögni ezen az egészen.

– Nem értem.

– Sokat felejtettél... Nem szemrehányás, tény; van, amit el sem tudtok képzelni, amiről csak levelek virágnyelvéből... vagy újságból, talán...

– Mindenetek megvan... Ne gondold, hogy mi ott...

– Nézz tükörbe! Az öcsém vagy, egymás mellett, mintha az apád lennék: a barázdák mélyén nyomasztó évek, mintha elégett volna a bőröm, akár a parasztté, száraz, barázdált, nem a napsütéstől!..., ellenkezőleg: felhőktől és viharoktól... Az arcom egy elgyötört emberé. Látom a tükröt, jól látom. Reggel, amikor borotválkozom, fáradtan... Különösen reggel – furcsa – nagyon fáradt vagyok, összetörten ébredek, elnyűtten húzom a pengét, öreg arc, a hab fehérje kiemeli a lóéhoz hasonló sárga fogakat...

– Miért nem szedeted le?... A fogorvos, szerintem...

– Nincs időm.

– Kell szakítani, nálunk van fogfehérítő, amit az ember csak a fogkefére...

– Nálatok minden van, nektek mindenetek van, főképp jelenetek és jövőtök, de nekünk jószerivel semmink sincs, csak mind iszonyúbb jelenünk és semmilyen jövőnk...

– Sohasem beszéltél így.

– Ezt érezni kell, te nem láthatod, már megbocsáss, itt mi van, neked már semmi közöd... Nem játékos vagy, csak figyelsz a partvonalról, ha mindjárt a legnagyobb jóindulattal is...

– Akkor sem értem, miért ez a rosszkedv, ez a világvége-hangulat.

– Mert ez az. A világ vége. Ez a világ véges. Halálra ítélt... És mindenki az, aki elfelejtett elmenni innen. Ez a vonat egyre lassúbb... Az ablakokon sötétítő függöny, közben azt hazudják, rohanva haladunk. Döcög az egész. A szerelvény elején a mozdony fújtat, nyög, a szén egyre törmelékesebb, tele kaviccsal, homokkal... Egyszerre, váratlanul megáll – végleg. Nem tudom, mi lesz az utasokkal.

– Zoltán, ez a világ létezik. A tény vitathatatlan. A Szovjetunió erős, és ilyen erőt csak a néppel együtt lehet... Ha a nép nem akarta volna!...

– Ki mondta, hogy a néppel és nem ellenében hozták létre?

– Ha a gulágra gondolsz, a temérdek pusztításra, akkor is azt mondom, varázsütésre nem terem atomerő. Félelmetes, tisztelik Amerikában..., mindenütt. Az más, hogy te vagy én másmilyennek képzeljük az államot, másnak szoktuk meg. Meglepődtem, amikor hazajöttem, valóban. Itt derűs emberek járkálnak az utcákon.

– Mint a kábítószeresek.

– Ezt ne mondd, azt is láttam, szörnyű.

– Ugyanúgy szörnyű az arc bárgyú vigyora. Az emberek elfelejtették, hogy nincs mosolyognivalójuk, elhiszik, hogy van indok nevetésre, jókedélyre. Elmosolyogják az életüket: házasodnak, szeretkeznek, kirándulnak. Mint a kábítószeresek, örökös mámorban.

– Túlzás, Zoltán.

– Te a legelső pillanatban leléceltél, meg sem vártad, míg az első adagot kiosztják, de én..., mi... Én nem vettem be, egyetlen pillanatig sem váltam a mámor áldozatává.

– Volt valami bántódásod?

– Kihallgatás, ötvenhat után, egy éjszaka zárkában. Azóta ellenségnek tartanak.

– Paranoia.

– Mit gondolsz, mivé lehettem volna, ha nincs új rendszer, ha nincs diktatúra?... Mert ezeknek nem kellek. Csak az igazgatómnak, Próger elvtársnak kellek, de szigorúan privát. Próger elvtárs káder, szoborba öntendő mementó. Próger elvtárs hazudik. Egyszer próbálnám meg egy értekezleten azt mondani: „Kérem, amit a Próger elvtárs beszél, mind hazugság. Ne tessék felülni a szavainak!” Amit gyártunk, eleve selejt. De eladjuk. Viszik, mint a cukrot. Habarovszkban, Leningrádban jó lesz. És jó a párttitkárnak is. Ha

hallanád azt a szuszogó, vörös fejű dumát, ahogy a szavakat nem mondja, inkább böffenti, ahogy áll, kezében pohárral, és egy elmebeteg arckifejezésével vigyorog a szovjet elvtársakra. A kereskedelmi partner! Ők is vigyorognak. És Próger elvtárs rám kacsint: mi tudjuk, amit eladtunk: bóvli. Ezeknek jó lesz. Próger elvtárs, mintha a saját anyját csapná be, átveri a szovjet elvtársakat. Hányingerem van, permanens hányinger, mint a permanens forradalom ellenkategóriája... Nézz rám, ezért vagyok sápadt... A szobában, ahol dolgozom, káposztaszag, az ablak udvarra nyílik, lenn kifőzde, oda járunk ebédelni, teljes demokráciában. Próger elvtárs is lejön csámcsogni, és fogpiszkálóval a szájában beszélni. Egyszer kiütöm a szájából, isten bizony kiütöm!...

– Nem lehet, főnök... Csak úgy!...

– Igenis lehet. Pártparancsra. A valódi értelmiségnek, a pallérozott elmének más a dolga... A kétkedés, kiszűrni az agitprop áradatból a valóságot... Már rutin... Nem kell a Szabad Európát hallgatni, hogy megértsük...

– Jártam arra, az Englischer Gartenben, zárt terület, kőkerítés, őrtornyok...

– A sátán lakhelye... A kevésbé éber szem alig talál kivetnivalót, a kevésbé éles hallás nem lel disszonanciát... Más a hangnem, mások az előadott darabok. Képzeld, a Szovjetunióban is vannak hibák! Demokrácia van!... Szabadon beszélhetsz, azaz nem tartóztatnak le azonnal... divatjamúlt...

– Megszűnt az ÁVO.

– Mint intézmény... De a műsor szereplői azonosak, színpadon vannak mind. Én őrzöm a régi újságokat, én nem tartozom a csökkentlátók és halláskárosultak közé...

– Épp ez a tragédiád... Mégsem indok ilyen mély depresszióra...

– Hol is voltatok tavaly húsvétkor?

– Párizsban.

– Most kérdezz engem!...

– Már lehet utazni, ezt olvastuk.

– Meglátjuk, mi lesz, ha én nyújtok be útlevélkérelmet.

– Megkapod.

– Nálatok, odaát kérdés, ki kapja meg, ki nem?...

– Mi sem utazunk állandóan.

– Gyuri, megváltoztál... Valóban nem érted, miről beszélek?

– Igenis, értem, csak borúlátásodat nem. Sohasem értettem! Egyszer elfelejtetted a matekot megírni, nyugtattalak, nem te leszel, akit épp aznap..., de míg suliba mentünk, hajtogattad, eszelős félelemben... Azt mondtam, amint beérsz, másold le valakiről... Megálltál, rám néztél, azt kérdezted: „Hogy képzeled?" Egy Lenkei!... Hogyan másolhatná a leckét, amikor épp róla szokták?! Ez az, ez a fórsriftos kötelességtudás, ez a csak-azért-is őrüljünk bele, szorongjunk, féljünk, ellene semmit se tegyünk. Mindig ilyen voltál, mazochista vagy tudom-is-én.

– Megértelek, hogyne értenélek... Én vagyok marha, hogy vitába bocsátkozom... Te – akaratodon kívül – nem érted... Május elsején: „Elvárunk, Lenkei elvtárs!...", aztán mosolyogva, összekapaszkodva, zászlóval a dísztribün előtt... Közben Próger elvtárs együtt dúdol a megafonnal: *„Még, még, még-és-még!"* Ütemre lépkedünk... A fiad katona, jó messze lehetőleg, elverik szórakozásból, „Nem bírjuk az előkelő pofádat, Lenkei!" A gyerek..., látod, ő is eszelős!... Harmadszor is nekirugaszkodik, miközben Szatmári elvtárs fia!... Mintha a kitüntetésekhez a gyermekbe táplálható okosság is mellékelve volna... Az Isten áldjon meg, Gyuri!. Neked még sohasem kellett számot adnod, mit csinálsz vasárnap délelőtt, nem kellett civil kurázsi, hogy bevalljad, misére mész, mert itt, kérlek, vallásszabadság van..., de csak a vallástalanoknak. Akik hisznek, azoknak vannak nehézségeik! Ne haragudj, édes egy öcsém, még csak véleményt se formálj..., te – nem tudhatod... Ha elmúlt a két hét, szeded a sátorfádat, odébb állsz a közepes jólétet adó, kissé

unalmas otthonodba... De csak azután jöttél, hogy jártál a követségen: békén hagyják-e itthon a visszatérőket.

– Ugye, ez nem szemrehányás?...

– Az indulat... Ne haragudj... Mi itt maradtunk, *gyarmat-magyarnak*... Vérmérséklet kérdése...

– Újra ismétlem, amit tegnap mondtam: ha Attilát nem veszik fel, ki kell jönnie hozzánk... Engedélyt kell kérni, hogy ott járhasson...

– Engedélyt? Látod, mégis naiv...

– Azt nem lehet?

– Talán bizonyos elvtársak gyermekei, különös kegyből..., de kérlek, én nem vagyok...

– Akkor rendes útlevéllel kijön a gyerek, és kinn marad.

– Nem, Attila nem tesz ilyet.

– Mintha bűn volna!

– Nem bűn, bűncselekmény. Én is hiszem, emberi jog, hogy mindenki megválaszthassa a helyet, ahol él. De nem úgy, hogy ezzel végleg elhagyja a szüleit, hogy soha többé ne lássa őket.

– Önző vagy.

– Anna, azt hiszem, Anna... nem tudná elviselni.

– Akkor sem lehet, hogy ne a gyerek érdekét...

– Rábeszélni nem fogom, és, kérlek, te se hozd szóba.

– Fenntartom: nálunk lakhat, velünk élhet, míg diplomát nem kap.

– Értsd meg, még ha akarnánk sem... Attila képtelen...

– Lehetséges Zoltán, és lehet, hogy nem.

9.

A mi emberünk:
Mérnök elvtárs

L. P. ... 1958 óta tagja a pártnak, a Láng Gépgyárban érett kommunistává... Mostanában az alapszervezet munkájában is mind erősebb hangsúlyt kap a gazdasági feladatok megoldása.

...Néha még az ő alapszervezetében is felüti fejét az intrika, az irigység, a hízelgés... De úgy látja, elvtársai jól birkóznak a bajokkal... Jólesik látni, milyen bizalommal fordulnak hozzá az emberek.

L. P. tehát megtalálta boldogulásának útját, küzdelmes, erőt és képességeket megpróbáló hétköznapok során halad a célja felé. De az élete még korántsem fenékig tejfel. Ám a jövő mégis reményteljes. Hamarosan megkezdik az új társasház építését... S akkor már minden figyelmét az új Diesel-motorokra fordíthatja, melyek messzire viszik majd jó hírünket.

magyar politikai napilap
1964. január 10.

Őrség, az igazolványom... „Máris, kérem!”... Hozzám, természetesen, bárki bármikor: „Tessék mondani, az iktató? A Próger elvtárs? A főporta?”, tessék mondani, egész nap, szakadatlan... A képemet hasonlítja... Én vagyok, barátom, ki más?... Ujjlenyomatot nem óhajtanak? Mitől rettegnek? Jó, hogy motozás nincsen... Gőgös pöffeszkedés: csak belépővel!... Előzetes bejelentéssel... Nem hadibázis: iroda, párthivatal, egy a sok közül, a hatalom bástyája...

– Ez lejárt, kérem.

– Nem... nem tudtam...

– Figyelmeztetem, megbüntethetik... Igazából el sem fogadhatnám... Mit mondott? Szatmári elvtárshoz?

– Be vagyok jelentve.

– Nem tudom, mit lehet kezdeni, hogy lejárt... Érvénytelen igazolvánnyal nem sokra jut.

– Kérem szépen..., elfelejtettem, nem tudtam... Majd elmegyek, megcsináltatom.

– Sokba fog kerülni, mert már régen... Én csak jóindulatból...

– Jó, akkor..., mégis szeretném, Szatmári elvtárs vár.

– Tudom, fel van írva, csak mondom, az igazolványát meg kell csináltatni.

Értettem... Nem vagyok bolond... Micsoda fontos ember!... A fiam lehetne... Kis senki, mi volna, ha dolgozna?... Segédmunkásban komoly hiány... Ellenőriz, egyeztet, a homlokát törli, ez ám a probléma!... Miért kellett idejönnöm, mindjárt szólok: adja vissza, be sem megyek, nem érdekel... Elviselhetetlen atyáskodás..., hogy jóindulatúan..., különben megbüntetnek...

– Kérem szépen, úgy gondolom, ha...

– Oda üljön le az elvtárs, mindjárt szólítjuk. Anyja neve?

A hatalom gyanakszik..., mert lejárt... Egy rohadt személyi igazolvány... Mégis mit gondolnak?... Keresztkérdés: anyja neve, munkahelye, mintha nem volna betanulható... Most eltűnt a lefüggönyözött fülkében, homlokán gondbarázdák; van itt egy elvtárs, állítólag a Szatmári elvtárshoz..., csakhogy érvénytelen... Nem tudom..., tanácstalan vagyok... Most előbújik a fülkelakó... Civil, tehát fontosak közt a fontosabb, felismerhetetlen; a konspiráció, elvtársak!... Mire mentünk volna?... Illegális elvtárs közeleg... Az igazolványom kedves olvasmány, fürkészi ez is, aztán engem, mosolygok...

– Szóval, a Szatmári elvtárshoz... Ugye, a mi problémánk itt, hogy ha nem ön az!... Fölkísértetem, majd az elvtárs megy magával.

– Mikor is? Mióta nem beszéltünk?

– Amikor a fiam miatt...

– Emlékszem, emlékszem, odaszóltam, a fiamtól tudom, nem sikerült... pedig..., őszinte vagyok, Lenkei elvtárs..., Zoltán... Én bánom a legjobban. Ezek a gyerekek mindig megértették egymást, a fiam mindig dicsérte... Attila..., ugye, Attila?... Mostanában nem járnak össze... A katonaságtól elengedték, ugye, rendesen?... Ha nem, majd erélyesebben..., mert megígérték.

– Nem tudom, mihez kezdjek, azért jöttem, hogy újra megkérjelek, nem értem, miért nem sikerült, mi a magyarázat. Mintha szándékos...

– Ez, ugye..., az egyetem szuverén joga, a felvételi elbírálása, abba, ugye, nekünk nemigen... Amit lehet, megteszünk, merem mondani, mindig..., mondom, érdeklődtem, de az én kezem sem... Esetleg egy konyakot, kávét?

– Nem akarlak feltartani, semmiképp sem akarlak dolgos teendőid közepette...

– És a vállalatnál hogy mennek a dolgok? Azt mondja itt a Parti elvtárs, a Váci úti gyáregységnél kinn volt, egész rendes a szovjet alkatrészszállítás, megmondom őszintén, csodálkozom, mert nagy kópék az elvtársak!... Hiába van szerződés, ígéret, nemegyszer kísértem vállalati delegációt, szívélyesek: vodka, kaviár, városnézés... Húzzák-halasztják a dolgokat, az ember nem tudja, kire várnak, tárgyalás: mint a rétestészta... Csak mosolyognak, aztán egyszerre bejelentik: „Nyet” vagy „Da”, inkább da, ölelkezés, hátbaverés... Van a tovarisokban valami bizalmatlanság, érthetetlen, gyanakvók; hogy baráti ország!... Mintha csak nekünk volna fontos... Hatalmas terület, nézz a térképre, maguknak valók valahogy... Megértem: amióta a Szovjetunió létezik, el akarják pusztítani... Erős hadsereg... A fegyver, iszonyatos, mi pénzbe kerül, az üzletek... Nem mondom, hogy itt nem jobb, de élelmiszer van, vannak problémák... más nagyságrend, kérlek... A távolságok!... Valahogy összetartoznak mind: grúz, kirgiz, mindegy az...

– Még sohasem jártam...

– Nem adtak, benn tartottak egyetlen éjszakát, másnap elengedtek, nem mondom, hogy túl udvariasak voltak, de békén hagyták, és azóta sem...

– Ez jó, ez jó dolog, nem kellett eljárást indítani ellened, megjegyzem, nem feltételezem, hogy te... Ez rendes család, a tietek...

Általános vállveregetés... Nem feltételezi!... Ez kedves... Szatmári elvtárs! A dicséret megáll, íme, az erkélyen, nem jut tovább, a falnak füle csak odabenn van... Szatmári elvtárs mégsem kompromittálhatja magát... Még hogy rendes család! Magánközlés, nem a párt véleménye, nem is a funkcionáriusé, csupán a Szatmári APUKÁÉ... Végtére rendes, mint a családunk, összetartozunk, mi mindnyájan, áldozatok..., nem, hősök, Szatmári elvtárs! Ő is... e korban, éppen itt, első és második világégés, Rákosi, ötvenhat... És mosolygunk, vigyorgunk, mi jöhet még? Az idő múlik, Szatmári elvtárs, mindjárt nyugdíj, koporsóba hanyatlunk, kalandjainkkal, hőstetteinkkel elmegyünk a fenébe... Mások ülnek a történelem rulettasztalához... Hová pördül a szerencsekerék?... Piros mező? Zöld? Barna? Fekete? Ki tudja, Szatmári elvtárs?

– És mit írjak, milyen ügyben?

– Írd: priusz ügyében.

– Nincs nekem...

– Ezt így kell, mert, ugye, priorálás van, ezt mindenütt így hívják, megnézik bizonyos alkalmakkor... Ilyen az egyetemi felvétel, hogy nem volt-e valami... Érthető, a rendszer ugyan megbocsát, de nem felejt, azt nem.

– Írassam ügyvéddel?

– Jobb, ha saját kézzel, ez jelentős, néhány szót, hogy mi volt, röviden, sok a dolguk, de ne kapcsold össze a gyerek dolgával!

– Értem..., értem. Átgondolom, és röviden... Akkor, még egyszer... indulok..., mégis, egy konyakot...

– Jobban vagy?... Ugye, jobban?

– Igen, elmúlt.

– Dohányzol...

– Legalább annyi legyen.

– Én is szívom, hogy a franc... Most már a fiam is... De az ember, ha beül egy értekezletre, az első, hogy rágyújtanak, nem tilos, az öreg is folyton...

– Az öreg?

– Kádár... Úgy hívjuk: az öreg, ő is... Így aztán nem lehet rendet tartani az apparátusban, szívja mindenki.

És ha buzi volna, ti is mindannyian?... Nem szűnt meg az istenítés... „Az öreg!”... Nem szűnt meg!...

– Csak vigyázz, vigyázz magadra, Zoltán, az egészség, ugye..., mindenek előtt...

– Még egyszer köszönöm, hogy segítettél.

– Segítettem? Én segítettem?

– Lenkei Zoltán?... Anyja... Rendben, köszönöm, viszszaadom az igazolványát.

– Igen, kérem.

– Szóval?

– Azért fordultam... folyamodtam levélben, mert ötvenhatban... Illetve nem sokkal azután, ötvenhétben, engem kihallgattak, tanúként, tanúként voltam kihallgatva.

– Értem. És?

– Az a helyzet..., meglett ember vagyok, sohasem voltam büntetve, csak azt szeretném, ha egy igazolást..., tehát hogy én csak tanúként...

– Ki állította az ellenkezőjét?

– Senki..., azaz... összevissza beszélek, elnézést, meg kell értenie, szóval azt senki sem állította...

– Nem értem, mi a probléma.

– Kérem, a fiam jelentkezett az egyetemre, és most már harmadszor nem vették fel, megmondom..., nehéz megfogalmaznom..., arra gondolok, mivel engem kihallgattak, esetleg...

– Azt gondolja az elvtárs, a fiát azért nem vették fel, mert... mármint ön miatt? Ne haragudjék, ezt visszautasítom. Nekünk az egyetemekkel semmiféle kapcsolatunk nincsen, amit ön mond, egyszerűen nevetséges.

– Én azt a tanácsot kaptam...

– Küldje ide talán, aki ilyen tanácsot adott... Egyszerűen nem értem, mi a probléma.

– Én csak egy igazolást szeretnék!... Hogy amikor a kihallgatásom volt, engem csak mint tanút...

– Biztosan megvan még az idézése, azon rajta áll.

– Nem adták vissza.

– Nézze, meg kell értenie, ez a minisztérium ügyfélirodája, ön írt a miniszter elvtársnak, fogadtuk, ez természetes, de ide naponta legalább százan jönnek, honnan keressem elő, hogy önt mikor hallgatták ki, tanúként, vádlottként, mit-tudom-én; ezreket hallgatnak ki az illetékes szervek, amit ön kér, lehetetlen.

– Nem tudom..., én csak...

– Mégis: milyen bűnügyben? Az legalább támpont, esetleg annak alapján odairányítjuk..., azaz..., felírom az adatokat..., és egy későbbi időpontban... Ezt el tudom képzelni.

– Az Angyalföldi Vegytermékgyár munkástanácsa ügyében, én tagja voltam... Arról kérdeztek..., de, kérem..., nem volt bűnügy!

– Arra nem gondolt, hogy erkölcsi bizonyítványért folyamodik? Egyszerűen kér egy erkölcsi bizonyítványt, azon rajta van, volt-e büntetve vagy nem.

– Igen, ezt értem... Csak akkor még mindig nem tudom, nem arról van-e szó, hogy a fiamat esetleg, mondjuk, a származása miatt...

– Ez nekem magas, persze, a felvételinél, de ön megint másról beszél; ez – egy dolog, az ellenforradalmi bűnügy – más dolog.

– Nem bűnügy, mondom, azt hiszem... Mégis, jegyezze föl az adataimat, ha lehetséges, tudnom kell, ön mégis csak..., az elvtárs mégis jártasabb... Nem is tudom... Értesítsenek, kérem szépen..., amint mondom: Angyalföldi Vegytermékgyár, ott dolgozom – megjegyzem – ma is, onnan szinte a lábam ki nem tettem, törzsgárda..., ötvenhatban felkértek, vegyek részt a munkástanácsban mint mérnök...

– Dátumot tud mondani?

– Ötvenhét március 20. Be voltam idézve tízre, de értem jöttek, csodálkoztam...

– Ki volt a vizsgálótiszt, ki volt kiírva?

– Nem emlékszem... Nem tudom.

– Öreg, fiatal?

– Viszonylag fiatal, az első emeleten, százhatos szoba, a folyosón jobbra... Nem tudom, ismerős-e ott... Mindjárt az első ajtó.

– Mások is be voltak idézve?

– Hartai..., Hartai Bandi, őt láttam a folyosón, villanyszerelő a TMK-ból, alacsony termete miatt: kishartai, így hívtuk... Köszöntem, aztán nem láttam... Azóta sem...

– Kihallgatták és kész?

– Egy... egy éjszakát ott kellett maradnom, a nyakkendőmet sem vették el.

– Ez nem tartozik ide, kérem.

– Másnap kiengedtek, nem volt vádemelés, semmi sem volt.

– Akkor ön mégis előzetesben...

– Nem, nem voltam, kérem.

– Azt mondja, nem engedték haza. Minek nevezi ön ezt, ha nem előzetesnek? Azt gondolja az elvtárs, az illetékes szervek csak úgy ott tartanak valakit, ok nélkül? Ne mondjon nekem ilyeneket az elvtárs!... Maga előzetesben volt, ha huszonnégy órát, akkor annyit. Na most, mi ezzel a probléma?

– Amint mondottam, nem tudom, ez nem azt jelenti-e..., régen úgy mondták: priusz... Szóval, nem jelenti-e...

– Kér egy pohár vizet? Rágyújthat.

– Nem, illetve nem szabad, ne csodálkozzék, hogy remeg a kezem, az ember nem mindennap... Félnivalóm nincsen, csak... Átmentünk már egy s máson... a háború... ezer megpróbáltatás...

– És a többiek, ezen a kis izén kívül?...

– Hartai...

– Mindegy.

– Nem volt hivatalos közlés, a munkástanács elnökét, ott volt művezető, úgy tudom..., őt megbüntették, de felfüggesztve, vagy nem kellett az egészet... Azt hiszem, nem töltötte le a büntetését, jó magaviselete miatt... Nem került vissza a vállalathoz, elvált közben a feleségétől, és a Tiszai Vegyiműveknél... Nem volt az komoly dolog, ott nálunk, a munkástanács.

– Értem, Lenkei elvtárs. Felírtam itt az adatokat, kap értesítést, vagy újra meghallgatják. Nem ártana azért pontosabban tudni, mit akar, ez így nagyon általános... Hogy a fia?! Nem hiszem, hogy ehhez köze volna. A felvételin a pontszám... Mégis... Büntetve volt a gyerek?

– Dehogy, kérem, jaj, nem! Katona volt, kitűnő tanuló... Hogyan tetszik azt képzelni?!...

– Akkor végeztünk, kérem, és, mondom, értesíteni fogjuk.

– Lenkei Zoltán... Tudja, miért idéztük be?

– Mivel én előzetesen kérelemmel fordultam...

– Mondja el, nem világos egészen... Mi följegyzést kaptunk... Ön ez év februárjában a Belügyminisztérium Ügyfélszolgálati irodájában..., azelőtt meg a miniszter elvtárshoz írott levelében..., valami igazolás ügyében, ha jól olvasom, hogy ön nem volt büntetve.

–...

– Miért hallgat?

– ...Megmagyaráznám... Engem ötvenhatban a nyomozati osztályra beidéztek...

– Itt vannak az aktái.

– Kihallgattak...

– Nem akarja azt mondani, nem tudja, miért...

– Megmondták akkor is, azért idéztek be, mert a vállalatnál, ahol dolgozom...

– Angyalföldi...

– Vegytermékgyár.

– Mit gyártanak ott?

– Széles, a skála... Elsősorban vegyi anyagokat...

– Mindjárt gondoltam, hogy nem biciklicsengőt. Mégis mit?

– Ipari célra... vegyi anyagokat: mosópor-alapanyagot, a Tisza menti gyáregységben olyan anyagokat, amelyeket más szférában...

– Hadianyagok, előttünk nem kell kertelnie.

– Nekem arra nincs felhatalmazásom...

– Kérem, kérem! Nem a kisdedóvóban vagyunk! Csak nem gondolja komolyan, hogy nem néztünk utána alaposan, amikor beidéztük?! Ön egy vegyi gyárban dolgozik, gyakorlatilag hadianyaggyárban. A mosópor csak maszlag, az a duma, kérem.

– Mi valóban elég nagy mennyiségben...

– Ne vitázzunk, kérem, lehet, csak ön nem tudja egyedül, mit gyártanak, mindenki más tisztában van vele.

– Én csak a pesti részleg ügyeit ismerem, a rákospalotai gyáregység, az tartozik a mi csoportunkhoz, a többiről csupán hallomásból...

– Jó, megértem, ön tudja, csak tartja a titkot, dicséretes, de előttünk nem kell... Az is szóba jött, ugye, hogy esetleg ön vezetné a tiszai gyárat.

– Érintőlegesen, de aztán nem én..., nem engem bíztak meg.

– Oka van, kérem, mindennek... Azt írják itt a jelentésben, hogy az ön gyermekét nem veszik fel az egyetemre, s ön ezt nehezményezi. Ön szerint ennek lehet valami összefüggése...

– Ez részemről csak egy gondolat..., fölvetés, mégiscsak a munkástanács tagja voltam, bár semmi jelentőset mi ott nem tettünk.

– Miféle munkástanács az, Lenkei elvtárs, miféle munkástanács, ahol semmi jelentőset nem tettek? A munkástanácsokkal nekünk kezdetben semmi bajunk sem volt. De később már... az ellenforradalom legreakciósabb erői kezdtek a munkástanácsok égisze alatt...

– Ma sem tudok mást mondani. A munkástanács nálunk úgy alakult meg, hogy, azt hiszem, mindjárt a forr..., az ellenforradalom legelején megjelent a Népszavában, azóta is azt olvasom..., jár nekünk, a szakszervezeti program, talán huszonötödikén vagy huszonhatodikán; abban az állt: munkástanácsokat kell létrehozni az üzemi értelmiség bevonásával.

– És önre gondoltak.

– Nem, csak... Nem volt ott túl sok értelmiségi, rám elsősorban azért, mert én voltam...

– Ön volt a korábbi cégvezető. Tudjuk.

– Ismertem én minden zugát a gyárnak, bár átalakítások voltak, olyan nagy változás mégsem történt... Ott voltak a gyárudvaron még a hordók is, mindenféle tartályok, ezekben tároltuk a nyersanyagot negyvenöt előtt, csodával határos módon mind sértetlen maradt.

– Ez még nem jelenti azt, hogy ön vezető pozíciót foglaljon el a munkástanácsban.

– Kérem, ez akkor természetes volt, hogy az egyik mérnök... Én egyszerű mérnök voltam.

– Aláírta a munkástanács nyilatkozatát, ezt elismerte ötvenhétben is.

– Én akkor sem tagadtam semmit... Nem emeltek vádat!...

– Nem, azt nem... Ez..., erre emlékszik?

– Ez az ön aláírása, itt, a harmadik?

– Igen, természetesen.

– Na most, ha nem is volt büntetve, azért belátja, ugye, hogy itt valami mégis hibádzik. Ön nem volt bűnös, ez kétségtelen, de azért...

– Ez, kérem, egy nyilatkozat, amit körbeküldtek minden munkástanácshoz...

– Idézek: „Rendkívüli megelégedéssel fogadjuk, hogy a Nagy Imre által alakított kormány – satöbbi... – rendkívüli fontosságú, hogy a kormány felkérte a szovjet csapatok parancsnokságát, azonnal kezdje meg Budapest területéről a szovjet erők kivonását..." És ezt ön aláírta.

– Kérem, ez olyan természetes volt...

– A kérdés, egyetértett-e ön azzal, hogy vonják ki a szovjet csapatokat?

– Abban a helyzetben...

– Egyetértett vagy nem?

– Megmondtam ötvenhétben is, akkor igen.

– Na látja, kérem... Csakhogy az nem megy, hogy az ország ebek harmincadjára... A csőcselék vett itt birtokba mindent... A szovjet csapatoknak nagyon sokat köszönhetünk, ezt higgye el nekem... Na most itt van, ebben az anyagban, hogy önök csatlakoztak az országos forradalmi bizottsághoz vagy mi a franchoz.

– Erre nem emlékszem, akkor is kérdezték, nem emlékszem.

– Jó, nem kihallgatáson van, ne mentegetőzzön..., Lenkei elvtárs! Emlékeztetni szeretném, azért..., nem kevesen méltó börtönbüntetést kaptak...

– Én..., én nem kerültem bíróság elé...

– Az lett volna mulatságos, ha mindenki, aki ötvenhatban..., bíróság elé kerül... Ez a rendszer nem az a rendszer, melyhez önt oly sok szál, később nosztalgia fűzött, itt nincs bosszú, kérem, mint Sallai, Fürst, Rózsa Ferenc... Ez humánus rendszer, ismerjük a történelemből tizenkilencet, a fehér-

terrort; Kádár elvtársat is, tudjuk, megkínozták, börtönben ült a háború előtt... és sajnos, utána is... Lenne ok, százféle..., csakhogy, mondom, ez ma..., merem állítani..., itt bárki boldogulhat, és ha valakinek más a nézete, meggyőzzük, elvi vitákban... Ön, ugye, jár templomba?

– Igen, mindig is...

– Akadályozza ebben valaki?

– Senki.

– Akkor?

– Nem állítottam...

– Nem, ön semmit sem állít, csak úgy véli – igaz? –, hogy az ön fiát azért nem veszik fel az egyetemre, mert itt bosszúállás van. Megnyugtatom, erről szó sincs. Mégis vannak történelmileg... Ugye..., a háború előtt voltak családok, ahol a gyerekek uraságoktól levetett ruhákban..., egy rohadt nadrágra nem tellett..., szobakonyhában, számkivetettségben... Az uralkodó osztály meg... Hát mi csak ügyelünk arra, ha úgy tetszik, ez a proletárdiktatúra, hogy a munkásgyerek induljon azonos eséllyel a világban. Az igazság mindig egyszerű. Ennyi az egész. Ha kell, segítünk, de csak törvényesen, nincs összefonódás, protekció, meg ilyen ötvenhat előtti módszerek... Ha nagyon megnézzük, akkor is volt ok keménységre... A reakció, az nagyon komolyan mozgolódott. Aki lebecsüli az ellenséget, nagy marha, kérem, hát mi nem becsüljük le. Nem mondom, voltak túlkapások. Ezért mérlegeljük mindig az ötvenhatosoknál... Érthető..., ha valakinek volt problémája... Az indulatok!... Azért nem kellett volna becsületes katonaembereket a lábuknál fogva, az első fára! Ez lincselés! A csőcselék, a felkelők, a „forradalmárok". Nem látott maga ezek közt munkásembert... Na, mindegy... Nincs bosszú, Lenkei elvtárs, nincsen! Térjünk a tárgyra, hogy akkor miben segíthetnénk.

– Egy igazolás kellene, hogy nem voltam büntetve.

– És ezt csatolná a felvételi kérelemhez, vagy hogy képzeli egyáltalán?

– Csak érdeklődtem... Tanácsot kértem...

– Utána fogunk nézni... Most megkérem, fáradjon ki, foglaljon helyet, szólítani fogjuk.

– Itt a folyosón?... Mégis meddig?

– Érthetően mondom: szólítani fogjuk.

Megaláznak megint, az egykori cégvezetőnek más nem jár... A nagyokos Szeminárium Elvtárs, a brossúrák értője és avatott tolmácsolója... Mindig ugyanazt böfögik vissza, megrágják, aztán újra, mint a kérődzők... A Nitromintem!... Hogy az a jóságos! A táskában..., a ruhatárban... Megvan, te bolond Lenkei, a gyógyszermankó, fegyelmezett leszek, semmire sem gondolok, nem fáj... Nehéz színlelt nyugalmam terhe, hogy sikerüljön: mosolygok, valami derűs, ha eszembe jutna... Én marha, a cégvezető úr, mit akarok én – ezektől?... Miért kezdtem bele, miért nem magyarázom meg: Attila, a te apád egy senki..., nem tanulsz tovább, itt nem, az biztos... Hol? Sehol. Térképész leszel, hivatásos tiszt... Na nem! Azt azért mégsem! Azt már nem!... Most tanakodnak, ítélkeznek... Kisfiam, megbocsátod... Elmegyek, fölállok, itthagyom... A belépőm náluk van. Nem adták vissza... Szalonképes börtönmódszer... A foglyuk vagyok...

– Rosszul van?

– ...Nem, köszönöm...

– Sápadt... Valahogy hirtelen... azt hittem, elájult. Kire vár az elvtárs?

– Kiküldtek...

– A Bodolai elvtársnál? Ott volt?

– Igen..., azt hiszem, Bodolai elvtárs.

– Biztosan nincs rosszul?

– Nem, mondom, egészen biztos...

Bődület rosszul vagyok, évek óta egyfolytában, tudja, kedves elvtárs, az, hogy időnként fáj, hogy gyógyszert kényszerülök, csak a fogvacogtató hidegben támadó jeges szél, gyorsan csendesül, de a hideg..., a fázás... változatlan, folytonos..., megszokott lélekállapot... Nincs melegedő... Pocsékul érzem magam... a családommal együtt; a fiamat, kedves elvtárs, szóval..., rá nincs szükségük... A feleségem, szegény, nem így képzelte... De van mit ennünk! Kedves elvtárs..., hazudtam az előbb, irtóztatóan rosszul vagyok...

– Akkor az elvtárs legyen szíves befáradni... Bemutatom Bán elvtársat, megbeszéltük az ön ügyét, már korábban. Lenkei elvtárs, arra a megállapításra jutottunk..., utánanéztünk..., valóban nem voltak érdemi bűnei.

– Semmilyen...

– Negyvenöt előtt sem vett részt politikai mozgalomban...

– Cserkész voltam...

– Később sem volt kifogásolnivaló, a munkahelyén meg vannak elégedve magával... Ez a munkástanács nem valami dicső, de semmi jelentős... És akkor itt ez a probléma a gyerekkel. Kérem, gondolkozott ön azon, hogyan segíthetnénk? Tehát nem protekció... Miképp lehetne?...

– Ezért jöttem... A fiam, szerintem, nagyon tehetséges... Elfogult vagyok... Jó tanuló.

– Tudjuk, kérem, megvan az iskolai jelentés.

– Ott is, szóval onnan is?

– Mindenhonnan van információnk.

– A gyerek elszánt... Sajnálom, nagyon... A továbbtanulás... majdnem eszelős vágya... Másképp nem tudok fogalmazni... Ahogy az évek múltak... mind jobban... Nem tett le szándékáról. Mint apa mindent megteszek, mondom, ezért... Nem politizáltam én soha... Templomba eljárunk... A mi családunk...

– Tudjuk, Lenkei elvtárs, és régi barátságban van... valahol itt van... Kartal László katolikus pappal, akivel kártyázni is...

– Igen... Hihetetlen.

– Micsoda, kérem?

– Hogy... Ezt nem gondoltam volna.

– Mondtam önnek, mindenhonnan van információnk, megvan a megfelelő apparátus... Erről Bán elvtárs tudna...

– Bán vagyok. Fölmerült itt valami, hogy a gyerekkel probléma van. Azt gondolom, a segítség akkor jó, ha elvszerű, ha kölcsönös, emberi dolog, természetes. Inkább csak

kérdezem, gondolkodott-e, Lenkei elvtárs, hogy miképp tudna segíteni *ön* a probléma megoldásában? Mi az, amiben – kölcsönösségi alapon – ön állhatna rendelkezésünkre?

– Dolgozom, tisztességesen, azt hiszem, a munkámmal...

– Ezek általánosságok, Lenkei elvtárs.

– A tervteljesítés... Nem a legrosszabbak az eredményeink...

– Konkrétabb nem merült fel? Párttag ön?

– Nem..., nem próbálkoztam.

– Éppen ez az, amiről beszélni szeretnék.

– Lépjek be?!

– Úgy látszik, nem beszélek világosan, Lenkei elvtárs.

– ...?

– Ön nem párttag. Önről mindenki tudja, hogy a régi rendszer embere.

– Csak cégvezető...

– Akik ismerik önt, tudják, hogy nem munkásszármazású.

– Vasutas.

– Jó, akkor is... Ön úgy él a vállalatnál az emberek tudatában, hogy kvázi, a régi rendszerben exponálta magát, hívták – és el is fogadta, azonnal elfogadta, Lenkei elvtárs! – a munkástanácsba, egyszóval az emberek megfelelő bizalommal viseltetnek ön iránt, megnyerő modorú, tehát, ha valakinek, önnek azért elmondanak dolgokat...

– Én soha, senkivel...

– Ha nem is beszélget, láthat olyat, amit a hivatalos vezetés nem lát, ami előle rejtve marad a vállalatnál... Kozmetikázott hangulatjelentések, ezt ismerjük, mi tulajdonképpen arra gondoltunk, azt kérnénk, ami teljesen normális dolog – időnként, alkalmanként, mondjuk negyedévenként, ha úgy látja, máskor is, szóban, nem írásban –, tulajdonképpen csak közérzeti beszámoló... Hogy milyen az emberek közérzete... Erre gondoltunk, hiszen önről ki feltételezné!...

Megvannak itt is a követelmények, ön ezeknek maximálisan megfelel. Már amikor az aktáját elővettük, fölmerült ez, és, mondjuk, a fia idén újra elmegy felvételizni, bár az egyetem joga, kit vesz fel, mégis, bizonyos szempontok... Ez nem ígéret, inkább a helyzet felvázolása..., hogy mi lenne várható. Nem kell most mindjárt, ön, természetesen, ráér, ön szabad magyar állampolgár, mondom, azok az idők elmúltak. Tudom, most mit gondol, de itt nem úgy működnek a dolgok, ahogy ön képzeli; itt nincs honorárium, itt csupán az van, hogy a belügyi szervek nem mindig jutnak megfelelő információhoz, illetve nem a szükséges információhoz jutnak. Ez inkább afféle..., azt hiszem, ez a szó a legmegfelelőbb: segítség. Segítség mindnyájunknak, az országnak. Kérem, gondolkodjék... Most nem kérünk választ, itt a telefonszám, hívhatja bármelyikünket, az is lehet, megkeressük... A viszontlátásra, Lenkei elvtárs.

– ...Kérem..., én... nem hinném...

– A kilépője, Lenkei elvtárs.

10.

Kedves vendégünk: A. Nyikolajev

...– Hogyan érzi magát nálunk?

– Amerre csak jártam eddig a maguk országában, itt a fővárosban, Kecskeméten, a dolgozók között és a kormány képviselőinek társaságában, úgy éreztem magam, mintha otthon lennék. Sok szívélyesség vesz körül... Ez elsősorban azoknak szól, akiket képviselek, a szovjet embereknek, űrhajós gárdánknak.

...– Tegyük fel, hogy Önt a Holdra küldenék..., és megmondanák, hogy csak öt könyvet vihet magával. Melyek lennének azok? – Amikor tudományos munkára a Holdra repülhetünk majd, olyan hatalmas és erős űrhajóink lesznek, melyek nem öt könyvet, hanem egy egész könyvtárat is fel tudnak vinni földünk kísérő bolygójára.

magyar ifjúsági hetilap
1964. április 30.

– Még egyszer, utoljára, utolsó kísérlet. Ha leverem: léc a homokban, abbahagyom; meghajlás, elköszönés, sziasztok, srácok, öltözőkulcs, nem jövök többé, minek, elég volt.

– Nekikeseredtél, Attila.

– Lesz egy munkásgyerek a családban. Végre egy proletár!... És akkor, apa, nekilátok, a világot sarkaiból... Egy Lenkei! Apa, gondold meg!

– A műtős alkalmazott, nem munkás.

– Ezt nem tudtam, átképzem magam, megkezdem a gyakorlást, ugyebár, elvtársak, a forradalom és a nemzetközi munkásosztály... Az én gyerekem, ha egyáltalán..., ő már írhatja: apám munkás.

– Mást gondoltam, másképp kell...

– Nincs másképp. itt lehetetlen... Emlékszem, apa, egyszer beszéltünk, akkor is azt mondtam, én nem vagyok jó ezeknek, mi nem... Végül is szeretem a műtőt, az éterszagot: *„szike, leköt!, szívás, műtős a lámpát!, zár, még egy öltés, jód, ezt már maga, fiam, masztix"*; a betegnek: *„Jó reggelt! Túl van!... Hogy van?..."*

– Azt hiszem..., anyával beszéltünk..., el kell menned, fiam.

– Ott leszek, míg élek, deresedő hajjal főorvosnak hisznek, nem tiltakozom, hogy én még mindig csak műtős... Van egy pavilonosunk, a Lord, így hívják, apró fodrászbajusz, vasalt köpeny, Pitralon, idegenek főorvos úrnak szólítják, nem tiltakozik, úgy irányítja a kérdezőt: „Erre tessék!", hangjában leereszkedés: „Köszönjük, főorvos úr!..."

– Kisfiam, ülj le, kérlek, komolyan kell beszélnünk.

– Még egyszer nekimegyek és kész.

– Azt mondtam, el kell menned..., el kell hagynod az országot! Egyetlen út, mely járható, hogy tanulhass, másképp lehetetlen.

– Hogy?... Hogyan?... Hogy végleg!?... Apa..., nem tudom..., hiszen épp te, mindig...

– Tudom, mit mondtam, fiam, de nincs más választásunk, anyáddal megleszünk valahogy, öregesen, lassan.

– Az ellenkezőjét mondtad, mindig.

– Most erre van okom.

– Nincs olyan ok, apa... Te, aki a haza szeretetéről...

– Tudom, fiam.

– Nem ismerem ki magam, érthetetlen.

– Tudod..., rászántam magam... Voltam a belügyben, érdeklődtem, hogy én..., az én ügyemnek...

– Ne vádold magad, apa! Tiszta és ártatlan vagy, sohasem cselekedtél másképp, mint ahogy kívánatos és tisztességes... Már ne haragudj, néha túlságosan is...

– Lehet túlságosan tisztességesnek lenni? Túlméretezetten becsületesnek?...

– Apa, ne bántson, hogy nem boldogulok, majd másképp... Mondjuk, megnősülök...

– Anita? Most, fiam?...

– ...Nem tudom... Szeretem még mindig, talán nem eléggé...

– Fiatal vagy még... Azt gondoltuk anyával, ti ketten, együtt... Anita, míg katona voltál, fel-feljött, megszerettük... De más szempontok is... Szeretnénk végre boldognak látni!...

– Nem vagyok én szomorú... Ne gondold, hogy utamban állsz... a múltaddal...

– Menned kell, fiam, hidd el, én beszéllek rá, az apád. Németország...

– Képtelenség... Nem mondom, beszélek valamit németül, de semmi közöm...

– Gyuriékhoz mész, fiam, mindig hívtak.

– És anya, anya mit szólt?

– Megbeszéltük. Most elment, kérte hadd menjen egyedül, ismered az útját: vásárlás, templom, persely, letérdel, imádkozik... Én már... régen nem... Mégis ott van, az Isten közelében, „Isten nyugalmában", ezt mondja, most megbeszélik... De ő sem gondolja másképp. Egyszer majd megérted: a szülők nem azért vannak, hogy a gyermeket leláncolják, hanem hogy szabaddá tegyék..., először a család látszólagos kötöttségei alól... Menj, fiam, tedd a dolgod, építkezz, alkoss új nemzedéket. Én korán eljöttem otthonról, most neked kell... Egyikünk sem vállal áldozatot, anya sem, én sem... Az áldozat csupán annyi, mint virrasztás a csecsemő mellett... Minden szülő megteszi, másnap szemdörzsölés, ásítás, és egykor mindegy lesz, felejthető. A szeretet voltaképp nem jár áldozattal, csak örömmel. És izgalmakkal. A gyerekünk vagy, boldogulnod KELL.

– Mégis..., miért?

– Sohasem vesznek föl...

– Ezt mondták?

– Értésemre adták. Az elvtársak. Egyszer bővebben elmondom... Ezek mindenről tudnak, ismerik minden percem... Mintha állandóan figyelnének..., „Miért van?" – kérdeztem Lukács doktort... „Képzelődsz – mondta –, kimerültség..."

– Akkor?

– Útlevelet kérsz, már lehet, meghívólevéllel, Gyuriék meghívnak nyaralni, két hét... És nem jössz vissza. Ilyen egyszerű... Nyelvtanulás, egyetem, Gyuriék segítenek, orvos leszel... Nem maradhatsz... Megtiltom!..., fiam...

– Mégis... Mi volt?... Vagy nem akarod?...

– Jobb így, ha nem tudod... Máskor, később...

– Ha elmegyek, ki tudja, mikor találkozunk.

– Találkozunk... Egy-két év és látunk megint; ha nem volnék biztos, nem engednélek...

– Lehet, hogy nem is kapok útlevelet.

– Vannak rendeletek, szabályozva van... Katona voltál...

– És ha nem, ha mégsem?

– Újra próbálkozol, amint lehet.

– Apa...

– Egy rumot..., fiam?

– Anna asszony, a rácson át megismerem...

– Köszöntöm, Kartal atya, a gyóntatószék homálya, a templom oszlopos csendje, hiszem, segíteni fog, hogy tanácsa bölcs legyen. Segítségért jöttem, itt kell beszélnünk, hogy Zoltán és Attila tudomására ne jusson, titok maradjon.

– Javasolnám..., mégis nálam... Befejezem, egyetlen hívő van még, együtt átmegyünk a parókia vendégszobájába, ott módunk lesz...

– Itt szeretném..., ha meghallgatna, ha segítségül hívná Istent, mert magam imádkozni képtelen vagyok. Annyi baj után a hétköznapok imái elégtelenek... Nem érzem sohasem az Úr segítségét, nem érzem jelenvalóságát. Ha gyarló em-

berként is, de tudnom kellene, bizonyságul adott jelekből, hogy él, értünk létezik. Tudja, Attila ismét nem tudott az egyetemre bejutni: egy épület, mely bevehetetlen; egy intézmény, mely távol tartja őt. Már tudjuk, miért, Zoltán járt ott..., a belügyben... Ha nem vállal szolgálatot, az ő szolgálatukat..., ha nem szegődik el, nincs jövő... Zoltán szerepel ott valami listán, gondolom, a bocsánatot nem érdemlőkén, holott bűntelen, ha bűnösnek vélik is. Miért kell a gyermekünknek bűnhődnie?

– Nem értem, Anna asszony.

– Ugye, itt beszélhetek?... Isten oltalmában... talán mégsem...

– Itt nyugodtan beszélhet.

– Zoltánt, mint a régi rend emberét – annak tartják –, mint mások szemében épp ezért megbízhatót, szolgálatukra kérték fel, árulót és beárultat alázó szolgálatra. Éppen Zoltánt, akitől minden erkölcstelen távol áll, Zoltánt, aki nem tűr semmi igaztalant. E nézetein sohasem változtatott... Ön is tudja, kezelje gyónási titokként... Azoknak..., ott semmi sem szent, az ember legkevésbé. Zoltán arra a következtetésre jutott, hogy a szolgálat megtagadása, mert – ... Hogy képzelhették?!... Nem fog... Nem lesz besúgó!...– Attila számára végleg lehetetlenné teszi, hogy egyetemre jusson.

– Hihetetlen, Anna asszony...

– Zoltán tegnap a véleményemet kérte... Ő úgy döntött, a gyereket külföldre kell küldenünk... A sógoroméknál lakhat... Attilának disszidálnia kell... Hogy mit szólok...

– Beleegyezett, Anna asszony?

– Szóban még nem, csak a lelkemben... Szeretem a fiamat. Nem nézhetem tovább a vergődését, mosollyal hazudott bánatát. Tizenhatéves kora óta orvosnak készül. Hivatást választott, mint minden ember, politikától függetlent, tisztelnivalót. De nem lehet... Attilából nem válhat orvos, mert az édesapja... Atya, kérem, hogy engedheti az Isten,

miért hagyja az istentagadók boldogulását, és miért nem segíti a miénket?

– Krisztus maga is szenvedett, nem ismerhetjük Isten szándékát, egyet tehetünk, imádkozunk.

– Mégsem lehet, hogy Zoltán hazudott bűneit, az ő értékrendjük szerint valókat, Attila szenvedésével büntessék... Ez gyötör, csak erre gondolok.

– Gonosz és álnok elgondolás, mert nem szenved-e az apa, ha gyermeke örömtelen? A rosszindulat rutinja, a bosszúállásé... Attilának mégis..., Anna asszony, el kell mennie, nem egy, két bűnös is lesz a Lenkei családban... A lépés kiszámíthatatlan következményeket vonhat maga után... Zoltánt elbocsáthatják... A hadititkok... és... nem tudhatjuk, kimondom: találkoznak-e még? Mégis..., Attila nem maradhat... Engedjék el, békében. Nem tudhatjuk, miért rótta Isten a Lenkei családra e szenvedést: az apáét, akit félreállítottak; a fiúét, aki nem törhet céljai felé; s az anyáét, igen, Anna asszony..., aki a legtöbbet meríti a szenvedés sötét vizéből. Attila, ha ő is úgy akarja, vágjon csak neki, kezdje el önálló életét, de hagyjuk meg neki a szabad választás jogát... És ha elmegy, annál inkább kössük őt magunkhoz.

– Magam sem szándékozom akadályt gördíteni... Csupán megerősítést: Önön keresztül Isten segítségét kértem. Hogy elviseljem.

– Még beszélünk addig. Találkozunk. Zoltánt, Attilát üdvözlöm. Isten áldja, Anna asszony!

– Anita, édes, beszélnünk kell, fontos, már korábban szerettem volna...

– Kisfiú, azt hiszem, értem, mindent értek.

– Nem tudhatod..., magam sem tudom...

– Kisfiú, szeretlek, tudod, milyen rég..., mindig jobban... Néha elgondolkozom, nem sajnállak-e inkább, a kettő nem ugyanaz, a sajnálat könnyen válhat szeretetté...

– Megsajnáltál valakit? Míg katona voltam? Nem említetted...

– Egyszer..., egyszer találkoztam valakivel, úgysem tudok titkot tartani...

– „Az úgy volt..."

– Ne gúnyolódj, kisfiú, igen, az úgy volt, akár a mesében, hogy összefutottam egy fiúval, aki ott lakott a házban, ahol mi, de időközben elköltözött.

– Banális.

– Nagyon kérlek... Megörültünk egymásnak, a gyerekkorunkat együtt töltöttük, ő hat évvel idősebb... Gyermekkorban hat év nagy különbség, nem törődött velünk a János... Érdekes, sohasem becézték... Én kicsi lány voltam...

– „Én még őszinte ember voltam..."

– Miért nem engeded, hogy elmeséljem? Ő volt a házban „a" fiatalember, mi lányok felnéztünk rá, mindenki szerette, a családot is, az édesapja a Ganz-Mávagban...

– Az apukát talán hagyjuk... Nem érdekel, és a nagypapa sem...

– Akkor be is fejeztem.

– Ne haragudj... Mondd tovább!

– János olyan volt már tizenhat évesen, mint amilyen most; dús szőke haj, sportolt, kedves volt mindig. Egy tizenhat éves fiú és egy tízéves lány között még játszótársi kapcsolat sem... Ha találkoztunk, köszöntünk – Szia! Szevasz! Hogy megy az iskola? –, közhelyek, visszakérdezni sohasem mertem, aztán... Tizennégy voltam, hazajött velem az iskolából az egyik lány, hülye tanulópár, ő engem korrepetált, én őt, és szembejött velünk János. „Szevasztok! Hogy nősz, Anita, egész nagy lány vagy már..." – továbbment, szaladt le a lépcsőn. Akkor a Zsuzsa azt mondta, nem is tudta, micsoda jó srác lakik a házban. Tiltakoztam: „Húszéves, te hülye!" „Na és?" – kérdezett vissza, és amikor legközelebb találkoztunk, gondoltam, megnézem alaposabban ezt a Jánost...

Már másnap: nő nézte a férfit, kislányos kíváncsiság..., de akkor sejtelmem sem volt...

– Már akkor is tetszett..., mondom: banális.

– Ne, kérlek, Attila..., kisfiú!

– Nem tudsz kiengesztelni, hiába simogatod az arcom...

– Aztán elkerült otthonról, egyetemre ment, Pécsre. Amikor katona voltál, a második őszön egy vasárnap délelőtt egymásba botlottunk. Azt mondta, igyunk meg egy kávét...

– Mindjárt beleegyeztél...

– Miért ne, kisfiú? Tilos lett volna? A Nyugatinál van egy presszó, elég szutykos, kávé... ő konyakot, felidéztük az emlékeket, mesélt a szüleiről, jogtanácsos lett, ennyi volt, az órámra néztem, mondtam, mennem kell.

– Randira hívott.

– Talált.

– Gúnyolódsz... Féltékeny vagyok, visszamenőleg is...

– Nem érdemlem, fölösleges. Azt mondtam: „Jó, benne vagyok." Valamelyik este felhívott, nem volna-e kedvem vacsorázni. A Szondy sörözőbe mentünk. Vacsora után kérdezte, egy pezsgőt innék-e.

– ... Ittál.

– Nem, kisfiú, nem ittam. Beugrott, ez nemcsak emlékeket akar idézni, mást is akar... Akkor és azonnal rájöttem, ahogy nézett, ahogy a pezsgőt kérdezte, ahogy százszor mondta: „Nagy lány lett a kislányból!", a kezemet kereste, nem mondom, hogy nem tetszett... De fölháborított a mód, a férfitempó, a megalázás, hogy egy nőt meghívunk vacsorázni, nem nagy beruházás, és kész..., gyerünk az ágyba...

– Csak ezért..., ezért nem mentél vele?

– Nem, kisfiú. Nem mentem volna vele sem akkor, sem később. Akkor sem szerettelek kevésbé, mint most. Amikor hazaértem, éktelen bőgés tört rám, hüppögtem, csuklottam, anya nem kérdezte, mi bajom, mindig tudja, mikor kell visszavonulnia... János nem jelentkezett többé... Ez volt, ennyi volt, kisfiú.

– Anita..., édesem, nem is tudom, hol kezdjem...

– Kérsz sört? Apáék elmentek valahová...

– Anita, kérlek, ülj vissza, most nem kérek..., inkább nem.

– Baj van..., valami baj van..., érzem.

– Nem baj, illetve... Anita, én változatlanul szeretlek, talán jobban, mint eddig...

– Mindent értek, ismerem a hangsúlyt, jól ismerem... És te mutatkoztál féltékenynek!

– Nincs senkim.

– Akkor?

– Anita, édes Anita, én elutazom.

– Aha.

– Hiába támaszkodsz csábosan az öklödre, komoly a dolog.

– Amerikába, Ausztráliába? A Holdra? Hogyhogy elutazol? Majd visszatérsz. Vártam, míg katona voltál, szűzi önmegtartóztatásban, sem testem, sem lelkem mást nem kívánt, ha egyszer eldöntöttük, hogy majd együtt... A kettőnk sorsa... Megvárlak, akárhová mész is... Kisfiú, nagyon szeretlek... Nem is tudod, mennyire! Mint a legelső napokban. Mit mondjak?!... Hóttszerelmes voltam... és vagyok. Kisfiú, hogy ne feledjem, te tettél nővé, hiszen tudod..., előtte senki..., és azóta sem. Teljes lényemmel szeretlek, megvárlak, ha te is akarod. Ha nem, elmegyek az útból. Mi az, hogy utazol?... Ettől ez az őrület-komolyság? Ha valóban szeretsz, nincsenek akadályok... Különben is, utánad megyek, akárhová. Hová készülsz? Miskolcra, Pécsre, Nyíregyházára?... Egy faluba? Veled tartok. ha tanyán gazdálkodni..., tsz-tag leszel..., gyári munkás, olvasztár? Veled megyek, akkor is. Azt gondolod, olyan fontos ez a nagyváros? Elutazol..., mintha végleg...

– Anita, végleg. Végleg elmegyek.

– Mondtam..., éreztem..., kisfiú, szakítani akarsz. Volt egy-két szép évünk, nem mondom... Szakítani másképp is lehet, ha azt akarod... Ürügy csak, ürügy az az utazás...

– Anita. Nem érted? Utálom, ha rágyújtasz.

– Én dolgom, nem? Most már egészen.

– Anita, én az országot hagyom el, nem téged. Útlevelet kértem és elmegyek. Nem jövök többé. Nem érted, mit beszélek?... Legalább egyetlen szót szólj, mondj véleményt!

– Eldöntötted... Véleményt mondjak? Minek? A kisfiú elutazik, végleg. Jogában áll. A kisfiúnak jogában áll! És ezerszer szeretkezni is...

– Anita, édes..., gyere közelebb, kérlek!

– Most ne..., ne érints... Engedd, hogy fölfogjam, hogy ne legyen idegen a gondolat, hogy ne légy *te*... idegen... Miért, kisfiú, miért?

– Jobban ismersz, mint én magamat. Te mindig előre tudtad, napokkal, hetekkel, mit és hogyan cselekszem, a gondolatomat is előbb ismerted... Ezért óvtál, szerettél... Anita, nem tehetek mást, képtelen vagyok elfogadni, hogy nem sikerül, nem akarok örökké műtős maradni, gondoltam, elmegyek katonai térképésznek, alkalmazott grafikusnak, vagy a fényképészet... Az iskolai faliújságra is... Gyerekkorom óta rajzolok, anya mind megőrizte..., nem megy. Talán már csak sértődöttség, hogy mellőznek, mint apát, engem is semmibe vesznek, ezeknek mindegy, mit akarok, a Szatmári meg a többi hülye, a sok kádergyerek...

– Attól még...

– Azokról beszélek, akiknek a fejében mint egy tyúknak, csak annyi... Ezeknek áll a világ, mert apukának kitüntetései vannak..., apuka – elvtárs!... „Mi, elvtársak, tartsunk össze!..."

– És ki biztosít arról, hogy odakinn fölvesznek, hogy nyitott kapuk várnak?

– Senki, Anita, de biztos, hogy nem az a döntő, kinek ki a papája. Azt hallottam, a felvételi vizsga könnyebb, s csak aki aztán nem felel meg, dől ki a sorból, abbahagyja egy-két év után. Nem tehetek másképp, nem nekem jutott eszembe, gondoltam rá, de nem merészeltem... Apa, ő mondta: „Menj el, fiam..." Néhány hete már, hogy beszéltünk... Anita, nincs más út...

– Nem jöhetsz majd, és ők sem mehetnek.

– Apa mérlegre tett mindent, jó oka van rá, mondta, hogy ezt tanácsolja. Majd megváltoznak a dolgok, bizakodott, semmi sem tart örökké... Később majd..., ki tudja, mikor..., találkozunk, egész biztos. Apa is eljött Nagykanizsáról, Pesten tanult, napokig, hetekig nem látta a szüleit, csak csomag..., levél...

– Szóval..., így.

– Ne gyújts rá megint!...

– Ne szólj, talán nem a legalkalmasabb... Nem tudok mit mondani..., sok ez egyszerre. Hogy lehet, hogy a szerelmet is..., a szerelmünket?!...

– Anita, tarts velem, anya mondta, esetleg ketten...

– Csak anya?... Csak ő?!

– Nem..., azazhogy..., biztosan megértenénk egymást, ismerlek..., ha velem jönnél...

– Ez, kisfiú, házassági ajánlat. De kimondom helyetted, mi, nők mindig megtesszük, nem tudom, miért vagyunk olyan megértők... Kisfiú, ezt te nem akarod, nem szeretnéd.

– Arra gondoltam, talán később...

– Kisfiú, később már nem leszel itthon. Másutt leszel. Ennyi volt... Akkor ennyi volt... És kész... Nagyon szerettelek..., szeretlek, önálló férfi vagy, azt az utat járod, amelyiket választod. A te utadat.

– Anita, tudod, hogy én is...

– Csak azt ne mondd, hogy szeretsz, mert röhögőgörcsöm támad, mert a pofádba röhögök, te hülye kisfiú.

– Nem szeretem, ha a hajamba túrsz.

– Bocsánat, többé nem fogok. Én már nem... Azt hittem, egyszer még...

– Nem úgy gondoltam, ideges vagyok, nekem sem közömbös.

– Ennek örülök. Hogy legalább nem közömbös. A kisfiú elunta a dolgot, távozik, és akkor örüljünk, hogy legalább nem közömbös!

– Rosszkedvű lettél.

– Tévedés, most lettem vidám.

– Tréfálsz.

– Nézz rám, elsimultak meg sem levő ráncaim, szemem fénye visszatért, felszabadultam a nyomasztó kötelezettség alól amely hozzád kötött..., kisfiú...

– Ne sírj, csak ne sírj, kérlek!

– Kisfiú, ne menj el! Valamit kitalálunk, csak még egy keveset maradj, hogy legyen időm szép arcvonásaidat, a hajadat, amibe nem fogok... véglegesen megőrizni, itt, belül, itt, ahol a szeretet is... Sohasem tagadtam, sohasem... Nem hitted..., ti, férfiak, nem hiszitek, nincs a génjeitekben a szeretet, az ilyen, a ragaszkodó, nincs örökségetekben az... egyistenszeretet, nem ismeritek, elég, ha meglátsz egy jó segget, ringó melleket, elég egy átlátszó blúz..., egy vonagló comb elég, hogy elfelejtsd, mi a szeretet. Én megtanultam, fiatalon... Amikor az én kisfiúmat elverték, megalázták, akkor éreztem először, azóta mindig... Csak nő képes így, ebben hiszek, a hitem megkérdőjelezhető, de elvenni nem lehet, az enyém: meggyőződésem, önző női szerep, ha úgy tetszik, kínnal átszőtt, fájdalomtól terhes. Kisfiú, azt gondoltam, első gyermekem attól a férfitól lesz, akit a legjobban szeretek a sok ajánlkozó gyerekcsináló közül, attól a férfitól, aki maga is szeret, akinek apasága nem fejeződik be mindjárt a szeretkezés után, aki valóban gyermeket óhajt, aki vállal engem és a kölköt is... Azt hittem, te vagy, mert tudtál ám papolni!... Szerelem, holdfény, hogy csak én..., csak velem, amióta a Balatonon a fűben először, sohasem meséltem senkinek, hogy nem ágyban, pezsgő és halk zene mellett... Már ott szerettelek és örökké..., azt hiszem, igaz, kisfiú.

– Add a kezed, Anita, így szeretem, ugye, nem gondolod, hogy csak úgy, fogom magam... Gyötrődtem, nem

aludtam..., nem találom a helyem, kószálok a városban, nézem az utcákat... Soha többé?... Apa küldött, mondtam már, igazából akarom, szükségszerű, másképp lehetetlen. Mi volna, ha te is..., ha megpróbálnád?

– Nem akarod, kisfiú... Próbát ajánlasz, valami próbaházasságfélét, csak udvariasság, a rend kedvéért, férfigyengeség, ezt egy nő megérzi.

– Érezni, szeretni, mintha csak ti tudnátok, nők; csak nem bűn, hogy ebben a helyzetben félszeggé váltam? Tanácstalan vagyok, érzelmeimet az ész kavargása háttérbe szorította, hogy a készülődésben azon kapom magam: nem gondolok szeretetre, a sok barátra, nem gondolok senkire és semmire..., anyáékra sem..., csak a napra, amikor átlépem a határt. És akkor még mindig van egy hónapom, hogy visszatérjek, addig érvényes... Meglátom még... De akarom, hogy sikerüljön, hogy végre elkezdhessem... Meg kell értened.

– Értem, kisfiú.

– Anita..., édesem, áhítom a szabadságot, nem élhetek, mint egy holdkóros, nem járkálhatok örökösen a sötétben, mint apa, szegény... Nem akarja, hogy én is...

– Tisztelem őt, nem értem, hogy éppen ő... Amikor náluk jártam, azt mondta, hazája csak egy van az embernek: ahol anyád szült, ahol a nyelvet tanultad. Ez a kettő meghatározó.

– Ennyi csak? Hogy hol szült anyánk? Mindegy, mivé leszel a hazában, mit nyújt neked? Akkor is szeretnivaló, ha börtönöd? Anita, én nem szeretem ezt az országot.

– Még nem.

– Majd, ha megöregszem, igaz? Lehet. De addig élni szeretnék. Pályát választottam, és ahogy mind több kapu záródott be előttem, úgy lett a vágy egyre erősebb. Már rögeszme.

– Majd te megmutatod. Igaz? Hazajössz és büszke leszel.

– Tudod, hogy lehetetlen. Nincs visszaút.

– Akkor majd levelet írsz, hadd tudják meg!...

– Ennyire félreismertél? Anya, apa sem akarták... Én is csak fiatalon, gyermekként, elég lett volna fölkéredzkednünk az első teherautóra... De nem, hidd el, nem így akartuk.

– A szüleidre nem gondolsz?

– Előbb-utóbb mindenki elhagyja a szülői házat. Nem tisztességtelen.

– Ha segítségre szorulnak, ha szükségük lesz rád?

– Fiatalok még... Önállóak... Szerintem még úgy is... Tudod, szeretik egymást, csak apa mutatkozik olykor megtörtnek. Apának nem jött össze, ő úgy hiszi, tragikus. Nem keres rosszul, igaz, nem ő az igazgató, nem is a főmérnök, de figyelnek rá, figyelnek a szavára.

– Megöregszenek egyszer.

– Ha vidéken dolgoznék, sem lehetnék mellettük, az élet rendje, hogy gyermek és szülő... Ha neked lesz, egyszer önállóvá válik.

– Újra előhoztad... Nekem már nem lesz sohasem.

– Azért mert elutazom?!... Mi volna, ha mégis... Gyere velem, kérlek.

– Nem, kisfiú, maradok. Nekem nincsenek ilyen erős késztetéseim, én nem vagyok elhivatott. Majd itthon boldogulok.

– Akkor...

– Akkor szépen elbúcsúzunk, kisfiú. Te mész balra, én jobbra. És ne írj levelet, légy szíves.

– Ne sírj...

– Most ne..., hagyj, kérlek... Képes volnál? Valóban?

– Anita, még gondolkodom, senki sem kerget, hiszen nem azonnal... Csak elmondtam, fölvetettem, föl sem fogtam még, hogy nélküled...

– Kérlek, ne, most tényleg ne!... Tudod, hogy leveszel a lábamról... Nem akarom!... Nem akarom!...

– Ölelj meg, édes, kérlek!

Érzem a karja szorítását, mint először..., ahogy a bőre a tarkómat érintve... Belebolondulok... Nem utazom sehova... Micsoda őrült vagyok: hogyan hagyhatnám itt?!... Szeretem!... Milyen csodálatos a bőre, az arca, így könnyesen... Édes az íze, a bőr íze...

– Megint levettél a lábamról... Nem akarom, most nem...

Mintha először volna... Lefejtem a pulóvert, nyakban zárt... Hogy szereti ezeket a pulóvereket, mintha kíváncsi szemek elől szándékosan rejtezkedne... Hátul, rövid haja alatt a pihék... Melltartó nélkül, így szereti, a pulóver alatt melleinek rakoncátlan tánca, amint lép, mozdul... Nincs több ilyen szerelem... Az eszem vesztem... Újra és újra, ahogy hozzám ér, mutatóujja hegyével simítja mellkasom bőrét, ajkaival a fülem érinti, épphogy: csak egy lehelet...

– A nyakkendőd, kisfiú... Már megint... Ügyetlen vagyok, látod... Az öved csatját... Segíts... A lámpát nem kéne?

– Nem. Így akarom.

– Igen, így, én is, vidd emlékbe, én is látni akarlak...

...fürkészni fiús arcod örömét, ahogy szemed lehunyva, testeddel fölém kerülsz, legyőzöl, elfeded előlem a világot, csak téged látlak, izmos tested, a katonaviselt férfiét... Szólni sem tudok..., nincs szavam... A köldök alatt az anyajegy... Látni akarom izmaid rajzolatát..., látni a kemény valóságot, érezni a brutális férfierőt, hallani, ahogy kérded...

– Jó?... Anita..., édesem, ugye tudod, csak azt akarom, hogy neked jó legyen...

Mindjárt az út végére ér, látszólagos gyötrelmek után a megkönnyebbülés, édes lánymosoly, ahogy szemérmesen lesüti a szemét, ahogy AZ UTÁN a tekintetemet keresi, ahogy szorít, egyre jobban, ahogy segít mindig..., hogy boldog legyek... Nem hagyom itt, nem akarom! Szeretem! Csak szerelemmel lehet így... És ő is... csakis szerelemmel..., biztosan tudom...

– Emlékszel, amikor először?... Milyen ügyetlenek voltunk!

– Semmi másra nem emlékszem, csak kettőnkre, mindig csak... Semmi más nem fontos, kisfiú... Ugye maradsz?... Nem hagysz el?...

Érzem boldog pillanatának különös illatát, tapintom hátának finom verítékét, ma, mintha még sohasem... Testének varázsos rándulása..., pedig ezerszer... Miért nem számoltuk?... Édes, gyönyörű... A sűrű barna haj, kócosan, izzadtan..., és csodálatos teste!... Már csitul, már csitul a kezeim közt.

– Te vagy a boldogság, kisfiú..., te voltál.

– Ne mondd ezt, ne mondd!

– A legszebb pillanatban is éreztem, ettől még szebb lett a gyönyör, őrületes, a legszebb életemben... Eddig is tudtam, mindig jó... *volt!*, de most a gyötrelem..., a fájdalom... Látod, ilyen az ember, ki tudja, miért ez a sorsom?... Hogy éppen ma, hogy olyan volt..., olyan!

– Megint sírsz.

– Nem fogok..., én már soha. Megígérem. Nem nehezítem, nem tarthatlak vissza, nincs jogom.

– Még gondolkodom..., de most még, ide a válladra..., ugye szabad? MÉG?!

– Mindig szabad lesz, örökké fenntartom ezt a helyet... Te voltál az első..., és lehet, az utolsó is... Maradj csöndben kicsit, tarts fogva, TE ölelj..., én... már... eleresztelek...

11.

– Zoltán, pénz, hogy a taxit...

– Anna, szívem, mit gondolsz, mégis mivel szándékozom a taxisnak... Miért kell azt gondolnod, hogy képtelen vagyok?

– Ideges vagy.

– Sohasem voltam ilyen nyugodt, a pénzem..., a többi a magáé... Bőrönd, sporttáska, ennivaló a szatyorban.

– Apa, egyetlen falatot sem eszem egész úton, nem vagyok éhes.

– Amint a vonat elindult, nekilátsz, valahányszor Balatonboglárra utaztunk...

– Ne kezdd, anya, az emlékezést!

– Attila, ne felejtsd, a váza a sporttáskában van, múzeumi engedély mellékelve, nem tudom, Gyuri bácsiék lakásába illik-e, egy váza mindig, mindenhol... Rúd szalámi, a gyerekek szeretik, Gyuri bácsinak a pipa, mondjuk az ezredik, gyűjti, nem szívja... Apád ragaszkodott...

– Mit küldtem volna?

– Mellette egy csomag CLUB dohány, azt végleg nem értem...

– Fontos ez, szívem?

– A zakód belső zsebében útlevél, a többi papír... Ne hagyd magára a csomagodat, tolvajok mindig vannak!

– Anya, már utaztam, úgy értem, előfordult életemben...

– Bocsáss meg, kisfiam... Ha hallgatnék, nyomban érezném a nehéz súlyokat, érezném, amit a beszéddel elűzök, meg kell értened,

– Attila, ha kérdezik a határon: látogatóba utazol, két hétre tervezed, katonai engedély van a kiegtől, lehet, elkérik, a bőrönd alján az érettségi bizonyítvány és a német nyelvű igazolás, hogy műtősként... Nem néznek ezek bőröndöt, ha mégis, ne tudj semmiről, okmányt nem szabad...

– Ne aggódj, apa, nem én leszek...

– Nem tudhatod. Nem mindennapos, hogy ilyen fiatal utazik, hogy egyedül.

– Nem vagyok már *annyira* fiatal.

– A helyjegy szerint... A számok jelölve vannak... Segítünk, elmehetsz újságot vásárolni, addig mi anyával felügyelünk. Hatos kocsi, huszonhármas, az ablak mellett... Tessék mondani, ugye ez...

A WIENER WALZER. Hotel Hruby, Waaggasse, a Karlsplatz mellett... Nem volt előkelő, de ha az ember felöltözött..., ha nem kérdezték, hol lakik... Többre nem tellett, később, a captionóval, az más volt, mint cégvezető... az Ambassadorban; üzleti út, tárgyalások, reggeli a szobában, vacsora a la carte, „Nézzelenkei, holnap kap egy szabadot"; Schönbrunn, korsó sör... Szerettem volna egyszer Annával...

„Próger elvtárs, a gyerek... Kirándulás, ha már egyszer szabad... Meglátogatja a testvéremet, megkapta az útlevelet!" „Tudom kérlek, tudjuk... Nem mondom..., jártunk ott, delegációval, a táj, ugye..., politikai berendezéstől független..." „Szóval, Próger elvtárs, a gyerek megnézi az átkos nyugatot." Próger elvtárs! VÉGLEG ELMEGY A FIAM! A FIAM!

– Elgondolkoztál, apa.

– Odabenn mit szólnak majd, ha megtudják!?

– Nem tudják meg.

– Előbb mint gondolnánk, fiam.

– Nektek, ugye, semmi bántódásotok?...

– Nem érdekel, fiam... Legföljebb ismét behívnak, és érdeklődnek, szokás szerint... Édesanyádat féltem. Mégsem könnyű.

– Velem ne törődjetek, megtalálom a magam elfoglaltságát... Tanítok egész nap, csupán a szerda délután szabad, akkor nekikezdek a lakásnak. háztartás mindig lesz. Boldog asszonysors.

– Azt hiszem..., lassan... le kell szállnotok. Engedd el a kezem, anya, mosolyogj te is, ne sírj, édesanya... Mintha csak egy hétre mennék, ölelj meg, édes mama, a kisfiad maradok, ne félts, semmitől sem kell féltened.

– Anna, szívem, szépen kérlek..., szálljunk le... Két perc... Nem veszik jó néven... Integetünk a mi nagy fiunknak. Hoztam zsebkendőt... Hogy került épp ez a fekete szegélyes..., nem temetünk!... Induljunk, szívem... Isten áldjon, fiam!

Csak film... Egy hülye pasas, aki családot alapított, gyermeket nemzett, és aki most veszíti el a fiát: néhány perc és eltűnik a szemem elől, akartam!... Hogy másodperc alatt ponttá távolodjék, hogy eltűnjék a vágánykanyarban..., talán végleg... Mosolygok közben, az ember reflexei, mint az elvadult lovak; temetéskor kényszerröhögés... Most is, mintha örülnék... Van ok: íme, a cél megvalósult, a fiam elhagyja az országot. Magyarország, csak nyelved öltöd, ha polgárod kötelékeidet keresi, a fiatalok nem érzik, hogy mégis... ez a föld... Attila egyszer: „Apa, ez a föld éppúgy ad búzát, mint bármely másik, folyton szabdalták, semmi már, nem érzek vonzalmat, számomra nincs sugárzása." Igen, ezt mondta: „nincs sugárzása".

– Útlevél, pénz?

– Megnézem megint.

– Gyuri bácsiéknál, tudod, mégis vendég vagy, nem kell nagy igényekkel... Fogadd el Gyuri bácsi tanácsait, olyan, mint apa, éppúgy segít.

– Ne félts, anya, nem a világ vége...

– Tudom, kisfiam.

Férfi, már régóta mint férfi-gyermeket ölelem, érzem testét, vállát, arca borostáját... EL KELL hagynia... Egyetlen élete van, miként másnak... Közhely-közhely-KÖZHELY! A vörös tányérsapkás! Attilának, ki emlékszik, honnan, szereztünk... Játszott: állt az íróasztalnál, intézkedett; tárcsa, válltáska, lukasztó; egyszerre volt: forgalmista, kalauz, mozdonyvezető. „Figyelem, figyelem! Gyorsvonat indul!" „Vasutas lesz – mondta Zoltán –, akár

a nagyapja... Hiába, a vasutasvér!..." Zoltán mosolyog? Kuncog! Zoltán kuncog, nem: sír! Válla rándul, kezében gyászzsebkendő... Zoltán, szívem, hogy találtad épp ezt?!...
Lengeti, nem vette észre..., elfelejtette, magunkra maradunk, a KÉT ÖREG... A fiatalságunkat TEMETJÜK... Megszokjuk ezt is... Esténként kanaszta, sírós unalom, mosolygós önáltatás..., perselybe dobunk, és újra a Nagyszálló... Attila gyűrött nyakkendőben, boldog volt, a tegeződés miatt... Margó ma otthon maradt... „A ti dolgotok, szívem... Különben sem tudnék..., a búcsú nem az én műfajom..." Zoltán sír. A kezed, drágám..., add a kezed... Amikor katonának vitték, büszkélkedtél, nem voltak könnyek... „Férfiember; katonaviselt!" – mondtad.

– Anya, apa!

KIKÍSÉRTEK, mint egy halottat – utolsó útjára, végleg elköszönni... Ne sírjatok, anya! Apa... csak a szívét ne fájlalja, ne támadjon anginája, akkor leszállok, mentőt hívok... Semmit sem érzek, semmi sem jut eszembe, semmi és senki, itthagyom az életem, minden élményem, semmit sem tudok felidézni, képtelen vagyok... Apa tegnap majdnem elviselhetetlen volt, idegesített, szegény apa! Az utolsó zsebkendőt is ellenőrizte, háromszor csomagoltuk újra a bőröndöt!... Aztán markomba nyomta az arany mandzsettagombját: anya nem tudja, „Hogy emlékezz rám, fiam!" „Apa, ne hülyéskedj!..., majd levélben, köszönöm."
Hogy lesz most? Ők ketten... Anya még fiatal, de apa, mintha valóban meggörnyedt volna... Apa kezében a gyászkeretes zsebkendő... Apa, drága, elröhögöm magam... Nem temetés!, azért mégsem... Megéheztem..., máris...

– Anya! Édesanyám! Igazad volt! Már most éhes vagyok..., mondom, éhes..., éééhes!

Ez nem tréfál, hirtelen fölgyorsult... Viszontlátásra, jó napot, azaz: Guten Tag... Ich möchte... Was möchte ich?... Csak tudnám! Na ja: leben, lernen, und... lieben... Eltűntek... Anya..., apa, elkanyarodtunk, már csak a vagonkígyó szisszen, csörren, ezek hogy felgyorsulnak! Ezek a kandómozdonyok...
Hegyeshalom. Néma csend, búcsúzom, ez volt... a haza szolgálatában... Anita, édes, bocsásd meg!... Anya, apa, Isten veletek!... A határ csendje... „Deres már..." Libbenő pára a föld felett, délibábos csalással levegőremegés, remegek magam is... Nem mosollyal: könnyel, öleléssel búcsúzik az ország, tőlem, a senkitől, észrevétlen megyek... A vasútállomás klinkerein matt fénycsillanás; mozdonycsere, megafon, félmondat: „Gép a második-ra!", innen már az osztrákok... Halk fütty, tonnás lökés, fémrobaj, egy hang a fülkében (a sálas úr): „Az osztrák mozdony!..." Az utat kísérő szántó fölött röppenő madárfütty, ők útlevél nélkül, háborítatlanul... Utolsó percek... Tízvagonos sokadalom szerény csöndben, néha német szó merészkedik, felröppen, mint a barázdák madara... A hatalom elbújt, láthatatlan, jelenléte kétségtelen, a falak mögött összedugták a fejüket... Hátha valakit leszállítanak: „Maga, uram, nem mehet sehová..." „De kérem, az útlevelem szabályos..." „Azt mi mondjuk meg..." „De miért..., miért nem?" „Államérdek, különben az útlevélkérelmek elbírálása belügy, szuverén jog, mi mondjuk meg, ki megbízható... „Jó-napot-kívánok-útlevélvizsgálat-hová-lesz... látogatás... A ki-eg. hozzájárulása?..." Ez is csak egy őrvezető, szigorú felügyelet alatt, mögötte a hivatásos, a százados, csőre töltött oldalfegyver, ha kell, hirtelen mozdulattal..., ha valaki megpróbálna... szökni. SZÖKNI A PARADICSOMBÓL!... Az útlevelem... zsebretették, elviszik, ellenőrzik ismét, az embert *leellenőrzik*... Látogatóba megyek, csakhogy hosszú lesz ám az út, irdatlan hosszú... Téged is elvertek, őrvezető elvtárs? Egyetemista volnál te is..., nem igaz? Megkaptad, jutalmul, a nyújtott szolgálatot, a határ védelmében. Az nagy dolog, elvtársak! Mert a nyugati kémszervezetek... Az ország hemzseg a diverzánsoktól... Nagyon kell vigyázni, elvtársak! Földillat, a MAGYAR FÖLDÉ, idecsapódik, friss szántás, elegyedik a talpfák olajbűzével, ezt viszem magammal: út menti hársfasor látványát, a néma csöndet, a mozdony füstjét. Ha nem hozzák vissza az útlevelemet, ha úgy találják, mégsem mehetek, ha EZ SEM SIKERÜL?!... Az elvtárs ezt beszélje meg a belügyi szervekkel!... A sálas felnéz a keresztrejtvényből... (Apa: „Fiam, vigyázz, nem kell szóbaállni!...")

– Rokonokhoz?

Átlát rajtam, mosolyog, mit akar? Gyanakvó..., már amikor beszálltunk, feltűnt... Nem mutatja az arcát, miért rejti?... Sálja az ajkait fedi... Mit akar, megvoltunk eddig, nem beszéltünk...

– Én turistaként... De hát a valuta, amit adnak...! Nem igaz, fiatalember?

– Rokonokhoz, én..., igen.

Hisz beírtam!..., hogy rokonokhoz... Fecsegek, apa megmondta: senkivel..., odakinn sem, a kezük messzire ér...

– Azt hiszem, hozzák az útleveleket.

A tiszt kezében útlevélhalom, fényképnél kihajtva, képazonosítás pillantással, szétosztják... Vámosok, szürke egyenruhában...

– A bőröndjét, legyen szíves... Hová lesz?...

– Rokonokhoz, kérem.

– Az engedélyezettet meghaladó valutaösszeg?... Ismeri a szabályokat...

– Csak annyi..., nincs több.

– Az engedélyt legyen szíves! Ez mi, kérem?

– Cipőtisztító csomag, apukámé volt, még a háború előtt.

– Tessék kibontani a csomagból, ide kirakni... Látom, olvas fiatalember.

– Hoztam egy-két könyvet.

– Értem... Nem tilos.

– Emelje föl, nyúljon alá... Emelje föl a bőrönd tartalmát! Az mi, ott, az újságpapírban?

– Cipő. A fekete cipőm.

– A váza?

– Ajándékba viszem..., tetszik tudni...

– Okirat? Okmány? Ugye nem...?

– ...

– Kérdem: okirat, okmány van-e magánál?

– Nincs... Csak az útlevél.

– Jó utat, hazafelé... Ismeri a vámszabályokat.

Hazafelé? Jó uram! Elvtárs! Nem lesz... Egyelőre nem, vagy soha... Apa! Ezen túl vagyunk, nem vette észre a bizonyítványomat... Anya!..., édes!..., a süteményt sem, állítólag arra utaznak, az élelmiszerre, mert abban el lehet rejteni..., kenyérbe sütni...

– Lenkei Zoltán? Az útlevele, tessék.

Hosszú útra megyek... Lassan, épp hogy mozdult, észrevétlen... A sálas: „Na, megyünk!", mintha csak a klinkerfal mozdult volna, elindultunk, sínek egybeöntve... „Meglátja, én már voltam, odaát a sínek is..." Nem kattog..., sima gyorsulás, a mozdony mintha

elvontatná, csak kilopná a szerelvényt az országból, mintha a határvonal zsenge gallyakból volna rakva, heves gyorsaságban nem bírná a rakományt, óvatos menet, mint Biatorbágynál, a viadukton, lassan... Szédítő volt odafenn, a krampácsolók oda sem néztek, közömbösen törölték a homlokukat, egy oldalra köpött... Ünnepélyes, lassú menet, mint amikor a koporsót... Elnémul az ima... Az utasok sem... Szia, Magyarország..., helló! „Már Ausztria, már átjöttünk!" – azt mondja a sálas.

Drága Anya, Apa!

Lehet, nagy szamár a fiatok: honvágyam van... Gyuri bácsi azt mondja, öreges dolog, nem lehet ilyen fiatalon, nem tudom, minek nevezzem. Este, amikor lefekszem, eszembe jut, hogy ti ugyancsak készülődtök, apa papucsban, köntösben megkérdi: „Tegyek még rá, szívem?" Anya, te odamész az ajtófélfára szegezett hőmérőhöz, megnézed, elég-e éjszakára a melegtartalék? Legutóbb, szombat este, szinte hallottam a vidám műsort, mit össze tudnak hülyéskedni... Kérem szépen nagyon részletesen leírni (Apa, figyeled? Germanizmus!), mi van a házban lakókkal, aprólékosan. Ne ijedjetek meg, azért ekkora honvágyam nincs, betege nem vagyok... Apa, anyának megvan-e a kenőcsös doboza, amit Margó a maga főzte kenőcsével újratölt, s amikor anya bekente vele az arcát, megkérdezted: „Mondd, fiam, anyád kinek akar holnap tetszeni?" Anya úgy tett, mint aki haragszik... Sorra előjönnek a dolgok... Amikor anya új kalapot vásárolt, apa, a fejedre tetted: „Na, mit szólsz?" Röhögtünk, jött a Hudák szemetelni, te, fejeden a kalappal!...

Anya, apa, aggodalomra semmi ok, nem vágyakozom, csupán emlékezem... Csak láthatnálak! Ezek a rövid telefonok..., beszélni úgysem lehet.

Gyuri bácsi járt hivatalos helyeken, erről levélben nem szeretnék, az útlevelem le kellett adni, így kezdhetik meg a hivatalos eljárást, én is jártam, nemegyszer, alaposan kikérdeztek, udvariasan, tapintattal. München gyönyörű, Gyuri bácsi szerint inkább híres, mint szép. „Fiacskám, ez sem a világ közepe!" – mondta, azt hiszem,

mégis. Nyelvóra délelőtt, délután, estére karikatánc a szemem előtt, a végén még majd szemüveg kell.

Itt az újságok mindenfélét írnak, hogy otthon mi a helyzet, rádión néha bejön a Kossuth, azt mondja Gyuri bácsi, jöttök ti látogatóba, nem is soká.

Jövőre, ha a nyelvtudásom megfelelő, megkísérlem az egyetemet – Kölnben. Gyuri bácsi gyakran jár oda, a városban hatalmas Siemens irodaház van, akad néhány ismerős, ők segítenének lakásügyben, vagy kollégium esetleg.

Holnap újra a Fremdenamtba hívtak, a bürokrácia itt sem csekély, de legalább ésszerű.

Anya, apa, a fikuszt, a szobámban, öntözzétek!

München, 1964. október 18.

Szerető fiatok:
Attila

– Látod, Anna, szívem, milyen fontos ember vagyok? Nem akárki!

– Nem értem.

– Hol voltam ma délután? Hol?

– Nem tudom, Zoltán... Nincs most kedvem...

– Be voltam idézve, Anna, szívem. Gyűjteményem lesz lassan idézésekből...

– Kérlek, ne tréfálj. Katonaság? Bíróság?

– OTT voltam! NÁLUK! Az illetékes szerveknél.

– ...Hogy?!... Miért csak most említed?... Mióta tudod?

– Két hete, amikor a postára... Ezért kellett... személyesen.

– Zoltán..., drágám! Attila miatt?

– Természetesen. Mulatok, milyen fontos család a miénk. Mindjárt tudtam, miről van szó... Útlevélosztály... Udvariasak voltak, szavam sem lehet... Egy darabig a folyosón álldogáltam, hatalmas ablakok, az udvarra nyílnak... Megszoktam én..., várakoztam, aztán, hogy senki sem szólt hozzám, bekopogtam... „Azt hittük, nem jön...", középkorú nő, „Mindjárt bejelentem". Bement a párnázott ajtón túlra, azonnal vissza: „Tessék!" Ketten voltak, az egyik ismeretlen, a másik... Bán elvtárs..., aki ott volt akkor is, amikor az igazolásért... Hellyel kínáltak, ez a Bán az íróasztal mellett állt. „Emlékszik rám?" – kérdezte. „Természetesen" – válaszoltam. Az íróasztalon középütt nyitva egy dosszié, gondolom, az *anyagom*, nyugodt voltam, tudtam, csakis Attiláról lehet szó. Aki az íróasztalnál ült, sorra vette az adataimat, rákérdezett ötvenhatra... Egyszer fölpillantott, azt mondta: „Csupán a történelmi hűség kedvéért...", és mosolygott. Aztán a Bán elvtárs közelebb jött, és azt mondta: „Hát mégsem megy egyetemre ez a fiú, Lenkei elvtárs?" Azt mondtam – honnan vettem a bátorságot? – „Ezek szerint..., ezek szerint, Bán elvtárs." Aztán megnyugtattak, csak érdeklődnek..., hogy Attila valóban nem tért vissza, vagy csak adminisztratíve... elsikkadt valahol... Mert, hogy kilépett, azt tudták, de nem voltak biztosak felőle, belépett-e. Mármint a határon. „Nem lett volna okosabb?..." – kérdezte még Bán; én azt mondtam, a gyerek akarta így, az ő elhatározása volt.

– Mi küldtük...

– Nem vagyok hős, Anna, szívem. Nem születtem annak. Nem hozakodhattam elő a felismeréssel: ez itt..., ez az ország... alkalmatlan... Néha bánom, hogy annak idején, amikor lehetett volna...

– Csak mondod. MOST mondod.

– Aztán kérdezősködtek a munkám felől, hogy *elégedett* vagyok-e... Ki érti ezeket, Anna, szívem?... És elengedtek. Kezet azért nem nyújtottak.

– A szíved... Nem volt baj?

– Mondom: nem izgattam fel magam... Azért a rum..., egy rumot meginnék... Jót tesz, azt hiszem.

Drága Fiam!

Látod, megint Balatonboglár. A sarokszoba, mint mindig. Délután. Apa lepihent, az orvos ajánlotta, kerülje a napfényt, a fülledt meleget; a szoba hűvöse a menedék. Este ismét kimerészkedik, vacsora után talp alá vesszük a környék utcáit, útvonal napi váltásban, aztán a vízpart, esti szürkeségben, olykor egyedül engedem, ha nem hívnám, ott maradna éjfélig. Sokszor szótlan, kedveszegett, tréfálkozom, mesélek... „Hagyd csak, szívem! – legyint –, nincs énnékem semmi bajom! – Megölel: – Nem kell vidítanod!" „Akkor?" – kérdem. „Pihenek, csöndben, a nyugalmat óhajtom."

Gyógyszerre egyszer kényszerült, kora reggel, a vízben, hatkor lement, az erkélyről néztem, lassan levetette a fürdőköpenyt, felnézett, elmosolyodott, az izmait mutatta, V betűt az ujjaival; versenyúszó, ha győz... Lassan bandukolt, lehajolt, bevizezte a testét, fölnézett megint: „Hideg!" Belevetette magát, csak a fejét láttam, tempó szerint emelkedett és süllyedt, aztán egyszerre visszafordult, integetett, nem értettem, kiabált: „A gyógyszerem! Hozd a gyógyszerem!" Siófok, kórház, EKG: normál görbe. „Nyugtatót szed?" – kérdezte az orvos. „Nem vagyok én bolond!" – méltatlankodott apa... „Talán fontos volna..." Igaz, Lukács doktor már korábban is... Apa hagyta, kell a fenének, dühöngött...

Anitát láttam, távolról köszönt, nem volt egyedül, társaság, ismeretlenek. Színes fénykép, balatoni alkony, mellékelve a borítékban. Ha apa külön ír, ne csodálkozz, nem tud a levelemről, tiltaná árulkodásomat.

Balatonboglár, 1965. augusztus 3.

Kisfiam, nagyon hiányzol:
Édesanyád

Kedveseim, Anna, Zoltán!

Száguldó időiram, hiányzik, megszokhatatlan, hogy nem szorgoskodik a kertben, nem segít az üdítők hét végi szállításában (önként vállalt dolga volt), nem kér kikérdezést német szavakból, Attila, a medikus, a leendő Herr Doktor. Valahányszor Gyuri Kölnbe utazik, találkoznak, vacsora a kollégium közelében, férfias eszmecsere, zsebpénz, legutóbb Attila nem egyedül jött, szabadkozott, egy fekete lányt mutatott be, déli szépség, Maria, nem hivalkodó, de feltűnő, évfolyamtárs, biztosan nem csupán. Gábor fiam, a nagy kamasz, ugyancsak hiányolja Attila tanácsait, magas, izmos, nahát..., megnézik a lányok, nem mondom. Manapság ebben a korban már lányok-fiúk együtt mindenfelé, „Még mindig jobb, mintha fiúkkal!" – mondja Gyuri, én akkor sem örülök. Buliznak, lehetőleg a szülők távollétében, nem egy osztálytársa villában lakik, télen gyakori, hogy a meghívás úgy szól, fürdőnadrágot kell vinni, van fürdőmedence, sok helyütt szauna. Mi értelme az olyan vendégségnek, hogy úsznak, szaunáznak, nem tudom; amerikai filmekben látni, majmolnivaló? A dolog biztosan ártatlan, jól megnézik egymást, ennyi az egész. Szokás, hogy mindenki visz valamit, nem mintha nem tellenék, a toprongyos megjelenés éppúgy része az összejövetelnek, mint a szerény falatozás ki-ki alapon, ezek itt elszoktak a házi süteménytől, Gábor a legnépszerűbb, nem készet visz, sütök, nagy siker!

Nyáron egyhónapos munkára fölveszik a Siemenshez, napi hat órára, küldöncnek; segédmunkásnak nem szegődhet, veszélyes. A második vakációs hónapban nyaralás, együtt. Gyuri átlapozott egy halom katalógust, itt bármelyik utazási irodába, ha betéved az ember, azonnal adnak, ki sem jöhetsz anélkül, hogy egyet-kettőt a kezedbe ne nyomnának. Gyönyörűek, különben ha fellapozod, kedved támad, máris indulnál. A szállodák részletes leírásában az is szerepel, van-e lift vagy vasalószoba. Méterre közlik a legközelebbi vendéglőt vagy a tengerparton a strandot. Színes fénykép az épületről és a szobákról. Izgalmas a programtáblázatból a szezonhoz, ágyszámhoz és szállodakategóriához sorolt árakat tanulmányozni.

A Costa Braván egy négycsillagos szálloda olcsóbb szeptemberben, mint júliusban, szezon előtt vagy után a gyerekért nem kell fizetni. Egész vasárnap bújtuk a sok színes füzetet. Az ember nem szeret épp oda menni, ahová a németek; most kezdik bejárni

Európát és a nagyvilágot, esztendőről esztendőre új divat szerint választanak, ezt szeretnénk elkerülni, elég a német szóból itthon; ha nyaralnak, zajosak, ha egyszer megfizették!... Szívesen nyaralnánk valahol, ahol a természet még szépségében és nem mesterséges parkokban mutatkozik. Prospektus ilyet alig kínál, érdemes az utazási iroda szakemberével személyesen beszélni, mindig van a szokványostól eltérő ajánlat.

Gyuri inkább a felfedezés öröméért utazik, mint a majd mindenütt föllelhető tengerpartért. „Az mind egyforma" – állítja, de a gyerekek kívánságát nem akarjuk figyelmen kívül hagyni, együtt utazunk, de mindenki talál magának való szórakozást: Gyuri, még a reggel hűvösében, a medencében úszik, a legtöbb szállodának sajátja van, reggeli; szöszmötölés a nyugágyakkal, bérelni lehet, gumimatrac, napernyő; Cinzano Soda, kesernyés cukorkaíz, kicsit körömlakkos, szénsavval; amikor az első verítékcsepp a bőrön megjelenik, Gyuri azt mondja: „Na kérem!", fölemeli az ujját: „Ki jön a vízbe?" Lustán bámulunk. „Senki?" – Beront a tengerbe, nagy fröcsögéssel, hallani véljük a vízben búvó viharzenét, dörög, csörög körülötte minden, eltűnik a maga keltette hullámverésben. Gyermekes kishajósztatók, sekély vízben iszapolók ejnyéznek, öt perc úszás, aztán zajosan érkezik, zuhany, nadrágcsere helyben, pokrócba csavart testtel, tengerparti minimumszemérem... Nincs kabin, kabinos, úszómester... Aztán elköszön: „Fölfedező útra megyek" – mondja, sörséta, kiválasztja estére a vacsorázóhelyet, kora délután ebéd, árnyékban alvás. Évenként ismétlődik, unhatatlan, idén Portugália, Algarve (déli tartomány), lapot küldünk... Jó volna egyszer veletek...

Attila Kölnben marad, a kollégiumban, lehet, Maria áll a dolog mögött, ő sem utazik. Attila anyagi okokra hivatkozik, velünk jöhetne, hívtuk, önérzeteskedik.

Kedveseim, remélem, a levelem jó egészségben, satöbbi... Itt azt mondja az orvos: amit Zoltán panaszol, lehet szívidegesség, ha kell, küldök gyógyszert.

München, 1966 május 12. Gyors választ kérünk:

Eszter, Gyuri, Kiseszter, Gábor

– Kopogós-kemény tél, e rövid útszakaszon is átfáztam.

– A reverenda nem melegít?

– Egy réteg a sok közt, legnehezebb a hideg templomban miséhez öltöznünk, erős mínuszokban télikabátot öltök, arra a miseruhát, a hívők csodálkoznak, milyen mackós.

– Templomfűtés, az kéne.

– Egyszer említettem, Zoltán, mosolyogtak: „Ugyan, Kartal atya! Hová gondol?" Padok eresztékeinek enyvezése is gond, öreg papjaink kegyes hívőadományokon tengődnek... Felöltözünk, Zoltán, napi két-három mise... A gyóntatószékben meg az orgona fölött, ne gémberedjen a kántor keze, infralámpa ád némi meleget.

– Tokaji aszút őrzök, felbontom, megmelegít.

– Ti vagytok az elsők, még három helyen várnak, a vízkereszti lakásáldás szép szokásáért. Attila mit ír?

– Tanul, szép eredménnyel... Említettük, évfolyamtársának udvarol, a lány dél-amerikai, a szülők diplomaták voltak, azaz külszolgálatos mérnök család, a munkájuk révén ott ragadtak..., és... a lánynak van lakása... Attilát befogadta, együtt élnek. Szokás, ott szokás. Anna nem örült, amikor Attila megírta..., esküvő, mégis...

– Ne bánjátok, Zoltán. Ha Attila komoly, én annak ismertem, szeretete is megalapozott. Az egyház parancsai a lelket irányítják, a társadalmat képtelenek, jobb is így. Érdemes volna gondolkoznunk, vajon Isten a megesküdött hitetlent vagy a parancs szerinti vétkes hívőt szereti-e jobban. Mindez bárgyú emberi gondolkodás. Attila sorsa éppúgy Isten akarata, mint mindnyájunké.

– A bor. Egészségünkre!... Anna, egy kortyot te is...

– Anna asszony, ezek az ízek!... Megboldogult anyám hasonlóképp készítette az almás süteményt, ugyancsak tudott bánni liszttel, tojással, utolsó percéig templomos volt, hívő lélek, amikor hírét vette, hogy a papi hivatást választom, nem szólt, simogatta a fejem, apám már nem élt,

tüdőbaj vitte el, örült volna ő is, együtt hálálkodtak volna Istennek: Kartal László ácsmester fia, a második – az első már családos volt – papnak szegődik. Anyám megkérdezte: „Mit kezdesz ott, fiam, a beszédhibáddal?". Mindig nehezen indítottam a szót, hosszú ööö-vel kezdtem minden mondatot, ugye, Anna asszony..., ma is? Amikor a plébánosunk színe elé álltam, ismert jól, ministráltam, azt mondta, „Édes fiam, Isten kiválasztott, ha így történt, hálálkodjunk néki!" Azzal megáldott, és a dolgok gyakorlatiasabb oldala felől érdeklődött. „De a beszédhiba!" – aggódtam. „Nem baj az, fiam, ki tudja, mi tökéletes? Csupán sejtjük az igazságot, és vélekedünk a jóról. Nincs nékünk hatalmunk, hogy a tökéletest megítéljük... Ha Isten kiválasztott, így kellesz néki, ekképp leszel szolgája, nehéz beszéddel, a beszéd úgysem, csak a gondolat és a cselekedet fontos. Lesz rá gyógyír, megoldódik." Nem tudom, talán az iskolában elszenvedett sok csúfolás miatt, talán, mert jottányival alacsonyabb voltam mind a többinél, vézna gyermek, talán, mert féltem férfivá lenni másképp, mégis, hiszem mindmáig: leginkább hitből és igaz meggyőződésből választottam ezt a hivatást. Nem tudtam, mennyi bajjal, gonddal jár.

– Kínálom, Kartal atya, most készült.

– Kitűnő, magamtól meg nem tagadhatom... Csekély öröm sok gondomban.

– Ne panaszkodj, kérlek, a főváros szép templomában szolgálsz, békében, nyugalomban.

– Látszat, Zoltán, csupán látszat. Rettentő sok az akadály.

– Csitult a háborgás, ötvenhat homályba feledett, rossz emlék... Nem emlegetik... Mintha békesség és nyugalom...

– Zoltán! Mindketten tudjuk, mit jelent megtűrésben és nem ösztönző elvárásban tenni a dolgunkat... El sem hiszitek, mennyi gond és belső gyötrelem közepette élünk, a templommárvány csillanása, a gyertyaláng nyugodt fénye csupán a felszín... Lassan nem az egyház szent napjai, hanem a plébániától és – szemlesütve mondom – a templomtól távol töltött órák jelentenek valódi fölemelkedést.

– Nem értem.

– Már nincs nyílt figyelés, kémkedés, mint volt ötvenhat előtt. Talán nem tűnik panasznak, ha paptársaim mártíromságáról és a belénk költözött örök félelemről beszélek. Ötvenhat előtt szinte küldetésnek, s az Írás szerint való áldozatnak érezte az ember, hogy papnak ment. Nem egy volt rendtársamat szem elől veszítettem. Sokukat börtönbe zárták. Hogy lázító lett volna Honor atya, aki, természetesen, a légynek sem tudott volna ártani?... Vagy Fülöp atya, aki letartóztatásakor azt mondta: „Testemet kezeitekbe teszem, de lelkem Istené..." Nem tudom, mi lett vele, érdeklődni nem tanácsos.

– Ma már talán mégsem...

– Semmi sem változott, Zoltán! Semmi. Aligha érezheted, mit jelent, ha az ablakod előtt vonulnak a kiszesek, és azt éneklik: „Eger városa papok városa..." Hogy a rádióban bűnös klérusról beszélnek... Én, mint a klérus tagja, vagyontalan, mindig is az, egyszerű ember... annyit megérdemelnék, hogy a hitemet, a meggyőződésemet becsüljék. Szégyen reverendát öltenem... Fölhajtom a vállamra, úgy veszem fölé a nagykabátot... Félek, mintha tilosban járnék. Csupán azt teszem, ami a dolgom: misézek, temetek, esketek. Senkit sem zavarok. Mégis élősködőnek vagyunk kikiáltva, mi mindnyájan, „csuhások", pedig nem akarunk egyebet, mint szeretetre nevelni, csöndben dolgozni, és jószerivel csak annyit segíteni, hogy a hívő ember, a templomjáró, legalább eligazodjék a világ dolgaiban, kapaszkodót kapjon; ha gyermek: ismerje Istent. Ennyit akarunk, semmi mást.

– Nem hiszem, hogy a pesszimizmus indokolt.

– Ma már, tudtommal, valóban nem járnak titkosrendőrök a templomba... Bár, ki tudja? Ötvenhat előtt ott tenferegtek, azt hitték, fölismerhetetlenek. Ha mást nem, egyet megtanultam: gonoszt a jótól elkülöníteni. Ekképp láttam azon-

nal, ha valaki nem hívő... Volt egy gimnáziumi tanár, ismerős arc a negyvenes évekből. A templomban mindig elöl ült, a feleségével, a fél tizenkettesen. Énekelt, áldozott, nem voltam a gyóntatóatyja, mégis ismertem, mindnyájunk ismerőse volt a sekrestyés Balázstól szegény Pál testvéren át a plébános úrig. Amikor egyszer a sekrestyébe jött, bemutatkozott: gimnáziumi tanár, a tanítványát ajánlotta a kórusba. Mint régi ismerősök beszéltünk, dicsérte déli prédikációimat, én istenszeretetét. Attól fogva köszöntünk, versengtünk szinte, ki köszön előbb, latinul köszönt: „Laudetur Jesus Christus!", a laudeturt megnyomta, ministráns szokás, én vissza: „In aeternum..."

– A sütemény.

– Már torkosság... Aztán ötvennégyben láttam, ugye hihetetlen, a szószékről láttam, hogy figyelik, egy ronda bajszos, Isten bocsássa meg, egy undorító féreg, ott ül a sorban, figyeli minden mozdulatát. A következő vasárnap ismét. Amikor a hívők a mise végén elkezdték az „Isten hazánkért..." első versszakát, nem vártam be a másodikat a lépcső alján, mint szoktam, térdet hajtottam, intettem a két ministránsnak, siessenek, csodálkoztak, hogy szinte ledobáltam magamról a miseruhát, elmaradt a szokásos hálálkodó szó is, a reverendám, ahogy szoktam, a vállamra csaptam, rá a kabátot, és siettem kifelé a templomkapuhoz. A tanár úr, minthogy az első sorban foglalt helyet, még nem ért oda, én előbb, az emberek észre sem vettek, ő sem, a Csanády utca felé indult, a posta előtt kerültem elébe, a szokásos köszönés, mellé szegődtem, nem állt meg, rám nézett, azt mondta: „Megint szépen beszélt, tisztelendő úr..., ugye, kedvesem?" A feleségére pillantott. Az: „Köszönjük." Akkor azt mondtam: „Nem tartozik rám, mégis szólok: a padsor szélén ült egy alak, rendőr, biztosan." „Tudom – mondta a tanár úr –, de mit kellene titkolnom? Nem vagyok párttag, tudják, hogy templomba járok; elbocsátásra nem indok, a matematika és a Jóisten tán megférnek egymással?!" „Gondoltam, jó, ha szólok" – mondtam.

Hálás volt, kérlelt, látogassam meg őket. Másnap mentem, szerényen laktak, hosszan beszélgettünk, s bár újólag megegyeztünk, hogy a koszinusztétel aligha burkolható az ifjúságra oly veszedelmes világnézet csomagjába, azon túl nem láttam a templomban. Félelmem nem volt alaptalan, eltanácsolták az iskolából, az angyalföldi igazgató ártalmasnak vélte munkások gyermekeire gyakorolt hatását. Elhelyezték a kerületből. Azóta sem láttam. Talán ott laknak ma is, a Kresz Géza utcában.

– Tudomásom van róla, hogy évekkel ezelőtt rólunk is gyűjtöttek bizonyos információkat, a szemembe mondták, de ezek az idők elmúltak. Azt hiszem.

– Ugyan, Zoltán! Paptársaim közt is vannak sandán figyelők, hinni sem akartam. Prédikációm szövegét sohasem írom le, de előfordult már, hogy kérdőre vontak – egyházi hatóságok! –, miért szerepelt beszédemben politikailag elérthető kitétel? Arról a képtelenségről beszéltem, ahogyan manapság a hétköznapi beszéd, a semmi-locsogás egy kalap alá veszi a kommunizmus hirdetett elveit a tízparancsolat tanaival. Hogy végül is a kommunizmus sem mond mást, mint egyházunk parancsa: egyenlőség, erkölcs... Amikor először hallottam, nem tagadom, elfogott az indulat... Elfelejtettem a szemináriumban tanultakat: a prédikáció a retorika terepe, nem az indulatoké. A kezem is ökölbe szorult, miközben beszéltem, a kelleténél magasabbra emeltem a hangom, ilyenkor előjön a dadogás, szinte hörögtem, az emberek döbbenten hallgattak... És akkor hirtelen kialudt a szószék lámpája, újra meggyulladt, kialudt megint. Elek, a sekrestyés kezdte villogtatni, figyelmeztetésül, a következő misére várakozó plébános utasítására.

– Bort még?

– Köszönöm, megárt... Sietősre kell fognom, az idő... Kezdjünk hozzá: áldassék e ház, s a benne élők, Gáspár, Menyhért, Boldizsár... Följegyzem ide, a szekrényajtó belsejére: kilencszázhatvanhét, vízkereszt.

12.

Élénk kereskedelmi munka – nyugodt piaci helyzet

Tegnap délelőtt a Belkereskedelmi Minisztériumban közös sajtótájékoztatót tartott B. L. belkereskedelmi miniszterhelyettes és P. E. könnyűipari miniszterhelyettes. B. L... elmondta, hogy az idén előreláthatólag 6-7 százalékkal több ruházati cikket vásárol a lakosság...

... Az importcikkek arányát növelni kívánják, amire... a belkereskedelmi választékcsere táguló keretei kínálnak módot... a népi demokratikus országokból megrendelhető áru mennyiségének a jövőben már nem szabnak gátat a kontingensek.

... Az eddiginél jobb ellátást ígért a miniszterhelyettes divatos télikabátokból, műszálas és egyéb női ruhaszövetekből, jerseyből, gyermek tréningruhákból és több más cikkből.

... Sikerült elérni, hogy az előző időszak 5-6 százalékos emelkedésével szemben 1966–67-ben már 8,5, sőt 10 százalékkal emelkedett a belföldi piacra készülő áruk mennyisége.

... a jubileumi versenyben vállalt 550-600 millió forint értékű árutöbbletnél lényegesen többet ad majd az ipar az év végéig.

magyar politikai napilap
1967. október 5.

– Baj van? Megijesztettél.

– A Nitromintem keresem.

– Hozok azonnal, ne kelj föl!

– Nem bírom, fekve nem! Járkálnom kell, gyújts villanyt, a papucsot magam is... A gyógyszert! Siess! Ne haragudj..., velem mindig baj van... Iszonyatos! Még sohasem... Leülök... Megfulladok! Nem kapok levegőt! Add..., add a kezed, tedd a nyelvem alá!... Anna! Szívem!... Őrületesen fáj... Nem viccel! Még egyet!... Miért éppen én?!... Utálom a

mentol ízét, elviselhetetlen... Karolj belém, járkálj velem... Oltsd el a villanyt, vagy mégis... Nem szűnik, átkozott, istentelen fájdalom, Anna, maradj mellettem!... Elolvadt már a második is, a fejem robban..., megszédültem... Vizet!... Egy pohár vizet..., hátha az, a hideg... Töröld meg a hátam, nyissunk ablakot, friss levegőt! Ne haragudj, édesem..., jó, hogy te mindig...

...Meghalok. Befejeztem, nem bírom tovább. Talán orvost... Elmúlik! Talán elmúlik, ökölgörcsös életem a markomba zártam, körmöm sebet tép... Hideg van, ráz a hideg... Szellő a hideg verítékre... Megfáztam..., ráfáztam! Mindenre. Az egész életre... Egy öreg... Még nem! Nem akarom!... Ezer forró vas a mellkasomon, hónaljbűz, iszonyú, még megmosdom, mielőtt... A koporsóra föl kell írni... Szétrobban a fejem, nitroglycerin! Szétveti mindjárt a... Anna a kezem fogja, röhögnöm kell... Sétálunk, trappolunk, mint két eszelős, majd feljön Hudák úr, „éjnek évadján?!" „Mi, kérem, szórakozunk..., elszórakozunk itten, két szerelmes..." A búcsútánc, víg mulatság, halotti tor... A temetésen, majd a kedvencemet: Az Alpoktól délre... Lehetetlen... Csak gyászindulónk van, lemezről!... Most segíts, Mária, ó, irgalmas!... Kihagyott egy pillanatra, megállt a szívverésem... Ilyen? Ennyi az egész? Nem szűnik... Anna, édes, a vizes ruhával... „A szívizom vérellátásnak zavara, amikor a koszorús erekben..." Szép koszorút! Szegfű, a kedvencem, kíváncsi volnék, Anna, a szalagra... Szerencsétlen életem... Amikor belém rúgtak, nem tudtam fölkelni, egyszer akartam, ötvenhatban, de hát az ötvenhatos FÖLKELŐK... Senki sem vagyok, nem leszek... Még csak saját halott sem... Nekem nem jár... Ott állnak: Kartal atya, mellette Próger elvtárs... Ez jó... Párttagoknak nem szabad...

– Az ablakot, Anna, azt hiszem, már...

– Jobban vagy? Orvost kéne...

– Elmúlik... Biztosan az időjárás... Már alábbhagyott.

Miért hazudok?... Jó ideje... úgy teszek, mint aki él, ébred, mosolyog, köszön... Rég halott vagyok..., hazudom a létezést... Még nem akarok, Istenem, a te ajándékod, megtartanám... Fekete pára..., a hajnal ígéreteivel, egy veréb, ébred... Istenem, engedd, hogy MÉG..., még dolgom... Csak lézengek, jövök-megyek... Megváltozom, százezrek boldogok, hátha én is... Nézzétek, elvtársak, a Lenkei elvtárs, egészen megváltozott, tele életkedvvel...

– A cigarettám... hol van?... Már enyhült, szívem, könnyebb.

– Nagyon kérlek, ne gyújts rá!

– Ne parancsolj nekem...

– Kérlek!

– Most még, befejezem, mondjuk holnaptól, engedd... Ugye, nem akarod, hogy rosszabbul legyek?

– Kabátzsebben?... A cigaretta...

– Tudom, Anna, ártalmas... Könnyebb, elmúlt... Látod, a friss levegő... Még sohasem fordult elő: egymásután két Nitromint is... Orvoshoz kell... Újra... Ahogy szívom, mélyre, megnyugvás... A testbe béke költözik... Ne ismételd, tudom, nem szabad... Talán holnap... lemondok, most már igazán, és mint Laci, ő ugyan sohasem dohányzott, a kanasztás kisperselybe... napi egy Fecske árát, karácsonykor együtt az ajándékpénz... Megmosdom, elfáradtam, miért ilyen?... Inkább töröld a hátam vizes ruhával, pihenek, bocsásd meg... A betegséget nem választhatjuk... Isten büntet? Nem tudhatjuk... Mindjárt kettőnket... Anna, azt hittem, meghalok, egyszer végrendeletet is... Bolond beszéd, minden a tied... Mégis előkelő, hogy végrendelet, azért egyetlen kívánság...

– Ebből ne csinálj viccet!

– ... egy teát, ha meginnánk, erős teát... Közben elmondom: ha mód van rá, ha nem túl költséges...

– ... Tréfálsz...

– ... ne az itteni kántor énekeljen a temetésemen, nem mondom, hogy kórus, szimfonikus zenekar!... De ő ne... Aki, szegény..., hagyján, hogy orgonálni nem tud, de akkor legalább nem énekel... Temetésre csak nem cipel orgonát?!...

– A tea... te, ember! Te, én emberem! Hadd simogassam az arcod, ne beszélj halálról, nem helyénvaló.

– Az imént azt gondoltam... A szívem mintha megállt volna, aztán hatalmas dobbanás, kiugrik a mellkasomból, szinte hallottam: üstdob; iszonyatosan fájt, ne félj, tudja ez a könyvet, eminens... Húzódik a bal váll, a lapocka felé, most

a bal karom éreztem: fájt, zsibbadt, senkinek nem kívánom. Halálos kór. Anna, a tea... Mindig irigyeltem a férfiakat, akik hajnalban teát isznak, early morning tea... Előbb ölelj, pihentesd a kezed a mellemen, ezt kipróbáljuk! Ha legközelebb..., csak a mellkasomra helyezed, a szívem fölé..., nem kell ide gyógyszer! Szóval..., a kántor urat, a Szolvák urat, megígéred, hogy nem? Ötvenhatban, amikor Herendi doktort temettük, megfogadtam, a végakaratom: néma temetés; amikor énekelni kezdett – „Körülvett a fájdalom..." –, föl sem mertem nézni, hozzá képest egy rekedt bölény!.... Inkább legyen csönd, a temetés nem műsor, nem elég, hogy a rokonság, a gyászoló gyülekezet, én ott fekszem...

– Zoltán! Kérlek! Ne vedd elő kesernyés humorodat, nevettem eleget, hagyd abba, jó-vicc-volt-jó-vicc-volt... Itthon maradsz, pihenés, talán kihívjuk..., és ne beszélj halálról. Fiatal vagy, el sem hiszed: én is szenvedek, nekem is fáj... Nő vagyok, feleség, anya... Ha fájdalomról van szó, talán a biológia szerint törvényszerű..., érzem azonnal... Ne bánts most a gyászbeszédhumoroddal... Időnként rád jön...

– Igazad van, Anna... Tudod, hogy csak tréfa..., de azért a kántort, ugye, valóban nem!?

– Halló, Anna, ne ijedj meg, a doktor úr azt mondja, kórházba küld, azonnal. Mondtam, nem fáj, egyáltalán nem!... De ragaszkodik, az EKG-n... Csak néhány nap, megfigyelésre, mert vannak apróbb jelek.

– Azonnal? Haza sem?... Mit kell most?... Nem is tudom.

– Itt kell a mentőt megvárnom, jószerivel azt sem engedte, hogy a vizsgálóasztalról fölkeljek, az EKG szerint nem infarktus, csak átmeneti... vérellátási zavar, oxigénhiány, nem fáj, mondtam; volt, elmúlt, erősebb, mint máskor, mégsem gondoltam volna!... És mentővel!

– Hová?... Megmondták?

– A Szabolcsba, azt mondja a doktor úr... Tudod, hol van... Néhány holmit, evőeszköz..., pizsama... Ne sírj, Anna, rajtam aztán igazán nincs mit siratni, bajt csinálok, látogatni!... A doktor úr int, ne vicceljek... Jól vagyok, semmi komoly, és hajnal óta egyet sem szívtam, mit szólsz?

Fekve, hordágyon, kiszolgáltatottan, mintha nem volna elég mindennap az irodában... Még a házmesternek is!... Most a kényekedve-betegségnek. „Meglátjuk, hogyan alakul, azt előre nem lehet tudni" – mondta a doktor úr. Kissé hangos, fölényes... vagy fölvett modorosság, hogy határozottabbnak?... Mégis megnyugtatott, erőt adott, nem vigasztalt, azt sem mondta: „Nyugalom uram!", csak a tényeket..., nem csodálkoztam, nem gyanítottam szakmai túlzást, a diagnózis diadalát... Nem mindennapos, hogy mentőt... Szünetel a rendelés. „Egyes jelzés, sürgős!" – mondta a doktor úr, nem leplezte... Szabadulni akar tőlem!

– ... Anna..., Isten veled..., be kell fejeznünk... Isten veled!... Lefekszem, elgyengültem... Semmi, igazán... Mintha a hajnal bágyadtsága... Odabenn találkozunk.

– Akut infarktus. Gyorsan!

– Szabolcs kórház!

– Jobbulást, Lenkei úr!

Megint a parázsdarabok... A mellemre zúdultak... Azt hittem, megszabadultam... Fogva tart, betegség, rokkantság börtönében halál!... Én, kérem, ártatlan vagyok..., én semmi rosszat..., világéletemben... Hordágy... Mit bámulnak? Tudnék én járni... A nyelvem..., szólnék, miért zsibbad?... Őrület, átszakította a gátat, magához von, ölel, szorít, nem enged, óriáspyton, gyilkos dög..., a mellemre tekeredett, mind szorosabb... Nem tudok beszélni... Vizelnem kell... Az istenit, nem tudok beszélni!... Kérem szépen, KÉREM SZÉPEN! Ilyen? Ilyen meghalni? Anna, Attila... Attila! Te légy a kántor, énekelj! Ott leszel, elbúcsúzunk... Szervusz, fiam, édes kis fiam!... Orvos lesz... Hátha te már... tudsz valamit, amit ezek nem... Térdemnél, vállamnál emelnek... Most jobb..., enyhült... A Nitromint!... Valaki erőteljes mozdulatokkal lefejtette a kígyót... Hordággyal? Feltétlen!... Most újra... Az utca hűvöse, esteledik, szürkül, vöröslik, még nem fekete gyászlevegő... Jó...,

nagyon jó... Nem kapok..., nem kapok levegőt!... Verítékömlés, bevizeltem?... Nem! Azt már nem! Erős vagyok. Ha te ellenem, én ellened. Küszködni fogok, harcolni... Legyőzhetetlen leszek, megmutatom! Lenkei cégvezető... elvtárs!
Fémek csattannak, súrlódnak, a kocsiba tolnak, a hordágy a sínre fekszik... Halottaskocsi..., a koporsót kerekeken... fekve, vízszintesen: beteget, halottat... A két mentős: fekete öltöny, fekete bakancsok, kérges kezek, tíz perce talán egy holttestet, van, hogy a mentőben halnak... Nem fáj, időben érünk, abbahagyta... Elalszom? Lehunyom a szemem... Győztél! Átmenetileg, nem végleges, szemhunyás csak másodpercre..., lássam... Palack a fejem fölött... A karját, legyen szíves! Megszúrom... Zöld mennyezet, sziréna, szíjak, hevederek... Fekve! Ez ám a luxus! Dorogi úr! Csapjon a lovak közé!... Haza, a temető oldalában, a kórház mentén... Föl, a felhők tövébe... Apróra zsugorodott... Anna, szívem! Apa! Ez a Dorogi! Megőrült ez? Dorogi úr, lassabban... A fiam beteg. Nagybeteg... Attila, fiam, akkor kezdjed: „Körülvett a fájdalom..." Az én kántor-orvos... fiam! Az arcod! Nem látom... Az arcod!

– Doktornő...!

– Lenkei úr miatt?

– A felesége vagyok.

– Jöjjön, üljünk le az orvosi szobában.

– Akár itt is..., a folyosón. Infarktus? Infarktus..., doktornő?

Miért hallgat? Nem látom az arcát!... A szemüvegem... Mindent elfelejtek... Lépcsőházi gondolkozó... Végtére nem olvasni akarok... Mégis, az arcából..., talán..., ha nem vetülne árnyék... Festetlen, mély ráncok... Hány éves?... Harmincöt? Asszony... Jegygyűrűje ugyan..., levetette, a sok kézmosás!... Lemossa a vért... Zoltán vére! Lemossa, naponta százszor, betegség és halál váladékát... A bőre, a tenyere... dörzsöl, száraz, kemény... Hogyan szeret? Hogy képes a kérges tenyerével?...

– Nem akarnám..., tudom, sok a dolga.

– Maradnom kell... Ügyeletes voltam, lassan készülődöm, de a kollégám beteg, hirtelen..., reggel telefonált.

Asszonyfáradtság, a kötelesség és ajakharapással viselt ezernapok... Összeszorított, vékony ajkak, szájszeglet szomorú hajlásban... Miért nem szól? Mire várunk? Mi következhet, mitől kell

rettegnem megint?... Gyakorlott vagyok... a félelemben, amikor Attila a Parlamentnél..., akkor is tudtam, már a következő percek hozták a hírt... Némán szorongtam, aztán: véresen..., nadrágszakadtan, vagy amikor Zoltán, a munkástanács... „Ne menj!" „Hívtak, szükségük van!..." Kihallgatás, tévedésből éjszakára... Már nékem életem a rettegés... Zoltán bejárta az ötvenesek típusútvonalát..., társasút, jelentkezni sem kell: a szorongás mellékútjai, aztán a főútvonal: célegyenes, a halálhoz vezető sugárút, nem lehet visszafordulni, a kétségbeesés és reménytelenség kis utcái után... a magasra emelkedés reflexeivel, öröm és büszkeség hitében..., mint minden férfi: itt vagyok, felértem, mondtam: képes vagyok. Boldog volt, amikor az állást kapta... „Meglásd, leszek én vezérigazgató!" Tanult, olvasott, szakfolyóiratok... A port törlő kéz kötelesen elkerülte... „Hozzá ne nyúljatok!..." A hegy, Zoltán, itt van, az orom, feljutottál... A csöndes mélabú, mely gyalogjárásod kísérte..., a sántító járás... eljuttatott... Istenem!... Csak nem? Miért nem mond valamit? Rágyújt... lassan... „Előbb tessék a doktornővel" – mondta az ápolónő, nem engedett, utamat állta...

– Nos, asszonyom..., nem a legjobb...

– Erős vagyok, mondja meg, tudnom kell.

– Mellső fali infarktus, a bal kamra elülső fala, teljes elhalás, a vérellátás zavara következtében, a koszorúerek elzáródása, ez nagy fájdalommal jár, asszonyom... Sajnos, a férje sokkban van. SOKKOS ÁLLAPOT, asszonyom... Azon vagyunk, hogy a vérnyomást emeljük..., hogy legalább a normális alsó határát elérje... A sokk a keringés teljes összeomlása...

Zoltán! Teljes összeomlás! Féltél, egyszer minden összedől, tönkremegy... Templomba megyek..., egy misét befizetek..., mintha a Jóistennek épp az én misémre!...

– És ez... Túl lehet élni?

– Lenkei úr életveszélyben van, asszonyom, jósolni lehetetlen. Nagyon súlyos az állapota. Van valakije, valaki hozzátartozó, aki most fogadná..., hogy ne egyedül...

– Doktornő..., nekem a fiam...

– Javasolnám, menjen hozzá, vagy ő jöjjön... Tapasztalatból tudom, könnyebb az aggodalmakat úgy elviselni.

– Doktornő, az én fiam nincs Magyarországon.

– Kiküldetés?

– ... Úgy!... Kinn maradt. Nem jöhet haza... És a férjem..., ő vitte hátán a bűnt, magára vette, akarva-akaratlan, mind nagyobb súllyal terhelte görnyedő vállát... A betegévé lett... Nem tudom, a fiamnak mit mondjak... Tanul..., orvos lesz ő is, nem menekült, csak elment. Makacs akarata volt, itt nem vették föl...

– Értem, asszonyom. Mindig van ok, előzetes körülmény... Hihetetlenül sok az infarktus, a szívhalál... Ez árulkodik... A statisztikai adatok kőkemények... Ez az egy, meg az öngyilkosság, amiben túlteszünk a fejlett nyugaton... Én nemcsak olvasom; a statisztika számai a kezeim közt, kérges tenyerembe..., a sok kézmosástól..., amikor újra és újra jön a mentő, ha a kertben araszol, már felismerem, a hangról... Ez a mi országunk, asszonyom, áldozati bárány, a mi népünk... A beteg ember nem bűnös, tökéletesen vétlen. Bűnös az, aki a statisztikai adatokat olvassa, ismeri az okokat, és képes élni, inni, enni; aki tudja, mi a teendő, mégsem cselekszik; az a bűnös, asszonyom.

– Bemehetnék?

– Fél percre... Ne ijedjen meg! Rosszul van, a Lenkei úr nagyon rosszul van.

– Zoltán, drágám..., én vagyok..., itt vagyok.

– Vigyázzon, asszonyom, ha a kezét fogja, az infúzió...

– Csak simogatom..., érintem. Zoltán..., jól megtréfálsz... Zavar, ha beszélek?... Csak ints... Ugye, nem fáj?... Azt mondja a doktornő, rendbe jössz, hamar... Látod, én sem... Vagy látsz rajtam valamit? Ugye, nem?... Nem örülök, nem mondom..., de... pár hét múlva rendben lesz minden... Ne mozdítsd, nem szabad!... Ha hazajössz, a kisebbik szobába költözöl, senki sem zavar... A látogatók, a külvilág... ki lesz kapcsolva... Mit mondasz, szívem? Nem értem... Attilát természetesen, azonnal, amint hazaértem... Délelőtt értel-

metlen lett volna, gondolom, erre-arra van az egyetemen... Ints a szemeddel, ha valami..., mert szólok itt... A doktornő bizakodó... Hozok vizes ruhát, mi volna, ha a homlokod letörölném? Mint hajnalban a hátadat, jól esett, tudom..., szépen... Ugye, kellemes?... A doktornő szerint semmi komolyabb, hát, Zoltán, infarktus, INFARKTUS, abbahagyod a cigarettát és kirándulunk, az útlevelet... megpróbáljuk... Látom, mosolyogsz...

– Én vagyok, anya, halló!

– Attila..., egy pillanat..., várj!... Attila, apa kórházban...

– Sírsz, anya? Ne sírj, kérlek! Nem hallok egy szót sem... Elnézést... ja, moment... Várnak a telefonra... Mi van apával?

– Apának infarktusa van. A doktornő azt mondja..., szóval, súlyos.

– Mellső vagy hátsó fali?

– Ezt..., ezt hirtelen... Azt hiszem, mellső fali.

– Hol fekszik? Felhívnám... Megkérném a gyakorlatvezetőmet, régen itt él, magyar, felhívná a kórházat, a főorvost.

– A Szabolcsban, Attila. Az osztályos orvos... Balla... vagy Barta Erzsébet...

– Azért ezt jó lenne tudni...

– Balla. Azt mondta, apa életveszélyben van. Kisfiam! Nem biztos, hogy túléli...

– Értem.

– Ott vagy, kisfiam?

– Itt..., csak nem szabad hosszan... Fölhívjuk, anya. A telefonszám?...

– Nem is tudom.

– Nézz utána, anya... Ja, ich habe noch nicht beendet... Ez a hülye német úgy áll itt, mintha övé volna a telefonfülke, ezek ilyenek... Nézd meg, anya, légy szíves, a telefonszámot! Holnap hívlak. Mikor mész apához? Reggel? Délután? Mondjuk, hívlak mindjárt reggel... És, anya..., mondd meg apának, hogy... csókoltatom..., üzenem, tudod: nyugi. Szóval: nyugi. Meg fog gyógyulni... Mellső fali... Anya, még nem tanultuk, megkérdezem, megtudom, majd megmondják, itt mit szoktak...

– Kisfiam, itt jó orvosok vannak.

– Ez másképp van, anya... Itt azért mégis, hidd el... Hány ágyas a szoba?

– Négy, rendes szobatársak.

– Próbáld meg, tegyék kisebb szobába, nincs egyágyas? Esetleg a főorvossal lehetne...

– Mindegy az, hidd el, fiam. Apa alig szól, nem figyel, magánál van, fájdalma nincs...

– És mikor kellett bevinni? Éjszaka támadt rá, ahogy szokott?

– Hajnalban kezdődött, édesapád, szegény... Nem láttam így szenvedni még, orvost nem engedett... Délelőtt rábírtam, mégis elment, onnan kellett mentővel...

– Anya, be kell fejeznem, neked sem mindegy, mibe kerül, már több mint három perc, ezek erre nagyon kényesek, hiába magyarázom, hogy az apám... Igaz, mi volna, ha mindenki órákon át... Anya..., anya, légy szíves, a telefonszámot tudd meg, holnap én hívlak, és... ne sírj!... Ne maradj egyedül, menj ki Sashalomra, aludj keresztanyáéknál, igyál egy konyakot, vagy... rumot, tényleg! Rumot! Apa is mindig szerette..., *szereti!* Kérlek, ne sírj!... Most már valóban mennem kell, ja ich muss es doch beenden, ich muss mich noch verabschieden, meine Mutter!... Ronda, erőszakos, ismerem, ötödéves, a szomszéd szobában lakik, máskor a köszönésem se... Azért vannak rendesek... Szia, anya, ne sírj, anya!

– Anna, kérem, beszéltem a főorvossal, biztató hírek...

– Nem hallgat el semmit, Péter?!

– Mindent tudnia kell, a felesége. A valót mondom.

– Még mindig... nagy baj van?
– Zoltán állapota javult. Reggel ott voltam.
– Mit szólt? Nem ijedt meg, hogy meglátta?
– Már elmúlt a sokk, Anna! Ez a fontos. Fontosabb, hogy örült-e... Biztosan örült volna, csakhogy aludt, kimerült, nem zavartam; a kolléganő mondta, hajnali három volt, amikor visszatért a vérnyomása, reggel megmosdatták, aztán elaludt. Nyugodtan pihent, láttam az arcán, nem verítékezett, békésen aludt.
– Nem beszéltek..., hogy mi várható?
– Sok mindentől függ, Anna. Különösen jó jel, hogy a sokkot sikerült megszüntetni, de még nem...
– Nem bizakodom; imádkozom.
– Meglátjuk, a mobilizálást hogy bírja, ki kell találni valamit, unalmas lesz, még öt hét...
– Tudom, mozdulatlanul.
– Igen, mozdulatlanul. Az infarktus mégiscsak a szívizom elhalása, a szív nem terhelhető.
– Tegnap este templomban voltam, talán nem szabad ilyen naiv hittel... „Istenem, nem engedheted, hogy egyedül maradjak!" – mondtam, hiszen tudja...
– Attila Kölnben, tudom.
– Önzőnek gondol, igaz?... És... mit vihetek..., mit szabad?
– Könnyű levest talán, semmi megterhelőt... Maga jobban tudja, Anna. A nők mindig tudják. Attilával, ugye, beszélt?... Nagyon megviselte?
– Attila elfoglalt, rövidre szabott volt az idő, csak néhány szó..., azt üzente: „Nyugi!"... Ez kettejük szavaszokása...
– Értem.
– Említette, a gyakorlatvezetője, aki magyar, fölhívja a kórházat, érdeklődik, ott vannak módszerek..., kicsit előbbre tartanak, hátha tudna segíteni.
– És beszélt?... Elérték a főorvost?
– Nem tudom, még a telefonszámot is...

– Kérem, mondja meg Attilának, üdvözlöm... Tudja, az én fiam már végzett... Vidékre kellett... Körzetben kezd... Anna, kérem, ha bármire szüksége van, nem az udvariasság mondatja, hívjon fel, én azért természetesen még meglátogatom... És ha kijön, ha talpraállt megint, megbeszéltem a feleségemmel, ha eljönnének... egy vacsorára vagy együtt vendéglőbe... Megbeszéljük, hiszen amióta Attilával történt az a dolog Szombathelyen, nem beszéltünk, egyik nap a másik után... Ha megtudok bármit, telefonálok... Nyugodjék meg, Anna..., minden jóra fordul.

– Na most, anya, mi van, hogy van apa?
– Azt hiszem, a körülményekhez képest...
– Tudom, anya, az orvos, akit említettem, kikerestük a telefonszámot, fölhívta a főorvost, megbeszélték a dolgokat, mindent tudok... Inkább mondd, te hogy vagy, azt gondoltam, Sashalomra mész... Margó és Laci bátyám, ugye, segítenek?... Menj el hozzájuk...
– Ne aggódj, fiam..., tanulj, tedd a dolgod.
– Pénz... Pénzed van, anya?
– Természetesen... Apa erre is gondolt, de nem kellett kivenni... Naponta bejárok, jól eszik, oldalt fekszik, úgy kanalazza a levest, nem nézik jó szemmel, etetni kéne, nem engedi...
– Jó, anya, ez most mindegy, ne haragudj, megint siettetnek... Mondd apának, csókoltatom, és ne aggódj... Nyugi!... Minden elrendeződik, anya.
– Hiányzol, kisfiam... Ha itt volnál, ha megfoghatnám a kezed... Ha csak a tudat, hogy itt vagy, ha ajtó mögött a szobádban... Hányszor volt: „Szevasztok!", bevetetted magad a kuckódba, hogy egész este elő se kecmeregj, mégis...
– Értem, anya, ne haragudj, mennem kell.
– Bocsáss meg, fiam, nem akarom az idődet...
– Nyugi, anya, apát csókolom, leteszem.

Kedveseim, Eszter, Gyuri!

Végre képes vagyok rá, hogy írjak. Zoltán itthon van. ZOLTÁN ITTHON VAN! A másik szobában pihen, ebéd utáni ejtőzés. Amikor utoljára telefonon beszéltünk, említettem, hogy nemsokára hazajöhet, néhány rutinvizsgálat volt hátra. Mentővel jöttünk, a lifthez vezető nyolc lépcsőn (most számoltam először) a mentősök hozták fel, gólya viszi a fiát, odáig gyalog, már szabad volt, odabenn fölkeltették. „A mobilizálást jól tűrte" – ez áll a zárójelentésben. Nem fárasztotta a szívét a járás. Attól fogva, hogy a rendelőben rosszul lett, nem volt újabb fájdalma, a doktornő azt mondta, a sokkos állapottól eltekintve, ami a legsúlyosabb szövődmények egyike, a betegség rendben zajlott, járta a maga útját. Zoltán felgyógyult, panasza nincs. „Megesz az unalom!" – sopánkodik, még legalább két hónap semmittevésre ítélték. Rendszabályok: vetett ágy, jobbára pihenés, egy hónap, aztán merészkedhet utcára.

Unatkozik a lelkem, folyton gondoskodnom kell olvasnivalóról: Crönin, Harsányi, Kosáryné... „Kicsit poros..." – mondja, a Jókai-összesből a kevésbé ismerteket veszi sorra. Keresztrejtvény napi tucatban, a telefonszámlánk lesz vagy ezer forint, mivel lexikont nem forgathat (nem szabad emelnie), ha elakad, telefonon érdeklődik, a tudakozónál törzsvendég, huszonnégy órás feladatokat ad nekik. Kicsit meghízott, akárhogy mérséklem, megenné az egész kamrát, nem dohányzik, kíváncsi vagyok, hogy bújik majd utcai nadrágba...

Mindez nem fontos, a fontos, hogy köztünk van megint. Mostanában, mintha Attilát sem emlegetné annyiszor, kiváltképp oly bánattal... Mintha megvilágosodott volna számára: akképp, ahogyan élt, lehetetlen a létezés. Az életet, ki tudja, mennyit szabott ki a sors, okosan ki kell használni, nem tilos élni a lehetőségekkel, nem hedonizmus, csupán az élet szeretete. Sokszor beszélek erről, Zoltán megérti, de az érzelmek szabályozhatatlanok, a hangulat nem befolyásolható a belátás józanságával. Egy ideggyógyász, aki a kórházban vizsgálta, lárvált depressziót említett, lehangoltság, ám nem búskomorság formájában: a cselekvéskésztetés csökkenése, kiürült gondolkodás, a jövőkép hiánya. Zoltánnak tehát immár öregesen, de élveznie kell az életet, ez a gyógymód, rajta leszek, hogy jól érezze magát, sajnos, magam is beletörődtem néha, együttérzéssel hallgattam, már nem biztattam. Mintha a súlyos betegség szenvedése győzte volna meg: előhívta elfeledett mosolyát, huncutkodásait. Néha mégis rajtakapom: Attila fényképét nézi, most a kisasztalon van, fektében felkönyököl: „Mit csinálhat ilyenkor?"

Olykor mentegetőzik, magam végzek mindent, szokásos bevásárlásai elmaradnak, Gizus piacol, ha kéthetente jön, „Így se könnyű, nagyságos asszony!" – sóhajtozik, amikor a kerekes kocsival hazaér. Mielőtt Zoltánt elbocsájtották, nagytakarítás volt, csupán az íróasztalhoz nem nyúltunk, Attila fényképéhez sem, a többi holmi is férfias rendetlenségben, ha Zoltán leült az íróasztalához, a fia nézett vele szembe, csak később kérte át az ágy mellé.

Az anyák erősebbek, jobban tudják, mi szolgálja a gyerek javát... Hiányzik, nekem is, elmaradt a sok fiatal, a társaság, puszta jelenlétükkel bűnbe sodortak: loptunk! Vidámságot, bohémságot, együtt nevettünk, ma már tudom, hogy a fiatalság lényege a vidámság, a vidámságé a naiv gondtalanság. A jókedély átsüt a kamasz közönyén is... Most hiányzik, Attilával eltávozott, nem tudom, ott, idegenben, nem veszítette-e el időnek előtte ő is, reménykedem, hogy újra társakra lelt: barátok, szerelem...

Egyszóval, én mégiscsak jobban viselem Attila távollétét, én, az anya, néha lelkiismeretfurdalás: szeretem-e eléggé?... De a szeretet kiszámíthatatlan, mérlegen nem mérhető. Minél inkább keresed magadban, annál kevésbé leled, szeretni, talán a tudat része, sokezer pillanata, gondolat, vágy, megnyilvánul százféleképp, a szeretet tanulhatatlan, nem lehet elhatározni sem... Éjszaka, ha fölriadok, elgondolkozom: mi lesz vele, és mi velünk? Tárgyilagos vagyok, nem rideg, kell valaki, aki kordában tartja a dolgokat...

Sajnos, Zoltánnal nem bántam okosan, eszembe sem jutott, hogy tudatosan tegyem..., hát elszabadult a csikó: Zoltán érzelmei

ellenőrizetlenül vágtáztak, jobbára a borúlátás mezein, nem szabad lett volna engednem... Most béke honol a lelkében, nyugtatót szed ugyan, de enyhét, nyugodtan alszik, mindenféle ajánlatokat tesz, és biztosít amúgy tilos készültségéről. Azt mondta, a fenekemnek erotikus töltése van, hülyeségekkel tréfálkozik, hogy míg ő kórházban volt, én biztosan... „Bolond vagy – mondtam –, talán éppen te, odabenn... annyi csinos ápolónő közt!" „Tilos volt!" – válaszolta, én megsértődni látszottam, hogy csupán a tilalom és nem a házastársi hűség volt az ok.

Jövő héten kedden vendéget várunk; Próger Karcsi, Zoltán főnöke, ismeritek hallomásból, a párttitkárral... „Az ünneplő pizsamám veszem fel" – mondta Zoltán. Miért a párttitkár is, nem tudom, Próger Karcsi azt mondta, ez maradjon az ő titka. Megmondtam, nehogy valami feladatot hozzanak, szakértést, lektorálást, ezek képesek, hoznak valami „anyagot", megnyugtattak, nincs szó erről.

Attilának ugyancsak írtam, tudassátok vele, jól vagyunk, ne izguljon. Zoltán szívesen írna, én tiltottam meg. Most még csak aláír.

Budapest, 1967. november 20.

Anna, Zoltán

13.

– Hogysmint vagyunk? Elhoztam magammal a Jánik elvtársat is... Én azt mondom tegyük félre a hivatali hangot, mégiscsak kollégák volnánk..., barátok, ugye... Ha emberi kérdésekről van szó, akkor a párt, meg ilyesmik... Hát mit mondjak, Zoltán, nagyon fájlaltuk a dolgot, igaz? Jánik elvtárs, azazhogy Sanyikám, ugye, hogy emlegettem, hát ez a Lenkei Zoli!... Én ennél – igaz, hogy mondtam? – nyugodtabb embert nem ismertem; a feleségem is, amikor az élüzemünnepségen összeismerkedtetek, azt mondja utóbb: „Te, ez a Lenkei, milyen végtelenül nyugodt, kulturált ember!" Nem értettük, hogy ez... Infarktus, a te korodban, azaz, a mi korunkban?!... Nékem azt mondja az üzemorvos – néha lemegyek: „Mérd már meg a vérnyomásom, dókikám!" –, hízni, azt nem kéne... De nem hízok, szerintem kilencven-száz közt vagyok évek óta, erre ő: „Na jó, de mennyi voltál harmincévesen!?" „Így nem gilt – mondom erre –, harmincévesen az ember mindig soványabb, keményebben dolgozik, vannak KEMÉNY elfoglaltságok... Ugye, egy harmincéves férfi, edzésben...

– Van, ugye, különjárat, a házi feladatokon kívül is, túlórázás.

– Ne humorkodjál már, édes Sanyikám!... Szóval, Zoltán, látom, jól vagy, lekopogom.

– Nem tudom, az urak..., elvtársak... Kávét?

– Kávét, kezicsókolom, azt lehet.

– Anna, szívem, a bárszekrényben... Egy konyakot igyatok meg...

– Én ezt el nem utasítom, igaz, még vissza kell mennünk, mert most készítjük elő a látogatást, a KB-tól jön

valaki a kerületbe jövő hétfőn, még ilyet nem láttál, ezek úgy be vannak szarva a PB-n, mondom: „Elvtársak, felőlem jöhet ide bárki, az biztos, hogy nem csinálunk mást, mint máskor; dolgozunk, legalább látja az illető, megy a termelés."

– Azért megjegyezném, Karcsikám, utasítás jött: a gyártelepet, a kettest, azt rendbe kell tenni.

– És tudod, mit mondtam, Zoltán? Azt mondtam: „Hadd lássa, hogy néz ki, lássa csak!..." Én nem győzök a munkásokkal... Sanyinak is mondtam: „Sanyikám, próbáljatok meg valamit, pártvonalon, mert a munkásöntudat... – már elnézést, hogy így mondom –, nemcsak május egyre vonatkozik:.."

– Talán hagyjuk Zoltánt is szóhoz jutni, ő a beteg!... Látom, egyelőre pizsamában...

– A férjem a nap nagy részét ágyban tölti, azt mondta a doktornő, legalább három hét..., csak aztán utcára.

– Ha bármire szükséged volna, kérlek, nekünk, ugye, a Kútvölgyiben, ha bármi külföldi gyógyszer...

– Mindenem van, köszönöm.

– És mivel ütöd agyon az időt?... Szóval..., hogyan lehet ezt elviselni?

– Olvasok, rejtvények..., tévé...

– Azt mondtam a feleségemnek, amíg a gyerek be nem fejezi a technikumot, nem veszünk, csak elvonja a tanulástól, bár vannak jó kommentárok, ezek a mai fiatalok összevissza kérdeznek. „Apa, te mégis párttitkár vagy!" – ez az indok, de én se tudok mindent.

– Ha nézem, elvonja a figyelmem, legalább nem gondolkodom.

– Tudja, Karcsi, Zoltánt megviselte, hogy Attila nincs itthon.

– Hát, kezicsókolom..., ő választotta, bár, ugye, beszéltünk, Sanyikám, a gyereknek megvolt itthon mindene, és én is..., mi is... bármikor segítettünk volna, nem is tudom...

Ezek a mai fiatalok..., ez már öregedés, hogy így mondom..., nem tudom, megkergültek ezek?...

– Sokan maradnak kinn, nem térnek vissza. Azt írja a fiam, Kölnben, az orvosegyetemen egyik napról a másikra tűnnek fel orvosok: magyarok, jelentkeznek a klinikán, meglett emberek...

– Én azt mondom, Zoltán, na, most a magánember beszél belőlem, lehet, hogy van, nem sok, akinek más a nézete, aki nem tud azonosulni a politikai rendszerrel, de, már elnézést, hogy manapság valaki politikai okból!... Amikor állítom, hogy itt teljes szabadság van, nem mondom, hogy az ottani dolgozó nem keres többet, nem mondom, hogy az ottani üzletekben nincs nagyobb választék... De az ember egyszerre csak egy rántott húst tud megenni..., nem igaz?... És, ami tagadhatatlan, itt azért a népakarat győzött... Ötvenhatban is, a nép kezdeményezte, volt igazságtartalma? Volt. De aztán elszabadult a pokol... Na most, odakinn keres, ugye, akinek van munkája, akinek van! De akinek nincs?!...

– A fiam is időnként előáll, hogy nyugaton mégiscsak... Farmer, zsebrádió, meg ilyenek. Egyébként megmondtam a feleségemnek: „Ne vásárolj te odabenn csomagból! Hogy veszi az ki magát?", mert ez járja mostan. Erre azt mondja: „Sanyikám, ebben te ne keress politikát!..."

– Ez a Sándor, ez otthon is párttitkár, nem igaz, Zoltán? De a vezérigazgató!... A felesége! Na, isten, isten, kezicsókolom! Zoltán, neked nem szabad...

– Egy kortyot talán mégis..., megpróbálom...

– Én azt mondom, kezicsókolom, nincs jobb a féldecinél vagy... A sógorom lenn dolgozik Kiskőrösön, pincemester, néha lejutunk... Az a bor! Azt nevezem!... És amikor így az ember lemegy tárgyalni vidékre, gyáregységbe, azt mondom a sofőrnek: „Pistukám, akkor maga, ugye, tudja... itt egy százas, ebédeljen valahol..." Adnának neki is, de nem szeret... Azt mondja: „Olyan zsenánt, igazgató elvtárs, az üzemi étkezdében... csupa idegen!" Pedig mi is ott eszünk, a mun-

kások közt, nem mondom, külön van terítve, de nem egyet ismerek, elbeszélgetünk, nem is baj, hogy a Pista nem ott eszik, mert elmegy kicsit körülnézni... Így mondja: „Akkor, Próger elvtárs, én, ugye, körülnéznék..." Le van beszélve a tsz-elnökkel, ott aztán kap a Pista rendesen enni, felpakolja a tojást, házitésztát..., pár liter bort, jut mindenkinek – igaz-e, Sanyikám? –, erősen önköltséges alapon, mondhatnánk képletes... Majd Zoltán, ha legközelebb..., hozunk neked is, mert más ám, kezicsókolom, mint a bolti... És, Zoltán, mikor jöhetsz, úgy értem, dolgozni, mikor szabad már?

– Nyár elején, ha minden rendben lesz, akkor már mehetek.

– Kifestetjük a szobádat, gondolkoztam, nem lehetne-e, hogy mégiscsak egyedül légy.

– Ne fáradjatok, jó nekem, ahogy van.

– Ez a mi dolgunk, nem igaz, Sanyikám?

– Jó az... Nekem egyszer a BM-ben megmondták...

– Azok az idők elmúltak.

– Elmúltak?

– Több évtizeddel a háború után itt nincs helye bosszúnak, Zoltán.

– Rajtam, azt hiszem, nem nagyon van mit.

– Ez az, erről beszéltünk a napokban... Aki a múlt rendszerben..., mégsem bűnös,.., nem mind.

– A bűnök nem rendszerfüggők... A tízparancsolat...

– Engem is elvitt anyám a templomba, csak..., már ne haragudj, Zoltán, nekem a tömjénfüst... csípte a szememet... Hát azokat az időket nem sírjuk vissza, amikor az egyházi birtokok...

– Én a bűnről beszélek. Vagyonosan vagy vagyontalanul egyaránt lehet bűnösnek lenni... Politikai bűn meg csak akkép létezik, hogy a cselekedet utólag ítéltetik.

– ... Ja..., igen.

– Én hivatalból, mint párttitkár, olvasom az idevágó legkomolyabb elméleteket... Nem volt az jó, nem volt tisztességes, hogy volt, akinek mindene volt, más még nyomorgott.

– Mégis: bűn-e, ha valaki az apja gyárát tovább vezette, öröklés útján került a birtokába... Bűnös-e az, vagyis büntetendő-e?

– Ne politizáljunk, azt mondom, Sanyikám, Zoltán, hagyjuk a fenébe!... Zoltánt úgysem lehet meggyőzni, de mi szeretjük a nyíltan bírálókat... Ne gondold, hogy nekünk nincs elegünk a sok bólogatójánosból, úgy ülnek ott a taggyűlésen, hogy egy hozzászólást, egy árva szót nem lehet kicsikarni belőlük... Na, szóval, hozunk neked a kiskőrösi borból legközelebb.

– Nem szabad, a férjemnek nem szabad... A konyakot is, nem tudom...

– És a gyerek, Attila, mit ír? Szóval egyetemista, fölvették.

– Előtte egy évet tanult németül, intenzíven, a testvéreméknél lakott, tudjátok, hogy a testvérem...

– Tudjuk, természetesen.

– Aztán ment Kölnbe, hogy egyedül legyen, szokja a légkört, a németek szokásait.

– Biztosan nem könnyű.

– Abban a korban van, amikor minden tanulható... Csak én... nem szokom meg sohasem..., hogy nincs itt... Sokat beszélgettünk, politizált, mindent, amit hallott, elmesélt, én magyaráztam, hogy a dolgok nem olyan élesek... És följárt Anita, akinek udvarolt... Nem szerette, ha így mondtam, azt hittem, összeházasodnak... Aztán szakítottak, nem sokkal azelőtt, hogy Attila elment... Üres itt minden, túlságos a csönd, kimért a rend, ismeritek, amikor egy gyerek... beviharzik, elsiet, folyton dolga volt, mozi és hasonlók... Éjszaka nem tudtunk elaludni, míg nem hallottuk, hogy hazaért, különösen, amióta Szombathelyen...

– A verekedés..., ugye, Zoltán?

– Nem verekedés, Karcsi. Verés. Nekiestek, ütötték-verték, Attila képtelen volt védekezni, többen voltak... Benne

volt valami ottani fejesnek a fia... És ennek a gyereknek nem lett bántódása, mintha ott sem lett volna, fentről leszólták...

– Ez az, Zoltán, hogy ezek a dolgok vannak, sértik a rendszer, a párt tekintélyét, mi sem értjük, igaz, Sanyikám, ez nem a mi formánk... Szóval, üres a ház, azt mondod.

– Egyik nap a másik után...

– Elhatároztuk, ha Zoltán felgyógyul, új életet kezdünk, ezzel az én öreg ifjúmmal, megkezdjük második fiatalságunkat, színház, mozi... Nem ülünk itthon, sétálni amúgy is kötelező, orvosi javaslat.

– Azt gondolom, Sanyikám, térjünk rá talán... Nem tudom, mondasz te egy pár szót, vagy én inkább?

– Talán mégis te.

– Kedves Zoltán! Nem állunk föl, ugye, nem baj... Szóval: a vállalati PB javaslata alapján, az ÜB egyetértésével, ugyan betegágyban vagy, ez semmit sem von le... Rendkívüli kitüntetésképp, meg egy kis pénz is biztosan jól jön... A vegyipar kiváló dolgozója... Ezt hoztuk, Zoltán, gyógyulj meg minél hamarabb... Nem is tudom, a pizsamára mégsem tűzöm ki, gratulálok, Zoltán, mind a ketten, és a bentiek is, a legjobbakat... Ha valaki, te megérdemled, majd az április negyediki ünnepségen – lehet, hogy már ott lehetsz? –, felolvassuk a nevedet.

– Én is hadd gratuláljak, Zoltán... Aztán megbeszéljük a dolgokat, úgy általában... Mi a pártonkívülieket is...

– Zavarba hoztatok, nem gondoltam volna, jólesik... Hol kell aláírni?... Nem érdemlem, és köszönöm... Remélem, felgyógyulok, és nem soká... Egy csöpp konyakot még, Anna, szívem... Nem hittem volna, igazán nem.

Drága Kisfiam!

Nem szemrehányás, de nem kényeztetsz leveleiddel, érhető: időhiány, ám most, hogy édesapa beteg, kérlek, szakíts időt, csak néhány sort!, ha kirándulsz, jársz valamerre, vásárolj egy képeslapot: „Itt jártam, ölel...", még inkább: „Szeretettel..." Hiányzol fiam, magad is tudod. Apa ritkán szól e dolgokról, néha rajtakapom: kisgyerek, tilosban, torkoskodik csöndes szeretetében: a kisasztalról helyére került fényképed előtt ül, megszokott íróasztalos karszékében, előtte szakmai folyóirat, ha zavarok, fölpillant mosolyogva: „Behozom a restanciákat." Egyszer észrevettem, az újság ugyanott van nyitva, ahol órákkal előtte, kávéval kezdi a délutáni olvasgatást, már engedélyezett, az üres csészéért mentem. „Nem nagyon haladsz..." Ő – zavarban: „Nem..., vagyis..., inkább többször olvasom." Előtte az asztalon a fénykép, apa nem olvas: gondolkozik. Az érettségi képed, Szipál-fotó. Mulattál, kisfiam, mindnyájan ugyanazon zakóban... Lukács Zsolté találtatott a legjobb szabásúnak, azt adtátok körbe, csupán a nyakkendők különböznek, mindez Szatmári anyuka ötlete volt, SzMK alapon. Jó, hogy Lukács doktor nem volt ott a fényképeszkedésnél, ő mindig elmondta a véleményét. Szatmári anyuka fölállt a szülői értekezleten, fontoskodó javaslatok: „Az iskolai élet jobbítása vonatkozásában", apa rám nézett: „Már megint ez a hülye trampli!" A fontoskodás tovább tartott: „Körbeadom a munkatervet", apa Lukács doktorra nézett, az átlósan elöl ült, a fia helyén, aztán Lukács apuka – mint orvos – azt mondta: „Nem tudom, Szatmári anyuka precíz munkatervével összeegyeztethető-e, de a harmadik pontot kéretik kihúzni, mert az osztály ablakaira vásárolandó nejlonfüggönynek értelme akkor sem volna, ha nem tudnánk, hogy a műanyagok mágnesként vonzzák a port. Javasolnék gyakoribb ablakmosást!" Szatmári anyuka fölállt, sértődötten: „Ha a Lukács apuka sajnálja a pénzt, nem veszünk." Lukács doktor visszakozott, nem sajnálja ő, ám kérdőjeles: a szülőknek kell-e az iskola berendezési tárgyait megvásárolni. Szatmári anyuka győzött, később örökös gond volt a függönymosás, ezt épp Szatmári elvtárs tette szóvá.

Elkalandoztam. Apával gyakran emelgetjük az iskolai éveket, édesapád eltette a tankönyveidet első osztálytól fogva, bizonyítványok, intőkönyvek mind megvannak rendre. Akarod, hogy

ezekből küldjünk? Hogy tárgyi emléke is legyen a múltadnak? Egy fénykép nem sok, annyit sem tudsz mutatni, ha valaki egyáltalán kíváncsi. És a ballagási tarisznya, még a nyolcadikos is. Oklevelek: „Lenkei Attila I/c osztályos pajtást könyvjutalomban..." Timur és csapata, A volokalamszki országút, az úttörőigazolvány, a villamosbérlet... Fontos emlék: Attila írni tanul... postairónnal, újságpapíron gyakoroltál. „Rendet teszek odafönn" – mondta apa, előszobaszekrény, legfelül, nem tilthattam, úgy találtam: a szék tetején. Megérjük, egy szép napon előveszi a villanyvasutadat is, azt mondta: „A kisvasutat előveszem, felújítom." „Mi a csodának?" – kérdeztem, „... Helyére teszem aztán – válaszolta –, legalább rendben lesz."

Apa nem olvassa soraimat, sétál, naponta kétszer szabad, egyszer már villamosozott, a belvárosban a doktornőnek szánt ajándék miatt, az Apostoloknál megittunk egy korsó sört, azaz, én csak pohárral.

Ha édesapa arcára olykor mosolyt is varázsolhatnék, ha jókedvűnek láthatnám!... Évek alatt vált azzá, aminek mondják, hallgatag, szomorkás ember, pedig van mondandója, ám egy ideje úgy döntött, elteszi magának vélekedéseit.

Hajdanán írt szakmai cikkeket, eljárt könyvtárba, jegyzetelt, cédulázott, a báró, akinek a háborúban nyoma veszett, azt mondta, apa nélkül semmire sem jutott volna. Apa – akkor! – fontos ember volt. Reménykedem – hogy kitüntették, mégiscsak megbecsülés –, visszanyeri önbizalmát. Nagyon szeretném.

Még egyszer kérlek, írj gyakrabban. Telefonálj, egy-két szó elég. Apa nemsokára hazaér. A levél titok, árulkodtam, jó szándékkal. Mindez hármunk dolga, a családé. A kilométereknek nem az a dolguk, hogy bennünket egymástól elszakítsanak. Ha apa felgyógyult, Gyuriék meghívólevelével útlevelet kérünk. Csak egyikünk. Miért mennénk ketten?

Budapest, 1967. november 30.

Drága fiam!
Anya

Drága Szüleim!

Sok a tanulás, egyetemi kötelezettség, estére ugyancsak elfáradok, itt más az oktatás, mint odahaza, más a rendszer. Örömmel hallom, hogy apa jobban van. Apa, nyugi! És vigyázz magadra! Gyuri bácsi azt mondta, ha bármilyen gyógyszerre szükséged van, azonnal küldi. Hét végén találkoztunk különben, Frankfurtban volt továbbképzésen, már csütörtökön érkezett, szombattól számunkra is foglalt szobát, mint rendesen, ő fizette, szombat este hármasban ínyenc vacsora, kínai vendéglőben, késő éjjel italráadás a bárban, meglepetésül a szobánkba hozták aztán vasárnapi vonatjegyünket, Gyuri bácsi rendelte.

Most újra tanulás, irdatlan mennyiség, napi öt órai alvás, néha még kevesebb, kórházi gyakorlat után azonnal haza, megkíséreltük: sikertelen, nem tudunk együtt tanulni, Máriával alig látjuk egymást – ő a másik szobában –, csak evéskor szinte. Mária megbarátkozott a magyaros kávéval, itt a kávézóban külön kell kérni, jobbára a szűrt, híg változatot isszák, abból viszont sokat. Kérlek, legközelebb tegyetek a borítékba egy-egy kávéfőzőgumit, biztosan lehet kapni, Unipress, szerviz a Damjanich utcában. Ha kell, lemérem. Tartalék szelep is jó lenne. Várom a híreket, írjatok, örülök, apa, hogy jól vagy.

Köln, 1967. december 14.

Szerető fiatok:
Attila

P. S.: Köszönöm, az intőkönyveimet nem kérem!

Kedves Zoltán bátyám! 26. 12. 1967.

Meghívólevél!

Szeretettel meghívlak, látogass el hozzánk pihenésül.

Tudatom: szállásodról, étkeztetésedről, minden szükségletedről gondoskodunk.

E levelet az itteni hivatalos szerveknél hitelesítettem.

München, 1967. december 1.

Várunk, öcséd:
Georg Lenkei
München
Isaarstr. 173.

Notariell begleubigt!
Hiteles!

BELÜGYMINISZTÉRIUM
Útlevélosztály

Lenkei Zoltán részére
Budapest
XIII. Lőportár u. 108.

1968. január 5-én kelt útlevélkérelme
NEM TELJESÍTHETŐ.

Budapest, 1968. február 20.

Útlevélosztály vezetője
ezr. s.k.

14.

Szobrok a hősöknek

A Képzőművészeti Kivitelező és Iparvállalat idei programja... a munkásmozgalom közelgő jubileumi jellegű évfordulóit is méltóképpen tükrözi. A tervek között... számos alkotás szerepel a Tanácsköztársaság, a felszabadulás, a proletár internacionalizmus gondolatának jegyében. Salgótarjánban partizánemlékmű felállítását tervezi a vállalat... A kivitelező idei munkaprogramjában három Lenin-emlékmű szerepel.

magyar politikai napilap
1968. március 13.

– Értem, anya... Hihetetlen... Ugye nem..., nem vagy egyedül? Úgy értem..., valaki van ott veled?... Anya, nem tudok..., majd hívlak. Egy pillanat alatt... Értem, imádkozom, ígérem, imádkozom, anya. Vigyázz..., vigyázz magadra, hívlak.

– Baj van, Attila?

– Maria, apa... Maria, meghalt apa.

– Dios mio! Como podria passar esso?! Hiszen jól volt..., dolgozott..., nem értem.

– Hirtelen, az íróasztalánál... Amikor anya bement a kávéval... Maria, nem hiszem el.

– Add a kezed, drágám... estoi con tigo.

– Maria, nem láttam boldognak, csak még talán: ... kicsi fiú voltam, az állatkertben az oroszlánra mordult, tréfálkozott, az csak nézett: mit akar ez?... Aztán már nemcsak tréfa volt... az oroszlán oda sem figyelt... Apa mind szomorúbb lett, élte köznép-életét. Azt mondta: „Száműzött vagyok a

saját hazámban." Nem értettem... Szegény már sok éve nem mordult, elhallgatott, hangszálaira fagyott a szó, tudását koponyájába zárta, már halott, Maria... A tökéletes némaság... Nincs tovább.

– Haza kell menned.

– Börtönbe zárnak.

– Az apádat temetik! Porque era tu padre!

– Képtelenség...

– Ne sírj, szerelmem! Mi amor!

– Miattam. Biztosan.

– A vendégek... ma este...

– Nem mondjuk le, de mesélni fogok, Maria, enyém lesz a szó, most az egyszer, végre, meg kell érteniük, mit érez ez az idegen, ez a befogadott, mosollyal tűrt menekült... Lesz néhány szavam a szabadságról, szeretett hazámról, a vidám barakkról, a kedélyes börtönről, ahol vigyorogva pusztítanak, vállveregetve, ölelés közben döfnek... Apát kitüntették..., tudod? Kitüntették! Lesz néhány szavam erről a köpedelem országról!.., Amnesztia és nemzetközi egyezmények, emberi jogok!... Lesz néhány szavam a gulyásparti- és Plattensee-országról... Majd csodálkoznak... Szégyenben marad a fantáziájuk, mert azt hiszik, kínozni csak börtönben lehet... Lesz néhány szavam.

– Nyugodj meg, mi amor! Drágám!

– Néha mosolygott, kinevette őket, ezt végképp nem szeretik, az erőszak mögött bárgyúság honol... Nem lesz hősi síremléke, pedig hősi halott...

– Ott kell lenned.

– Nem, Maria, nincs könyörület. Én is bűnös vagyok. Nem láthatom halott arcát, nem szoríthatom ökölbe a kezem, amikor a koporsót zárják...

– Bécsben, a követség.

– Holnap... repülőn... megkísérlem a lehetetlent.

– Magyar állampolgár, disszidált. Parancsoljon.

– A nagykövet úrral szeretnék...

– Nem tud, sajnos, rendelkezésre állni. Mondja el nekem, mit óhajt.

– Apám otthon meghalt.

– Most szeretne hazautazni, de úgy, hogy utána visszajön. Ezt ismerjük. Mindennapos dolog. Közölnöm kell magával, hogy a jogellenesen külföldre távozott magyar állampolgárok bármikor hazajöhetnek. A bíróság hivatott ítélkezni a bűncselekmény kérdésében.

– Tisztában vagyok vele, hogy...

– Nincs több beszélnivalónk. Nem tudom, mi nem világos.

– Ezért szerettem volna a nagykövet úrral.

– Ha a nagykövet úr ilyen ügyekkel foglalkozna, nem jutna ideje érdemi tevékenységre. Nem azért van itt a nagykövet úr.

– Azt az információt kaptam, hogy itt, a bécsi követségen...

– Az információ helyes. Megmondtam önnek, visszatérhet Magyarországra, e pillanatban is a Magyar Népköztársaság felségterületén tartózkodik, gondolom, nem veszítette el állampolgárságát, illetve nem polgára idegen országnak, tehát törvényeink éppúgy vonatkoznak magára, mint bárki másra.

– Egyetemista vagyok, orvosira járok, ha nem jöhetek vissza a tanulmányaimat folytatni...

– Ez nem tartozik rám, kérem. Nem vagyok hivatott az ön bűncselekménye ügyében dönteni.

– Nem vagyok bűnös.

– Ezt nem fogjuk megvitatni. Sajnálom, hogy az édesapja meghalt; mint magánember, megértem magát; de én itt a Magyar Népköztársaságot képviselem, és ha akarnám, sem tudnám megígérni, hogy visszajöhet.

– Nem temethetik el apámat, hogy ott ne legyek!

– Nincs akadálya, hogy ott legyen.
– Anyám egyedül maradt.
– Mondom, nincs akadálya, hogy házájába visszatérjen, és anyja gondját viselje. Elítélve volt?
– Nem, tudtommal nem.
– Arról tud az ember, ha távollétében...
– Nem. Akkor biztosan nem.
– Politikai ok volt, hogy eljött?
– Nem vettek föl az egyetemre.
– Ezért jött el?
– Ezért.
– Tanulni kellett volna.
– Apám... Apa... Talán miatta.
– Nincs már származás szerinti megkülönböztetés. A mi rendszerünk nem tesz különbséget.
– Bonyolult.
– Hát, igen. Kölnben jár...?
– És ha kérvényt írnék?
– Nincs értelme. Írhat, nincs tiltva, de mire válaszolni tudunk, eltelik egy-két hónap..., vagy még több.
– Addig apámat...
– Ismétlem, bármikor hazamehet. Ha akar, most kitöltök magának egy visszatérési engedélyt, másfél-két óra, míg hivatalos vonalon is..., délután megy a Wiener Walzer.
– ...
– Ezt azért meggondolja, ugye?
– Meg. Ezt meg.

– Asszonyom, ön gyászol, miben segíthetek?
– Kérem, kedves..., hogyan szólíthatom?
– Alezredes..., alezredes vagyok.
– Leülhetek?... A férjem..., nekem a férjem...
– Nem akarja letenni a kabátját?
– Nem. Jó így... A férjem hirtelen..., váratlanul...

– Részvétem, asszonyom. Most azért jött, hogy tudakolja, hazajöhet-e Attila fia Kölnből, ahol orvosira jár. Igaz?
– Honnan tetszenek..., honnan tudják?
– Tudjuk, kérem. Amikor tegnap sürgősségi kihallgatást kért, előkerestettem az anyagot. Az ön fia 1964. júniusában elutazott, meghívólevéllel, rokonokhoz. Jól mondom?
– Azt hiszem.
– Majd jogellenesen nem tért vissza. Magyarán: disszidált. Egy év múlva beiratkozott Kölnben az orvosegyetemre, miután Münchenben töltött hosszabb időt Lenkei... Györgynél, a férje testvérénél. Ne sírjon, asszonyom. És a gyerek, csak a temetésre... Erre gondolt, asszonyom?!...
– Mint anya..., özvegy... jöttem, méltányosságból, tudom, a fiam cselekedete törvénybe ütköző..., de meghalt az apja. És egy hét múlva... Attila nem lehet távol..., itt kell lennie a temetésen. Ön ugyancsak szülő, gondolom...
– Ez nem tartozik ide, asszonyom. Nem titok, van két gyermekem. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy az ön fia jogellenesen... Igaz, nem volt ellene bírósági eljárás, de a tény – tény marad, bármikor hazatérhet, büntetve nem lesz. De ön azt szeretné, ha a temetés után visszautazhatna Kölnbe, mintha mi sem történt volna.
– Gondoltam...
– De asszonyom! Egy jogállam törvényeit áthágni!... Csupán elfogultságát fogadhatom el indokul... ebben a helyzetben... Nekem tehát nincs jogomban ilyesmit engedélyezni, ilyen kérést nem lehet továbbítani, egyszerűen lehetetlen. Nincs megoldás. Ha hazajön, itthon marad.
– Kihez írhatnék?... Esetleg kérvény útján...
– Erre nincs mód, asszonyom. Mondom, hazajönni lehet, de ki-be járkálni!... Ez nem átjáróház, kérem! Ez a Magyar Népköztársaság.
– Megbocsásson, és ha a Kádár-titkárságra... Mint magánembert kérdezem, végtére is...

– Nincs akadálya, kérem. Oda ír, ahová akar. De semmi értelme. Ön szabad ember..., úgy tesz, ahogy akar.

– A fiam büntetlen előéletű, nem kért politikai menedékjogot...

– Értem.

– Nem bűnös...

– Megbocsát, asszonyom, sokan várnak rám. Elmondtam, ami ide vonatkozik. Még egyszer: részvétem.

– Herr Kollege, ő Schulzné asszony; Frau Schulz, bemutatom: Attila Lenkei, aus Ungarn, kikérdezi, megvizsgálja, kérem, álljon rendelkezésére. Herr Kollege, 11 órakor várom az emeleti tárgyalóban, addig készítse el a kórlap tisztázatát, és megbeszéljük az esetet. Jó munkát, Herr Kollege, auf Wiedersehen, Frau Schulz!

– Ungarn?... Voltunk az urammal... Itt tanul? Orvostanhallgató?

– Igen, asszonyom... Bitte..., a panaszait, kérem mondja el.

Elmulasztottam, nem néztem az órát... 10 óra... három perce... Keresztúr, kettes terem, első osztályú... Nem emlékszem, hogy zene... Van-e zene, apa kedvence: Az Alpoktól délre... Azt mégsem lehet... Gépzene, szimfóniák, oratóriumok lemezről... „A zene csak élőben, fiam!" Rádió: Ferencsik és Kovács Dénes, Mendelssohn, a lassú tétel, apa magához vont: „Ugye, gyönyörű, kisfiam?" Szélfútta kandeláberlángok, meghagytam: „Anya, legalább egyetlen valódi gyertyát!" „Azt mondták, fiam, tűzveszélyes!" „Akkor is, anya, a kezedben... Az én gyertyám..." Jobbról Géza bácsi, békebeli, cérnacsíkos öltönyében... „A fekete öltönyt adtam apával... Kértem, abba..." „Anya, te, ugye, nem fátyolban? Nem akarom, anya."

– Figyelek, asszonyom, természetesen. Erős főfájás, különösképp reggel.

„Voltam a BM-ben, fiam, Szatmári elvtárs odaszólt, igazán kedves volt." Kurva anyját a Szatmári elvtársnak, Szatmári elvtárs a család külön istene, a-mi-kezünk-messzire-elér elvtárs, soha, semmit nem intézett, csak a katonaságtól a felvételire: „Nagy dolog, Lenkei elvtárs! A felső gombját, édes fiam! Idetelefonáltak maga miatt!" Anyát soron kívül fogadták: „Egy alezredes, az is nagyon szép hangon..., részvéttel, csak a törvények, fiam... Nem javasolta... Lehetetlen." „Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország...", a túlteljesített tervek országa, szeretet és megbonthatatlan barátság... Lakóid a május-egy-vidámság örök mámorában... Legyen azért a jókedélynek árnyoldala is; hja, kérem, vannak problémák! Nem tagadjuk... Zokogjatok, polgárok! Asszonyom, előbb kellett volna meggondolni... Disszidens, kérem... Miféle ember az, asszonyom? És aki szájba vizel, alezredes elvtárs? Anya... még soha hatóság előtt... Elment... Feketéllett a tarka tavaszi utcatömegben, kisírt szemek; aztán a jóságos alezredes elvtárs: „Részvétem, asszonyom!", anya a kezét tördeli: „... ha mégis?!" „Nem továbbítható!" Fel van osztva: az egyik mosolyog, a másik bilincsbe ver.

– Sápadt, Herr Lenkei. Már megbocsásson, hogy...

– Lehet, asszonyom.

– Szeret itt nálunk?

– Mindenem megvan, asszonyom.

– A beszédén nem érezni.

– Négy éve... majdnem csak németül, beszédből már a tartományt is felismerem.

– Ungarisch, az viszont nehéz. Különös nyelv. Jó hallgatni. Dallamos. Mondjon valamit, akármit..., nur ein Wort...

– Még le kell gépelnem...

– Egyet, egy szép magyar szót!

– ... Jogellenesen... JOG-EL-LE-NE-SEN!...

– Ja, Herr Lenkei..., sehr schön.

Koszorúk, apa fehér lepel alatt, a koporsót meg sem beszéltük, tölgyfa, bizonyosan, oldalt arany betűkkel... A szemfödéllel takart fej fölött halvány fény... Apa Nagykanizsán... a ravatal zsinóros villanykörtéje alatt... nagyapát nézte... Majd mindenünkre fény vetül.... „Megmutassuk?" „Igen, természetesen." Apa holtan. Természetesen. Kétoldalt támasztják anyát. Kék munkaköpeny alól előbújt kérges kezek a szemfödelet... A zsíros, füstfekete tányérsapkát fönnfelejtette, két keze a szemfedőn, mélyen meghajol... Apa meggyötört arca... A vegyipar kiváló

dolgozója... Ha fekete párnán: egyetlen volna... „Ez a hazád, fiam!"... Majd, ha Szatmári elvtárs! Vörös temetés: szoc-hazáért..., dalárda: „Itt nyugszik elvtársunk..." Anyát visszakísérik balról a legelső helyre... „Krisztusban, kedves testvéreim, eljöttünk, hogy imádkozzunk..., megnyugodva Isten akaratában..." Kartal atya, Laci bácsi, ott dadog, hörög, akik nem ismerik, felkapják a fejüket, utólag: „De ez a pap... milyen furcsán..." „Megszentelem ezt a lakást", minden évben a szekrényajtóra jegyezte áldását, pohár bor, sütemény, mindig feketében. Most apáért... Hudák úr, szemetelős kezeivel, szemlesütve, bűntudattal, Kartal atya Próger elvtárs felé fordul, Próger elvtárs hallgatja az igét: „Imádkozzunk együtt elhunyt testvérünk... Mi atyánk..." Próger elvtárs keze öklömarokban összekulcsolva ágyéka előtt, az elvtársak nem tudnak mit kezdeni a tulajdon kezükkel, Próger elvtárs mormol valamit, mintha ő is..., Próger elvtárs megrendül: „Testvéreim, most imádkozzunk azért a testvérünkért, aki közülünk az elhunytat először követi." Próger elvtárs a Paradicsomban reménykedik, ha van, ugye, elvtársak..., lehet, hogy van... Próger elvtárs gyászol, a maga módján, jóbarátot, a titokban becsült szakembert, a neki-azért-legalább-van-tartása munkatársat, a mérnök urat a folyosó első szobájából. Anya észreveszi őt, biccent. Próger elvtárs mellett jobbról Jánik elvtárs: egymást figyelik, mennyire szabad elmélyülni... A vállalat koszorúja gyűjtésből, majd a szakszervezet anyának is valamit...

– A cholesterint megnézzük, természetesen, asszonyom, a vérvétel obligát része... Nem hiszem, hogy a reggeli narancslé ráncot vonna az arcon, hosszú távon sem...

– Elszaladnak az évek..., tudom, alles geht vorbei... Nincs erre valami Salbe?

– Még én nem... referálok a Herr Oberarztnak.

Balzsamot, asszonyom! Lenin elvtárs balzsamfürdőben, mint kocsonyában a hús, Lenin elvtárs holtában is hős, szép ember, mint a Mikulás... Ötévesen felmutattam ünnepkor aggatott képmására: „Apa, a Télapó!" Apa teste... végleg elporlad, nem jár díszőrség; temetőben hátsó sor, távoli parcella, elöl az előkelőségek, a mauzóleum- és pantheonlakók, emlékművek névadói, utcatáblanevek, mártírok, a sírkövön vörös csillag. Apa: két buszmegálló.

– Túlsúlyos, asszonyom, biztosan. Kiszámítjuk, hány kiló volna épp megfelelő. A Broca-képlet. Sehr einfach.

Drága Fiam!

Isten segítségét kérem, adjon erőt a levélíráshoz. Először szánom rá magam, hogy kettesben maradjak Veled, hogy betűim közé képzelt levélpapír-szemedbe nézzek, halljam távol-szavad, lássam minden arcrezdülésed. Nem lehet másképp, szembesülnöm kell Édesapád halálával; első alkalom, hogy a kusza gondolatoknak a rend nyugalmát kínálom. Hívő vagyok, annak neveltünk Téged is, érted tehát, hogy megnyugodtam. Ám bűnösként viselkedem: haragom mind erősebb. Az Úr alighanem épp azért lett azzá, aki és ami, mert képes volt harag helyett csupán imádkozni, kérni gyilkosai bűnbocsánatát. Én képtelen vagyok Édesapa halálát megbocsátani, ha levelem bárki olvassa is, leírom – a gyász elszánt bátorságával – vannak felelősök, igenis vannak. Őket is simogatja valaki, az ő arcukat is lesi gyermekszem, „Szeretlek", – mondják nekik is, és hitem csak annyi jóindulatot engedélyez, hogy hiszem (Krisztus szavával): nem tudják, mit cselekszenek. Sokan vannak, nagyon sokan. A falka. Mennek a vezér után. A mindenkori bólogatók, az érdekből hajolók. Egyikőjük éjszakáit sem szeretném magamnak, amikor álmatlan hánykolódásban verítékeznek, nem temérdek gondjuk, atyai jóságuk, hanem rossz lelkiismeretük okán, és igenis, kívánom, ébresszék félelmüknek szellemei, verítékes torokszorításban. A gonoszság gyakran marad rejteken, a jó szándék köntösébe öltözik, annak zsebeiben eszmék, ideológiák. Csakhogy ez nem mentség, ezért nem érdemelnek bocsánatot.

Apa az utóbbi években csöndes búskomorságba hanyatlott, pillantásra észrevehetetlenül, de aki ismerte, tudta, nem a régi már. Aztán az önvád: „Miért küldtem el Attilát?" Nyugtattam, hiszem, döntése bölcs volt, én is így gondoltam. Nem tudott mit kezdeni a távolléteddel: esze igen, szíve nem adta beleegyezését. Elment szegény. Őrzöm szeretett apró tárgyait. Íróasztala: mint halála pillanatában. Gizust nem engedem, magam takarítok. Legelöl, a tolltartóban, a bronz kalamáris mellett két tollszár, a tollhegyen elporladt tintanyomok, ceruzák, kihegyezve, egy sárga Hardtmuth, kék-piros postairón, egy vörös: heggyel ellenkező végén nemzeti-

szín csíkozással, a testen fölirat: „NEM! NEM! SOHA!", irón a Trianon-sirató időkből, grafithegy fölött elbarnult fával. Bal oldalt a lámpa: „A szemünktől ne sajnáljuk a pénzt!", együtt vásároltuk, sohasem tetszett, a teteje, akár egy női kalap, onnan ujjnyi, hajlított krómcső tart formátlan alapzatához, mintha meggörnyedt volna. Amikor Apa előrehajolt ültében, összebújtak, ő a szék felől s a lámpa szemben. Az asztalon irattartó, bőrdombormű-fedéllel, Géza bácsi ajándéka, egykor volt katonájától, szerették nagyon, keresztapád mint parancsnok!...– mosolyogni kell... Balról szakfolyóiratok rendben, jobbról üres papírok, töltőtoll. Tapper, márványnehezék. Középütt a te fényképed, fiam..., hisz tudod, megírtam. Ne neheztelj, hogy időd veszem, én tudom, ha te talán nem is még, a legjobb barátodat veszítetted el, mindenben okos tanácsadódat. Kettőtök szövetsége természetes volt: értem, velem, de – összekacsintva – ellenem, férfiak a nő ellen, évődésben, magától értődő. Amióta elmentél, ketten maradtunk, fiatal éveinket idéző új szövetségben, gondoltuk, végigevezzük a hátralevő folyamszakaszt, sima vizet reméltünk, tudtuk, nem tart örökké, hittük, hogy újra láthatunk, élünk, mint mások, akik a gyermeküket hazai vidéken tudják, találkozás ünnepkor, név- és születésnapkor... Húsvét, karácsony... Apát nem az viselte meg..., hogy távozásod után behívták megint – nem írtuk meg, hogy kíméljünk –, kérdezősködtek, nevetve jött haza: „Na látod, szívem, milyen fontos ember vagyok! Nem akárki!" Apát a félelem nem hagyta nyugodni, hogy nem láthat többé. Apa tudta: ha útlevélért folyamodik – elutasítják, megkísérelte – eggyel több kudarc.

A temetésről kell még beszámolnom. Ruhát a szomszédasszonyom, Mariann szerzett, már említettem őt, nemrég költözött a házba, Herendi doktor egykori lakásába. Rokonszenves házaspár, kottagrafikusok. Az asszonyé épp az én méretem, ő ajánlotta a gyászruhát, az apja halt meg, esztendeje. Értelmetlen lett volna itthon gyülekeznünk, Hédi és Géza bátyád egyenest a temetőbe ment, engem Margóék vittek taxival. Kérlek, írj néhány köszönő sort, amúgy sem gyakori, holott szeretnek. Kisfiam, sokan voltak, sokan szerették Apát. A házból majd mindenki, a vállalattól Próger igazgató, az a bizonyos Jánki, a párttitkár. Honnan tudhatta, nem tudom, az egykori gyártulajdonos, Lontay báró fia táviratozott Hollandiából. Kartal atya szavát alig értettem, nem voltam abban a helyzetben..., képtelen voltam figyelni. Ismeretlen kántor volt, apa nemrég tréfálkozva bírálta az itteni templomét, kértem Kartal atyát, hozzon mást magával. A „Jézusomnak szívén"-t énekelte, inkább dallamos ima volt, fohászos dünnyögés.

Sok virág, számlálhatatlan koszorú. Kettőnké középen, fehér szalaggal: „Isten Veled! Anna, Attila".

Temetés után idegyűltünk, Margó készített hidegtálat, jó-e, rossz-e a szokás nem tudom: ettünk, megkönnyebbültünk.

Aztán magamra maradtam. Margó ajánlotta: itt alszik. „Nem kell – válaszoltam –, nem félek..., nincs mitől." Csupán a félelemtől félek. Az egyedülléttől, ha nem lesz erőm hozzá. Özvegy lettem. Egy hónapig viselem a gyászt, aztán újra a szokásos ruháimat, a gyász idebenn van, másra nem tartozik, beszélgetés tárgyát csupán Istennel való imáimban képezi.

Kisfiam! Maria, ugye, melletted van, segít? Írj, ha időd engedi, az eddiginél gyakrabban. Ne vigasztalj, én sem Téged. Van miért, de nincs hogyan. Vigaszom csak a boldogulásod lehet. Apa is ennek örülne legjobban. Szorgalommal tanulj. Hiszem, hogy, legalább mi, még találkozunk. Majd elkalauzollak Apa sírjához. Majd fogom a kezedet.

Budapest, 1968. március 29.

Édesanyád

Édesanyám!

Édes Anya, sajnos nincsenek bennem olyan képességek, melyek segítenének érzelmeim leírásában. Nincsenek szavak. Furcsa volna részvétem nyilvánítanom, de megteszem abban az értelemben, hogy leírom: Veled vagyok, részvétem van minden percedben, mintha megszólítható közelségben tudhatnál. Anya, ezek olyan

idők, melyekre nem készültünk fel, sohasem képzeltük el, miként lesz, ha apa nem lesz velünk, mi lesz, ha váratlanul elhagy bennünket. Apa örök létezése sohasem volt kérdőjelezhető, betegsége életveszedelmét percig sem hittem.

Anya, mindennap eszembe jut, bárhol vagyok, hirtelen, ok nélkül az otthon, biztosan a tudat számára értékelhetetlen jelek biztatására: egy szín, egy utcakő, egy hangulat, alkonyi szellő, máris otthon vagyok, nem a városban, az utcában, nem: otthon, a nagy szobában, ha nappal: üres, senki sincs otthon. Szerettem a délelőttök szokatlan nyugalmát, a gondtalan nyújtózás ajándékperceit, amíg nem dolgoztam, és felvételizni készültem, gyakran volt; szerettem az utca hétköznapi zaját, a reggelt, nyugdíjasok irigyelt óráit, a megpihenést még pizsamában, a kávé és a fürdőszoba közt. Este, vagy amikor még csak érkezik, sötét ígéretével, télen már jó korán, az is az a pillanat, amikor otthon vagyok, apa jön, kopott, hajtogatós szatyrával, büszke és kuncogva nagyképű. „Ilyen szatyor! – rosszallottad –, egyszer biz' isten kidobom." „Ezt ugyan nem, ez az én férfiszatyrom!" – mondta apa, büszkén. A táska irtóztatóan kopott, a hordozó szövetről pikkelyekben hámlott a műbőr, apa azt mondta, ezért hajtogatható, ezért fér a táskába. Nagylelkű vállalkozás volt: „Ma én vásárolok, fiam, legalább eszünk rendes vacsorát" – mondta, hogy Te is halld, még kabátban a konyhába ment, az aktatáskát az előszobában hagyta. „Összegyűröd a terítőt!" Ő ujját emelte: „Ezt figyeljétek!" S lassan, darabról darabra, bűvész módján elővarázsolta a sajátos stílusban tervezett vacsorát: „Ez még mind semmi!", szardíniát és almakompótot, erjesztett sajtot s füstölt húst szedett elő, szalonnát, csokoládét („Nagyon kedvezményes!"). És a végére valami rendkívülit: körúti boltban lelt aznapi különlegesség: kagylókonzerv, majonéz... Aztán azt mondta: „Nna!" És rám nézett: „Ugye, fiam, így vásárol egy férfi?..." „Ja" – tett úgy, mintha elfelejtett volna valamit: előhalászott még két üveg sört, hadd legyen koronája a lakomának. „Kettőnknek, te még kiskorú vagy!" – mutatott rám. Már nem voltam.

Édes Anya, távollétem, hogy apa meghalt, már nem azonos a korábbival, magam éppoly ürességet érzek, mint te, néha ijedség fog el, még nem járta át a tudatomat, nem vált állandó kísérőmmé. Nem lehet, hogy többé nem hajtja össze a szatyrot, szabályosan: sarok a sarokhoz, mellén kisimítva.

Szeretném, ha bizton tudnád, Apa éppúgy hiányzik, mintha az elmúlt években naponta láttam volna. Egyszer sem láttam, anya!... Sohasem említettem... Te is!... Értsd meg, Anya, erről nem szeretnék többet... Hogy a sorsunkat egyszerűbbé tegyem. Sietős telefonálásom sem közöny: látszólagos keménység. A fájdalom menekvésre ösztönöz, ezért ritkák a levelek. Nem restség miatt. Minden megváltozott, Anya.

Ismerlek, erős vagy. Műtétkor is a legerősebb az, aki nem látszik fontosnak, aki a kampót tartja órákon át, nélküle lehetetlen egyetlen metszést is ejteni. Édesanya, Te úgy tettél mindig, mint aki csak a kampót tartja, engedted, hogy Apa és én, a két férfi, járjuk utunkat, te csöndes segítőnek mutatkoztál. Valójában Nélküled, a Te sugárzó energiád nélkül elbotlottunk volna. Majdnem észrevétlen maradtál, mint az áram: ha kikapcsolják, az feltűnő. Köszönöm, Anya.

Azt javaslom, fogadd újra a tanítványokat, nem a pénzért: elfoglaltságul. Ígérem, gyakrabban hívlak, írok, ha csak két sort is.

Tudasd, akikre tartozik: senkit és semmit nem felejtettem el. Rokon, ismerős éppúgy gondolataimban van, mint Te és Apa, természetesen. Levelemig köszönd meg Keresztapáméknak, Margóéknak, nevemben is, a segítséget. Gondolkodni kell, miként lehetne nagyapát Nagykanizsáról a pesti sírba felhozni. Hadd legyenek ők együtt, nagymama halála óta ez foglalkoztatott.

Magamról: a szobatársam és a többi kollégám ugyan sohasem éreztette velem, hogy mégiscsak idegen vagyok, most elhalmoztak szégyellt, bumfurdi szeretettel. Hirtelen tucatnyi programunk lett. Maria szülei kérték részvétük tolmácsolását.

Köln, 1968. április 2. Szerető fiad:
Attila

15.

Drágáim, Hédi, Géza!

Hihetetlen! Itt vagyok, mese, nem is igaz!... Annyi élmény: halomban állnak, rendezetlenül. Találomra válogatok, mint rendetlen könyvespolc előtt az olvasni vágyó. Később könnyebb lesz írnom, s majd otthon mesélnem.

Búcsúnk után másnap bőröndbe csomagoltam. Hajnaltól lámpagyújtásig tartott. A lehetőség, hogy a fiamat láthatom, az izgalom és az elhatározott gondosság remegővé tette a kezem, féltem, valamit elfelejtek. Gondolataim kiléptek az időkordonból, minden mozdulat különös hangsúlyt kapott, a lakás és az utca hétköznapi zajongása ünnepi harangzúgássá változott, öröm és szorongás, könny és nevetés önkívületében sodródtam, a boglári utazások villantak elém, Zoltán a csomaglistával: „Elemlámpa, szívem! – figyelmeztetett –, mit lehet tudni?!...", aztán a mulatság később: a pizsámáját otthon felejtette. Mariann azt tanácsolta, a csomagoláshoz vegyek be enyhe nyugtatót, segítségét ajánlotta, csak ebédmeghívását fogadtam el, főzni nem volt erőm. Vártam az indulás óráját, akár egy kisgyerek. Éjjel percenként riadtam, el ne szalasszam az ébresztést, többszörös biztosítás: telefonszolgálat, mindkét óra, még Mariannak is szóltam, pacsirta, mint én, ha szükségtelen, akkor is ébred, korán. Nemegyszer már reggel ebédjének illatai lengenek a körfolyosón rekedt levegőben, amikor az ajtót nyolckor szellőzésül nyitom, Mariannék ebédje jön szembe, illata van az életüknek, jó híre szorgalmuknak. Mariann önzetlenül segít, Attila néha szerény ajándékot küld neki, szabadkozva fogadja el. Szorgalmas asszony, gyermektelen, rend és szívjóság békésen férnek lelkében, a férje ugyancsak szelíd ember, otthonuk a munkahelyük, kottagrafikusok, a kottát nem nyomtatják, az csak a legutolsó mozzanat, minden lap szuverén alkotás, szakavatott szem fölismeri, ki volt a rajzoló. Mariann, hajnali csöngetéskor, útravaló csomaggal lepett meg: „Ezt tessék rám bízni!" – mondta előző nap. Férjével kísértek el, autójuk nincsen, taxival. Zoltán vágya volt, nem adatott meg, ez járt a fejemben indulásig, aztán meglepődtem: azt hittem, Zoltánra gondolva szomorú leszek, de ahogy a szerelvény megmozdult, vidámság támadt bennem. Az ember kiismerhetetlen, magunkat sem ismerjük, mosolyogtam, örömömtől megijedtem, aztán arra gondoltam, Zoltán, ha élne, velem örülne, s ez megnyugtatott.

A határon hamar átjutottunk: nagyüzem, minden előre meghatározott ütemben, a hivatalos szervek már Budapesten felszállnak, útlevélellenőrzés, rövid vámvizsgálat, udvariasak, tárgyszerűek, fülkénkben pillanatok alatt végeztek, mosolyogtak, mi, utasok úgy viselkedtünk, mintha ez, az utazás, mindennapos volna, pedig tudjuk, nem az. Ott természetesnek tűnt, mégis különös, amikor az ember elhagyja az országot, néhány kanyar után, pár perc az egész, külföldön vagy, egyszerre idegen nyelvű a felirat, az emberek éppolyanok, asszonytrécselés kerékpárra dőlve, ugyanaz a testtartás, elunhatatlan csodálkozás: vonat!, integetés, gyerekek lelkesen, csak éppen más országban. Hirtelen kiszabadulás a hétköznapok unalompoklából, mintha újjászületnél, mindent magad mögött hagytál.

Wien, Westbanhof... Eszter és Gyuri, Zoltán halála után is, a testvérszál folytonos, e rokonságot nem „tartjuk": vér szerint sem lehetne szorosabb, szeretetben gazdagabb.

Gyurit Bécsbe szólította a munkája: tárgyalások egy hétig, s hogy velem találkozhassék, Esztert is magával hozta. Már korábban kérték, szakítsam meg az utat, töltsek velük néhány napot, s csak aztán utazzak tovább. Megértették, hogy nemet mondtam, türelmetlenségem nem engedte volna, hogy nyugodtan pihenjek, így a rokoni találkozó a vonat félórás tartózkodásra szorítkozott. Ki gondolná, egy vasúti fülke mennyi örömöt kínál? Bőröndre való ajándékkal halmoztak el, köztük Máriának, Attilának valókkal is.

Bizonytalankodtam, szabad-e a határon... „Ez itt senkit sem érdekel" – nyugtattak, valóban, az osztrák és német vámtisztek látványa teljességgel kimaradt gyűjtött élményeimből.
Húzom-halasztom, mert nincs hozzá tehetségem, hogy a megérkezésről írjak. Frankfurttól fogott el az az érzés, ami, ha Nagykanizsára utaztunk, mindnyájunkat már Balatonszentgyörgytől: az óramutató lelassul, a Nap megáll... Az utazásban a legfárasztóbb az utolsó óra. Ezúttal várakozással terhelten, mert teher volt: gond és félelem.
Amint a vonat utolsó kanyarodásából egyenesbe rendeződött, amint láthatóvá vált Köln pályaudvara, abban a pillanatban megláttam Attilát. Százak várakoztak, mégis észrevettem: nem legelöl állt, a peron peremén, azonnal megláttam; előbb, mint ő engem, kutatott a szemével, mikor pillant még valamelyik ablakban. A fehér zsebkendőt vettem elő, azt, amellyel őt búcsúztattuk, de levágtam a gyászkeretet; a család fehér zsebkendője, a fontos szemtanú, azzal integettem, akkor megpillantott. A f i a m ! Fölemelte a kezét, elmosolyodott...
Négyévesen, amikor Balázs-áldás volt, előttünk állt, csodálkozott az oltár csillogásán, nem fogtuk a kezét, tereltük magunk előtt: „Nagy fiú vagy, csak nem veszlek föl?!" – mondta Zoltán. Elek, a bajuszos sekrestyés ránk mosolygott, átemelte Attilát a rácson belülre, Attila megfordult, felpillantott és f ö l e m e l t e a k e z é t: Itt vagyok, ne hagyjatok!...
Alig vártuk, hogy a vonat talajt fogjon, önteni kezdje az utasterhét, időbe telt, míg az ajtóhoz értem. Attila kezébe először a bőröndök kerültek, túlzó gondossággal helyezte őket a betonra, csak aztán érintett engem, a kezét nyújtotta: „Gyere, anya!" Megöleltem: férfi, meglett férfi! „A fehér zsebkendő!" – csodálkozott. „Ne sírj, anya!" Megnézett, megállapította, hogy megőszültem, aztán fogta a két bőröndöm, mellette lépkedtem, az állomás nagykapujában találkoztam Mariával. „Anya, ő Maria. Maria-Lurdes." Koromfekete rövid haj, középütt elválasztva, kék szemek, farmernadrág, magas sarkú cipő. „Maria..., meine Mutter."

Maria azt mondta, fiatalabb vagyok, mint gondolta. Autójuk nem messze várakozott, Opel, régebbi évjárat. Attiláék kis lakásába mentünk, Köln-Neuss, kívül a városzajon, villában bérelt két és fél szoba, a fél szoba az enyém, itt írom e sorokat. Maria és Attila, akár egy házaspár, de esküvő csak később...
Azt hiszem, addig marad fiatal az ember, legalábbis addig nem mondható öregnek, míg az újdonságokat befogadni képes, legyen az divat, kultúra, szokás. Elfogadtam, megértettem, hogy a szeretet és a szerelem nincs pecsétes papírhoz kötve, itt mindennapos: csak akkor házasodnak össze, ha jön a gyerek. „Reménykedem" – mondtam tréfásan egyik este, nevettek, Maria megsimogatta Attila arcát, bár én tehettem volna, nem szabad, felnőtt férfi, nem asszonyszoknya mögé bújó. Lakása van, nemsokára kész orvos, Engelskirchen kórházában lesz belgyógyász, gyakorlata már most odaköti, ide harmincöt kilométer, autóval alig fél óra. Bizalommal vannak iránta, havi hét ügyelet, mint beosztott gyakornok. „Rabszolga vagyok, anya..." – mondta. Ha nincs itthon, Mariával a városba megyünk, séta és apróbb bevásárlások után közösen választunk kávézót, kényeztet.
Kérdeztem Attilát, elfogadhatom-e, megnyugtatott: Maria szülei jómódúak, segítenek, természetes, hogy az ember betér egy kávéra, teára, amúgy is. Maria asszisztens, itt úgy mondják: MTA (medizinisch-technische Assistentin), EKG, érvizsgálatok és hasonlók. Még az egyetemen ismerkedtek meg, Maria részletesen elmesélte. Attila gégészeti gyakorlatra járt, Maria egy ottfelejtett, hordozható EKG-készülékért ment, a liftben találkoztak először, a gurítható gép kereke elakadt a küszöbön, Attila segített, szóba elegyedtek. Maria azt mondta, olyan volt, mintha csak abbahagyták volna egy korábbi beszélgetést, valaha, valahol. Maria is idegen. A szülei dolgoznak itt, az apa korábban diplomata volt, aztán egy venezuelai-német közös vállalat vezérigazgatója lett, itt maradtak.
Délelőtt, amikor a fiatalok távol vannak, egy közeli szupermarketben vásárolok, megszokhatatlan választék. Attila kérésére – Ma-

ria csodálkozó elismerése mellett – jó hazai ízekkel főzök, ők csak vasárnap állnak elő valami különlegességgel, paria vasacacával (itt minden nemzeti ételhez kapható nyersanyag), ez dél-amerikai ínyencség, marhahús roston (a teraszon készül), sajátos salátával. Ettünk már kínait is, Maria ízanzixok jó postása, egyet nem tudok még: mit esznek a németek? Ha ők ketten veszik birtokba a konyhát, Attila a másodhegedűs, lusta kontrás, oda-odadünnyög, egyet-egyet belehúz, a dallamot biztosan nem ismeri. Máskor férfias: karmester, legalábbis hadonászik a pálcával: „Ezt ide tedd, ezt úgy csináld, a hagymának nem kell ennyi, lassan pirítsd!" Maria rám néz, nem szól, a fiam, az én kisfiam férfivá érett, elég két nő összepillantása, hogy törpévé váljék: férfi, kinevethető és könnyek közt sajnálható. Asszony és leány egyszerre szereti, s ezért azt gondolja: ő itt az úr és parancsnok. Előreomló, fésülhetetlen haja és minden mozdulata apjától való.

Nemsoká elmúlik a négy hét, lassan induláshoz készülődöm.

Egyszer, egyetlenegyszer volt köztünk összezördülés: Maria szüleihez mentünk, Attila, a sötétkék kosztümömet látva, azt kérdezte „EZT veszed föl?" „Mi mást?" „Nem felel meg, ugye? Szegényes... Igaz?" „Nem, anya... csak a te korodban... te sokkal fiatalabb vagy, mint hiszed, szabadna merészebben..." „Ezt bízd rám, kisfiam!" A kosztümben voltam, elismerem, divatjamúlt, késztermék otthonról. Itt – nemcsak a jómódúak – divatosabban járnak, színesebek a korosodók, egyáltalán: fiatalság, szépség és lendületesség a divatos. Nem megvetendő, csak ha a lélek öreg, a gond több, mint az öröm, miképp lehet az öltözet vidám, a kedély lelkes? Aztán engedtem a csábításnak. Múlt héten Attila elkísért. „Nem a legdrágább hely – szabadkozott –, meg kell értened, anya." Két kosztümöt vásárolt, otthon föl kellett vennem mindkettőt, Maria számára, ő azonnal előkapott egy színes kendőt, az egyik szoknyához bőrövet, megkérdezte, elfogadom-e. „Ugye el?" Megölelt és azt mondta: „Köszönöm", magyarul. „Mit köszönsz?" – kérdeztem. „Őt" – mutatott Attilára, aztán hirtelen: – „Abendessen!" Nem engedte, hogy érzelmeiből többet lássak, de egy hónap alatt meggyőződtem: békében, megértésben élnek ők ketten, a mi váltó nemzedékünk. Nyugodt vagyok, lesz mire szívesen gondolnom otthon. Nemsoká este van, mindjárt hazaérnek, kézenfogva, mosollyal. Jó velük.

Köln, 1969. szeptember 6.

Anna

Felszabadulási versenyőrjárat a Váci úton
Szervezettebb a termelés, jobb a minőség

Ez alkalommal néhány Váci úti üzemben jártunk, megnézni, mit eredményezett eddig, s milyen távlati céljai vannak a felszabadulási versenynek...

– Április végéig, május elejéig 300 tonna szőlőkötözőt kell elkészítenünk – tájékoztat H. J.-né KISZ-titkár... Figyelemre méltó az olasz Covena-gépsoron dolgozó Kun Béla szocialista brigád és a szovjet szövőgépeket kezelő Alkotmány brigád kezdeményezése. Szerződésbe foglalták, hogy a dolgozók... olyan kiváló minőségű propilénfonalat adnak a szövödének, amellyel a szovjet szövőgépek majd száz százalékos hatásfokkal dolgozhatnak.

– Az eredmények máris mutatkoznak – újságolta H. M.-né szövőnő..., és senki sem kételkedik abban, hogy a tervet teljesíteni fogják!

magyar politikai napilap
1970. március 11.

– Anya? Szervusz, anya.
– Mutti, ich bin es.
– Maria a másik készüléken.
– Csakhogy! Már azt hittem...
– Tudom, anya, kicsit elhanyagoltam.
– Most egyszerre, hárman?...
– Tetszik tudni, lehet kérni több csatlakozást, egy a hálóban, egy a nagy szobában, egy a konyhában.
– Hogy mik vannak!...
– Csak a bérleti díj magasabb, de nem sokkal.

– Jól vagytok, kisfiam?
– Megelőztél. Te, anya?
– Meghozták a tüzelőt, ott kell állni, kosaranként számolni, különben becsapják az embert, így „kezicsókolom” úgy „kezicsókolom”, lukat beszélnek az ember hasába, közben egymást váltják a kosarakkal. De megtanultam apától, csak a kosarak számát kell figyelni, papíron számolni, mást nem tehetsz, a tárához nem engednek... Rendesen adtam, nehogy a pincelépcsőre hányják, órája sincs, hogy feljöttem.
– Értem, anya.
– Maria, jól vagy?
– Hét végén Eutinba utazom, ápolónők és asszisztensek konferenciája lesz.
– Egyedül?
– Két kolléganővel, autóval.
– Attila nem megy?
– Ügyeletes leszek, anya..., és, tudod: tanulok, nem sok van hátra.
– Egy hete talán, hogy a temetőben voltam.
– Muszáj, úgy értem, ilyen gyakran?
– Megnyugszom ott, nincs messze, két buszmegálló a bejárattól, óránként jár, olykor gyalog megyek.
– Nem megterhelő?
– Jó a forgalom, különben sincs sietnivalóm. És nem is vagyok mindig magam. Mariann vagy Margó... Apa megbocsátaná: hazafelé már előfordult, hogy a Hauernál... ettünk egy süteményt.
– Anya, ne sajnáld a pénzt...
– Mikor tetszik újra?... Elmegyünk megint: Cafe Oriental és... az üzletek...
– Megbeszéljük, most más dolgotok van. Attila, köszönjünk el, kisfiam, sok pénzedbe kerül.
– Még van valami, anya. Tegnap óta német állampolgár vagyok.
– Mamáéknál partyt rendeztünk, megünnepeltük.

– Föleskűdtem a német alkotmányra. Lehettünk húszan, idegenek, a legtöbb: török.
– Ez akkor...
– Igen anya. Két héten belül az útlevelem is a kezemben lesz. Meglátogatunk, anya!

– Hová szabad?
– A temetőbe. Ugye, itt volt..., itt van közel?
– Keresztúr?
– Igen.
– Ahogy tetszik, uram. Ott végzünk? Vagy csak...
– Végzünk. Ott kiszállunk.
– Ugye, már régen volt itthon?... Bocsánat, csak gondoltam.
– Most először, hogy újra; szokatlan.
– Maria, drágám, a Lóversenypálya, ott a Népstadion. Nagyobbra emlékeztem.
– Uram, a vámnál... rendesek voltak? Nem szórakoztak?... Van utas, aki meséli, miket képesek kérdezni, ha valaki magyar..., kiforgatják, faggatják...
– Csak azt kérdezték, van-e elvámolnivaló, ennyi volt, de nincs is...
– Szóval először tetszik. Bemehetünk ám..., be lehet hajtani, ha meg tetszik mondani, hányas parcella, ismerős vagyok ott is, uram... Mert a temető nagy, még temetést is nemegyszer kell taxival kísérni... Szóval, ismerem, eléggé ismerem. Sajnos, hogy úgy mondjam.
– A virágosok?
– Megállunk, majdnem mindegy, melyik... De ismerek egyet, odaviszem.
– Majd magam. Kiválasztom magam.
– Ahogy gondolja uram.

Apa, sietek, legelső utam... „Kisfiam, apának szép sírkövet sikerült... Pénzt nem kellett volna, van énnekem... Apa nyugdíja..., a

tanítványok... Fehér márványlap, kisfiam, név, évszámok... A többi műkő, mert a valódi!... Micsoda árak vannak, fiam!... Apa nem is szerette volna, a hivalkodás, távol állt tőle... Fehér váza... Ha lehet, kimegyek, Margóval, Mariannal... legalább egy szál szegfű legyen mindig, apa kedvelte... „Jövök, apa!" Megbocsáss... Férfinak virág!... Szegfű, apa!... Előtted állok mindjárt... Teljesítettem a feladatot, már orvos... A cél megvalósult... „Férfi vagy, fiam, ha elhatározásod van, láss hozzá, ne kíméld magad!"

– Maria, Kőbánya. A sörgyár. Iparvidék, szegények lakhelye. A társadalom második és harmadik sora, nem díszmenet: vánszorgás. Ott benn, a Bajcsy Kórház...

– És honnan, ha szabad kérdeznem?

– Németország.

– A vőm járt ott, én is készülök, nem mondom, az én koromban még...

– Nincs messze. Alig két óra. Két óra; csak annyi.

– Azért messze van. Nekem elhiheti. Nekünk messze.

– Börtön, Maria, ez itt börtön. Íme, a szülőváros! Apa mondta mindig.

– Most érkeztek? Az Orienttel?

– Repülőre gondoltam az előbb..., *úgy* két óra.

Anya megérti, miért a temetőbe előbb... Valahová felírtam, de emlékszem: kétszáztízes parcella, négyes sír, apa... Már három éve... Lehetetlen... Filmen láttam egyszer: csontok... „Kartal atya szépen beszélt, sokan voltak, apát nagyon sokan szerették, kisfiam."

– A virágosok, uram.

– Azt hiszem, akkor... Eddig volt, innen gyalog megyünk.

– Ajánlanék egy szép vegyes koszorút... Milyen árban tetszett gondolni?

– Egy szál szegfűt. Csupán.

– Papírba?

– Szükségtelen, köszönöm.

– Ha temetésre, földíszítjük.

– Nem, asszonyom, már három éve...

– Csak gondoltam...

Kire gondoltál, apa, az előző pillanatban, mielőtt holtan előrebuktál, ki volt a szemed előtt, kivel jártál a gondolatok zöld mezein, mit láttál, mielőtt végleg?... Nem tudom hinni, hogy találkozunk, nem..., nem igaz!... Már sohasem... Tábla: a sikert alaprájza... Megtalálom, ezer közt is, várj, sietek... „Kisfiam, ne engedd el a kezem, megértetted, ugye?... Különben elveszel, aztán nézhetjük, markolj szorosan!" Repülőnap, Mátyásföld: ejtőernyősök, friss víz kannából..., perec, sóskifli. „Kapaszkodj a markomba, kisfiam, nézd, mennyi fény, repülőcsillanás, csoda, ugye, csoda?"

– Megbocsát, a kétszáztízes?

– Nincs közel.

– Mégis, gyalogosan...

– Erre, egyenest.

Gyászmenet, mint mikor apát... Ha mellénk érnek, fejet hajtok... Hány menet koptatta az utat AZÓTA?... A végső nyughely, ez ám a kitelepítés, apa!... Nem kell a kisbőrönd... Éppoly kényszer, de nem büntetés, itt már a bűnös is bocsánatot... Iszonyú félelem: ha mi is..., nekünk is megbocsátanak?... A menet; egyik a másik után: harang, sercegő-tű-a-lemezen-zene... „Utána, fiúk, ha lement a cécó, ugye, egy felest bedobunk? Ha élne, velünk jönne ő is... Van itt egy jó kis kocsma..., az izgalmakat csak leöblíti az ember..." LENKEI ZOLTÁN, ÉLT 60 ÉVET – ezüst pingálásban, koporsó oldalán, viccmesélés közben odanyalt rutinbetűk, ez is csak munka. „A koszorúra mit tetszik?" Szalagok, betűk, könnyek... „Van többféle szemfedőnk, kandeláberrel, végig zenével drágább..." Milyen messze van!... Messze vagy, apa!

– Tetszik sírgondozást, maszekba? Mert az irodán...

– Sírkő van, tudja, sírkő.

– Körbe esetleg murva... Nem számítjuk sokra...

Apa! Már a sarokról megláttam... Messze fehérlik a tábla, a halál hivalkodik. Sírköved a legkisebb, mégis mind közt a legnagyobb... Gyertyát... Elfelejtettem legalább egyetlen gyertyát...

– Maria, eine Kerze!...

...meggyújtanám örök születésnapjaidra, ISTEN ÉLTESSEN, apa, itt vagyok, itt vagyunk... Maria... Lásd apa..., a szegfű, szeretett virágod...

16.

Szabadságunk születésnapját ünnepelte az ország
Negyvenezer budapesti fiatal lelkes seregszemléje

Színpompás tavaszi seregszemlével, ifjúsági nagygyűléssel köszöntötte hazánk felszabadulásának 29. évfordulóját csütörtök délelőtt a Felvonulási téren 40 000 budapesti ifjúkommunista. A vörös és nemzeti színű zászlókkal, üdvözlő feliratokkal díszített teret már kora délelőtt benépesítették a jókedvű fiatalok; a tribünök sarkánál pol-beat együttesek dalai vonzották az érdeklődőket, másutt népi együttesek táncai szórakoztatták az egybegyűlteket.

...Pontban 11 órakor három díszlövés dörrent, s méltóságteljesen begördült a térre az Auróra cirkáló hatalmas makettje, emlékeztetőül. Mögötte tömött sorokban vonultak a főváros ifjúkommunistái.

...Az elnöki megnyitót szovjet katonakórus követte, tőlük a dallamot a magyar katonakórus vette át.

...A budapesti fiatalok április 4-i seregszemléje az Internacionálé hangjaival ért véget.

magyarországi napilap
1974. április 7.

– Mariann, a virágokat, tudod... kétnaponta, épphogy egy kevés vizet, nem jó, ha áll alattuk. A gáz- és villanyóra állását fölírtam, az előszobában van, az asztalon.

– Mindenre figyelek, Anna néni. Útlevél, vonatjegy? Ami a barna papírban van, azt kell először megenni, sonka, megromolhat. És, kérem, mondja meg Attilának, mi is gratulálunk, igazi boldogság..., azt hiszem..., a gyerek.

– Zoltán..., ha megérhette volna!

– Semmit sem választhatunk, nem mi döntünk.

– Tudom én, hittel elfogadtam... Valahányszor történik valami, akár, ha egy pohár törik: mit szólna ő?... Köztünklétét folytonosan fürkészem, imámban segítségét kérem, de... illúzió, tudod, Mariann? Nincs itt.

– Kár, hogy nem ablak mellé.

– Jobb így, magam kértem, senkit sem zavarok, ha pihenésül fölállok, úgy szoktam... Van, hogy fél órát is álldogálok, a folyosón mindig akad társalgás, de jobb szeretek magam... Aztán vissza, elmúlik az idő.

– Elköszönök lassan. Kilencre ígértünk anyagot a kiadóba, Bartók: Mikrokozmosz, első kötet.

– Amikor írod, hallod is valahogy... belül?

– Nem, Anna néni, én grafikus vagyok... Különben épp a botfülem miatt kellett a zongorázást abbahagynom... Béla, ő igen, azt mondták, látszik is a munkáin, ő a zene és nem a pontok, vonalak felől közelít a kottához.

– Attila első rugdalózóját is viszem. Megőriztem, selyempapírban.

– Örülni fognak, Anna néni. Biztosan. Indulnom kell, valóban.

– Mindent köszönök..., és jövök... Négy hét. Megírom, mikor.

Nagymama. NAGY-MA-MA! Hozzágörnyedek a gondolathoz, hozzáfehérítem a hajam... Egy nagyanyó! „Ötvennél nem nézném többnek, asszonyom..." Az új postás a nyugdíjjal, borravaló-bók..., az arc, a vonások... árulkodnak... „Milyen célból, kérem?..." „Az UNOKÁMHOZ utazom, látogatás, tudja, kérem, most született, hónapja sincs."
Attila szerint Lenkei gyerek, letagadhatatlan, igaz: koromfekete haj, de kihullik... az első... „Szóval, elkél a segítség!" „Azért utazom..." „Jó utat, asszonyom!..."
„Anya, tudom, hajnal van!" „Vártam a hívásodat!" „Kisfiú!... Három kiló nyolcvan..., egészséges, anya!" „Maria?" „Ő is... Mosolygott, amikor kitolták... Ott voltam, már előző nap délelőtt, fáradtnak érezte magát, üldögélt..., tizenegy felé szólt, akkor kezdődött... Benn lehettem volna, nem akartam, kinn várakoztam, este kilenctől le-föl járkáltam a folyosón, a férfiak a lábukkal

vajúdnak, óránként hívtam Maria szüleit, ők is... szemet sem aludtak... Itt vagyok most, innen telefonálok... Nagymama lettél, anya, gratulálok!..." „Most akkor?..." „Konyakozunk, anya, én már a harmadikat!" „Apa, szegény..." „Anya, próbálj meg örülni..., ne mindig az emlékekkel... Én is sajnálom, hogy apa..., hiszen tudod. Nem azért, hogy az én fiam, de gyönyörű!" „Mindjárt gondoltam." „A legszebb gyerek!" „Egészséges legyen!" „Egy fiúnál sem mindegy... A nők, tudod..." „Korai még!" „Maria szülei csókoltatnak, gratulálnak... Kávézunk, aztán megyek vissza a kórházba." „Vásároltatok már?" „Holnap, anya..., nem akartam, nem mertem."
„Nem értettem a leveledben, miért kell Mariának kórházba?" „Azt mondja itt a kolléga: korábbi adnexitis... petevezeték-gyulladás vagy hasonló, azért nem lehet... Mindent megpróbáltunk, először türelemre intettek, gyógyszert adtak, később mégis... azt mondta a kolléga, át kell fújni, valószínűleg a petevezetékek elzáródtak, megoldható... Remélem, anya." „A klinikára?" „Nem szükséges, odavittem, a mi kórházunkba, nevezetes jó szülészet." „Mennyit lesz odabenn?" „Tíz nap, vizsgálatokkal együtt, nem fájdalmas: kellemetlen" „Ti, férfiak ezeket a dolgokat mindig könnyen elintézitek, egyszer kéne nektek..." „Jó, jó, anya..." „Legalább a háztartást... egyedül, most meglátod." „Megleszek, anya... A mosógép, tudod, az evés nem fontos... Vannak konyhakész dolgok... Pár nap, elszalad." „Én innen nem tudok..." „Tudom, anya, főznél."
„Kisfiú, anya!" Csak férfi tud így... boldogságos nagyképűség, a teremtés koronája..., a férfi! A Krisztusi alkotás mindenkori folytatója... Krisztus is férfi volt!... A férfi mind magvető, a gömbölyödő hasra büszkén mutat: íme, az én művem. Amikor én Attilával..., Zoltán azonnal táviratozott haza: „Terhesek *vagyunk*..." Teréz néni... – miért nem szólítottam mamának?... – hosszú levelet írt, asszonybölcsességgel magyarázta: az öröm megosztható, az áldott állapot nem. Attila is hajnali gyerek; (mondják: majd mindenki); este hirtelen: „Zoltán..., a magzatvíz!" Belesápadt, nem értette: „Akkor most..., azonnal?" „Elég sürgős..." „Máris, Anna, szívem!" Zoltán..., istenem!... Zoltán nekiállt borotválkozni. „Ha este tíz, akkor sem megy úgy az ember..." Mindent előkészítettünk..., nem féltünk, nem gondoltunk bajjal... A babakocsit a báróéktól... Utca csodája volt, ha sétáltunk, Bécsből hozatta; az ostrom alatt, a pince óvóhellyé alakításakor eltűnt, már rozsdállott, amikor lementünk, elfeledkeztünk aztán..., sohasem került elő többé. Tüzelőt akartunk volna benne, hiába kerestük.

„Épp jókor. Pár nappal szülés után, jó, ha ott nagymama." „Azért megyek, Margó. Segíteni... Még szokatlan..., hogy nagymama..." „Irigykedem... Nekünk... úgyis késő. Ha nincs gyerek..., nagymama sohasem leszek, az biztos." „Zoltán, amikor mindig a kisvasutat emlegette – javítása szándékában volt –, Attilára gondolt, őt kereste a gyermek- és iskoláskori emlékek közt; amikor sokadszor elhatározta, hogy másnap nekilát; rám nézett, örömmel, mint aki végre indokot talál a megmagyarázhatatlanra, s azt mondta: „Az unokámnak." Aztán legyintett, tudta: képtelenség." „Honnan fogod tudni, vannak most ezek a bébiételek, annak idején otthon kellett..." „Nem ördöngösség... Maria elmondja, mit akar, aszerint... Ha a tanácsomat kéri, véleményt mondok, különben minden úgy lesz, ahogy ők akarják." Majdnem harag lett, amikor Teréz néniék feljöttek Nagykanizsáról, először látták Attilát, Teréz néni a szoba átrendezését szorgalmazta, hogy a nap ne süssön a gyerek szemébe. „Az nagyon ártalmas" – mondta. „Szerintem jól van így..." – feleseltem, aztán Zoltán engesztelte. Okos asszony volt, megértette, ez a mi dolgunk, a szülőké. „Tudom –, nem-szólok-bele" – kezdetű figyelmeztetései mindazonáltal hasznosak voltak, hallgattunk rá... Én majd bölcs és hallgatag maradok, s cselekszem Maria és Attila utasítása szerint."
„Kinn voltam, kisfiam, a temetőben. Azért nem vettem fel." „Minden a legnagyobb rendben, anya. Mariánál egyik látogató a másik után. Egyágyas szoba, telefonnal. Fáradtabb, mint előtte, egy madám – privát kórházakban szokás – tanítja Mariát, hogyan kell tisztába tenni; mindenféle brossúrát kapott; ajándékba kenőcsöket, mellszívót; Maria azt mondta tréfásan, ha tudta volna hogy *ez* ilyen bonyolult!..."
„Maria szülei?" „Örülnek, anya." „Vörös szegfűt vittem ezúttal. Vöröset még sohasem... ünnepi virág... Az unoka..., mégis..." „Apa jutott eszembe, amikor indultunk. Ott állt nálunk is egy kisbőrönd, készenlétben. Mi is eltesszük. Emlékbe."
„Na most, hallom, kezicsókolom, hogy a jövő hónapban nem tetszik itthon lenni, amikor majd a nyugdíjat... A Hudák úr említette, hogy utazik, nem is tudtam, hogy a kedves fia..., új vagyok még." „A maga elődje, a Juhász bácsi..., ugye, nyugdíjba ment?" „Tetszett volna látni, nem bírta már az a postástáskát... Nyugdíjnapokon este hétre ért vissza, azt hitték odabenn, baj érte, de nem: ahogy múlt az idő, egyre fáradtabb volt, el-elfogadott egy stampedlivel, megült, beszélgetett, a táskában ott a pénz, rágondolni is szörnyű, ha valami rossz indulatú... Ha ebéd-

időben ért, megkínálták..., estére alig vánszorgott... Még maradt volna, szerette ő, de elküldték. Panasz nem volt, de nem bírta." „Hogy legyen akkor?" „Én másnak, kezicsókolom, oda nem adom, az biztos, nekem odabenn az aláírással el kell számolnom... Különben is, ha külföldre megy, arra az időre a nyugdíjat kötelező lemondani." „Csak négy hét." „Azt nem lehet, kezicsókolom. Meghatalmazás vagy előre tetszik kérni, hogy hozzám későbbi időpontban?" „A Juhász bácsi... odaadta a szomszédasszonyomnak. Abban megbízhat maga is." „Mire mennénk, kezicsókolom, ha az ember mindenkiben megbízna?" „Az már igaz. Mire mennénk? Majd intézkedem, halasztást kérek." „De írásban, kezicsókolom!" „Magától értődik. Írásban." „Anya..., várunk, meglátod, a kicsi..., azt hiszem, rám hasonlít, legalábbis Maria azt mondja." „Keresztelő? Mi lenne, ha akkor, amikor ott leszek?" „Korai, anya... Várunk egy keveset... Megfázhat a templomban..." „Ti tudjátok... Mit gondoltatok..., választottatok nevet? Ha kislány lett volna, tudom: Maria..." „Juan és Pedro... Juan, h-val: huan, így kell ejteni." „Kisfiam..." „Ne csodálkozz, anya... Maria apja Pedro, hiszen tudod, és a testvére, őt hívják Juannak." „Nem lehetne mégis... a te neved?... vagy apáé..." „Azt itt nem tudják kiejteni. Juan német állampolgár." „A Juant könnyebb?" „Más... De ezt talán máskor beszéljük meg. Várunk, anya!"

– Anya! Édes anya! Veszünk majd új bőröndöt, és tőlem külön: egy szép nagy táskát... Maria otthon van, ezúttal nem tudott...

– Kisfiam! Gratulálok. Ha apa...

– Ne sírj, gyere, sietnünk kell. Irtó rossz helyen parkolok.

– Segítek, mindenben. Már amit nem felejtettem el. Régen volt, amikor veled... Ha sír éjjel a kicsi, én majd fölkelek, pihenjetek csak, lesz még alkalmatok...

– Juan nincs otthon, anya, Maria szüleinél van, magunk is többnyire... Ott... alkalmazott van, mégis könnyebb. De azért, anya, annyiszor látogatod meg, ahányszor jólesik.

– Úgy készültem, azt hittem...

– Anya, mondom: nagyon rossz helyen parkolok.

Kedves Margó néni!

Kérem, fogadja őszinte részvétem Laci bácsi halálakor. Noha távollétem kevés alkalmat adott, hogy szót váltsunk, otthon is alig volt lehetőség, leveleink is ritkák, mindig nagy szeretettel és tisztelettel gondoltam rá, és így őrzöm őt emlékezetemben.

Köln, 1975. április 26.

Kézcsókkal:
Attila

A tetteken a sor

A Minisztertanács 1974. évi decemberi határozatában elrendelte, hogy az illetékes miniszterek a szakmai szakszervezetek közreműködésével vizsgálják felül a többi közt a hozzájuk tartozó vállalatok egészségügyi szolgáltatásának működési feltételeit. Az Egészségügyi és a Munkaügyi Minisztérium közös irányelvet adott ki 1976-ban. A Kohó- és Gépipari Minisztérium illetékes főosztálya... a Vasas Szakszervezet több osztályával és 75 vállalati, gazdasági és szakszervezeti vezető bevonásával egyeztetett munkaprogram alapján... megvizsgálta a dolgozók egészségügyi helyzetét 101 kohászati és gépipari vállalatnál.

... Egy adat szerint a vállalatok... több százmillió forintot adnak... üzemi orvosi rendelőik számára...

... Többé-kevésbé mindenütt így van. Mi ott látjuk a gondot, hogy a nem eléggé nyereséges vállalatok keveset tudnak erre áldozni.

... Ugyanakkor azt is tapasztaltuk..., hogy pusztán az alapvető higiéniai előírások megtartásával vagy egyéni védőeszközök alkalmazásával is megszüntethetnék az egészségügyi ártalmakat... Érdemes felfigyelni arra, hogy a Láng Gépgyárában 1965 óta nem volt foglalkozási megbetegedés, a Csepel Művek Egyedi Gépgyárában 1970 óta, az Aprítógépgyárban pedig még sohasem fordult elő.

magyar politikai napilap
1977. szeptember 6.

Édes Anya,

Először is köszönjük a Mariann fivére útján küldött ajándékodat, rokonszenves férfi, megvendégeltük, Maria elkísérte a belvárosba. Szabadkozott Mariannak szánt küldeményünk miatt, végül elfogadta. Remélem, örömöt szerzünk.

Levélírásra kényszerpihenő ad módot: betegszabadságon vagyok. Voltam egy kollégámnál, kis dudor támadt a homlokomon, nem fájt, ez megijesztett, gondoltam, elmúlik. Ám tovább növekedett, másoknak is feltűnt. Egy beteg, benn az EKG-vizsgálóban azt mondta: „Herr Doktor, az ott, a homlokán, ugye, korábban nem volt magának?" Ez kedveskedés, annak kifejezése, milyen bizalmas a kapcsolatunk, noha csak kétszer találkoztam vele; vannak ilyen emberek. Kövérkés, fehér piócaalak, olyan sikamlós, szóval nem szimpatikus szegény, ezért, ha lehet, vele még udvariasabb vagyok mint másokkal. Ha ő, akkor mások is észrevették... Amikor szólt, azt mondtam (akkor ijedtem meg istenigazából!), elmegyek orvoshoz, amin aztán derültünk: mindig kedélyes, ha a hóhért akasztják.

A kollégák közül senki sem szólt, nem tudom, otthon kollegiálisabbak-e a viszonyok; itt az egyetemi évek alatt felhőtlen a barátság, később a kapcsolatok inkább hivatalosak és hűvösek. Nehezen szoktam, amikor dolgozni kezdtem, hogy csupa kardot nyelt fehér köpenyes szobor közt járkáltam, különösen a főorvosok, professzorok (aranykeretes szemüveg, kínos ápoltság) tartanak három lépés távolságot, a kezdővel hidegen udvariasak, tegeződés nincs, csupán több éves ismeretség után. Az ápolónők megszólítása szigorúan: Frau vagy Fräulein, utóbbit idősebbeknek illik elhagyni, s akkor is Frau-t használni, ha nincsenek férjnél. Mondom, a kollégák biztosan észrevették, hogy valami eltérés van, szembeötlő, de semmi pénzért nem szóltak volna. Lehet, tapintatból. Maria mindennap megnézte, ujjával simította, megvallom: én is, ha magam voltam; kemény, de bőrrel együtt elmozdítható, alapjával nincs összekapaszkodva (a rosszindulatúak keményen ülnek, széles alappal). Fájdalommentes, ez zavar. Hogy növekszik, nemkülönben. Daganat, kétségkívül.

Rászántam magam, Máriának nem szóltam, tegnap nyolckor nem a kórházba tartottam, a kölni klinikára mentem, egy docenstől kaptam termint. Ismerem, hűvösen udvarias volt, rám nem emlékezhetett, a hallgatója voltam. Az egyetem a város keleti felén van, a televíziós torony közelében, hozzánk közel, Máriának azt mondtam, szervizbe megyek. Tíz perccel korábban érkeztem, hatalmas toronyépület, körben pavilonok: intézetek, klinikák. Parkolóhelyet – mert orvos vagyok – sikerült kerítésen belül kapnom. Nem reggeliztem, vérvételre gondolva. Amint beléptem, kínzó éhség fogott el, megláttam a büfét, ott van a földszinten, nyugtattam magam: éhség komoly baj ellen szól. Három lift, sor állt mind előtt, fehér köpenyben soronkívül beszállnak, én ezúttal civil voltam, várakoztam. Ismerőssel nem találkoztam, ahhoz ez nagy ország. A földszinti előtérből széles folyosó vezet át a másik magasépületbe, ott van a könyvtár és számos hivatal. Ezerszer jártam erre, nem gondoltam volna, hogy majd még mint beteg is érkezem. De ez a sors: megbetegszünk...

A hetedik emeleten, ez a szint a bőrklinika, csend fogadott. Idegennek éreztem magam; ha utcai ruhában vagyok, szorongva gázolok a kórház tisztaságában, a civil ruha tisztátalan és illetéktelen. Egy ápolónő igazított útba, a klinika ambulanciája ugyanazon a szinten, a folyosókanyaron túl, ide a kontrollosok járnak, az első vizsgálat másutt van. Alig volt várakozó. A tizenhatos szoba ajtaja fölött piros lámpa: „Türelmet kérünk!" Még nem volt kilenc óra.

A docens nálam alacsonyabb, jó ötvenes, kedvesen fogadott, kérdezte mindjárt a nevem után, magyar vagyok-e. „Születés szerint magyar, egyébként már majdnem német." „Az nem úgy van" – mondta, már meg ne sértődjek, az ember az, amivel identitást érez, nem a tartózkodási hely, ami a nemzethez való tartozást meghatározza. Nem volt bántó, látható volt, gondolkodásában nemzetek fölötti, csupán egyetlen valaminek elkötelezett: az értéknek, legyen az tudásbéli vagy kultúrához, erkölcshöz kötődő. Első alkalom, hogy beszéltem vele; előadásait hallgattam. Humor-

talánnak tetszett, később nyilvánvaló lett, olykor tréfálkozó kedvű, de vicc és orvosi vizit két dolog, erre kiváltképp vigyáz az ember, én is így teszek, ha orvoskolléga a páciens, mert a vizsgálat könnyen válik beszélgetéssé, fecsegéssé, udvarias szakmai eszmecserévé, tehát kollegiálisan ugyan, de mindennél tárgyilagosabbnak kell lenni, tudtuk, mindketten. Ez is olyan helyzet volt, mint az életben száz másik: maga a helyzet osztotta a szerepeket. Ha felnőtt iskolapadba kerül – diák lesz azonnal, ha orvos beteg – laikus. Azt sem tudtam, hová üljek, ilyenkor a magabiztos magatartás – idétlen, az együgyű – nevetséges. A docens el is mosolyodott, amikor a vizsgálóasztalhoz terelt, bátorságot színleltem, nem tudtam, miként vélekedik a kis daganatról, tartottam szeme villanásától, hiszen amióta beléptem, társalgásunk közben is a homlokomat nézte. A dudor mintha megnőtt volna abban a pillanatban, hogy leplezetlenül megmutathassa magát. Megtapogatta. „Másutt nincs?" – kérdezte, aztán megnyugtatott, semmi különös, de szövettani szükséges, műtét kozmetikai okból is indokolt. „Találkozunk" – nyújtotta a kezét. Az asszisztensnő szeptember 15-re adott időpontot, csütörtök, hétfőn már dolgozhatok. Szerencsés választás: bekötött fejjel otthon víkendezem, hétfőn kora reggel megnézi a sebemet, és, ha lehet, tapaszra cseréli a kötést.

Anya, édes, ne haragudj, hogy ilyen részletesen foglalkoztam a dologgal, időm engedte, mondom, betegszabadságon vagyok, és tudom, aggódsz, igazán szükségtelen.

1. Unipress kávéfőzőgumikat küldj, ha több, nem baj.
2. Gondolkozz a jövő nyári utazásodon, egyeztessünk időben.
3. Karácsonykor biztosan nem megyünk, Maria szüleivel a Kanári-szigetek van tervben.
4. Írd meg karácsonyi kérésedet, hogy időben megvásárolhassuk.

Szerető fiad:
Attila

Liebe Grossmutti!

Vielen Dank für die ungarische matyó Puppe, warscheinlich kostete es ein ganzes Vermögen! Köszönjük. Auch Juan. Rosszalkodik... Várunk, mikor jössz te?

1977. szeptember 9. Maria

– Daganat? Maria, valóban?

– Most jövök a kórházból..., Anna néni...

– Látod, kértem...

– Mutti..., mama..., mindig elfelejtem. A műtét megvolt, helyi érzéstelenítésben, Attila fején hatalmas turbán, hogy Juan meg ne ijedjen, úgy döntöttünk, két napot még bennmarad, kisebbre cserélik a kötést...

– Mit mondtak? Lehet már tudni?

– Jóindulatú!... Anna néni..., mama..., fibróma, gyorsmetszettel vizsgálják, még műtét alatt megvolt az eredmény.

– Megijedtem, tudod..., egyedül vagyok. Ha Attilával valami...

– A kávéfőzőgyűrűt..., ha lehet, minél hamarabb.

– Még ma megveszem. Nem lehet kellemes, ha az ember homlokán... Úgy értem: a műtét.

– Attila túlzásba vitte... Férfi. Ráadásul orvos. Az orvosok mind félnek.

– Szóval nincsenek fájdalmai.

– Amikor a műtőből visszakísérték, saját lábán, bekapcsolta a televíziót, telefonált a barátjának... Anna néni, le is tenném, biztos hívni fog... A gumigyűrű, nem tudunk rendes kávét főzni! És a karácsonyi kívánságok! Gyorsan, levelet! Auf Wiedersehen, Anna néni.

– Juan?

– Rosszalkodik... Okos!... Most anyáméknál van, gondoltuk, míg Attila...

– Öleld meg. Simogasd meg a nevemben.

Életmódunkat magunk formáljuk

Elérkezett az év vége, mérlegre tesszük, mit sikerült megvalósítani terveinkből a családban és a munkahelyünkön. Az ünnepi hangulat, az éves munka összegzése arra késztet, hogy... a szokásosnál tágabb összefüggésben, társadalompolitikai kihatásában szóljak könnyűipari munkánk néhány kérdéséről és időszerű feladatainkról.

...A teljesítményeket szokás szerint tonnában, méterben, darabban mérjük. Ennél sokkal nehezebb megítélni, mennyiben változnak, hogyan erősödnek mindennapi életünk szocialista vonásai.

...Mit jelent a mai körülmények között a versenyképesség? Jelenti többek között azt, hogy a termék legyen tetszetős, keresett, az eszköz- és munkaidő-ráfordítás közelítse az élenjáró termelőkét, gyorsan kövessük a divatot, pontos, megbízható szállítók legyünk.

...Évről évre jobban tud megfelelni iparunk a vele szemben támasztott követelményeknek...

...Azok, akik az árukínálat választékát alakítják, tehát a gyártmányfejlesztők, a kivitelezők, az értékesítők azzal a tudattal dolgoznak, hogy a legcélszerűbb termék – legyen az ruhadarab, bútor vagy bármi más – javítja a közérzetet, és ha könnyebb a kezelése, esetleg több szabadidőt is biztosít.

magyar képes folyóirat
1977. december 24.

– Anya, már féltem, nem sikerül. Sorba kellett állni, mindenki telefonál. Hát anya..., édes..., most nem tudtunk, tudod... Juannak a napfény... Hiszen volt már..., igaz, anya?..., hogy távol voltunk, szóval, édes mama, szép karácsonyt!... Nem is mondtad, ugye, megkaptad?... Maria olyan örömmel vásárolta...

– Nem kellett volna, itt van a karomon, gyönyörű.

– Viseld, anya, egészséggel.

– Talán nem piacra...

– Anya, nyugodtan, itt minden nő karján... egész természetes. Egyedül vagy, anya?

– Most már. Mariann volt itt, azaz mindketten, ő és a férje, hívtak, töltsem velük az estét, nem tudtam, nem udvariatlanság-e, a karácsony mégis... Mariann azt mondta, rám bízza a döntést, de ő gondoskodik... Csupán terítenem kellett, ő főzött, halászlé, mint szokás... Vettem két üveg bort, szép este volt.

– Ugye, nem haragszol? Tavaly sikerült, két nap, igazában nem szeretek ünnepkor repülni... Legközelebb te jössz, anya. Idén egyetlen karácsonyfát láttunk, Juan boldogan talált rá, itt a hotel halljában, nem valódi... Itt is van karácsony, de más..., másképp... Vettél, ugye, fenyőt?

– Egy méter, nem több... Egymagamnak már minek?

– Anya, örülni kell! Nem szabad szomorkodni!

„Azt hiszem, Anna, szívem... Attila..., hány óra?... Gyújtsunk gyertyát... Ugye, elkészültetek?" „Ez mi, apa, ami szól? Honnan van, apa?" „Szeretem. Karácsonyi szerzemény. Basilides Mária, a Mennyből az angyalt... Nagyon régi felvétel..." „Apa, te mindig..., évről évre... szent buzgalmad, Apa, a karácsony rajtad keresztül..., általad, sohasem mondtam." „A háncsfüggők, amit dédnagyanyád font, most is ott vannak a fán... A kezét ezer közül... görcsös ujjai, barázdált tenyere... pillanatok alatt hajlította a szalmát csigavonalba, szárította már nyártól fogva... Gyurival ott álltunk a csupasz asztal mellett, még Luca előtt, valamiért ez fontos volt..., másnap, harmadnap aztán ugyancsak szertartásosan tányérra rakta a búzamagvakat... „Na, fiúcskák – így szólított –, lesz, megint lesz karácsony, a Kisjézus eljő megint..." Így mondta: „eljő".

– Segített valaki a fát hazavinni?

– Nem súly az, mondom, kicsi. Odahaza azért van fenyő..., ugye, van?

– Idén nem... Mire hazaérünk, vízkereszt után... nem kell, anya... Majd jövőre megint.

„Szóval..., csengessünk, nem tudom, Anna, szívem, hogy állnak a dolgok a konyhában... Megvárjuk, ha akarod." „Készen állok, csak a kötényem leteszem... Úgy mégsem..." „Anya, apa..., nem tudtam..., még nem... Nagyon szerény ajándék." „Nem az ajándék a fontos, fiam." „Zoltán, várj még..., hadd gyönyörködjek." „Egy csillagszórót, Attila fiam..."

– Mariannak tetszett?... A karkötő.

– Igen. Nagyon. Odatettem a fa alá, csak aztán vettem föl.

– Nem felejtem el, anya, mondd meg, csak most az idő... elszaladt, majd utólag, pótlólag küldök... Mariannak...

– Kávét hoztak, és egy kottakéziratot, század elejéről való, egyetlen lap, Szabó Xavér vonósnégyeséből... Megsárgult papír, nagyon szép... Nem gondoltam volna, hogy ilyen különös...

– Aha, anya. Biztos. Odaadom Mariának.

– Feliz navidád! Boldog karácsonyt, mama!...

– Juan tudja? Tudja egyáltalán, hogy karácsony...?

– Csak úgy..., az ajándékok miatt..., a maga módján. Elmeséltük, még kicsi, nem érti.

– Egy gyerek ne értené a karácsonyt? Nincs olyan gyerek. Ne vegyétek el tőle! Nem szabad!

– Mennünk kell, Anna néni... Várnak a telefonra, még visszaadom... Attila, por favor.

– Szóval nem baj, ugye, anya?

– Pihenjetek boldogan. Szép a karácsony, magam vagyok már, emlékezem. Nem divat, tudom, öreges..., de tiltva nincsen.

– A temetőben kinn voltál, anya?

– Huszonkettedikén. Margóval. Lehet kis fenyőt kapni, apró dísszel, gyertyával. Apa karácsonya nem múlhat el fenyő nélkül..., tudod, fiam...

„Ha csak egy gallyat... Hiába, idén nem megy másképp." „Szerzek fát, ha én mondom: lesz karácsonyfa!..." „Kijárási tilalom, nem engedlek az utcára." „Akkor már nem lesz. Ha lesz is, senkit sem érdekel, meglásd..., senki sem fog a hajnalban sorban állókra támadni. Negyvennégyben sem maradtunk karácsonyfa nélkül... Az az orosz tiszt hozta, aki a kisszobában lakott...'Lenkei!' (Így szólított, azt hitte, barátságos.), 'hozom Tannenbaum.' (Németül jól beszélt.) Fizetni akartunk, elmosolyodott: 'Nem vásároltam; a hegyekből...'"

– Még egyszer, anya: boldog ünnepet!... Szilveszterkor otthon leszel?

– Margónál, ketten.

– Ott hívlak, anya.

Attilám, kedveseim!

Királyrét, a Börzsönyben. Margó egy héttel ezelőtt megkérdezte, volna-e kedvem, nyugdíjas beutaló, Laci bátyádék vállalatától a szakszervezetis hívta, Margó nem emlékezett, az bizonygatta, hogy többször is találkoztak... Főszezonon kívül, a tanítás befejezése előtt..., március, csípős reggelek, dél felé káprázatos napsütés... Elfogadtam. Miért is ne? – gondoltam. Margó azt mondta, jogosult vagyok apa után; valóban képletes, amit fizetni kell, a szobánk kiserkélyes, fürdőszobás, háromszori étkezés, udvariasak, a hallban televízió. Kérdeztem Margótól: mi is így nézünk ki? Ilyen öregnek? Csupa nyugdíjas, tudod? Margónak heves udvarlója akadt, bajszos öregúr, nem győzünk nevetni, jó tartású hetvenes, kora reggel útra kel, reggelikor már séta után, Margónak mezei virág... „Már csak ez hiányzik!" – mondta Margó. A férfi jogtanácsos volt, ahogy említi, jómódú, és egész kedves, este hármasban römizés, hozzánk csapódott. „Kihez, ha nem a legcsinosabb asszonyokhoz?" Csak ne kacsingatna folyton! „Nem kacsint, ez betegség" – állapította meg Margó. Van ilyen, hogy valakinek tényleg betegségből? Beszélgetünk, „én majd elintézem..., ha óhajtja, asszonyom!..." Ismerőse mindenki, „aki számít", minisztereket a keresztnevükön emleget, az a szavajárása: „Nem lehet probléma!", kicsit gátlástalan, valaha sportolt, jó tartású. Öregvagány, ez jó szó, nahát..., remek! Margóval gondolkoztunk, mi jellemezné leginkább..., öregvagány. Programok önkéntes alapon, ingyen. Egerbe elmegyünk, úgy döntöttünk, Margó még sohasem volt. Mi, kettesben, édesapával... Régen, az ötvenes évek legelején.

Érkezésünk másnapján ismerkedési est volt, szellemi vetélkedővel, buzgó kultúros kislány; „Nem lehet rossz állás – állapította meg

Margó –, üdülőben, kötöttségek nélkül..." Szerintem irtózatosan unalmas, turnusonként ugyanaz, állandó szolgálat, folytonos kérdezősködés... Kétszáznál többen aligha vagyunk, elég, ha csak a fele létszám... Az emberek könnyen válnak gyermekekké, otthonuktól távol talajt vesztenek, gondosan ügyelnek, nehogy hibázzanak, különösen az időpontokkal vannak bajban... „Akkor hét harminc?" – ismételten rákérdeznek, vannak stréberek, mert a buszban majd (Egerbe) szeretnének elöl ülni.

Rengeteg olvasnivalót hoztunk, van könyvtár, általunk már régesrég olvasott könyvek, jókaik, mikszáthok, külön polcon szovjet szerzők, egyikbe beleolvastam, nem az én világom.

Mellékelek egy képeslapot az üdülő fényképével, jobb oldalt a legszélső emeleti ablak, az a mi szobánk. Megjelöltem.

Két hét múlva otthon leszek, hívjatok péntek este, szokás szerint.

Királyrét, 1979. március 20.

Anya
Üdv: Margó

17.

Gyorsítani kell a tavaszi vetést

Az őszi szántások zömét már elmunkálták. Ha a vetés nem is haladhatott eddig a kívánt ütemben, a vetés-előkészítő talajmunkákat a gazdaságok zöme lendületesen végezte. A legkorábban vetendő tavasziak... magja már a földben van.

...A tavaszi időszakban egyébként több mint 2,6 millió hektáron kell vetni. Eddig e területből nem egészen egymillió hektárt jártak be a vetőgépek. A központilag eredetileg százezer hektárra tervezett cukorrépa-területet a jelek szerint – miután a cukor világpiaci ára kedvezően alakul – túlteljesítik a gazdaságok.

...Persze a megfelelő talajhőmérséklet is agrotechnikai követelmény, de ma már – éppen az idő előrehaladottsága miatt – bízni kell benne, hogy melegebbre fordul az időjárás.

...Az őszi vetések a jó telelés után a hűvösebb tavaszon is szépen fejlődtek. A búzatáblák nagy növényállományt nevelnek. Más esztendőkhöz... képest egy kicsit alacsonyabb ugyan a búza, de a lényeg az, hogy most nagy növényállomány zöldell.

magyar politikai napilap
1980. április 13.

– Valakinek a mentőket!... Csak úgy..., hirtelen..., megkapaszkodott itt nekem, én kiszolgálok, biztos vásárolni akart, gyökeret, azt nézegette... Látom, hogy..., mondom: „Asszonyom! Mi van?!..." Csukódik össze, lefele, kiabáltam: „Emberek, ez itt!..." A lábát kéne, valamit a feje alá... Mégis, itt a betonon... A táskájára vigyázzanak, a feje... Ez a kosár az övé.

– Ébredjen! Hall engem!?!

– Ütögesse meg az arcát! Ezek itt ődöngenek, aztán vagy esznek, vagy nem, vagy – főleg! – isznak... Nincs ennek semmi baja...

– Nem ismeri valaki véletlen?

– A blúza gombját fölül, hogy kapjon levegőt, vagy a fejét lelógatni!

– Már hívták a mentőket!

– Be kéne vinni a Piacfelügyelőségre... Miért kell az embereknek mindjárt csődülniük?... Ne itt, a földön... Szegény!

– Nem szabad, nehogy hozzányúljon! És ha gerinc?

– A mentő is... Az én uramhoz két órát vártuk! Két órát!... Az ilyennek cukra van..., azok kómáznak vagy mi, én nem értek hozzá... Nincs itt segélyhely vagy valami?... Tényleg be kéne vinni...

– Hagyja..., itt vannak... Magukra is mennyit kell várni, beledögölhet az ember.

– Kérem, menjenek távolabb... Asszonyom..., asszonyom..., néni! Nyissa ki a szemét! Látta valaki, hogy lett rosszul?

– Megkapaszkodott itten, a bódé fájában, majdnem ledöntötte a paradicsomot, gondolhatja!... Lassan lecsúszott, nem tudtam utánakapni, mert én a ládák onnansó felén... Összeroskadt, nem hiszem, hogy megütötte magát. Ennyit láttam.

– Ismeri? Esetleg...?

– Talán..., látásból, de itten annyi az ember, doktor úr... Meg nem is vagyok minden nap...

– Az igazolványát vegyék elő!

– Nincs semmi nála, megnéztem, csak a pénztárca, néhány százas, itt lakik, biztos, valahol közel, nem jönnek messziről ilyen ruhában..., villamosbérlet sem...

– Asszonyom! Ébredjen!... Vérnyomás rendben... Egy Ringert bekötünk, tegyük kocsiba, indulás. Légzés jó.

– Margó néni! Nem ismertem meg a hangját.

– Attila, édesanyád kórházban van.

– Hogyhogy?... Hirtelen?

– A piacon lett rosszul, panaszkodott mostanában.

– Visszahívom. A számla...

– Örültem, hogy sikerült, így is vártam két órát, ne tedd le. Tegnap, vásárlás közben, a Lehelen hirtelen összeesett...

– Most mi van?... Mégis...

– Cukros. Az derült ki, már jobban van. Lement, ahogy szokott, a kis gurítós kocsit vitte, ilyenkor hét végére bővebben vásárol, van, hogy együtt megyünk, most miért is nem?!... Nem voltam ott, csak mesélték, lementem később, ahol rosszul lett, egy zöldséges, látásból ismerős, ő mondta, hirtelen megtántorodott, illetve csak úgy, lassan összeesett, szegény Anna... Nem ütötte meg magát... Panaszkodott mostanában, hogy gyenge, álmos, már délre elfárad, mondtam: a tavasz, kifogytak a tartalékok; mostanában sokat szomjazott: „Egy fürdőkáddal meg tudnék inni!”, ezt mondta, nevettünk, van ilyen... Nyugtattam, biztosan a sós ételek.

– Hol fekszik? Hol van?

– A Róbertben, ahová tartozunk; tudod, a Lehel mint terület ugyancsak; aki a piacon rosszul lesz, odaviszik. Nem tudták föléleszteni még a mentőben sem, hamar ott voltak. Szegény Anna, annyiszor figyelmeztettem, nem vitt magával igazolványt; „Épp engem razziáznak!” – szokta mondani. Pénztárca, lakáskulcs volt nála, nem tudták azonosítani csak ma reggel, az egyik kórházi takarítónő ismerte fel, idejár a házba, a férje díjbeszedő, olykor helyettesíti. Úgy jöttek ki, egy rendőr, aztán már rendben volt minden... Nem tűnt fel, tudod, Anna csak este szokott leszólni, vagy lejön..., de néha eltelik néhány nap is... A rendőr Mariannékhoz csöngetett be, ők hozzám, aztán az én kulcsommal bementünk, kölcsönösen tartunk lakáskulcsot, baj esetére, hát tessék... Mariannal taxival mentünk, a legszükségesebb holmikat vit-

tük, addigra magához tért, egy óra lehetett, már ebédelt, még gyenge, a szája száraz, és említette, hogy a bal lába zsibbad, mintha nem engedelmeskednék... Holnap nyugdíj, ez probléma, nem vehetjük át, csak meghatalmazással, majd valamit intézünk...

– Köszönöm..., hálásan köszönöm... Szóval, jobban van... Hívom a kórházat, beszélek velük, ilyenkor csak az ügyeletes van benn, inkább majd holnap reggel. Hányas kórterem?

– Százhetes. Doktor Vermes, őt kell keresni.

– Nem értem különben..., nemigen volt a családban cukros...

– Idegességtől nem lehet? Annyi mindenen keresztülment.

– Nem..., az nem úgy van. Nem lehet tudni, a cukorbaj mitől... Köszönöm és jelentkezem, természetesen. Szegény anya, mondtam nemegyszer, ha panasza van, azonnal forduljon orvoshoz, vagy hívjon..., megbeszéljük, de sohasem említ semmit... „Miért izgassalak, fiam? Van neked bajod elég!" Nem tudja szegény anya, hogy a baj ekképp szinte elviselhetetlen..., hogy még csak tudomásom sincs róla. A tudás, mintha uralmat jelentene, de a nem tudás! Mintha meg volna sértődve..., mintha szándékosan zárná el az információkat, érthetetlen, mindig kérdezem, azt hiszi, nem érdekel... Amikor itt járt, akkor is mindenben a kedvében jártunk, mégis... Nem értem, miért, érzékeny, néha sértődős... Nekem mindenről tudnom kell, másképp hogy segíthetnék... Meg is mondtam neki...

– Nem kellett volna, Attila.

– Az ő érdekében... Mindene megvan, szomorkodni nincs oka. Valahányszor kérdem, mire van szüksége, azt állítja: „Semmire... Mi kell már énnékem?..." Úgy kell rábeszélnem. Mariával azonos méret, Maria alig viseli a ruháit, egy-kétszer fölvesz valamit..., és én küldöm... Nem tudom..., anya sohasem volt gőgös.

– Túlzol, azt hiszem. Anna szerény, valóban nem szenved hiányt, járnak a tanítványok...

– Azt is mondtam már..., miért terheli magát?... „Ez az én dolgom!" – makacskodik. Küldök pénzt, ez természetes, nincs rászorulva a nyelvórákra... Anya falat húz maga köré, nekem nincs időm hosszú leveleket írni, de őt biztatom, írjon sokat, hogy tájékozódjam. Valóban érdekel... Ha megírta volna, hogy nem érzi jól magát!... Mindenről ír, csak önmagáról nem.

– Meg kell értened, Attila...

– Nem vagyok mellette, nem a szomszéd utcában lakom! Tehetetlen vagyok!.. Nem tudok ennél többet... Dolgozom, élek, családom van... Nem tudok anya helyett cselekedni, de ha az ember kezét is megkötik... Nem tudok a bajában mellészegődni, csak gondolatban. Ha anya segítene a bajt megelőzni... De, mondom, elzárkózik, áttörhetetlen magányba vonult, pedig, becsületszavamra, sohasem bántottam.

– Talán az élet... Neki sem könnyű.

– Az orvost hívom holnap.

Drága Fiam!

Újra itthon. Kicserélve: jó a közérzetem, de beteg vagyok. Nem vagyok annyira tájékozatlan, hogy ne tudjam, a cukorbaj betegség, nem akármilyen. Inzulinozom magam. Zsemle: harminc gramm szénhidrát, kenyér kimérve... Többszöri étkezés, fecskendő, tű, szúrás a comb bőre alá, szubkután. Megtanultam. Nyugtattak, idős korban előfordul. Kérdezték, van e a családban, tudtommal nincs. Azért vizsgáltasd meg magad, fiam, egyszeri vérvétel, hiszen tudod. Havonta kell jelentkeznem az orvosnál, vércukor, vizelet, eszerint módosítják esetleg a diétát és az Inzulint. Mindenki csodál, hogy képes vagyok magamat megszúrni, nem nagy dolog: kis akaraterő és sikerül. Elmagyarázták: váltogatni kell a szúrás helyét: comb, has, mellkas, majd nem viselek kétrészes fürdőruhát... Ezen mulattunk Margóval: legalább húsz éve, hogy utoljára strandon voltam...

Kis napfény jót tenne, sápadtnak látnak, a betegségtől van, gondolom, majd összeszedem magam. Ha egyensúlyban vagyok, nem

lehet bajom, rosszullét esetére van nálam kockacukor, az igazolványomba cédulát tettem: „Cukorbeteg vagyok!". Napi százhatvan gramm van engedélyezve, legalább nem hízom meg, tésztaféle módjával, édesség tilos, édesszájú sohasem voltam, a mérleget ismerem, de már tudom szemre: rizs, liszt kenyér. „Nagyon pontosan kell, Lenkeiné asszony!" – mondta az orvos, de a könyvben az áll, a jó háziasszony hamar megtanulja a mennyiségeket, mérleg nélkül is. Főzök, régen előfordult, hogy hideget vagy másnapos maradékot ettem, már nem tehetem, naponta nekiállok. Cukorbetegnek lenni – életmód, nem nehéz, mégis nagy teher. Félek, fiam. Bármikor bekövetkezhet, bármely pillanatban, hogy eszméletem vesztem, mi van, ha éjszaka, álmomban?! A piacon legalább nem voltam magam... Jártam a zöldségesnél, tapintatos volt, úgy tett, mint aki nem ismer rám, megköszöntem, hogy segített, megajándékozott három szem paradicsommal.

Kisfiam, ha meghalni ennyi, akkor rendben is van... Semmire sem emlékszem, semmi szenvedés, hirtelen lettem rosszul. Már néhány hónapja gyengélkedtem, azt hittem, vitaminhiány, Polyvitaplexet szedtem meg a tőled hozott drazsét, még tavaly adtad. Míg föl nem ébredtem másnap, az az idő kimaradt az életemből... Tehát ennyi..., ilyen. Ne félts, nincs rosszkedvem. Mellékelem a zárójelentésemet, visszaküldeni nem kell, Rád tekintettel két másolatot kaptam. Kicsit túlságosan is hangsúlyossá vált levelemben a betegség, most látom, be is fejezem.

Budapest, 1980. április 28.

Ölel Benneteket:
Anya

– Attila, Hédi fnéned... tegnap meghalt.

– Nem tudtam, hogy beteg volt.

– Csak te maradtál..., kisfiam... Géza bácsi jó ember, mégis, vér szerint..., tudod.

– Mi történt? Hogyan?

– Én sem tudtam – hisz nincs telefonjuk... Hányszor kértek! – Két napja magas lázzal kórházba vitték.

– Géza bácsi nem üzent?

– Ő sem fiatal... Ki tudja?... Elfelejtette...

– Tüdőgyulladás?

– Azt mondták, igen. Nem volt dohányos, de amilyen sovány volt, a tüdőtágulás...

– Tudom, anya.

– Mindent adtak, a végén oxigént is... Az egyetlen nővérem, kisfiam. Volt. Már csak.

– A temetés... Nem tudok, lehetetlen.

– Nem kell, kisfiam. Eltemetjük csöndben. Hol, melyikünk van soron...

– Ne beszélj így, anya!

– Nem vagyunk már fiatalok, ez a sorsunk... Ha a régi ismerőseinkre gondolok... Laci bátyád..., azt hitték, infarktus...

– Emlékszem, anya. Aorta aneurizma.

– Igen, igen. Margó alig élte túl... Aztán megszokta. Nem: csupán beletörődött. Már nyolc éve! Néhány hónapja nem kel föl az ágyból, tud járni, de nehezen. A lába nem bírja.

– Anya, a nevemben..., természetesen Maria is..., szép koszorút..., az ízlésedre bízom, írok keresztapának... Gondolod, ha pénzt küldenék, hogy ne sértődjék: „Költségekre..." Ugye, elfogadja?

– Küldd nekem, én már ismerem a járást: bank, BC-számla, ő inkább forintot... Nem utazik sehová.

– A ti dolgotok, anya.

– Azt hiszem, két-három hét a temetésig.

– Majd értesíts, légy szíves!

– Maria? Juan?

– Megvagyunk, anya, dolgozunk.

– Nyáron?

– Neked kell jönnöd! Esetleg elmegyünk együtt északra: a tenger!... Gyönyörű vidék.

– Nem terveztük.

– Idén nem voltál..., most aztán! Küldöm a meghívót.

– Meglátjuk. Valahogy... elfáradtam..., kisfiam.

– Még megbeszéljük. Mennem kell. Keresztapát ölelem. És... ne bánkódj, anya. Nyugi.

– Margó, édesem, jól fekszel?

– Jól feküdni!... Már megbocsáss! Fekszem..., hogy jól?! Nagyon rosszul fekszem, nem bírom... Ha oldalt: a combomat, ha a hátamon: a keresztcsontomat nyomja... Elviselhetetlen. Ridolon élek; egyszer, meglásd, beveszek egy dobozzal, nem bírom már. Inkább mesélj... A temetés...

– Egyenest hozzád jöttem.

– Milyen volt a virág?

– Sírcsokor... Nagyon szép.

– Fehér szalag...

– Lila.

– Fehéret mondtam.

– Lehet, elfelejtettem, én vagyok a hibás.

– Nem baj..., neki, szegénynek!...

– Én már csak a temetőbe járok. Sohasem hittem volna, hogy ilyen jól kiismerem magam, idegen engem kérdez... Első köröNd, második köröNd... Bennfentesnek látszom, sajnos.

– Szegény Lacim, ő volt ilyen. Kiment egy héten háromszor is az édesanyjához... Képzeld, ezt el sem mondtam: nem volt kicsinyes, de fölöslegesen nem dobta ki a pénzt... Egyszer kérdeztem, miért nem vásárol mécsest, itt vette mindig a piacon, itt olcsóbb, a temetőnél elkérik majdnem a dupláját. Azt mondta: „Nem kell, van odakinn, találni lehet..." „Találni?" – csodálkoztam. Nem tudom, mi ütött belé... Más sírokról a lecsöpögött viaszt összekaparta, kezével lágyította és úgy..., azzal pótolta az új mécsest.

– Azt hittem, tudod, nekünk elmesélte. Volt, hogy haza is hozott, felolvasztotta, kanócot helyezett bele, azt mondta, még szórakozásnak is jó.

– Nem tudom... Mindnyájunkkal ez történik? Remélem, mi azért nem..., szóval, nincs még semmi bajunk, azt mondják, ha észreveszed, hogy bolond vagy, nincs baj, de ha már nem... Ha már nem!

– Mit tehetünk? Én a múlt héten végigjártam a piacot, és érdeklődtem, nem lelték-e meg a pénztárcámat. Amikor visszaértem a bejárathoz, a Felkai, tudod, a zöldséges, odaszólt: „Drága asszonyom! Ott van a kezében!"

– Anyám, szegény, talán csak utolsó napjaiban... Addig tiszta volt, értelmes... Manapság valahogy gyorsabb és kegyetlenebb az öregedés... Nem tudom..., félek, sokszor félek. Ez sem élet, elhiheted, hálóingben egész nap, ha nem volna ez a kis szociális gondozónő... Naponta jön, bevásárol, nagyon tisztességes, adok neki minden nagyobb ünnepkor... Azért vannak az értékek, hogy használjuk őket, ha kell. Mit gondolsz, ha meghalok, kié lesz? Gyerekünk nincs... Húsvét, karácsony: odaadok egy kristályt, egy porcelánt.

– Nem gondoltál eltartási szerződésre? Kéne kötni.

– Azt nem. Amíg erőm van, ha maradék is, amíg gondolkodni tudok, idegent nem engedek ide. Rettenetes dolgokat hallani... Nem akarok a saját lakásomban, a saját bútoraim közt megtűrtté válni. Ezt az egyet nem akarom.

– A temetés...

– Igen.

– Nem voltak sokan. A szomszédok: Wohlrennerék, Hercegné, az a kövér, nagy hangú, de jó ember, tisztességes..., az utcából néhányan... Gyuriék írtak, Attila is. Ha újra jön, úgyis megy a temetőbe, akkor lerója kegyeletét..., most nem tudott elszabadulni.

– Pap innen volt vagy a sashalmi templomból?

– Nem akartam Kartal atyát... Nyugdíjas, a térdével bajlódik, bottal jár, nem is ismerte a nővéremet... Onnan jöttek, Sashalomról, egy középkorú, őszes hajú... a plébános, szépen beszélt, okosan... Azt ugyan nem tudom, honnan vette, hogy szegény Hédi hirtelen..., hogy lefordult volna a székről; valamit összetévesztett, de olyankor szólni!

– Csodálom, hogy egyáltalán... Az egyház nem szereti, ha temetésen az elhunyt földi pályafutásáról... Amikor Lacimat temettük, emlékszel, a szülőfalujában – ez volt mindig a kívánsága –, az unokaöcsém fölkereste a helyi plébánost, előre kérte, szóljon néhány szót, hogy Laci... mégis, ki volt, kit gyászolunk benne... Erre azt mondja a pap: „Semmit, ami a földi életről szól! Ez nem a mi dolgunk, ha valaki akar, mondjon beszédet." Az unokaöcsém okos volt, megkérdezte, mégis, kit említ majd, kik gyászolják őt, mert az bemondják. „Azt mondom: felesége, gyermekei." „Csak azért szóltam, mert nemhogy gyermekei, egyetlen gyermeke sem volt!" „Elnézést!" – mondta a pap, és kegyesen fölírta egy papírra legalább a családtagokat, és lehet, mert az unokaöcsém szorgalmazta, elhangzott más is, hogy mérnök volt, vallásos ember.

– Nem mindegy, Margó, édesem, végül is nem mindegy?... Oly mindegy az már..., hogy ott mit mondanak majd a fejem fölött... Nem érdekel...

– Mi lesz Gézával?

– Géza főz..., takarít... Megrendült, összeroskadt... Ő sem fiatal, gyerek ott sincs, egyszerre magára maradt. Ő volt amúgy is a bevásárló, öntözget a kertben... Nem tudom, mi lesz vele...

– Attila segít valahogyan. A keresztapja.

– Sokszor hívta, menjen ki hozzájuk látogatóba, míg Hédi élt: hogy mindketten, de már régen nem mozdultak... Attila időnként küldött pénzt, rajtam keresztül, dollárt, azt ők – tudom – eladták, mit kezdtek volna vele?...

– Anna, tudod..., pénzzel... A pénz nem segítség.

– Hogy tudna másképp, onnan messziről?

– A pénz semmi. A jelenlét! Az minden. A kézzel fogható segítség, a tény: a helybe hozott kenyér és tej, egy tea... Nem kell sok... És a szó..., néhány szép szó..., hogy van, aki meghallgat...

– Te is csak ugyanazt mondanád mindig. Ismételjük önmagunkat. Élményeinket, a múltat.

– Akkor azt. Ugyanazt. Egy csokor virág..., a jelenlét, akár ha hallgatag is, a jövés-menés a lakásban, apró zajok..., a biztonság! Ez minden. A pénz, már megbocsáss, semmi. Attila is..., te is egyedül vagy.

– Senki sem tudja, mit és mikor cselekszik helyesen. Aki az ellenkezőjét állítja, ostoba. Azt hiszem, máig úgy látom, Attila távozása helyes volt. Az egyetlen, ami a megoldást kínálta. Nem lehetek önző. Egy anya...

– Lehet. De még sincs mellette.

– Ezt megbeszéltük már, Margó, ugye, százszor.

– Első osztályú volt?

– Ezt sosem tudom, mitől függ.

– Szemfedél, kandeláber, ilyesmik.

– Nem tudom, édesem, akkor sem tudom.

– Géza hazament egyedül?

– Hívtam, nem jött. Talán szombaton, ebédre.

– Kemény ember.

– Nem sokra ment a daccal, ami mindig is feszítette. Ha negyvenhatban munkába áll, és nem sértődik meg az egész világra, nem sínylődött volna úgy, hogy a végén... Komikus: portásnak... az ő intelligenciájával!

– Te mondtad, nem tudhatjuk, mikor cselekszünk helyesen.

– Zoltán annak idején ezerszer nógatta, fogjon valamihez. „Míg *ezek* itt vannak..., addig nem." Vesztett. Néztem, ahogy a koporsó mellett állt a sápadt fényben, a harmincas években csináltatott öltönyében... Valaha délceg férfi volt..., emlékszem, amikor Hédi beleszeretett, majdnem irigyeltem;

kedves, udvarias ember volt, az maradt máig... Csak a ráncok!... A hajlott hát!... Nem hízott meg, sohasem volt nagyétkű, de ínyenc; nem a mennyiséget, a minőséget kedvelők közül való. Élvezet volt szemlélni, miként bont borosüveget, hogyan tölt, ízleli előbb, s csak aztán a többieknek. Zoltánnak nemcsak sógora, barátja volt, noha folyton vitatkoztak, politizáltak. Zoltán sem volt a rendszer híve, de kompromisszumokra hajlamos, Géza nem. Ő makacs volt, szálfaegyenes.

– Minden elmúlik. Minden, minden.

– Nem maradok feketében, Zoltán halála után is egy hónappal színeset viseltem... Nem akarok már addig sem... Nem szeretnék egy lenni az öregasszonyok közül, akik ott locsognak a piacon, fekete kendőben, szürke ruhában, mindenkit az elmúlásra figyelmeztetve; asszony akarok lenni, egy a többi közül, nem dáma, csak asszony; nem nénike.

– Nem elhatározás kérdése.

– Az is. Zoltán halála után Hédi megrótt: illő tovább a gyászruha. Tudtam, Zoltántól mi sem állt távolabb, mint a külsőség, különösen a részvétért esdeklő gyászt nem szerette.

Szenvedés és öröm magánügy, így gondolta. Akkor is szégyenkezett, amikor mások előtt rosszul lett, emlékszel, amikor a Margitszigeten...

– A futóverseny Attilával...

– Azt mondja Attila, nyáron várnak.

– Akkor menj.

– Elutaznánk északra.

– Mondom, menj, ha hívnak. Élvezd még, amíg tudod... Én már... képtelen vagyok.

– Meglátjuk, még sok idő van addig.

– Minden nap ajándék.

– A párnádat..., engedd..., megigazítom. És a mai újság, mint rendesen. Holnap újra jövök.

Cikkünk nyomán
Nem ment tönkre a káposzta

A napokban közöltük L. D.-nek, a hatvani Lenin Tsz elnökének levelét, amelyben káposzta-értékesítési gondjaikat tette szóvá.

„...A cikk megjelenése után... a Salgótarjáni Vasöntöde és Tűzhelygyár szakszervezeti bizottsága akciót szervezett a dolgozók között... Ezen a héten szállítottunk részükre 2500 kiló káposztát. Valószínű, hogy más gyárak is megkeresnek bennünket, mert az ár kedvezményes."

magyar politikai napilap
1984. szeptember 12.

– Anya, ez mi? Olvasom a leveledben: eltartási szerződés... Téged kell eltartani?

– Alig hallak, kisfiam, rossz a vonal. Megírtam, nincs azon csodálkozni való.

– De Mariann...

– Mariann barát, szomszéd, szívességet tesz, valahányszor kérem. Bánt, ha fárasztom, mintha fogadalmat teljesítene; nem is tudom: mintha arra tette volna fel az életét, hogy valakin segítsen. A férje is, talán, mert gyermektelenek... Két tisztességes ember.

– Az emberek jók, anya, csak szemérmesek, nem merik megvallani, ha szeretnek.

– Mariann mindennap bevásárol. Friss kenyér, tej. Szinte közelharc volt kezdetben a pénzt elfogadtatnom vele, de megértette: megalázna, ha nem fogadná el.

– Azért le kell járnod, anya... Azt sem értettem, miért nem szeretnél az idén... Várunk!

– Fáradt vagyok, örökösen fáradt.

– Küldök vitamintablettát.

– Még az előzőt szedem... Járok én..., nem ülök itthon! A piacra magam... Mariann bölcsen átengedte a piacot, a kalandot. „Legalább nem tetszik unatkozni itthon" – mondta, a piac – szórakozás.

– Vigyázz, anya!... Mindenféle ember...

– Ismernek, fiam. Muszáj nevetnem: ...afféle dámának tartanak, pedig húzom a kocsit, mint akárki más... Egy zöldséges az üzletsoron, a Felkai már messziről köszön, vagy: „Előre félek, kezicsókolom!", tréfál, mert alkuszom, mint édesanyám, ő is mindig... Én más természet vagyok, mégis megpróbálom: színjáték, tréfa, mosoly a hétköznapban... Ha látnál, ha hallanád! Képes vagyok a legjobb árut ócsárolni (Felkainál a legszebb, és nem is drága), leszólok mindent, ő tudja: ez évődés. Jó ötvenes, mindig ott tartózkodik, bár alkalmazottat tart... „Maga csak ücsörög – mondom –, akik dolgoznak, eljárnak otthonról, maga meg, mintha itt lakna..."

– Csak nem udvarol?

– Istenem, kisfiam, húsz évvel fiatalabb!... Hogy képzeled?!... Mikor aztán megállapodunk az árban, kiírt és ajánlott között, jól megméri, és kedvességből hozzátesz egy almát. Tudja, hogy nem vagyok szegény, nem szorulok rá, de ember... Emberi hang a zöldségrengetegben, a piacbűzben.

– Nem akarsz egyszer egy üveg italt vagy valamit?...

– Majd viszek, egyszer.

– Tehát: miért akarsz eltartási szerződést?

– Öregszem, kisfiam.

– Anya, képes volnál?... Hogy valaki idegen...

– Nem tudom..., gondolkozom... Egy szót! Egyetlen szót, különösen este!... Amikor körbejártam már a lakást, ajtót bereteszeltem, folyosó kisablakát bezártam, gáz, villanykapcsolók..., akkor volna jó... Akkor te is hiányzol... A nap ügyeit megtárgyalni, a semmi-ügyeket, akár, hogy új villamosok járnak az utcában, bármi..., de senki sincs..., magam vagyok.

– Nincs ellenemre, anya, azaz nem szólok bele, de mérlegeld, ha valaki odaköltözik, az ott is lakik. Ott van, nemcsak, ha társaságra vágyódsz. És ki volna?... Van ajánlkozó?

– Fiatal lány, ápolónő... A zöldséges, a Felkai... Egyszer beszélgettünk, kérdezte, miért nem fogadok ide valakit? Kinevettem, gondolkoztam... Miért is ne?... Harmadnap azt mondtam: „Felkai úr, volna valaki, akit ajánlhatna?" „Az unokahúgom – felelte –, rendes lány, nővérszállón lakik." Szabadkozott, megnyugtattam: „Tudom én, hogy nem vagyok húszéves..." Hiszen az ajánlatával az öregségemre utalt.

– Anya, neked kell döntened. Az biztos, hogy Mariannt nem lehet a végletekig igénybe venni, de nem is kell.

– MÉG nem.

– Ne légy pesszimista, annyiszor kértelek... Baj mindenkit érhet, de te, szerencsére, kitűnő egészségi állapotban vagy.

– És ha rosszul leszek, mint nyolcvanban? Itthon, egyedül...

– A lány se lenne otthon... Dolgozik...

– Ez igaz. Valóban.

– Egyedülálló? Biztosan?

– Legalábbis nincs férjnél.

– Nem tudom, anya... Meg kell gondolni. – Ezért kérdezlek, éppen ezért.

– És hogy van ez... A lakás akkor...?

– Ez bérlakás, tudod. Ha meghalok, az eltartóé. Szerződéses alapon.

– Mi értelme annak, hogy odaköltözzék valaki, aki azt várja..., hogy végre övé legyen a lakás?

– Hogy meghaljak. Azt. Igen.

– Nem lehet valaki egyfelől gondos ápoló... Miket beszélek?... A te esetedben: mondjuk, kedves társalkodónő, nevezzük így, anya, másfelől a lakás birtoklását óhajtó... Nem, anya, ha engem kérdezel, nekem nem tetszik a dolog. De, te döntesz, anya.

– Minden a tied azért... A bútorok, a képek, egy-két porcelán.

– Édesanyám, ez nem fontos, hidd el.

– Csak mint emlék..., gondoltam...

– Anya, ne haragudj, sohasem hallottad, hogy engem érdekel, láttad, hogyan élünk!

– Mégis, ez itt mind a tied, nem az eltartóé.

– Anya, nem javaslom.

– Akkor mégis..., hogyan? Ha történik velem valami, bármi, te mégsem utazhatsz haza óránként egy pohár vizet adni.

– Tudom, anya, természetesen. Ez azonban nem indok arra, hogy egy idegent odavegyél.

– Ez a sorsom: az egyedüllét. Sohasem lehet tudni...

– Anya, légy szíves, dobd sutba a rossz hangulatod, gyere, várunk, szedd össze magad, itt a tavasz, Juan is vár... Egy erős asszony: repülőre ül, bejárja a világot...

– ... mos, főz, takarít...

– Hála istennek, anya, ott a bejárónő...

– Látnád! Mindent utána kell csinálni.

– Édesanya, ne vedd rossz néven, de miért kell engem ezer kilométerről ilyenekkel izgatnod, hogy a bejárónő!?... Akkor, légy szíves, fogadj föl valaki mást!

– Mintha csak úgy, szegről lehetne leakasztani.

– Jaj, anyukám! Mi ütött beléd?! Egyáltalán: az egészet nem értem, ezt az eltartási ügyet kiváltképp. Most mit akarsz, mit csináljak? Egész beszélgetésünk lényege, hogy elviselhetetlen a távollétem, hogy egymagad képtelen vagy... Anya, barátaid vannak, szeretettel vesznek körül, öltözz fel, menj el a Zserbóba vagy mit tudom én, hová, üldögélj, beszélgess, igyál meg egy kávét, és ne gondolkozz értelmetlenségeken! Én akkor sem tudnék neked óránként – hogy idézzelek – egy pohár vizet adni, ha történetesen a szomszéd utcában laknék, mert dolgozom, anya, kemény munka...

– Tudom én, fiam...

– Akkor mit akarsz?

– Azt semmiképp, hogy feleselj velem, tudom, felnőtt férfi vagy, de azt azért mégsem.

– Értsd meg, elviselhetetlen, ha nyavalyogsz, ha panaszkodsz! Mindened megvan... Nézz körül!... Miért éppen neked van bajod, amikor fizikailag, ugye, nincs... Megküldöm az Inzulin-belövőt, milliók injekciózzák magukat, anya, légy szíves! Problémáim nekem is vannak, ne nehezítsd meg!

– ...

– Miért hallgatsz?... A telefonszámla..., mindegy..., ha kérdem, hogy vagy, van-e szükséged valamire, ha hívlak, hogy gyere el..., előjössz ezzel az eltartási dologgal, mintha nem tudnád: ha valami nem, egy idegen nem hiányzik neked. Mariann rendes, bármikor...

– Nem akarom mindig igénybe venni.

– Ha egyszer önként..., ha szeret téged!

– Talán már csak ő egyedül.

– Na jó, akkor inkább fejezzük be, ha nem lehet veled beszélni, anya, bocsáss meg, hagyjuk abba, majd ha jobb hangulatban leszel, beszélünk megint.

– Tudom, gond és teher vagyok. Egyre inkább az leszek. Egy anya, akit távolról mégiscsak valamiképp el kell látni, ha most még nem is, értelek... De ha nem, hát nem. Ha ennyire zavaró, hogy egyszer, egyetlenegyszer fölvetek egy problémát, ami nekem fontos, akkor elmegyek szociális otthonba, és kész. A lakást leadjuk, vissza a tanácsnak, én meg: negyed-hatodmagammal egy szobában... Nem lesz gondod, fiam.

– Jó, oda költözöl, ahová akarsz.

– Köszönöm, fiam.

– Szervusz, anya.

– Ne tessék sírni, Anna néni!

– Ha hallottad volna, hogy beszélt velem!

– Dolgozik, messze van, családja van, nem egyszerű.

– Mégiscsak az anyja vagyok. Betegen, elhagyottan.

– Anna néni túloz.

– Nem, néha rámtör... Te nem ismerted az uramat...

– Csak elbeszélésből.

– Jobbat, mint amilyen ő volt!... Tudom, hogy mindent elmeséltem már.

– Nem baj, Anna néni. Amikor a futóverseny volt, amikor versenyzett Attilával...

– Akkor derült ki, nem bírja a versenyt. Nem a fiával: az élettel. Ő sohasem beszélt így velem... Azóta, a Margitsziget óta, tudtam: gyenge, megrokkant. És nem akarta, hogy a fia is majd, ilyen fiatalon... Boldog embert akart a fiából, nem sekély vízben pancsolót: hosszútávúszót, erős embert. Ezért engedte, majdnem örömmel, katonának, és ezért volt, hogy elküldte innen. Attila csak ötvenhat után emlegette, kamaszos ábránddal, ám valójában sohasem akart elmenni. Ebben biztos vagyok. De Zoltán úgy vélte... És Attila orvos akart lenni. Majdnem mánia volt.

– Most orvos.

– És most összevesztünk. Fáj. Fölvetettem, mi volna, ha eltartási szerződést kötnék, mindig téged terhellek.

– Anna néni, kérem! Higgye le, ami tőlem telik, mindent megteszek, a jövőben is. Amíg erőm engedi, segíteni fogok. Ha már nem, megmondom azonnal.

– Miért? Miért ez a...

– Jólesik, Anna néni. Az én legkedvesebb perceim, amikor a férjem munkáért megy, viszi a kész kottákat a nyomdába, mi ketten Anna nénivel megbeszéljük a világ dolgait. A teázás. Szertartás, tetszik tudni. És én soká szeretnék teázni Anna nénivel.

– Fiatal vagy... Talán más szórakozás...

– Nincs korhoz kötve, Anna néni, a szeretet nincs...

– Anya, én vagyok. Bocsáss meg. Ha akarod, tárgyalj erről a dologról..., hogy eltartási szerződés. Hirtelen voltam az előbb.

– Majd gondolkozom, fiam.

– Nincs harag?...

– Légy nyugodt.

– Hívlak majd, anya.

18.

Hozzánk szólt

...Lenin a színpadon... Drámai emelkedettséget... aligha remélhetett bárki, aki a moszkvai Művész Színház tavaly őszi vendégszereplése alkalmával beült a kortárs szovjet szerző, Stratov: *Így győzünk* című darabjának bemutatójára... Szókimondóbb és kritikusabb volt a mű sok kétértelmű bírálatnál, harsány vádaskodásnál. Rádöbbentett, hogy a lenini gondolatra és gondolkodásmódra létszüksége van a közelgő ezredforduló megannyi kihívása előtt álló szocializmusnak.

Történelmi, de gyakori játék a képzelettel: mit tenne Lenin, ha élne? „Biztosan nem azzal töltené az idejét, hogy saját magát idézze" – mondta egyszer K. J. ...

magyar képes folyóirat
1985. november 2.

– Attila, Mariann vagyok. Anna nénit most vitte el a mentő. Combnyaktörés. Elesett, megbotlott vagy megcsúszott, ajtót nyitni ment, és az előszobában... Tegnap volt a bejárónő, fölkente a parkettát, hogy fénye legyen...

– Hányszor mondtam anyámnak..., divatjamúlt...

– Hogy honnan vesz még ma is padlóviaszt a takarítónő?! Lehet, tartalékolt, hiába magyaráztam, a lakkozott padlót másképp kell. Valami ügynök csöngetett, körbejárt a házban, köszörűs, redőnyös, folyton csöngetnek, Anna néni ajtaján tábla: „Házalók ne zavarjanak!" Mondtam Anna néninek, nem kell ajtót nyitni, különben is, ki tudja... Csak néha... nehéz vele...

– Tudom, Mariann. Köszönöm.

– Ha nem megy ajtót nyitni... A szőnyeg... megcsúszott a sima parkettán, ha nem megyek be a magam kulcsával, még most is ott fekszik.

– Combnyaktörés, biztos?

– Azt mondta a mentőorvos: száz százalék, a láb tartásából, ahogy kifelé fordul, azonnal megítélhető.

– Nem tudok mit mondani... Szegény anya!

– Összecsomagolok, ami kell, viszem utána.

– Hová...?

– Csepelre, képzelje, Csepelre.

– Közelebb nem lehetett?

– Nem kérdezik, ha ők a felvételesek, akkor Csepel..., nincs más választás.

– Mit szólt szegény?

– Amikor beléptem, ott feküdt majdnem az ajtó előtt; alighanem, amikor visszafordult már a szobába, akkor esett el, az oldalán, átlósan, a feje az ajtó felé, annyit mondott: „Mariann... elestem – és könnyezett. – Nem tudok fölkelni..." Próbáltam felsegíteni, de fájlalta a csípőjét, mozdítani sem lehetett a lábát.

– Jobb? Bal?

– Nem is tudom... Várjunk csak!... Jobb. Jobb oldal, biztosan. Aztán együtt sírtunk. Nyugtattam, nem tudtam leplezni a könnyeimet, ott kellett megvárni a mentőt, azt mondták, egy órán belül érkeznek, mondtam orvos édesanyja, minél előbb!... Így is húsz percet vártunk, nem mozdultam mellőle, megitattam, és szegény... Ágytálat kerestem, gondoltam, megvan, amit még az édesapja... De Anna néni mondta, nem kellett, fölkelhetett, amikor a kórházból hazatért. Megoldottuk valahogy..., női praktikával.

– Ha megadná a kórház számát... Megkísérlem.

– Nem tudna jönni, Attila? Anna néni mindjárt magát emlegette, amint beléptem, kért, értesítsem. Nem lehetne, hogy Maria... Én..., engem szeret Anna néni, de a család mégis...

– Maria nem hagyhatja itt a gyereket, nagy fiú, mégis gyerek. Maria dolgozik, itt sem lehet csak úgy elmenni. Anya nagyon szereti magát, jobban is ismeri, természetesen, mint a tulajdon menyét... Ez így van... Ha nem is egy lakásban, de szinte állandó együttlétben... Pénz kell? Vagy rendben vagyunk?

– Ez most a legkevésbé fontos, Attila.

– Mégis, a költségek!... Eljönnek egyszer a férjével? Mióta ígérik!...

– Nem vagyok rokon, mégis, a legtöbbet velem van az édesanyja. Sokszor nézem, máig szép vonások, nemes arcél... Meghajlott a háta, talán a kelleténél jobban... Az évek!... Gyakran kéri, üljünk, lassan esteledik, nem gyújtunk lámpát; rádió, tévé hallgat, a csönd beszél... Ha távol vagyok, azon veszem észre magam, miatta sietek... A férjemen kívül... talán az unokaöcsém, ő jön el szombatonként ebédelni... Hozzáöregszem Anna nénihez szép lassan... Öröm hallgatni őt, letisztult szép gondolatait, sohasem panaszkodik, mindent elmesélt már; van, amit többször... Amikor maga elutazott...

– Értem Mariann, hálás vagyok.

– Megrendültem mélységesen..., ahogy ott feküdt... Hogy tud az ember így semmivé válni, harmatgyengévé... Ha nem jön az a redőnyös...

– Megtörtént volna másképp, egy óra múlva, egy hét múlva... Nem ismerjük, mi miért... Talán meg van írva, nem tudom, nem szabad visszagombolyítanunk a fonalat; ha nem így lett volna, ha másképp... Megtörtént, senki sem hibás. A beteg ember szokása, a hozzátartozóé nemkülönben, hogy okot keres, mentséget vagy utólag az önvád... Nem szabad, nincs értelme. Nemcsak a történelemben hibás kérdés: mi lett volna? Betegségben, bajban is. Most... nem is tudom hirtelen, talán legelőször az ügyeletvezető főorvost hívom... A számot, legyen szíves... Aztán megkeresem itt a kollégá-

mat, vállalná-e a helyettesítésemet; és a főnökömet, szabadságot kérek.

– Említsem Anna néninek, hogy hazajön?

– Még ne!... Csak, hogy beszéltünk. És természetesen ölelem... Mondja meg, nagyon sajnálom... és..., hogy meggyógyul! Biztosan.

– A telefonszám, Attila, még bediktálom.

– Anna néni..., hall engem? Hoztam narancslevet... Anna néni! Én vagyok, Mariann, a szomszédból... Nem tudom, nővérke, be van altatva valamivel?... Nem figyel... Végre! Anna néni...

– Mariann..., kedvesem..., a kezed, add a kezed... Rosszul fekszem... Följebb akarok, kicsit följebb...

– Nem tudom egyedül... Jól fekszik, Anna néni, majd holnap vagy holnapután... fölkelünk. Beszéltem az orvossal, azt mondta... Anna néni, ne aludjon, ha alszik, hogyan akar talpra állni? Nővérke! Kiment, úgy látszik...

– Csak a szemem csuktam be, fáradt vagyok... Nem értheted, fiatal vagy... Mintha tonnasúly húzná a testem, a fejem sem vagyok képes... még oldalra sem...

– Fájdalma van, Anna néni?

– Csak, ha mozdulok. Megoperáltak? Ugye megoperáltak?

– Anna néni..., az istenért! Tíz napja volt a műtét! Elfelejtette? Kórház, kórházban vagyunk!

– Kórházban?!... Igen, igen... És mi volt..., miféle?

– Combnyaktörés, szegezés.

– Tudom, természetesen... Nem emlékszem, mitől...

– Otthon, a szőnyeg... Elesett, Anna néni, csöngettek... Ügynökféle, kedvező ajánlat... Nálam is járt... Ajtót nyitott és megcsúszott, Anna néni.

– Redőny? Nem kell redőny... Napfény... ömlik...

– Csak a lámpa, Anna néni. Ég a lámpa a mennyezeten.

– Lámpa? Reggel van... Menjünk át a másik szobába...

– Nem otthon van, kedves...

– Azt hittem..., délben elmegyünk templomba, templomban is már milyen régen... A Jóisten megbocsátja, nekem meg.

– Igen, természetesen.

– Te vagy, Maria? Rájöttem... Maria, kedvesem, Attila hogy van? Hívjátok át a másik szobából!

– Elhoztam Attila levelét, légiposta, nekem címezte, hogy olvassam föl, préselt virágféle... itt van a tenyeremben, idetartom Anna néni szeme elé... képletesen, mintha élőben... Attila küldte, adom a szemüvegét, így talán... *Drága Édesanyám!...* A kevésbé fontos részeket átugrom... *Drága Édesanyám!...* Gyönyörű gépírás, különleges, számítógéppel..., mint egy nyomtatvány... *Édesanya, nagyon kérlek,* lassan olvasom jó?... *gondolj arra, hogy talpra kell állnod. Kell!,* kétszer aláhúzva. *Beszéltem a kollégával, aki operált, azt mondta, műtétileg a dolog teljesen rendben van. Akarni kell, anya! Talpra állsz! Beszéltem a gyógytornásszal is, rokonszenves fiatal nő. Megígérte, Mariannal egyeztetve kijár majd a lakásra. Míg a lábat terhelni nem szabad, mankót kapsz, járókeretet. Mariannt megkértem, óránként átmegy, ha szükséged van valamire, telefonon hívod, költségek nem érdekesek. Napközben feljönnek a tanács szociális gondozójából, segíteni a mosakodásban.. Mariann azt mondta, ugyanaz jön, aki az ebédet hozza, ismered. Talpra állsz, édes anya, ebben biztos vagyok. Újra utazol, várunk, legföljebb botot használsz, biztonság okán. A nagyapáé, Nagykanizsáról, megvan valahol, talán a szekrény háta mögött a konyhában. Mariann előkeresi...* Anna néni! Alszik? Ne tessék haragudni, nincs annyi időm, ma viszi Béla a kottákat, mennem kell.

– Ez itt... nagyon csíp..., fáj!

– Ne rángassa, Anna néni, a katétert a vizelet miatt... Csöngetek..., hátha lehet rögzíteni, ha jön a nővérke, kérem,

szóljanak: a zacskó tele van. Nem tudom, olvassam tovább? Vagy iszik valamit, Anna néni?... *Hazamész, édesanyám, olvasol, pihensz, kinek ne tenne jót?... Mariannak küldtem pénzt, ha kedved van, küldj el a Zserbóba süteményért, akár naponta, vagy házhoz hozzák, gondolom, lehet; vagy egy jó pizzát, itt motorbiciklivel szállítják. Enned kell. Azt mondja Mariann, sovány vagy. A nővéreknek küldtem, külön, remélem naponta cserélik az ágynemű t. Kár, hogy nem egyágyas a kórterem, de legalább nem vagy magadban, könnyebben múlik az idő.*

– Maria, kérlek, induljunk most már... Eljött az idő, nem ülhetünk órákon át, nem illik, édesem. Attila boldog veled..., igaz? Férfi, persze, rakoncátlan, ezek a férfiak mind!... Jó ember, ha az én uram, Zoltán..., ismered..., odahívja magához, apa és fia beszélgetnek, összekoppantják a homlokukat... Attila szép kisfiú, Zoltán azt mondja: „buksi-buksi"... Vonatokról..., Attila babát... Nahát, ez a gyerek!... Fiúcska létére!

– Anna néni, Mariann vagyok...

– Tudom, a szomszédból.... Kedvesem, napos az idő, meleg van örökösen... Fénye van a napnak, csillan, szikrát szór, látom, ahogy a fénylabda visszapattan mindenről... Redőny már van, köszönöm, nem kérünk, az egész ház be van redőnyözve, értse meg!... Micsoda üzletember, Maria, aki... Az utcáról látni: redőny minden ablakon!

– Anna néni, kérem, délután van, késő már, a lámpa ég! Kórházban vagyunk... Felolvasom még, Attila levele...

– Attilának át kell jönnie! Attila! Gyere át! Miért van a másik szobában? Nekem a törés..., mégsem mehetek... Attilának vissza kell jönnie. Megparancsolom!... Én ugyan soha..., de az apja!... Meg kell büntetni! A gyereket meg kell büntetni!

– Anna néni, Attila Kölnben van. Valóban nem tudja, hogy kórházban?... Istenem...

– Kórház, természetesen. Ne javíts ki folyton..., nincs jogod..., semmi közöd...

– Édesanyám, írd meg, mire van szükséged, Maria vásárol egy kisrádiót, fülhallgatóval, egyszerűen kezelhető, egy mozdulattal... Juannak is van, épp ilyen. Juan különben szeretettel ölel, aggódik ő is, nagy fiú, alig látjuk: különórák, sport, nem baj, hadd edződjön..., igaz, anya? Maria ugyancsak a legjobbakat kívánja, édesanyja sírva fakadt, amikor meghallotta, mi történt veled, jobbulást kíván. Itt már egy nap után fölkeltik a beteget, járni tanítják. Emlékszel, anya, a földszinten lakott Szedres úr, zenekarban játszott, azt hiszem, klarinétos volt... Amikor a zenekar autóbuszáról leszállt, megcsúszott, ez ötvenhétben lehetett, és egy hónap múlva az utcán találkoztunk. Anya, édes, mellékelek egy kis préselt virágot, imakönyvbe, könyvjelzőnek, itt a templomban árulják, megáldva, elmentünk külön. Írj, válaszolj, ha nehéz még: üzenj. Küldjek-e valamit? Papucs? Köntös? Édes anya, befejezem, Mariannt szeretettel üdvözlöm, kitűnő ember.

– Maria, drágám... Juan..., amikor a nagyapjával beszélgetnek..., két homlok összeér... Katétert dugnak belém, nem vagyok szégyenlős, mégis... Megaláznak, semmibe vesznek... Minket mindig... Szóltam a Hudáknak, kidobjuk a katétert a szemétbe... Hudák úr, ha jönnek, érdeklődni...

– Meghalt..., már meghalt, Anna néni, öt éve.

– Rendes ember. Kicsit besúgóféle, a haza és a rendszer szolgálatában... Minket szeretett, nagyon... Meghívták Attilát bablevesre, jó parasztosan csinálta az asszony: „Egész más, ahogy a Hudák néni főzi: piros paprika, vöröslik..." Lakbér és hagymaszag...

– Anna néni, megitatom, azt mondták, sok folyadékot...

– Attila bezzeg el van foglalva az orvosi könyveivel... Amikor itt vagyok... Az anyja volnék!... Látogatóban mégis

illenék... velem... Foglalkozzon velem az a gyerek, mert hazamegyek, aztán nem lát évekig...

– Anna néni..., drága..., Attila nincs itt, Maria sincs, mondom: Mariann vagyok... Ne tegyen úgy, mintha nem tudná!

– Attilának meg kell mondani, ne öltsön kabátot... ilyen melegben... Majd Eutinban, északon... A tenger fodrai... Mariann, édesem, még sohasem láttam tengert. Mindjárt indulunk... Nagy a meleg! A bableves... forró...

– Talán láza van, Anna néni, majd szólok, megmérik... Indulnom kell, holnap jövök, ígérem... Akarat kérdése, nagy akarat..., mert kikapunk aztán mindketten! Ha Attila megtudja, haragudni fog.

– Majd este, kórház után, átjön a másik szobából, lesz kis ideje, bekapcsoljuk a villanyvasutat, Attila maga javította meg... vagy Zoltán, szegény? Elment a nap, felhő mögé bújt... vagy végleg? Vöröslik az ég... Bableves-vörös... A Hudák úr menjen ki... A katétert!... Maria, kedvesem, szólj Attilának..., mielőtt elalszom, *mielőtt elalszom...*

– Kisfiam...

– Nem szabad, anya..., sírni nem szabad.

– Hazajöttél! Ez rossz..., ugye, nagy a baj?

– Igazán nem... Péntekre sikerült szabadnapot kivennem, a hét végét itt töltöm, itt leszek... veled. Maria és Juan csókolnak, még aludtak, amikor elindultam, este Maria összecsomagolt a számodra... Mondtam: túlsúlyos leszek, ő ragaszkodott... Hogy vagy, anya?

– Simogass meg, fiam... Az arcom!

– Leülök melléd. Ne aggódj, összeforr, rendbejön, gyakori, mindennapos... Ráadásul nálad idősebbek...

– Porózis... ritkulás, azt mondta a főorvos, aki operált, még akkor éjjel, amikor behoztak... Egyszerre nyílik a kórterem ajtaja: „Lenkeiné, itt van? Itt fekszik?" „Én vagyok..."

„Akkor gyerünk!" Tolókocsi, műtét. Mondtam, a fiamat értesíteni kellene... Tudok már ülni! Nézd, a heg... Jó nagyot vágtak, egész jól vagyok, Mariann azt mondja, félrebeszéltem a műtét utáni napokban, nem emlékszem... Biztosan a cukorbaj... Ilyenek a cukrosok..., kómaszerű... Beszéltél az orvossal? Mondtad, hogy te is?...

– A repülőtérről jövök, először hozzád..., azaz előtte hazasiettem, találkoztam Mariannal.

– Hoztál valamit neki?

– Természetesen, anya. Mire mennénk nélküle?

– Nem hittem volna, fiam, hogy így kell viszontlátnunk egymást. Meddig maradsz?

– Mondom: a vasárnap déli géppel vissza kell mennem. Ennyi csak... Szabadságok vannak...

– Maradhatnál... Kérlek! Maradj!

– Értsd meg, anya, nem lehet.

– Olyan keveset látlak.

– Jössz majd... Küldjük a meghívólevelet...

– Én már ezzel a lábbal nem utazom. Már sohasem.

– Korai még erről beszélnünk..., meggyógyulsz! Bot sem kell, türelem, anya!

– Mit csinálsz? Mit tervezel?

– Veled leszek, a legtöbbet veled. Gondoltam, kimegyek Sashalomra, keresztapámhoz...

– Örülni fog.

– Fölfoghatatlan... Különösen, hogy itt vagyok... Hédi néni..., hogy meghalt...

– Magamra maradtam, kisfiam. Anyám, a nagymama..., tudod, még a háború előtt... És édesapám, ő is korán... Hédi meg... Elhagytak mind. Apa, szegény...

– És én? Nem létezem?

– Távol vagy, fiam.

– Mindened megvan.

– Semmim sincs, ha nem vagy mellettem... Kicsúszott a számon...

– Hányszor mondtam: költözz hozzánk... Biztosan engedélyeznék... Kivándorlást kérnénk.

– Nem akarom.

– Tudod hány magyar hozatta ki a szüleit?

– Nem tudom itthagyni apa sírját..., leendő lakhelyem.

– Anya!...

– Hol nyugodhatnék békében másutt, mint ott, mellette, Keresztúron? A mi helyünk, kettőnké. Apa fiatalon ment el, nagyon hamar... Lesz még beszélnivalónk... Találkozunk, tudom... Mit keresne a testem német földben?...

– Anya, még csak hetvenhárom vagy, ebben a korban...

– Tudom, fiam, utaznak, repülnek... Csakhogy nem mi, magyar öregek. A mi csontjaink hamarabb ritkulnak az európai átlagnál... Mi a génjeinkben hordjuk a korai öregedést, a ráncokat, a cserzett bőrt, a hajlott hátat... Nézz körül, fiam!... Nyugdíjasok ezrei botorkálnak az utcán, kopottan... Délceg férfiakból néhány hét alatt válnak... Nyomorultak: padon, és nem cukrászdában üldögélnek, nem a világot: a zöldségpiacot járják... Én különösképp öregnek érzem magam. Amióta apa meghalt..., egyedül vagyok, sarokba szorítottak az évek, megbetegedtem, szükségtelen vagyok.

– Hoztam csokoládét. Az éjjeliszekrényre teszem.

– Nehezen fordulok oldalt.

– Beszélek a gyógytornásszal.

– Jár, rendesen.

– Otthonra vállal?

– Nem szeretnék idegent. Majd magam. Lassan, fokozatosan. Még van idő, maradnom kell. A cukrom felborult, Inzulint háromszor adnak.

– Átállítják egyszeri alkalomra. Reggel beadod magadnak, mint eddig... Gyuri bácsiék üdvözölnek.

– Ha hazamegyek, írok... Ha ugyan képes leszek. A gyerekek?

– Gábor Londonban, tudod, bankban dolgozik.

– Tud még magyarul?

– Ha telefonálunk, németül beszélünk... A magyart érti, de töri..., inkább furcsállja, mint beszéli. „Micsoda nyelv!" – ezt mondja, és mosolyog. Mindig kérdezte, ha Gyuri bácsiék otthon szorgalmazták: „Minek a magyar?"

– Kiseszter?

– Megvannak, kérdem mindig: „Gyereket nem akartok?" A férfi az akadály, nem akarja a szabadságát korlátozni, bumfordi figura, hallgatag medve, művészlélek, fotózik, hogy miből élnek voltaképpen, nem tudom.

– Még nem volt alkalom, hogy elmondjam: Anitával találkoztam, egyszer, temetőbe menet.

– ...Anita?!... Hogy van?!

– Osztályvezető, külker vonalon...

– Ugye, fia van?

– Vele volt, amikor találkoztunk. szép kisfiú. Arra gondoltam, ha itthon maradsz, a te fiad lehetett volna...

– Rég volt, anya, elmúlt.

– Szeretted, azt hiszem, nagyon.

– Igen. Több volt, mint diákszerelem.

– Ha látnád, mit mondanál?

– Örülnék... Megölelnénk egymást, biztosan... Egyszer fölkeresem. A férje...

– Elvált. Anita elvált.

– Mégis, ki volt a férje?

– Életművész! Anita mondta, ismered a humorát...

– Mennyit tudtunk nevetni!

– Ugye, ő volt a legelső, az első komoly?... Sohasem kérdeztem.

– Az első és a legfontosabb.

– Maria?

– Más. Szerelem, de más. Anita..., talán mert ő volt az első...

– Apa is szerette... Szerintem tetszett neki mint nő, úgy is.

– A temetőbe is kimegyek.

– Tizenhét éve... Apa már tizenhét éve!... Mindent érintetlenül hagytam... Az íróasztal, a komódban az ingei... Mariann sokszor mondta, adjuk oda szegényeknek.

– Igaza van, minek őrizni.

– Az én dolgom, kisfiam.

– Nem tudom, jó-e a sebeket föltépni.

– Velem van..., apa máig velem. Ha kétségeim, gondjaim vannak, vele beszélem meg..., ha magam vagyok, hangosan: „Mit gondolsz, Zoltán?" Gyakran azon kapom magam, hogy majdnem átszólok a másik szobába, hívnám... Ahogy múlik az idő, úgy szeretem egyre jobban, holtában is... Érthetetlen... Mindinkább társam, talán, mert én is arra tartok. Egy az út...

– Anya, nem szabad... Ne nehezítsd a dolgomat, ne felejtsd, vissza kell mennem, néhány óra, és újra messze leszek... Ne hagyd, hogy a szomorúságod vigyem magammal!

– Nem szomorúság... Természetes dolog, fiam. Az élet rendje. Az élet közhelyek egymásutánja: születés, halál, évezredek óta ugyanaz... Sokat gondolkozom, kisfiam. Mondjuk, száz esztendő..., az sem sok idő; ez a hetvenhárom, az enyém: semmi, egy villanás, kinek fényesebb, kinek halványabb ragyogás; mégis, hihetetlen, mennyi súlyt rakott a vállamra.

– Vacsoráznod kell. Vagy korai?

– Szólnak, időben. Rendesek, nagyon. Majd a nővérnek kell...

– Elintézem. Minden rendben lesz, anya.

19.

– Kisfiú..., semmit sem változtál.

– Itt oldalt azért...

– Férfias.

– Majdnem fehér. Azt mondják, hátul nagyon ritkul.

– Nem lehet észrevenni... Hány férfi örülne!... Ez az első virágcsokor, amit tőled kapok. Sohasem vettél.

– Nem hiszem, lehetetlen.

– Azt mondtad, költsük mozira.

– Ugye, nem haragszol, hogy megkerestelek?

– Sohasem fogok. Rád soha. És hogy lehet... Miért épp most? Biztosan nem először jársz...

– Anya miatt vagyok itt.

– Találkoztunk... Két hónapja lehet.

– Elesett, combnyaktörés. Már fennjár, mankóval.

– És eszedbe jutottam.

– Nem akartam, nem merészeltem előbb... Amikor először itthon jártam, féltem...

– Az ember tart a tűztől! Lángra lobban, pillanatok alatt semmivé tesz mindent.

– Okos vagy... Nem felejtettem el.

– Én sem felejtettem semmit.

– Hallom, elváltál.

– Nagyokat ugrasz az időben, kisfiú. Először... volt két kemény év... Kezdetben mint egy holdkóros... Mondják: a nők erősek, én nem... Szenvedtem, mint egy buta bakfis; az ötéves érettségi találkozón összejött az egykori társaság: *a* társaság. Ismerték az egész gimnáziumban, nagyokosok, ezek voltunk. Elhatározás szerint legalább heti egyszer talál-

koztunk, zsíroskenyér, hagyma... Divat szerint, a földön ülve, a világ megváltása... Nem politizáltunk, csak örökös veszekedésben voltunk... Ideológiák, hitbéli dolgok, ateisták és imádkozók összecsapása... Irtózatosan komolyan vettük... Az érettségivel vége szakadt, egyik napról a másikra. Öt év után újrakezdtük, már okosabban, bölcsen derültünk régi önmagunkon. A találkozások számát a családosok miatt csökkentenünk kellett: havonta egyszer, váltakozva, hol itt, hol ott... Akár az iskolai időkben, most is jöttek-mentek az ideiglenesen odacsapódók, csatlakozni késő volt: a gimnáziumi évek mindennél erősebben olvasztják egybe az embereket... Nem volt már a régi, megfakult, egy év múltán aztán mind ritkábban jöttünk össze, mindig akadt kifogás, férjek, feleségek nem örültek, ha beállítottunk... Egy ilyen alkalommal ismerkedtem meg a férjemmel, megmondhatom, az első volt, aki feledtetni tudta, akivel újra nevetni tudtam, ő viszont!... Elhalmozott virággal, bárhol jártunk, ha virágüzletet látott, azonnal bement, legalább egy szál rózsát... Szerelemmel megszerettem... Az esküvőn gondoltam rád, kisfiú... Mint aki a halálba készül, végigpergett előttem... Eszembe jutottál.

– Halálba? Talán mégse.

– Boldog voltam! Amikor az anyakönyvvezető elkezdte: „elhatározták" „jól meggondolták" „végleges", és hasonlók, akkor villant föl hirtelen... Boglár..., amikor először szembe jöttél... rajz, éles kontúrokkal: az erkélyről láttunk, sorra vettük az érkezőket, kiváltképp a fiúkat...

– A fiad? Hol van?

– Elment az apjával. Most volt a születésnapja, tizenöt éves.

– Mint mi. Akkor.

– Attila... Kisfiú!... Ne nevess: rád hasonlít, legalábbis én téged látlak benne.

– Anya is ezt említette, valamiért ez jutott eszébe. Osztályvezető vagy, hallom.

– Sok vesződség.

– Nem bízzák akárkire.

– Egy éve neveztek ki helyettesnek, fél éve az osztályvezető megbetegedett, rokkantosították, engem meg... Nem volt a közelben más balek.

– Akkor... ezek szerint... párttag vagy.

– Nem, kisfiú, nem vagyok.

– Azt mondják, anélkül...

– Már nem. Rájöttek... Nézlek, kisfiú, el sem hiszem.

– Gondoltam, fölkereslek.

– Egy vagy két gyerek? Anyukád mondta... Elfelejtettem.

– Fiam van, nekem is.

– Belgyógyász lettél?

– Sebészetet pályáztam, amikor végeztem, de nem volt hely elérhető közelségben. Szeretem. Tervezem, hogy praxist nyitok, mint belgyógyász, könnyebb.

– Osztályon nem kifizetődő?

– Nemcsak az anyagiak... Így sem panaszkodhatom... Számos szempont van, ötvenéves koromig még gondolkodhatok. Az a korhatár.

– Még ráér a kisfiú.

– Csak te hívtál így. Senki más.

– Apukád halálát újságban olvastam. Szerettem volna fölhívni édesanyádat, aztán mégsem...

– Miért?

– Nem akartam tolakodni... Nem tudtam, mit szól.

– Délelőtt voltam a temetőben, aztán befizettem itt egy misét apáért, és adtam pénzt, külön: gyűjtés van, oltárjavítás. Kérdeztem, márkában elfogadják-e... „Nem szabad – mondta a plébános –, baj lehet belőle..." Kartal atyát nem ismerte, később került ide. Kérdezte, szeretném-e a misét még itt tartózkodásom alatt, mert akkor külön, a kedvemért... Furcsa, hogy ott is... A pénz hatalma... A plébános

szinte szolgaian, mosolyos készséggel, majdnem megváltoztattam az elhatározásom. Ima, mint szolgáltatás...

– Meg kell élniük valamiből, a templomot fönn kell tartani.

– Aztán ott maradtam; csöndes templomdélelőtt, percre betérők térdelésének neszei, a gyóntatószék felől halk mormolás. Megálltam leghátul, a padok mögött... Ha együtt mentünk anyáékkal, ők előrementek, én mindig hátul maradtam, a fiatalok ott álltak, kupacban, csupa ismeretlen, mégis összetartozó. Sohasem imádkoztam... Térdeltem, álltam, amikor kellett, anyáék mindig megvárták, míg a pap és a ministránsok mögött becsukódik a sekrestyeajtó, akkor fordultak meg, jöttek kifelé. Vártam, míg mellém érnek, térdet hajtottam, együtt hagytuk el a templomot. Ugyanazon a helyen álltam ma is. Fejem kissé előre és hátra hajtva hunyorogtam, lestem az ablakon beeső kék-vörös fényeket, táncoltak az oltár rácsának rézveretein..., mintha akkor!... Anya, ha letérdelt, a kezére hajtotta a fejét, közben apa énekelt, hátulról, a feje moccanásán láttam; szinte vidáman. Anya mise közben elmondott néhány imát. „Nem helyes! – tréfálkozott apa. – Hívő ember a papra figyel." Amikor anya fölkelt, mindig hátrafordult egy pillanatra, rám nézett, én biccentettem, elmosolyodtam. Előrementem most a padhoz, leültem az ő helyükre. „Teátrális!" – állapítottam meg magamban, fölkeltem, eljöttem.

– Mindig féltél az érzelmektől.

– Csak a külső megnyilvánulásoktól: bánat, öröm nem tartozik másra, hamis, ha harsány.

– Volt azért, amikor megfeledkeztél...

– Semmit sem felejtettem el.

– Ha nem volna közhely, megkérdezném, boldog vagy-e.

– Úgy válaszolnék: nem vagyok boldogtalan. És te? Elváltál. Van valakid? Úgy értem...

– Van, természetesen. Két évvel fiatalabb nálam. Ott dolgozik.

– Nőtlen?

– Elvált. Annyira csak nem tartasz együgyűnek, hogy nős férfival... Bukdácsol a világban, egy garzonban lakik.

– Szereted?

– Miért fontos az magának, drága kisfiú?! Nem mindegy?

– Beszélgetünk..., nem?

– Ahogy már a mi korunkban... Nem remeg a föld, nem dőlnek a falak. Rokonszenves férfi.

– Rokonszenves?! Csak?

– Megvagyunk. Szeret, majdnem rajong.

– Érthető.

– A kisfiú bókol.

– Anita..., gyönyörű vagy. Valószínűleg egyetlen grammot sem híztál, az alakod, tudod..., az tetszett először...

– A fürdőruhám izgatott.

– Te voltál a legszebb... Nem volt még egy olyan...

– Én sem felejtettem semmit, kisfiú. Csak közben megöregedtem.

– Bolond!... Gyönyörű, érett asszony... Így mondják, igaz? Bölcsesség a szemedben, úgy nézel, mint akinek már semmi újat nem lehet mondani, aki mindent tud, akit nem érhet meglepetés... Az ember szinte kényszert érez, hogy áttörje ezt a fölényt, hogy csodálkozásra bírjon, hogy ezt a fátyolos hangulatot vidámra fordítsa.

– Ez jó. Fátyolos. Érzem sokszor, mintha homály volna a szemem előtt, mintha ködben... Hajnalban már négykor ébredek, fölkelnék; minek?... Hánykolódom, gondolkozom, akaratom ellenére.

– A fiad... Nem is kérdeztem, hogy hívják.

– Az apja után András. A második neve: Attila...

– Anita!...

– Az elsőt a férjem, a másodikat én választottam. Ez volt a megállapodás. Ha lánygyerek: enyém az első választás.

– Gimnazista?

– Technikum. Nehéz. A mi időnkben nem kellett ennyit tanulni... Este hétkor, nyolckor még az asztalánál ül, műszaki rajzzal gyötrik őket legtöbbet. Csak holnap jön haza, szombat-vasárnap az apjáé.

– Anita..., ha ma éppen... nem zavarnék... Anita, meghívlak, menjünk vacsorázni.

– Megterítek... Hideg vacsora... Elfogadod, kisfiú?

– Nagyon szeretném..., hogy mi ketten, vacsorázni! Utoljára talán Bogláron volt, akkor sem magunk... Később sem... Nem volt szokás... Két fiatal, spóroltunk. Anita, kérlek..., kérlek szépen.

– Hová szeretnél?

– Kitaláljuk. Megtaláljuk.

– Ez jó lesz? Ezt veszem. Nem hivalkodó?

– Szép vagy, Anita, nem a ruha; te vagy... A szépséged! Az feltűnő.

– Akkor hát...

– Nem szabad, Attila.

– A homlokod... Édes illata van a bőrödnek.

– Kisfiú..., miket beszélsz?

– Megbolondulok.

– A pezsgő... Nem lett volna szabad....

– Ugye..., ugye szerethetlek?!... Szabad? Így..., így, ugye, jó, mondd?! Emlékszem, nem felejtek.

– Csak te tudod így. Engedd, hogy én is...

– Megérintem, megcsodálom a kezemmel, az ujjam hegyével.

„Megláthatnak..." „Senki sem lát, nem jár erre... Rátaláltam, már két napja, itt rejtezhetsz nappal is, éjjel is." „Bujkálni akarunk mások elől, titokban, szerelemben, szeretlek, kisfiú... És neked, neked jó?... Ahogy simogatsz!... Érzem, bizsereg, furcsa... Még soha..." „Nem ülünk le, Anita?" „Ülünk, kisfiú." „A fűre, a földre, itt a pulóverem." „Megfázunk." „Nem, biztosan nem, lehet huszonöt-harminc... Hallod, fürdenek, valahol fürdenek... Ide ülj, feküdj mellém... Voltál már így, volt ilyen?" „Féltékeny vagy, drága... Hogy féltékenykedél!... Egy érintés, semmi, annyi..." „Akkor, szóval... nem is... annyi nálam is volt..."

– Megborzongok, ahogy ujjaid a hátam bőrén... Lassú út lefelé, csak te vagy képes... épphogy-érintéssel... Micsoda férfi! Engedd, én bontom ki... hogy feszül!...

– A halántékod végig... két oldalt... a füled mögött... Édes íze van a bőrödnek... egyedül néked... édes veríték...

– Nem számít, ha összegyűröd... nem vetem le...

– Így szerettem mindig... Mintha a boldogság váratlan meglepetésül... a cipőt is hagyd, kérlek!... A kedvemért?... Harisnyatartó!... Megbolondulok...

– Kisfiú!... Szorítsd hozzám... Előbb a bőrömön... tolakodjon... kemény...! Akarlak, akarlak!

– Itt maradok, egy éjszakát engedj... Itt maradok... veled...

– Ne beszélj, én képtelen vagyok...

– Sírsz..., Anita?

– Nem emlékszel? Én már akkor is... olyankor... mindig...

„...Én és a szerelem!... Gyere, óvatosan... Vigyázz, vigyázz rám..., kettőnkre... Még közelebb, kisfiú, Attila, gyere, nagyfiú, jegyezd meg ezt a pillanatot, jegyezd meg, örökké a mienk marad." „Ugye, nem felejtjük?..."

– Szatyi! Szatmári doktor!

– Nem vagy külföldön? Külföldön vagy. Látszik. Az látszik, öregem.

– Anya, anyám, a sebészeten...

– Nem tudtam.

– Fractura colli femoris.

– Hányasban van?

– A huszonegyesben.

– Meglátogatom. Nem tudom, emlékszik-e rám.

– Biztosan... Hogyne emlékeznék! Édesapád?

– Apa öngyilkos lett.

– Nem hallottam, nem tudtam.

– Hirtelen nyugdíjazták, félreállították, egyik percről a másikra. Nem találta a helyét, naponta háromszor-négyszer kiment a piacra, hogy kukoricás kenyeret találjon, a napi kenyér, ősi kötelesség... Alkudott, összeveszett mindenkivel... Elment a népfrontba, ott sem lelte a helyét... „Lennének jó tanácsaim, elhiheted, fiam! Ezek mind balfácánok!" Legalább egyetlen kitüntetést, egy rohadt érmét kaphatott volna... Az újságban megjelent: „Érdemei elismerése mellett..." Behívatták, kezébe adták a nyugdíjazási papírját. Azt hittem, belepusztul. Még egy év... Járt-kelt, cekkerrel a kezében, kijárt a telekre, nem lelte örömét. Sokkal öregebbek is még az apparátusban maradnak, ő nem kellett, senki sem magyarázta, miért. Utánajárt, be sem engedték, a portán túl nem mehetett, lejött hozzá egy munkatárs: „Szatmári elvtárs, visszatérünk az ügyre, természetesen, a főnök most nem fogadhatja, tudja, milyen elfoglalt, talán a jövő héten!..." Ez ismétlődött háromszor. Aztán... apa... Csütörtök volt, napfényes délelőtt, kiment a Rákosrendezőre és... A mozdonyvezető azt mondta – megkerestem –, azonnal látta apát, sötétkék öltönyben, fehér ingben; azt hitte, vasutas, ünneplőben... A mozdony száz méterrel odébb állt meg. Búcsúleveleket hagyott: „Köszönöm, elvtársak!", és: „Drágám, ne haragudj!"

– Te... boldogulsz?

– Én vagyok a párttitkár... El kellett vállalnom, de mostanában olyan furcsa az egész... Sohasem hittem benne, én: nem! Apa: ő igen... Muszáj volt, elfogadtam.

– Nem volt muszáj.

– Egyszer le kell ülnünk, meg kell beszélnünk.

– Itt a névjegyem. Csak hazai használatra. Ők, a németek, nem szeretik. Legalábbis az orvosok nem. Csak az üzletemberek. Hívj fel, ha arra jártok, nagy a ház, lakhattok nálam.

– A többiekről tudsz valamit?

– Nem sokat. Majd az érettségi találkozón.

– A huszonötödik következik.

– Öregszel. Látod, komám.

– Még egyet. Csak még. Nem értettem sohasem, miért nem vettek fel az egyetemre. Azért mentél el, tudom. Mi volt az ok? Mi volt a kifogásuk?

– Ezer ok és egyetlen sem... Azaz..., majd egyszer elmondom.

– Apám sem tudott segíteni.

– Igaz.

– Nem neheztelsz?!

– A névjegyem. Rajta a telefonszám. Vedd meghívásnak. Gyere, családostul.

– Talán jövőre. Hamburgban lesz kongresszus.

– Kollégám, ugye, kérlek, Nyugat-Németországban?

– Köln mellett: Engelskirchen.

– Belgyógyász vagy? Édesanyád említette.

– Kórház: huszonöt ágy, két beosztott, egyikük román menekült.

– Azt hittem, önálló...

– Tervezem.

– Nálunk lehetetlen. Állami egészségügy.

– Anya?... Hogy látod?

– Rendbe jön egészen. A diabétesze felborult, volt egy-két kritikus nap... Nemsokára hazamehet. Van hová?

– Meg kell oldanom. Mégsem lehet a szomszédokra...

– Nincs itt valaki rokon, akihez esetleg?...

– Nincs, legalábbis olyan nincs. Csupa idős ember. Barátok, rokonok.

– Itt maradhat, tartom, csak üzenj, addig itt vár.

– A szomszédasszony, talán láttad, ő gondoskodik, már megbeszéltem. Egyelőre.

– Vigyázunk édesanyádra.

– Nehéz, ha betegség, baj... Apám halálakor is... távol voltam. Nem jöhettem. Most már szabad, de dolgozom. Meg kell élni.

– Értem. Természetesen.

– Megengeded, hogy otthon hívjalak? A kórházat nehéz...

– Este hét után mindig...

– Ha valamire szükséged van, bármi..., itt a címem.

– A szállás, az probléma.

– Van vendégszobánk. Bármikor szívesen látunk.

– Nem hiszem, hogy a közeljövőben...

– Mondom, bármikor.

20.

Drága fiam,

...egykori rajztáblád jó szolgálóm, most épp írólap, ágyamban a térdemre fektetem, úgy írok. Járnék én, de a lábam!... gyenge, erőtlen... Mariann tornáztat, utasítás szerint. Ebédet a gondozóból hoznak. Valamennyi szőnyeget fölszedtük, meg ne csússzak, ha járókerettel talpon vagyok. Inzulinozom magam, hetenként jön a körzeti nővér, vért vesz, cukorra. Jók az eredmények.

Magam mosakszom, de eltart másfél órát. Mariann beállított két sétabottal, az egyik ezüstfejű, az apjáé volt. Utcára, majd.

A karácsonyi, újévi jókívánságokat köszönöm, utólag viszonzom.

1986. január 10.

Mindnyájatokat ölel:
Anya

Anya, édes anya,

Örömmel olvastam, hogy fennjársz, egyedül mosakszol. Mondtam: talpraállsz! Természetes az izomgyengeség, elmúlik, meglátod. Borítékba ennyi fér: mellékelek vitamintablettát, ha elfogy, újra küldök.

Tavasszal végre teljesül a vágyam: praxist nyitok, Gummersbachban nyugdíjba vonul egy idős orvos. Ügyvéd intéz mindent. A rendelő kétszáz négyzetméteres, műszerek, kislabor. Lakásra járni nem kell. Kezdetben nehéz lesz, sok függ a távozó kollégától, miképp ajánl a betegeinek.

Juan nyáron az iskolával Olaszországba utazik, utána Anglia, bennlakásos nyelvtanfolyam, azt mondják, nagy a szigor. Nem árt, legalább addig nem kényeztetjük.

1986. február 16.

Mindnyájan csókolunk:
Attila

– Csókolom, drága, tessék vizet venni, beázás, bemennénk, maguk alatt, a Lantoséknál... az egész plafon, majdnem csepeg, lehet, hogy innen. Nem tetszett mostanában nyitva felejteni..., vagy tudom-is-én, nem mosott fel?

– Kérem, én nem... Nálam a Gizi... Az asszony minden héten egyszer..., de sohasem bő vízzel...

– Mosógép van? Nem lehet, kezicsókolom, hogy annak a kifolyócsöve?

– Nem tudom, talán szólnék előbb... Mariann...

– Ki az a Mariann?

– Én egyedül nemigen tudok... Mariann... itt lakik a szomszédban.

– Azok nincsenek itthon, kezicsókolom. Oda is be akartunk..., de senki sem nyit ajtót.

– Ma van..., ma viszik a kottákat. Mondta is.

– Na most, kezicsókolom, azért a mi időnk is... Tessék beengedni, megnézzük, ha innen áznak, kibontjuk.

– Mondom, én egyedül nemigen...

– Mit gondol, drága néni!?... Nincsen nekünk időnk!... A Lantos lakásban lassan uszodát lehet nyitni, maga meg itt...

– Mi nem érthető, drága néni? Mi nem világos?

– Értek én mindent, de előbb tessék a szomszédasszonyomhoz...

– Jaj, kezicsókolom, ne tessék már a sodromból kihozni, ha egyszer mondom, hogy a szomszédasszony nincs otthon! Lantosék meg áznak. De szeretem, ha valaki ennyire értetlen!

– Kérem..., fiatalember..., ne sértegessen!... Azért, mert öreg...

– Jó, jó..., hagyjuk. Kezicsókolom azzal együtt, tessék már megérteni... Még körbe kell mennünk, le kell zárnunk a főcsapot, a lakóknak idő kell, míg vizet vesznek, az is fél óra... Mondom, sajnos, lehet, hogy innen van az ázás, akkor itt kell bontani, meg kell néznünk; ne akarja, hogy újra jöjjünk, nem mindegy magának, hogy most vagy fél óra múlva? Ez gyorsszolgálat, ki lettünk híva... Vagy küldjem föl a Lantosnét? Annak elhiszi? Mit szólna maga, ha a plafonból csöpögne a víz? Mit szólna? Legalább engedjen be, és máris megyünk tovább.

– A Lantosnénak, mégis, kérem, szóljanak, addig nem nyitom ki... Meg van beszélve...

– Ó, hogy az a jó büdös!... Megyünk akkor, kezicsókolom, szólunk, és akkor talán méltóztat... Hogy milyen emberek vannak!? Mondd, miért kell azért hülyének lenni, az én anyám sem fiatal..., de nem hülye!... Én nem tudom, ha megöregszek..., én is? Fölakasztom magam, isten bizony, ha én is.

– Gyere, hagyd... Beszólsz a Lantosnénak, azt ismeri, nagyobb a bizalma.

– Lenkeiné asszony, Anna néni, kedves..., Lantosné vagyok.

– Látom, nem kell kiabálni, nem vagyok süket.

– Csak azért... Ázunk, Anna néni! Innen ázunk.

– Jöjjön be, kedvesem... A két fiatalember... Mégiscsak egyedül vagyok, nem lehet tudni.

– Most én is itt vagyok, Anna néni... Nyugodtan...

– Na végre, kezicsókolom! Merre van a fürdőszoba?

– Tessék mondani, ki javította ezt korábban?... A túlfolyó... le van csavarozva... Gyakran van a kád színültig? Úgy értem..., nem fordult elő magával..., a nénivel..., hogy elfelejtette?
– Öblítéskor..., de csak félig.
– A túlfolyó lesz... szerintem. De ki kell bontani, máskülönben nem tudom... Két-három csempe, kezicsókolom.
– Nem engedem.
– Kezdődik... Kezicsókolom, én nem tudom, nem lehet a szóból érteni?... Ez itt a túlfolyó. Ugye, tetszik látni? Jöjjön csak..., jöjjön ide! Na most, ha a kád vízzel megtelik...
– Hagyd a francba!... Ne magyarázz, kezd el, és kész!
– ...a túlfolyón keresztül áramlik el a fölösleges mennyiség. Na most: valaki a túlfolyót oltári ügyetlenül barkácsolta meg, a csavarmenet be lett erőszakolva, az évek során elengedett, nem fogta semmi. Ezt csak úgy lehet rendbe tenni, ha megbontjuk a csempét a kád oldalán, majd teszünk helyette másikat, onnan kell..., mondom..., világos?
– Drága néni, ki volt, nem azért, de két balkezes... Ki volt, aki ezt javította?
– A férjem... Mérnök...
– Szeretem, amikor a mérnökök...
– A férjem *volt.* Meghalt.
– Bocsánat.
– Amikor a betegségéből lábadozott..., hatvannyolcban..., megjavított mindent, ami kézügyességet kívánt... Erre pontosan emlékszem: éppen fürdés közben, egyszer észrevette... Azóta nem... sohasem volt baj...
– Értem, kezicsókolom.
– Szóval ki kell bontani.
– Most mondtam el, kezicsókolom.
– Anna néni, kérem..., tetszik tudni..., ázunk... Most, hogy megvan a hiba..., kérem..., könyörgök! Engedje meg!... Csak három csempe...
– Miért nem lehet várni, míg Mariann legalább...

– Ő ért hozzá, Anna néni?
– El sem tudom képzelni... A férjem hozzáértő módon... mindig a legjobbat vásárolta... Képes volt, és a villanykapcsolót is megjavította... Itt minden működik, amit ő a kezébe vett!
– Gondolom, az öregúr nagy ezermester lehetett!
– Fogd be a szád!
– Ha ez így megy tovább, itt ácsorgunk holnapig...
– Kérem, föl kell hívnom a fiamat. Ő majd megmondja.
– Az jó, kezicsókolom. Várunk. Bőven van időnk.

– Attila, muszáj volt... Ne haragudj!
– Figyelek, anya.
– Zavarlak, fiam?
– Vendégeink vannak. A főorvos a feleségével. Éppen vacsorázunk.
– Szóval, jól vagytok. Juan?
– Anya..., kérlek! Mondom: a főorvosom van itt a feleségével. Entschuldigung, meine Mutter... aus Ungarn. Mondjad, anya!
– Az a helyzet, Mariann nincs itthon, és jöttek most, hogy az alattunk lakó, Lantosék, tudod..., már a fia családja..., hogy beázás van.
– És?!
– Tudom, vacsora közben... Mégis, te mondd meg. Mariann nincs itthon... Fel akarják bontani a csempét a fürdőszobában, mert állítólag a túlfolyó..., amit még apa..., hogy rosszul van beszerelve, mármint emiatt.
– Ja..., Maria..., gleich komme ich... És most mi van, anya? Miért hívtál?
– Hogy megengedjem-e?
– Hogy leverjék a csempét?
– Tudod, mennyi szeméttel jár... És nem is biztos.
– Ezért hívtál??
– Szeretném, igen, ha te...

– Anya, ne haragudj... Bontsák fel, és kész! Ha onnan ázik, fel kell bontani... Anya, a telefon pénzbe kerül, csak nem gondoltad komolyan, hogy én innen?... Hogy egyáltalán?!...

– Tudom, vacsoravendégek... Bocsáss meg, fiam.

– Anya! Édes anya! Holnap reggel fölhívlak... Engedd, hogy bontsanak, meg kell javítani! Hívd föl Gizust, holnap szerda: a Szentééknél van, jöjjön oda, takarítson ki, és kész. Később majd Mariann megcsináltatja egy kőművessel. Anya, nyugi!

– Meg kell értened, fiam... Olyan tanácstalan vagyok.

– Megyek, anya... Aztán, ha készen vannak..., még ma este, jó? Hívj fel, anya!

– De a vendégek!

– Csak hívj, én kérem.

– Azt mondja a fiam, akkor..., tessék..., tessék felbontani.

– Hála istennek, kezicsókolom... Már féltünk, hogy nem engedi.

– Anna néni, a biztosítóval én majd intézem... Van nekünk...

– Nekem... Nem is tudom, majd Mariann... És a fiam, még fölhívom. Este megint. *Megengedte.*

– Mariann, kénytelen vagyok zavarni, anya nem veszi fel.

– Otthon van, hisz egyedül még nem...

– Rossz a telefon? Meg kell csináltatni.

– Az a helyzet, gondolom... Azt vettem észre, az édesanyja... mintha rosszabbul hallana mostanában. Mindent kétszer kell mondanom, újra kérdez... Mintha nem figyelne, nem tudom.

– Nem fiatal, végül is... Ha kell, küldök hallókészüléket, csak tudnom kéne... Nem lehetne valahogy megszervezni, hogy hallásvizsgálatra?... Szatmári doktort föl lehetne hívni, ő majd ajánl, biztosan van ismeretsége.

– Itt is van hallókészülék, fizetni sem kell jóformán.

– Csak ajánlottam, hátha az itteniek jobbak.

– Fölhívom akkor a Szatmári doktort.

– Kérem, nyugtassa meg anyámat, hívtam, de hiába. Este ismét megkísérlem, nappal már nem lesz időm. A praxis, a rendelő nehezebb, mint gondoltam, fárasztó... Nagy felelősség. Hozzájön még, hogy én mégiscsak magyar vagyok, már a névből látják, mindenkinek újra el kell mondanom, hogyan kerültem ide, nyugtatom őket, hogy már egyetemre is... Rajtam kívül ketten vannak, ők németek, fölkerestem mindkettőt, hűvösen fogadtak; diplomaták, ha társalognak, az lehet ilyen magvasan semmitmondó... Mindkettőjüknél teával kínáltak, sütemény illőn, nem tudom, ha német vagyok, akkor is így fogadnak? A konkurenciától nincs félnivalójuk, hárman is alig bírjuk, kisváros, de sok lakos. Nemigen lehet lazítani, azt sem tudom, mikor tudok újra... Hogy lesz karácsonykor?... Legföljebb egyetlen éjszakára, huszadika szombat... Ünnepkor biztosan nem... Maria családja érkezik Dél-Amerikából.

– Mindenről gondoskodom.

– Köszönöm.

– Még elmondanék valamit. Anna néni mesélte, Margóékkal mennyit kártyáztak, annak idején. Béla a tarokkot szereti, még jegyesévéinkben gyakran kártyáztunk: römi, meg ilyesmi... Béla ma azt mondja: „Jegyeskorában mit meg nem tesz az ember!..." Gondoltam, Anna nénivel... Miért is ne? Csaknem mindennap szorítok időt: kanaszta... Utánanéztünk egy könyvben, a legszigorúbb változatot játsszuk, azért mesélem csak... Anna néni... irtózatosan feledékeny, kínos, inkább csalok az ő javára... Játék közben alig emlékszik... Nem tudom, ez mi lehet?

– ... Az évek, Mariann, nem múlnak nyomtalanul. Szóval memóriazavarok.

– Nem nevezném annak... Nem tudhatom, nem vagyok orvos... Inkább figyelmetlenség... Az igaz, hogy sokszor elmeséli ugyanazt..., aztán rám néz: „Ezt már meséltem, ugye?” Nem zavar, meghallgatom, százszor is.

– Mariann, hallókészülék ügyben... beszélünk még, most mennem kell.

Fröhliche Weihnachten und ein glückliches neues Jahr!

Anya, édes anya; csak képeslap, Maria családjával karácsony Kitzbühelben, itt ajándékoztuk egymást. Juan a síoktatók kedvence. Boldog karácsonyt, békességes újesztendőt! Jövőre várunk, anya!

Kitzbühel, 1986. december 23.

Attila, Juan, Maria

Drága Fiam!

Örömnap: ma először merészkedtem – bottal – a piacig, lassan, falak tövében, Mariann elkísért. Sohasem gondoltam, hogy könnyen tanult tudásunk – a járás – elvesztése milyen bánat, újranyerése mennyi boldogság. Nálam csak Felkai, a zöldséges örvendezett jobban: megajándékozott egy fürt szőlővel.

1987. augusztus 27.

Mindnyájatokat ölel:
Anya

Harmincéves az újjászervezett nőmozgalom

Három évtizeddel ezelőtti dátumra emlékezünk: 1957. november 16-án és 17-én a Parlamentben tartotta első országos konferenciáját a Magyar Nők Országos Tanácsa... A tanácskozás jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy az ellenforradalom utáni konszolidáció éveiben a mozgalom ismét megtalálja a maga helyét..., szerepet vállaljon a társadalmi kibontakozásban.

...Csak néhány példa... az apróbb-nagyobb részsikerek sorában: Tatabányán... a városi tanács..., ha csak két órára is, kinyittatta vasárnap a tejboltokat; ... Szolnokon módosították az üzletek nyitvatartási idejét, igazodva a dolgozó nők munkarendjéhez; Szabolcsban a nőtanács kezdeményezésére vállalat alakult háztartási gépek kölcsönzésére; a Salgótarjáni Üveggyár nőbizottsága varrógépeket vásárolt a náluk dolgozó asszonyoknak.

magyar képes folyóirat
1987. november 14.

– Értem, Mariann... Hihetetlen.

– Baj van, Attila?

– Maria, anya... Maria, anya meghalt.

– Dios mio! Como podria passar esso?! Hiszen már utcára járt...

– Hogy történt..., Mariann?

– Múlt éjjel fölkelt, a lakásban önállóan mozgott... Elesett, újra elesett..., mint először, órákat feküdt a padlón, úgy találtam rá reggel. A másik oldal, combnyaktörés. Nyolckor jött a mentő, a Koltóiba vittük, nagyüzem, délutánra ígérték... Műtét, természetesen, kijöttem a kórteremből, a nővért kerestem, amikor hirtelen megszólalt a csengő, aztán azt láttam, rohannak, sokan... újjáélesztés... Azt mondta az adjunktus, tüdőembólia, egész biztos. Mindent megpróbáltak.

– Köszönöm..., köszönöm Mariann.

– Haza kell menned.

– Nem lehet, Maria... Magam vagyok a városban... A kollegák elutaztak Klagenfurtba, kongresszus... Lehetetlen.

– Édesanyád... Porque era tu madre!

– Nem lehet, értsd meg!

– Ne sírj, Attila! Mi amor!

– Mariann..., ott van még?

– Mi legyen akkor?

– Apához..., Keresztúrra... Így akarta. Tud segíteni? Ugye, tud?

– Van valami kívánsága? A temetés időpontját, természetesen...

– Igen, beszélünk.

– Koszorút? Hogy milyet... Van elképzelése?

– Mariann..., megbízom az ízlésében. Mariann..., pénz nem számít... A legdrágább koszorút. Azt akarom.

– VÉGE –

A regény megtörtént eseményeken alapuló izgalmas,
érdekes dokumentatív erejű írás.
A történet mindannyiunk életéről szól,
s az 1956 –1988-as évek időszakát öleli fel.
Kitűnő kor és kórrajz.
A könyv bírálat a „létező szocializmus" kegyetlen,
embertelen törvényei fölött,
bírálat az ok nélkül való szabadságmegvonás,
határokkal börtönbe zárattatás fölött.
A könyv bírálat, az ember nem bűn és erény szerint
való megítélése fölött. A könyv címe a történet és az
élet kettős arculatára utal; újságidézetek sora
támasztja alá a rendszer hivatalos optimizmusát,
MOSOLYÁT, miközben számtalan ember élte
hétköznapi életét – sokszor észrevétlen tragédiában.

A kitűnő író negyedik könyvét veheti kézbe
a Tisztelt Olvasó.

Ára: 550,– Ft

General Press

ISBN 963-7548-68-8

Szenczi Tóth Károly ELMOSOLYGOTT ÉVEINK

1956 – 1989

Szenczi Tóth Károly

ELMOSOLYGOTT ÉVEINK